

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MEKHÛL ed-DİMEŞKÎ VE *KİTÂBU'S-SÛNEN Fİ'L-FIKH*
ADLI ESERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sami ÖNLER

Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Hadis

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Abdullah AYDINLI

AĞUSTOS – 2012

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

MEKHÛL ed-DİMEŞKÎ VE KİTÂBU'S-SÛNEN Fİ'L-FIKH
ADLI ESERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Sami ÖNLER

Enstitü Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Enstitü Bilim Dalı : Hadis

Bu tez 01/08/2012 tarihinde jüri tarafından Oybirliği kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof. Dr. Abdullah AYDINLI	Basarılı	
Y. Doç. Dr. Feriye AHATLI	Basarılı	
Yrd. Doç. Dr. Sami YILMAZ	Basarılı	

BEYAN

Bu tezin yazılmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduđunu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduđunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadıđını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez çalışması olarak sunulmadıđını beyan ederim.

Sami ÖNLER

01.08. 2012

ÖNSÖZ

Bu tezin yazılması aşamasında, çalışmamı sahiplenerek titizlikle takip edip yönlendiren danışmanım Prof. Dr. Abdullah AYDINLI hocama değerli katkı ve emekleri için içten teşekkür eder, saygılarımı sunarım. Lisansüstü çalışma sürecinde kendilerinden istifade ettiğim, katkılarını gördüğüm Prof. Dr. Kemalettin ÖZDEMİR, Doç. Dr. Mehmet ÖZŞENEL, Doç. Dr. Hayati YILMAZ, Yrd. Doç. Dr. Erdiç AHATLI hocalarım ile yetişmemde emeği geçen tüm hocalarıma teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Son olarak sebebi vücudum ve ilk yönlendiricilerim olan annem ve rahmetli babama fedakârlıkları için şükranlarımı sunar, fedakâr eşime teşekkür ederim.

Sami ÖNLER

01.08. 2012

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	iii
TABLO LİSTESİ	iv
ŞEKİL LİSTESİ	v
ÖZET	vi
SUMMARY	vii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1: HAYATI VE KİŞİLİĞİ	4
1.1. Hayatı	4
1.1.1. İsmi, Künyesi ve Nisbesi	4
1.1.2. Ailesi, Doğumu, Gençliği	4
1.1.3. İlim Yolculukları.....	6
1.1.4. Şam'a Yerleşmesi	7
1.1.5. Dönemindeki Âlimlerle İlişkisi.....	8
1.1.6. Vefatı.....	9
1.2. Kişiliği.....	10
1.2.1. Kaderiyye ile İlişkisi ve Akîde Yönü.....	10
1.2.2. Kur'an İlimleriyle İlgisi ve Tefsircilik Yönü.....	12
1.2.3. Fıkhî Yönü	13
1.2.4. Zühdü, Takvası ve Ahlakî Kişiliği.....	15
1.2.5. Cihada Verdiği Değer	16
1.2.6. Bazı Adetleri	17
1.2.7. Bazı Hikmetli Sözleri.....	17
1.2.8. Eserleri	18
BÖLÜM 2: HADİS RİVAYETİNDEKİ YERİ	20
2.1. Tâbiî Olarak Mekhûl	20
2.2. Hocaları	21
2.3. Ders Halkası ve Talebeleri	23
2.3.1. Süleyman b. Mûsâ (ö.115,119)	26
2.3.2. Alâ b. el-Hâris (66-136).....	28

2.3.3. Evzâî (88-157)	29
2.3.4. Saîd b. Abdulaziz (90-167)	30
2.3.5. Yezîd b. Yezîd b. Cabir (ö.133/4).....	32
2.3.6. Abdurrahman b. Yezîd b. Cabir (70- 153/4).....	32
2.3.7. Muhammed b. Râşid (ö.160).....	33
2.3.8. Bürd b. Sinan (ö.135).....	33
2.3.9. Muhammed b. İshak (ö.150/51).....	34
2.3.10. Haccac b. Ertât (ö.145/9)	34
2.3.11. Hişam b. el-Ğâz (ö. 153,156,159).....	36
2.3.12. Ubeydullah b. Ubeyd el-Kelâî (ö. 132).....	36
2.4. Cerh ve Ta'dîl Açısından Durumu	38
2.5. Rivayetlerinin Durumu	39
2.5.1. İrsal ve Tedlîs.....	39
2.5.2. Hadislerin Rivayeti İle İlgili Görüşü.....	40
2.5.3. Mekhûl'un Münaveleyi Caiz Görmesi.....	40
2.5.4. Diyetlerle İlgili Rivayetlerinin Yakılması Meselesi	41

BÖLÜM 3: HADİS EDEBİYATINDA SÜNENLER ve MEKHÛL ed-

DİMEŞKÎ'NİN *KİTÂBU'S-SÜNEN Fİ'L-FİKH* ADLI ESERİ

3.1. Hadis Edebiyatının Tasnif Türleri.....	42
3.2. Mekhûl ed-Dîmeşkî'nin <i>Sünen</i> 'i	44
3.2.1. <i>Sünen</i> 'in İnşasında Takip Edilen Yol.....	44
3.2.2. <i>Sünen</i> 'in Kitâb Başlıkları ve Rivayetlerin Dağılımı	45
3.2.3. Rivayetlerin Müntehasına Göre Değerlendirmesi.....	48
3.2.4. Mekhûl'un <i>Sünen</i> 'inin Ebû Davûd'un <i>Sünen</i> 'i ile Muhteva Karşılaştırması	48
3.2.5. Mekhûl'un Rivayetlerinin Daha Sonraki Kaynaklara Ulaşması	51

SONUÇ

KAYNAKÇA

Kitâbu's-Sünen Fi'l-Fıkh

ÖZGEÇMİŞ.....

KISALTMALAR

a.g.e.	: Adı geçen eser
b.	: ibn
c.	: cilt
Bkz.	: Bakınız
B.y.	: Baskı yeri bilinmiyor
c.c.	: Celle celaluhu
ev.	: Çeviren
d.	: Doęumu
DİA.	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
Gen.	: Genel
h.	: Hicri
Hz.	: Hazreti
Krş.	: Karşılařtır
Mad.	: Maddesi
Msh.	: Musahhih
ö.	: ölümü
s.	: sahife
s.a.s.	: sallallahu aleyhi vesellem
Thk	: tahkik
Topl.	: toplam
T.y.	: tarihsiz
v.d.	: ve dięerleri

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Rivayetlerin kitaplara dağılımı	46
Tablo 2: Rivayetlerin müntehasına göre kaynaklara dağılımı	47
Tablo 3: Mekhûl ve Ebû Dâvûd'un <i>Sinen</i> 'lerinin muhteva karşılaştırması	48

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Öndegelen talebelerinin kronolojik vefat tarihleri	37
Şekil 2: Hadis edebiyatında tasnif türleri	42
Şekil 3: Ale'l-ebvab tasnif türleri	43
Şekil 4: Ezan ile ilgili rivayetin sonraki kaynaklara ulaşması	52
Şekil 5: Zekât ile ilgili rivayetin sonraki kaynaklara ulaşması.....	53
Şekil 6: Rıbat ile ilgili rivayetin sonraki kaynaklara ulaşması	55
Şekil 7: Hırsızın elinin kesilmesi ile ilgili rivayetin sonraki kaynaklara ulaşması ...	56
Şekil 8: Nefl ile ilgili rivayetin sonraki kaynaklara ulaşması.....	57
Şekil 9: Hacamat ile ilgili rivayetin sonraki kaynaklara ulaşması	58
Şekil 10: Hz. Ömer ile ilgili rivayetin sonraki kaynaklara ulaşması	59
Şekil 11: Av ile ilgili rivayetin sonraki kaynaklara ulaşması	60

Tezin Başlığı: Mekhûl ed-Dımeşkî ve Eseri	
Tezin Yazarı: Sami ÖNLER	Danışman: Prof. Dr. Abdullah AYDINLI
Kabul Tarihi:	Sayfa Sayısı: vii (ön kısım) + 140 (tez)
Anabilimdalı: Temel İslam Bilimleri	Bilimdalı: Hadis
<p>Hicri I. asrın son çeyreği ile II. asrın ilk çeyreği hadis ilminin tedvini ve tasnifin başlangıcı açısından önemli bir dönemdir. O dönemde yaşayan, hadis ilmine katkısı olmuş âlimlerin ve varsa eserlerinin tanınması önem arz etmektedir. Tabiîn dönemi önemli hadis âlimlerinden biri de Mekhûl ed-Dımeşkî'dir. Ülkemizde Mekhûl hakkında bir çalışmanın yapılmamış olması bir boşluk oluşturmaktadır. Bu boşluğu doldurmak üzere bu çalışmaya ihtiyaç duyulmuştur. <i>Mekhûl ed-Dımeşkî ve Eseri</i> adlı bu çalışmada, Mekhûl'ün hayatı, hadis rivayetindeki yeri incelenmiş ve günümüze ulaşmayan <i>Kitabu's-Sünen fi'l-Fıkh</i> adlı eseri inşa edilmeye çalışılmıştır.</p> <p>Çalışmamız bir giriş ve üç ana bölümden oluşmaktadır: Giriş bölümünde tabiîn dönemi üzerinde durularak sahabilerden sonra İslamın bize ulaşmasında tâbiîn'in köprü vazifesi gördüğüne işaret edilmiş, tedvin dönemi ve tasnif döneminin ilk dönemlerinde tâbiîn'in önemi vurgulanmıştır. Yine giriş bölümünde çalışmanın önemi, amacı ve yöntemi kısaca açıklanmıştır.</p> <p>Birinci bölümde Mekhûl'ün ailesinden başlayarak vefatına kadar olan bütün bir hayatı ve ahlâkî kişiliği tespit edilebildiği kadarıyla ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çocukluğu, ilk gençlik döneminde esir edilmesi, azad edilmesi, ilim yolculukları, ilmi yönleri ve ahlakî kişiliği tanıtılmaya çalışılmıştır.</p> <p>İkinci bölümde tâbiîliği, hocaları, ilim halkası, genel olarak talebeleri, talebelerinden öne çıkanlar, cerh ve ta'dil açısından durumu, rivayetlerinin durumu, hadislerin rivayeti ile ilgili görüşü ve diyetlerle ilgili rivayetlerinin yakılması meselesi üzerinde durulmuştur.</p> <p>Üçüncü bölümde hadis edebiyatının tasnif türleri ve sünen türü eserler hakkında bilgi verildikten sonra Mekhûl'ün <i>Sünen</i>'inin inşasında takip edilen yol açıklanmış ve <i>Sünen</i>'in kitap başlıkları ve rivayetlerinin bu başlıklara göre dağılımı, rivayetlerinin müntehasına göre değerlendirilmesi, Ebû Dâvûd'un <i>Sünen</i>'iyle muhteva karşılaştırması birer tabloyla gösterilmiştir. Daha sonra Mekhûl'ün rivayetlerinin sonraki dönem eserlerine geçişte bir değişime uğrayıp uğramadığı sekiz örnek üzerinden incelenmeye çalışılmıştır.</p>	
Anahtar Kelimeler: Mekhûl, <i>Kitabu's-Sünen fi'l-Fıkh</i> , sünen, hadis ilmi, rivayet.	

Title of the Thesis: Makhûl al-Dîmashqî and His Work	
Author: Sami ÖNLER	Supervisor: Proffessor Abdullah AYDINLI
Date:	Nu. of pages: vii (front part) + 140 (hesis)
Department: Basic Islamic Sciences	Subfield: Hadith
<p>The last quarter of the first century and the first quarter of the second century of the Hegira are important periods regarding initiation of codification and classification of hadith science. Therefore gathering information about hadith scholars, that lived in this period and made contribution to hadith science, and their works (if there is any) is crucial. Makhûl al-Dîmashqî is one of the leading scholars who lived in Tâbi'un period. Currently there is no study has been made about him in our country. In order to fill this gap, this study is conducted. In this study, which is named as Makhûl al-Dîmashqî and his work, the life of Makhûl al-Dîmashqî and his position in the hadith rivayet has been studied. Moreover one of his works, <i>Kitabu's-Sunan fi'l-Fikh</i> that could not manage to reach to the present day is tried to be reconstructed.</p> <p>The study is mainly composed of an introduction and three main sections: Introduction section focuses on the Tâbi'un period and tries to indicate the importance of Tâbi'un in the process of transmission of Islamic knowledge during the beginning of codification and classification periods. Apart from that, in the introduction section purpose, method and importance of this study is briefly explained.</p> <p>In the first section, the whole life of Makhûl including his family and his moral personality examined as much as possible. His childhood, prison life during his adulthood, manumission, scientific journeys and traits, moral personality are tried to explained as much as possible.</p> <p>Second section is mainly about his tâbii, teachers, scholarship circle, students, students who have been prominent, position in terms of rebuttal and modification, the rivayet of his hadith and extermination of rivayets that are about accounts.</p> <p>In the third section, it is referred to the classification types of hadith literature and sunans and the method which Makhûl used in construction of his sunans. The titles of the chapters of sunan, the distribution of rivayets to these chapters, evaluation of rivayet according to the muntaha, context comparasion by Ebû Dâvûd's Sunan are shown in a table. Later, an explication is made to find out if the rivayets of Makhûl is modified or not while passing to the next works.</p>	
Keywords: Makhûl, <i>Kitâbu's-Sunan fi'l-Fikh</i> , Sunan, Hadith, Rivayet	

GİRİŞ

İslam, Hulefa-i Râşidîn döneminde fütühatla geniş bir coğrafyaya yayılmıştır. Bu geniş coğrafyada bulunan önemli şehirlere ilave olarak Kûfe ve Basra gibi yeni şehirler de kurulmuştur. Buralara yerleşen sahabilerin ileri gelenleri İslam'ın öğretilmesinde önemli vazifeler yüklendiler. Kur'an ve hadisten/sünnetten oluşan ve bu ikisinden neş'et eden inanç esasları, ibadetler ve muamelatla ilgili dini vecibeleri; Hz. Peygamber'e yetişememiş ve onu görememiş olanlara tebliğ ve ta'lim ettiler. Böylece sahabilerin yoğun olduğu belli şehirler birer ilim merkezi konumuna geldiler. Sahabilere yetişip onları müslüman olarak gören tâbiîn döneminde Hicaz, Irak, Şam ve Mısır'da ekoller oluşmaya başladı.

Hadis tarihinde ikinci nesil olan tabiîn'in yeri hiç şüphesiz tartışılmazdır. Tâbiîler İslam dininin ve kültürünün bizlere ulaşmasında sahabeden sonra bir köprü vazifesi görmüşlerdir. Hadisler onların döneminde tedvin edilmiş ve tasnifin ilk örnekleri de onların döneminde verilmiştir. Dolayısıyla bu dönemde yetişen âlimlerin ve çalışmalarının bilinmesi ve incelenmesi kültür mirasımız açısından büyük öneme sahiptir.

Çalışmanın Konusu ve Önemi

Bu önemin farkında olarak çalışmamızda tabiîn dönemi âlimlerinden Mekhûl ed-Dimeşkî'nin hayatı ve hadis rivayetindeki yeri ortaya konulduktan sonra günümüze ulaşmamış olmakla beraber ona nispet edilen *Kitâbu's-Sünen fi'l-Fıkh* isimli eseri inşa edilmeye çalışılacaktır.

Mekhûl'ün Şam ilim tarihinde önemli bir yeri vardır. O, Mısır'da başladığı ilmi hayatını Hicaz ve Irak'ta sürdürmüş, sonunda Şam'da karar kılmıştır. Döneminin âlimleri sayılırken Şam'ın âliminin o olduğu söylenmiş ve Medine'de Saîd b. Müseyyeb, Kûfe'de eş-Şa'bî, Basra'da el-Hasan ile denk tutulmuştur.¹ Böylesine önemli bir âlim ile ilgili olarak ülkemizde bir çalışma yapıldığı tespit edilememiştir. Sadece *DİA*'da

¹ ZEHEBÎ, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnâvut, 1. Baskı, Beyrut: Müessesetu'r-Risale, 1982. V, s. 158.

madde olarak yer almıştır.² Arap âleminde ise Mekhûl hakkında iki çalışmanın yapıldığını tespit etmiş bulunuyoruz.

Bunlardan birisi *Fıkhü'l-İmam Mekhûl eş-Şâmî fi't-tahareti ve's-salâti mukâranen bi fıkhü'l-eimmeti'l-erbaa*³ ismiyle Heyza' Nâsır Ahmed el-Berekâtî tarafından yapılmış bir yüksek lisans çalışmasıdır. Çalışmanın isminden de anlaşıldığı gibi Mekhûl'ün taharet ve namaz konularındaki fikhî görüşleri, dört mezhep imamlarının görüşleriyle karşılaştırılmaya çalışılmıştır. Eser iki ana bölümden oluşmuştur. Birinci bölümde çalışmayı tanıtıcı bir giriş, sonrasında Mekhûl'ün yaşadığı asrın belli bir dönemi (60-113) siyasi ve ilmi açıdan incelenmiş, sonra da onun hayatı ele alınmıştır. İkinci bölümde ise, İmam Mekhûl'ün fikhî görüşleri taharet ve namaz olarak iki bölüm halinde incelenmiştir.

Diğer bir çalışma da Muhammed Ravvâs Kala'ci tarafından yapılmıştır. Bu çalışma da yine Mekhûl'ün fikhî ile alakalıdır. Eserinin adı *Mevsûatu Fıkhü Mekhûl ed-Dimeşkî*'dir⁴. Bu eseri müellif selefî fikhîni tanıtmak üzere hazırladığı eserler dizisi arasında hazırlamıştır. İmam Mekhûl'ün hayatı hakkında kısa bilgiden sonra fıkıhla ilgili istilahları tanıtmaya çalışmıştır. İstilahların tarifini yapıp o konuda Mekhûl'ün ve diğer imamların görüşlerini zikretmiştir.

Mekhûl ed-Dimeşkî bizim için iki açıdan önemlidir. Birincisi Mekhûl sahabe sonrasında Şam bölgesinin önemli bir fakihi ve muhaddisidir. İkincisi ise kendisine *Kitâbu's-sünen fi'l-fikh* isimli eseri nispet edilmektedir.⁵ Bu iki açıdan Mekhûl ve *Sünen*'i hadis tarihinde önemli olmalıdır. Yapılan incelemeler ve tetkikler neticesinde tespit edilebildiği kadarıyla sünen türünün ilk eserinin bu eser olduğu da anlaşılmıştır.⁶ Sünen türü eserler hadisleri fıkıh konularına göre derleyen eserler olduğu bilinmektedir. Bu eserlerin ilk dönemlerde merfû, mevkuf ve maktu olmak üzere her çeşit hadisi

² Bkz. Eyyüp Saîd Kaya, "Mekhûl b. Ebî Müslim", DİA, 1. Baskı, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003. XXVIII, s. 252

³ Bkz. Heyza' Nâsır Ahmed el-Berekâtî, *Fıkhü'l-İmam Mekhûl eş-Şâmî fi't-tahareti ve's-salâti mukâranen bi fıkhü'l-eimmeti'l-erbaa*, Mekke: Ümmü'l-Kurâ Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1414/1993.

⁴ Bkz. Muhammed Ravvâs Kala'ci, *Mevsûatu Fıkhü Mekhûl ed-Dimeşkî*, 1. Basım, Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 2009.

⁵ Muhammed b. İshak Ebu'l-Ferec İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, ta'lîk; İbrahim Ramazan, 1. Baskı, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1994, s. 318; Fuad SEZGİN, *Târîhu't-Türâsi'l-Arabî*, Suûd İmam Muhammed Üniversitesi matbaası, 1991, I, s. 19-20.

⁶ İbnü'n-Nedîm'in *Fihrist*'inde yaptığımız taramada sünen ismi ile ilk eser verenin Mekhûl olduğu görülmüştür.

içermekte oldukları tespit edilmiştir.⁷ Zamanla mevkuf ve maktû rivayetler azalarak ağırlıklı olarak merfu hadisler sünenlerde yer almaya başlamıştır.⁸

Çalışmanın Amacı

Bu çalışmanın asıl amacı gerek hayatı gerekse hadis ilmindeki yeri ve eseri hakkında ülkemizde bir çalışma yapılmayan Mekhûl ed-Dımeşkî'yi tanıtmak ve bize ulaşmayan eserini sonraki dönem kaynaklardan yola çıkarak inşa etmeye çalışmaktır. Eserinin inşası ve hayatının tanıtılması ile ilim dünyasına bir katkıda bulunulmuş olunacaktır.

Çalışmanın Yöntemi

Bu araştırmada hayatı için kullandığımız kaynaklar; tabakat, tarih, ricâl, cerh ve ta'dîl, sikât ve ilel kitaplarından oluşmaktadır. Bu kaynaklar taranıp mevcut bütün bilgiler bir araya getirilerek değerlendirilmeye çalışılmıştır. Özellikle İbn Asâkir'in *Târîhu Medîneti Dımeşk*'i, İbn Manzûr'un *Muhtasarı Târîhu Medîneti Dımeşk*'i, el-Mizzî'nin *Tehzîbu'l-Kemâl*'i, İbn Hacer'in *Tehzîbu't-Tehzîb*'i, Zehebî'nin *Siyeru A'lâmi'n-nübelâ* ve *Târîhu'l-İslâm*'ı ve dipnotlarda ve kaynakçada verilen diğer eserler taranarak değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Sünen'in inşasında sonraki dönem kitaplarından *Musanna'f-ı İbn Ebî Şeybe*, *Sünen-i Dârimî*, *Sahîh-i Müslim*, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, *Sünen-i Tirmizî*, *Sünen-i Nesâî* ve *Sünen-i İbn Mâce* esas alınmıştır. Buhârî ve *Muvatta*'da rivayeti tespit edilememiştir. Çalışmamızı sınırlı tutmak düşüncesiyle Abdürrezzak'ın *Musanna'f*'ında bulunan rivayetler, müsnedler ve mu'cemlerdeki rivayetler inşa edilen *Sünen*'e alınmamıştır.

⁷ Abdullah Aydın, *Hadis Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Hadisevi, 2006, s. 284

⁸ Aydın, *Hadis Terimleri Sözlüğü*, s. 284

BÖLÜM 1: HAYATI VE KİŞİLİĞİ

1.1. Hayatı

1.1.1. İsmi, Künyesi ve Nisbesi

Muhtelif kaynaklardan hareketle Mekhûl ed-Dımeşkî'nin tam ismini şu şekilde verebiliriz: Mekhûl b. Ebî Müslim Şehrâb(Debr⁹) b. Şâzel b. Sind b. Servan b. Bezdek b. Yağus b. Kısra¹⁰ Ebû Abdillâh¹¹ el-Kâbüli¹² el-Hüzelî, eş-Şâmî, ed-Dımeşkî.

Bazı kaynaklarda künyesi Ebû Müslim¹³ olarak geçse de diğer bazı kaynaklar Ebû Müslim künyesinin Mekhûl'ün babasıyla ilgili olduğunu kaydetmektedir.¹⁴

1.1.2. Ailesi, Doğumu ve Gençliği

Mekhûl'ün dedesi Şâzel, Herât ahalisindedir. Kâbil krallarından birinin kızıyla evlenmişti. Şâzel'in kendisi de soylu bir aileden olmalı ki, aile şeceresinde dedeleri arasında Kısra ismi vardır.¹⁵ Hatta bazı rivayetlerde “Kısra evlâdındandır” diye de belirtilmiştir.¹⁶ Şâzel, doğması beklenen çocuğunu görmeden vefat etti. Şâzel'in vefatıyla dul kalan eşi, Kâbil'e kardeşlerinin yanına döndü. Doğan çocuğa Şehrâb ismi verildi. Şehrâb, oğlu Mekhûl doğana kadar Kâbil de dayılarının yanında kaldı.¹⁷ Babasına Ebî Müslim dendiğine göre Mekhûl'ün Müslim adında bir kardeşinin olduğunu da söylemek mümkündür. Babasının da Müslüman olması imkân dâhilindedir.

⁹ İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dımeşk*, thk. Muhibbiddin Ebî Saîd Ömer el-Ömerî, 1. Baskı, Beyrut: Dâru'l-Fikir, 1995-2001, LX, s. 197; İbn Manzûr, *Muhtasarü Tarihi Dımeşk*, thk. Me'mun e's-Sâğircî, 1. Baskı, Dımeşk: Dâru'l-Fikir, 1989, XXV, s. 224, Burada babasının ismi Debr (?) olarak geçer. Aynı kaynak ismini de vermektedir. Bu isimlerden biri lakap olmalıdır.

¹⁰ Mizzî, Cemâleddîn Ebî'l-Haccâc Yusuf *Tehzîbü'l- Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, 1. Baskı, Beyrut: Müessesetu'r-Risâle, 1992, XXVIII, s. 468.

¹¹ İbn Manzûr, *a.g.e.*, XXV, s. 224; İbn Hanbel, Ahmed b. Muhammed, *Kitâbu'l-İlel ve Ma'rifetu'r-Ricâl*, thk. Talat Koçyiğit-İsmail Cerrahoğlu, 1. Baskı, Ankara, 1963, I, s. 51; İbn Hanbel, Ahmed b. Muhammed, *Kitâbu'l-Esâmî ve'l-Künâ Rivâyetü İbnuhu Sâlih*, thk. Abdullah b. Yusuf el-Cedî, Kuveyt 1985, s. 118; Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnâvut, Beyrut 1982, V, s. 155.

¹² İbn Manzûr, *a.g.e.*, XXV, s. 224.

¹³ Mizzî, *a.g.e.*, XXVIII, s. 468; Zehebî, *a.g.e.*, V, s. 155; İbn Hacer, Şihâbuddîn Ahmed b. Ali el-Askalânî, *Tehzîbü't-Tehzîb*, thk. Halil Me'mun Şihâ, Ömer es-Selâmî, Ali, b. Mesûd, Beyrut 1996, V, s. 510.

¹⁴ İbn Manzûr, *a.g.e.*, XXV, s. 224; İbn Hacer, *a.g.e.*, V, s. 510.

¹⁵ İbn Manzûr, *a.g.e.*, XXV, s. 224; İbn Kesîr, Ebû'l- Fidâ Ed-Dımeşkî, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, thk. Ahmed Abdülvehhab Fetih, Kahire: 1992, IX, s. 309; Mizzî, *a.g.e.*, XXVIII, s. 468.

¹⁶ Zehebî, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Târîhu'l- İslâm, sene 101-120*, thk. Ömer Absüselâm Tedmürî, Beyrut 1993, s. 479.

¹⁷ İbn Manzûr, *a.g.e.*, XXV, s. 225; Mizzî, *a.g.e.*, XXVIII, s. 468.

Kaynaklar Mekhûl'ün doğum tarihiyle ilgili bilgi vermemektedir. Ancak buluş çağına erdikten sonra esir edilip Saîd b. el-Âs'ın (ö.59)¹⁸ köleleri arasında yer almasından hareketle¹⁹ muhtemel bir doğum tarihi belirlenecek olursa en azından hicri 34-35 senelerinden sonra doğmuş olmalıdır. Ayrıca Kâbil'in fethi de h. 43 yılının sonlarına doğrudur.²⁰ Buradan Mekhûl'ün Muaviye döneminin ilk on yılında esir olup takip eden yıllarda da hürriyetine kavuştuğu tahmin edilebilir.

Mekhûl'ün memleketi hakkında ihtilaf vardır. Kaynaklar, aslen Herat'lı²¹ veya Kâbil'li²² yahut Nubye'li²³ olduğunu belirtmektedir.²⁴ Bir başka kayıt, Fârisî olduğunu bildirmektedir.²⁵ Ebnâ'dan²⁶ olup köle olmadığını kaydeden bir başka kaynak daha vardır.²⁷ Ancak Kâbil'li olduğunu söyleyen kaynaklar daha fazladır.²⁸ Bütün bu bilgiler ışığında Mekhûl'ün dedesi kanalıyla Herat'lı, babası ve kendisinin doğum yeri itibariyle Kâbil'li, bu bölgelerin İran idaresi ve etkisi altında olması hasebi ile ırken Fârisî olduğunu söylemek mümkündür. Nûbe'li ve Ebnâ'dan olması ile ilgili görüşler Zehebî tarafından kabul görmemiştir.²⁹ el-Berekâtî de, kaynaklarda nakledilen, dilindeki Sind bölgesine mahsus kekemelik ve bazı harfleri çıkaramaması ve çoğu zaman sorulan sorulara “nadânım/bilmiyorum” diye cevap vermesini delil göstererek Nûbe'li olamayacağını belirtmiştir. Aynı şekilde kendisinin “Ben Saîd b. Âs'ın kölesi idim beni Hüzel kabilesinden bir kadına hediye etti” ifadesi ile “Allah el-Hasan'a rahmet etsin,

¹⁸ Saîd b. Âs b. Saîd el-Umevî, hicretin 1. veya 3. yılında Mekke'de doğdu. Babası Bedir gazvesinde Hz. Ali tarafından öldürüldü. Hz. Osman'ın himayesinde yetişti. Hz. Osman tarafından çok genç yaşta Kûfe valiliğine tayin edildi. Horasan seferine çıktı, Taberistan ve Cürcan'ı fethetti. Muâviye b. Ebî Sufyân tarafından Medine valisi tayin edildi. 59 yılında Medine valisi iken vefat etti. Bkz. Tekineş, Ayhan, “Saîd b. Âs”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2008, XXXV, s. 549.

¹⁹ Bir başka kayıta Amr b. Saîd b. el- As'ın kölesi olduğu ifadesi geçiyor. Bkz. İbn Sa'd, Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zührî, *Kitabu't-Tabakâti'l-Kübrâ*, thk. Ali Muhammed Ömer, Kahire 2001, IX, s. 456; İbn Manzûr, *Muhtasaru Târihi Dimeşk*, XXV, s. 225

²⁰ Belâzurî, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Yahya b. Cabir, *Fütuhu'l-Buldân*, thk. Abdullah Enîs et-Tabbâ', Ömer Enîs e't-Tabbâ', Beyrut: Müesseseti'l-Meârif, 1987, s. 553-558.

²¹ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXVIII, s. 468.

²² İbn Sa'd, *et-Tabakât el-Kübrâ*, IX, s. 457; İbn Manzûr, *a.g.e*, XXV, s. 225; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, V, s. 157; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, s. 512.

²³ Nubye: Afrikada; büyük bir kısmı Sudan'da, küçük bir kısmı da Mısır'da kalan bölgeye verilen isimdir. Bkz. Nebi Bozkurt, “Nûbe”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2007, XXXIII, s. 222-223.

²⁴ Mizzî, *a.g.e*, XXVIII, s. 468.

²⁵ Mizzî, *a.g.e*, XXVIII, s. 472; İbn Hacer, *a.g.e*, V, s. 512.

²⁶ Sâsânîler tarafından Yemeni idare etmek üzere gönderilen İranlı erkeklerin Yemenli kadınlarla evlenmesi sonucu doğan yeni nesil ve onların evlatları Ebnâ diye isimlendirilmiştir. Bkz. Mustafa Fayda “Ebna”, *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1994, X, s. 78-79.

²⁷ İbn Manzûr, *a.g.e*, V, s. 22; İbn Kesîr, *el Bidâye*, IX, s. 309.

²⁸ İbn Sa'd, *a.g.e*, IX, s. 457; İbn Manzûr, *a.g.e*, XXV, s. 225; Zehebî, *a.g.e*, V, s. 157; İbn Hacer, *a.g.e*, V, s. 512.

²⁹ Zehebî, *a.g.e*, V, s. 157.

ben memleketimden esir edilmeden o fakih olmuştur” sözünden de onun Ebnâ’dan olamayacağını anlaşıldığını ifade etmektedir.³⁰

Mekhûl muhtemelen ilk gençlik çağlarında Müslümanların eline esir düştü.³¹ Daha sonra Saîd b. el-Âs el-Umevî’nin (ö.59) kölelerinden oldu.³² Saîd de Mekhûl’ü Hüzeyl kabilesinden bir kadına hediye etti.³³ Bu da onun Hüzeli nisbesini almasına sebep oldu. Bu nisbeyi ok atma yarışları yaparken “Ben Hüzeli gencim, al bu benden!”³⁴ diyerek kendisinin de kullandığı görülmektedir.

1.1.3. İlim Yolculukları

Hüzeli hanımefendisi onu Mısır’da âzâd etti.³⁵ Bu âzâdlık ona Hüzeli kadının mevlâlığını kazandı.³⁶ Hürriyetine kavuşan Mekhûl, Mısır’dan başlamak üzere Irak, Medine, Şam gibi zamanının bütün ilim merkezlerini dolaştı.³⁷ Bu durumu kendisi şöyle ifade etmektedir: “ Mısırdaki hürriyet nimetine erdiğimde oradaki bütün ilimleri sema etmedikçe başka bir yere gitmedim. Sonra Irak’a geldim. Bildiğim kadarıyla orada elde etmedik ilim bırakmadım. Sonra Medine’ye geldim, oranın bütün ilimlerini de aldım. Sonra Şam’a geldim ve oraya yerleştim.”³⁸ Ancak Mısır’da kimlerden sema ettiğine ya da ilim aldığına dair bir bilgiye rastlamamaktayız. Irak’ta ise, özellikle Şa’bî (ö. 103) gibisini görmediğini,³⁹ Kâdî Şüreyh’in (ö.80) hüküm verdiği meclislerde altı ay bir şey sormadan dinlemekle yetindiğini belirtmektedir.⁴⁰ Eldeki kaynaklar, Medine’deki hocaları arasında Saîd b. el- Müseyyeb’i (ö.94 veya 105) zikretmektedir.⁴¹

³⁰Bkz. Berekâtî, *Fıkhü'l-İmam Mekhûl eş-Şâmî*, s. 48-49

³¹Mizzî, *a.g.e*, XXVIII, s. 469, Bu sonuca *Tehzîbu'l- Kemâl*'de geçen *فلما ترعرع سبي من ثمة* ibaresinden ulaşmak mümkündür. *ترعرع* yetişmek, büyümek, serpilmek anlamına geliyor. Bkz. ÂYİD, Ahmed, Ahmed Muhtar Ömer, el-Ceylânî b. el-Hâc Yahya, Dâvûd Abdüh, Salih Cevad Ta'me, Nedim Maraşlı, *el-Mu'cemu'l-Arabîyyu'l-Esâsî*, Larous, 1989, R-'A-R mad.

³²İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l-Kübrâ*, IX, s. 456; Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fî, *Kitâbu't-Târihu'l- Kebîr*, thk. Hâşim en-Nedvî, Beyrut 1407, VIII, s. 21; İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Ebî Hatim Muhammed b. İdris, *Kitâbu'l-Cerhi ve't- Ta'dîl*, Beyrut 1953, VIII, s. 408; İbn Manzûr, Muhtasarü Târihu Dımeşk, XXV, s. 225; Mizzi, *a.g.e*, XXVIII, s. 469; Zehebî, *Târihu'l- İslâm, sene 101-120*, s. 479.

³³ İbn Sa'd, *a.g.e*, IX, s. 457.

³⁴ Buhârî, *a.g.e*, VII, s. 21; İbn Manzûr, *a.g.e*, XXV, s. 225; Zehebî, *Târihu'l- İslâm, sene 101-120*, s. 479.

³⁵İbn Ebî Hatim, *a.g.e*, VIII, s. 408; Mizzi, *a.g.e*, XXVIII, s. 468; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, V, s. 511.

³⁶Buhârî, *a.g.e*, VIII, s. 21; İbn Manzûr, *a.g.e*, XXV, s. 226; Mizzi, *a.g.e*, XXVIII, s. 468; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IX, s. 309.

³⁷“Bütün yeryüzünü ilim talebi için dolaştım.” Bkz. İbn Ebî Hatim, *a.g.e*, VIII, s. 408; İbn Manzûr, *a.g.e*, XXV, s. 226; İbn Kesîr, *a.g.e*, IX, s. 309; Zehebî, *Târihu'l- İslâm sene 101-120*, s. 479; İbn Hacer, *a.g.e*, V, s. 511.

³⁸ İbn Sa'd, *a.g.e*, IX, s. 456; Ebû Dâvud, Süleyman b. Eş'as b. İshak es-Sicistânî, *Sünen*, Riyad: Dâru's-Selam, 2000, “Cihâd”, 146; İbn Manzûr, *a.g.e*, XXV, s. 225, Zehebî, *Târihu'l- İslâm sene 101-120*, s. 479.

³⁹ İbn Sa'd, *a.g.e*, IX, s. 456; Zehebî, *Târihu'l- İslâm, sene 101-120*, s. 479.

⁴⁰ İbn Sa'd, *a.g.e*, IX, s. 456; İbn Manzûr, *a.g.e*, XXV, s. 226.

⁴¹ Ahmed b. Hanbel, *Kitâbu'l-İlel*, I, s. 403; İbn Manzûr, *a.g.e*, XXV, s. 226.

Mekhûl, çıkmış olduğu rihlelerde döneminin ilim merkezlerini dolaşarak oralandaki âlimlerden istifade ederek özellikle fıkıh, hadis ile tefsirde kendini yetiştirmiş ve döneminin önde gelen âlimlerinden olmuştur.

Mekhûl, hadislerin tedvin döneminin başında yaşamıştır. Dolayısıyla ilim öğrenmek için gittiği yerlerde ilimlerin hepsini sema etmesinden bahsetmesi,⁴² gittiği yerlerde ulaşabildiği hadisleri öğrendiğini göstermektedir.

1.1.4. Şam'a Yerleşmesi

Mekhûl, Medine'deki araştırmalarını bitirince Şam'a yönelmiş ve oraya yerleşmiştir.⁴³ Kaynaklar Şam'daki evinin "Sûku'l-ehad - Pazar Çarşısı" tarafında olduğunu belirtmektedir.⁴⁴ Mekhûl'ün ilim talebi için yolculuk yaptığı yerlerde, özellikle "nefl'i"⁴⁵ araştırıp sorduğu görülmektedir.⁴⁶ Nihayet bu sorusuna cevabı Şam'da Ziyâd b. Cârîye'de bulmuştur.⁴⁷ Muhtemelen ganimetlerin dağıtılmasında bir haksızlık görmüş olmalıdır. Bir başka sebepte onun ahkam konularına gösterdiği ihtimam olabilir.

Şam'da bulunduğu sıralarda bir gün Şam mescidinde Enes b. Mâlik'e rastlamış ve ona cenazeyi taşımaktan ya da cenazede bulunmaktan dolayı abdest almak gerekip gerekmediğini sormuştu.⁴⁸ Irak'ta Kâdî Şüreyh'in yargı meclisine altı ay devam etmesinin yanında bu iki örnek onun ahkâmla ilgili meselelere merakını göstermektedir.

İlim merkezlerini dolaşıp Şam'da karar kılan Mekhûl, çalışmaları ve araştırmaları neticesinde fikhî meselelerde artık söz sahibi olmuş, Abdumelik b. Mervân (ö.86/705) zamanında fetva vermeye başlamıştı.⁴⁹ Süleyman b. Mûsâ'nın bildirdiğine göre

⁴² İbn Sa'd, et-*Tabakâtü'l-Kübrâ*, IX, s. 456; Ebû Dâvud, "Cihâd", 146; İbn Manzûr, *Muhtasarü Târîhi Dimeşk*, XXV, s.225; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm, sene 101-120*, s. 479.

⁴³ İbn Manzûr, *a.g.e*, XXV, s. 225-226; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXVIII, s. 470; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm, sene 101-120*, s. 479; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, V, s. 511.

⁴⁴ Mizzî, *a.g.e*, XXVII, s. 464; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm, sene 101-120*, s. 478.

⁴⁵ en-Nefl; Ganimet, gazilere tahsis edilen mallar manasına gelir. Bkz. en- Neseî, Necmüddîn Ebû Hafs Ömer b.Muhammed, *Tilbetu't-Talebe fi'l-Istîlâhâti'l-Fikhiyye*, ta'lik, Halid Abdurrahmân el-Akk, Beyrut 1995 s. 196; Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, 2. Baskı, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005, s. 450; Tenfil; savaştan önce askeri teşvik etmek ya da büyük yararlılık gösterenleri savaştan sonra ödüllendirmek amacıyla ganimet payları yanında fazladan mal vermeyi ifade eden fıkıh terimi. Bkz. Yaman, Ahmet, "Tenfil", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 2011, XL, s. 451-452.

⁴⁶ İbn Manzûr, *a.g.e*, XXV, s. 225-226; Mizzî, *a.g.e*, XXVIII, s. 470; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm, sene 101-120*, s. 479.

⁴⁷ İbn Manzûr, *a.g.e*, XXV, s. 225-226; Mizzî, *a.g.e*, XXVIII, s. 470.

⁴⁸ İbn Sa'd, *a.g.e*, IX, s. 456.

⁴⁹ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm, sene 101-120*; s. 480; Eyyüp Saîd Kaya, "Mekhûl b. Ebî Müslim", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2003, XXVIII, s. 552.

Hişam'ın (ö. 125/743) halifeliği zamanında Mekhûl, ez-Zührî, el-Hasan, Meymûn b. Mihrân ile beraber döneminin ileri gelen âlimlerinden sayılmıştır.⁵⁰

Öğrencileriyle ders yaparken ders halkasına bir seferinde Yezîd b. Abdülmelik (ö.105/724) gelmiş, ona yer açmak isteyen talebelerine, “Herkes yerinde kalsın! O da bulduğu yere oturup tevazuyu öğrensin!”⁵¹ diyerek ilmin izzetini muhafaza etmiştir.

Mekhûl'ün nerede, ne zaman ve kiminle evlendiğine ve kaç çocuğunun olduğuna dair bir kayıt bulunmamakla beraber, künyesinden Abdullah isminde bir oğlu olduğu anlaşılmaktadır.⁵² Oğluyla hacca gittiği de görülmektedir.⁵³

1.1.5. Dönemindeki Âlimlerle İlişkisi

Mekhûl'ü, zamanın pek çok âlimi Şam bölgesinin âlimi saymış ve onu Medineli Saîd b. el-Müseyyeb, Kûfe'li Âmir eş-Şa'bî, Basralı el-Hasan b. Ebî'l-Hasan, Hicazlı ez-Zührî, el-Cezîreli Meymûn b. Mihrân ile karşılaştırmıştır.⁵⁴

Mekhûl, “Geçmiş sünneti İbn Şihâb'dan daha iyi bilen birini bilmiyorum” diyerek Zührî'yi övmüş, Zührî de onu “Şam'ın en fakihî” diyerek methetmiştir.⁵⁵ Mekhûl ile Zührî'nin bazı meseleleri beraber müzakere ettikleri anlaşılmaktadır.⁵⁶

Zührî'ye Katâde ve Mekhûl sorulduğunda Katâde'yi daha bilgili olarak beyan etmiştir.⁵⁷ Ancak Zührî “Âlimler dörttür: Medine'de Saîd b. el-Müseyyeb, Kûfe'de eş-Şa'bî Basra'da el-Hasan, Şam'da da Mekhûl” demiştir.⁵⁸

Bir rivâyete göre; Mekhûl ile Atâ b. Ebî Rabâh hac mevsiminde insanlara fetva vermek üzere Mescid-i Haram'da bir mecliste oturmuşlardı da harem bölgesinde avlanmanın

⁵⁰ İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, LX, s. 213-214; İbn Manzûr, *Muhtasarı Tarihi Medîneti Dimeşk*, XXV, s. 226.

⁵¹ Ebû Nuaym, Ahmed b. Abdullah el-İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakatu'l-Asfiyâ*, 1. Baskı, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmîyye, 1988, V, s. 184; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm, sene 101-120*, s. 481.

⁵² Ahmed b. Hanbel, *Kitâbu'l-İlel*, I, s. 51; İbn Ebî Hâtim, *Kitâbu'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, VIII, s. 408; İbn Manzûr, *a.g.e.*, XXV, s. 224; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, VIII, s. 155.

⁵³ İbn Manzûr, *a.g.e.*, XXV, s. 229.

⁵⁴ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, VIII, s. 408; Ebû Nuaym, *a.g.e.*, V, s. 178; İbn Manzûr, *a.g.e.*, XXV, s. 226-227; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXVII, s. 471; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IX, s. 309; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm, sene 101-120*, s. 479-480; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, V, s. 157; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, V, s. 511.

⁵⁵ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, I, s. 22; el-Hâkim Ebû Abdillâh, en-Neysabûrî, *Ma'rîfetu Ulûmu'l-Hadîs*, thk. Es-Seyyid Muazzam Huseyn, Beyrut 1977, s. 63; Mizzî, *a.g.e.*, XXVII, s. 471.

⁵⁶ Ebû Nuaym, *a.g.e.*, V, s. 179.

⁵⁷ Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, I, s. 29, 344; İbn Manzûr, *a.g.e.*, XXV, s. 228.

⁵⁸ İbn Ebî Hâtim, *Kitâbu'l-Cerh ve't-Ta'dîl*, VIII, s. 408; Ebû Nuaym, *a.g.e.*, V, s. 178; Mizzî, *a.g.e.*, XXVII, s. 471; Zehebî, *Siyeru A'lâm*, V, s. 157; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm, sene 101-120*, s. 479-480; İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IX, s. 309; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, V, s. 511.

cezası konusu müstesna Mekhûl'ün daha üstün olduğu görülmüştü.⁵⁹ Mekhûl'ün Atâ ile başka bir beraber oturması, onlara o meclislerinde soru sorulması, önce Mekhûl'ün, sonra da Atâ b. Rabah'ın cevap vermesi de aktarılmaktadır.⁶⁰

Hasan-ı Basrî'nin Mekhûl'e yazmış olduğu öğüt içeren mektubundan ikisi arasında samimi bir ilişkinin bulunduğu görülmektedir.⁶¹ Mekhûl, Hasan el-Basrî için: "Allah Hasan'a rahmet etsin! Ben memleketimden esir edilmeden önce o fakih olmuştum." demiştir.⁶²

Alim ve zahid olan Ömer b. Abdülaziz (ö.101/720), Mekhûl Anadolu'da gazada iken, ona soru sormak üzere elçi göndermiş; Mekhûl de ona, istersen sana babanın uygulamasını istersen amcan Abdülmelik'in uygulamasını haber vereyim demiştir.⁶³ Bu durum Mekhûl'ün, ilme ve âlime değer veren Ömer b. Abdülaziz'in katındaki değerini göstermektedir.

Yine Mekhûl'ün döneminin âlimlerinden İbn Ebî Zekeriyya ile beraber ilim yolculuğuna çıktığı ve alimleri ziyaret ettiği görülmektedir.⁶⁴ Mekhûl'ün gerek sahâbeden gerekse tabiinden olan âlimleri ziyarete çok önem verdiği de anlaşılmaktadır.⁶⁵

1.1.6. Vefatı

Mekhûl'de hüznün hali hâkimdi. Ölüm hastalığında ziyaretine gelen biri onun gülmekte olduğunu gördü. "Sen hep hüznüydün. Bu gülmenin sebebi nedir?" diye sorduğunda: "Neden gülmeyeyim ki? Kendisinin şerrinden çekindiklerimden uzaklaşıyor, lutfunu umduğuma yaklaşıyorum"⁶⁶ cevabını vermiştir.

⁵⁹ İbn Manzûr, *a.g.e*, XXV, s. 227; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm, sene 101-120*, s. 479-480.

⁶⁰ Abdurrezzak b. Hemmam, *Musannaf*, thk. Habiburrahman A'zamî, Beyrut 1403, III, s. 242.

⁶¹ İbn Manzûr, *a.g.e*, XXV, s. 231-232.

⁶² İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, LX, s. 207.

⁶³ İbn Asâkir, *a.g.e*, LX, s. 217.

⁶⁴ Ebû Dâvûd, "Melâhim", 2; İbn Mâce, "Fiten", 35.

⁶⁵ Ebû Nuaym, *a.g.e*, V, s. 185; İbnü'l-Esîr, İzzuddîn b.İbnu'l-Esîr Ebî'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî, *Üsdü'l-Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*, Beyrut 1996, III, s. 15; Seyyid Ebû'l-Muâti en-Nürî ve arkadaşları, *el-Câmi fil-Cerh ve't-Ta'dil*, Beyrut 1992, III, s.166.

⁶⁶ Ebû Nuaym, *a.g.e*, V, s. 177; İbn Manzûr, *Muhtasarı Târîhu Medîneti Dimeşk*, XXV, s. 232.

Mekhûl'un vefat tarihiyle ilgili kayıtlarda 112,⁶⁷ 113,⁶⁸ 114,⁶⁹ 116⁷⁰ veya 118⁷¹ gibi farklı tarihler bulunmaktadır. Talebelerinden Süleyman b. Mûsâ'nın ondan iki yıl sonra vefat ettiği bildirilmektedir. Onun vefatı ile alakalı 115 ve 119 olmak üzere iki tarih verilmektedir. Bu iki tarihle Mekhûl'un vefat tarihlerini karşılaştırdığımızda Mekhûl'un 113'de ölmüş olduğunu ifade eden rivayetler daha doğru gözükmetedir.

1.2. Kişiliği

1.2.1.Kaderiyye ile İlişkisi ve Akîde Yönü

Mekhûl, İslam dünyasında itikâdî ve fikhî fırkaların ilk işaretlerinin görülmeye başladığı bir dönemde yaşamıştır. Onun döneminde önce Ma'bed el-Cühenî'nin daha sonra da Gaylân ed-Dımeşkî'nin (ö.120) kader görüşlerini ortaya koydukları görülmüştür.⁷²

Ma'bed el-Cühenî'nin, Emevî idarecilerinin halkın karşı çıktığı bir takım uygulamalarını kadere yükleyerek kendilerini aklamaya çalışmalarına tepki olarak, zulüm niteliği taşıyan davranışların kaderle ilgili olarak değil de insan iradesiyle gerçekleştiğini söylediği nakledilmektedir.⁷³

Emevî idaresinde bir müddet kâtiplik yapan Gaylân ed-Dımeşkî'nin, ilâhi kaderi inkâr eden, insan iradesini öne çıkararak ikinci kişi olduğu söylenmektedir. Halife Ömer b. Abdülaziz (ö.101) görüşleri sebebi ile Gaylân'ı uyarmış, o da Ömer b. Abdülaziz vefat edene kadar o meseleyle ilgili konuşmamış, daha sonra tekrar fikirlerini yaymaya çalışmıştı. Evzâî ile yaptığı münazaranın sonucunda katline fetva verilmiş ve daha sonra da 120 yılında öldürülmüştü.⁷⁴

⁶⁷ İbn Sa'd, et-*Tabakâtü'l-Kübrâ*, IX, s. 457; Buhârî, et-*Târihu'l-Kebîr*, VII, s. 21; İbn Manzûr, *a.g.e.*, XXV, s. 232; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXVII, s. 473; Zehebî, *Târihu'l-İslâm, sene 101-120*, s. 482; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, s. 511.

⁶⁸ İbn Manzûr, *a.g.e.*, V, s. 232; Mizzî, *a.g.e.*, XXVIII, s. 473; Zehebî, *Târihu'l-İslâm, sene 101-120*, s. 482; İbn Hacer, *a.g.e.*, V, s. 511.

⁶⁹ İbn Manzûr, *a.g.e.*, XXV, s. 232; Mizzî, *a.g.e.*, XXVII, s. 473; İbn Hacer, *a.g.e.*, V, s. 511.

⁷⁰ İbn Manzûr, *a.g.e.*, XXV, s. 232; İbn Hacer, *a.g.e.*, V, s. 511.

⁷¹ Mizzî, *a.g.e.*, XXVIII, s. 473; Zehebî, *Târihu'l-İslâm, sene 101-120*, s. 482; İbn Hacer, *a.g.e.*, v, s. 511.

⁷² Kaderiyye; sözlükte kader taraftarı manasına gelmekle birlikte ilk dönemlerden itibaren bu anlamın aksine, sorumluluk doğuran fiillerle ilgili kaderi reddedenleri ifade etmek üzere kullanılmıştır. Bkz. İlyas Üzüm, "Kaderiyye", *DİA*, 1. Baskı, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001, XXVI, s. 64.

⁷³ İlyas Üzüm, *a.g.e.*, *DİA*, XXVI, s. 64.

⁷⁴ İlyas Üzüm, *a.g.e.*, *DİA*, XXVI, s. 64; Cihâd Tunç, "Gaylân ed-Dımeşkî", *DİA*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, İstanbul 1996, XIII, s. 414.

Mekhûl'un, kaderi inkâr edip insan iradesini öne çıkardığını ifade eden kayıtlar olsa da⁷⁵ öyle olmadığı ya da sonradan bu görüşünü terk ettiği belirtilmektedir.⁷⁶ İnsanın yaşadığı dönemdeki fikir hareketlerinden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilendiğini söylemek mümkündür. Nitekim bu çerçevede Recâ b. Hayve'nin Kaderiyye'den oldukları için Mekhûl ile Yezîd b. Mühelleb'e lanet okuduğu nakledilmektedir.⁷⁷

Mekhûl, Gaylân ile oturup kalkması sebebi ile eleştirilere maruz kalmış,⁷⁸ bu sebeple kaderî olduğu iddia edilmiştir.⁷⁹ Bundan dolayı bir takım sıkıntılar çekmiş hatta öldürülme korkusu geçirmiştir.⁸⁰ Kendisinin o düşünceden uzak olduğunu açıklamakla sıkıntıdan kurtulduğu anlaşılmaktadır.⁸¹ Evzâî'den nakledildiğine göre kendilerine tabîinden sadece Hasan-ı Basrî ile Mekhûl'un kader hakkında konuştukları bilgisi ulaşmış, ama araştırmaları neticesinde öyle olmadıklarını tespit etmişlerdir.⁸²

Aktarıldığına göre, Mekhûl'un Kaderiyye'nin reisi olduğu, Ömer b. Abdülaziz'in valisi ve aynı zamanda âlim olan ed-Dahhâk b. Abdurrahmân'a haber verilmişti. Mekhûl bu ihbarın arkasında bir kıskançlığın olduğuna dair imada bulunmaktadır.⁸³ Bu haberdan sonra ed-Dahhâk, Mekhûl ile olan ilişkisini kesmişti. Mekhûl de Abdullah b. Nuaym'dan kendisine iftira atıldığını, Kaderiyye ile bir ilişkisinin olmadığını beyan ederek ed-Dahhâk ile konuşup durumu bildirmesini istemişti. Bunun üzerine Abdullah b. Nuaym, ed-Dahhâk ile konuşup aralarının düzelmesine vesile olmuştu.⁸⁴

Diğer bir rivâyete göre, İbn Rezîn insanlar Mekhûl'un Kaderiyye'den olduğuna dair çok konuştukları bir dönemde mutlaka ona bir şey sorarak Kaderiyye'den olup olmadığını test etmek istemişti. Bu amaçla "Bir adamın cariyesi olsa, borcu da olsa ve ondan başka bir malı da olmasa azil yapmasına ne dersin?" sorusunu sormuş. Mekhûl cevap olarak;

⁷⁵ İbn Sa'd, et-*Tabakâtü'l -Kübrâ*, IX, s. 457; İbn Manzûr, *Muhtasarü Târihi Dimeşk*, XXV, s. 225; Mizzî, *Tehzîbü'l- Kemâl*, XXVII, s. 472; Zehebî, *Târihu'l- İslâm, sene 101-120*, s. 480; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, s. 511-512; İlyas Üzüm, Mekhûl'un Kaderî görüşü kabul ettiğini beyan etmektedir. İlyas Üzüm, *a.g.e, DİA*, XXIV, s. 64.

⁷⁶ İbn Manzûr, *a.g.e*, XXV, s. 230; Zehebî, *Târihu'l- İslâm, sene 101-120*, s. 480, 482; İbn Hacer, *a.g.e*, V, s. 512.

⁷⁷ İbn Manzûr, *a.g.e*, XXV, s. 230; Zehebî, *Târihu'l- İslâm, sene 101-120*, s. 481.

⁷⁸ Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXVIII, s. 475; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, s. 512.

⁷⁹ Mizzî, *a.g.e*, XXVIII, s. 475; İbn Hacer, *a.g.e*, V, s. 512.

⁸⁰ Zehebî, *Târihu'l- İslâm, sene 101-120*, s. 482.

⁸¹ Mizzî, *a.g.e*, XXVIII, s. 475.

⁸² Mizzî, *a.g.e*, XXVIII, s. 475; Zehebî, *Târihu'l- İslâm, sene 101-120*, s. 482; Zehebî, *Siyeru A'lam*, V, s. 156.

⁸³ Zehebî, *Siyeru A'lam*, V, s. 163.

⁸⁴ Zehebî, *Târihu'l- İslâm, sene 101-120*, s. 482.

“Yapmasın yapmasın! Muhakkak ki Allah (c.c.) bir can yaratmayı dilerse o muhakkak olur. Azil yapması gerekmez”⁸⁵ diyerek kaderî olmadığını göstermişti.

Bütün bunlar, dönemin bazı âlimleri gibi Mekhûl’ün de bazı Emevî uygulamalarına tepkili olduğunun bir işareti sayılabilir. Vefatına yakın söylemiş olduğu sözde bize bunu işaret etmektedir. Ancak bu tepkinin aktif bir tepki değilde pasif bir tepki olduğu söylenebilir.

1.2.2. Kur’an İlimleriyle İlgisi ve Tefsir Yönü

Mekhûl Şam’ın önemli kurrâlarından biri olarak nitelendirilmektedir.⁸⁶ Bu onun kıraat ilminde de bilgi sahibi bir imam olduğunu göstermektedir. Kur’an okumakla alakalı şöyle bir sözü de nakledilmektedir. “Kur’ân seni (kötülükten) nehyettikçe Kur’ân’ı oku, eğer seni (kötülükten) nehyetmiyorsa sen Kur’an okumuyorsundur.”⁸⁷

İbn Ebî Hâtim⁸⁸, Cassâs⁸⁹, Kurtubî⁹⁰ ve İbn Kesîr gibi birçok müfessirin tefsirlerinde Mekhûl’ün görüşlerine atıf yaptıkları görülmektedir. Tefsirler incelendiğinde Mekhûl kanalıyla nakledilen birçok rivâyetin olduğu görülecektir. Bu da onun hem rivâyet hem de dirâyet yönünden tefsirdeki yerini göstermektedir.

Mekhûl’ün tefsir ile ilgili görüşlerine İbn Kesîr’in *Tefsîru’l- Kur’ani’l Azîm*’inden birkaç örnek zikredebiliriz:

Bakara Suresi 196. âyetinin *واتمواالحج والعمرة لله* “ hac ve umreyi Allah için tamamlayın” kısmını Mekhûl’ün “Hacc ve umrenin tamama erdirilmesi; ikisinin de mîkât mahallinden başlanmasıdır” diye tefsir ettiği nakledilmektedir.⁹¹

Aynı âyetin “ذالك لمن لم يكن اهله حاضري المسجد الحرام” “bu ailesi Mescid-i Haram (civarın) da oturmayanlar içindir” kısmını “Mîkât mahallerinin dışında olanlar” şeklinde tefsir ettiği görülmektedir.⁹²

⁸⁵ Ebû Nuaym, *Hilye*, V, s. 178.

⁸⁶ İbn Asâkir, *Târîhu Medineti Dimeşk*, LX, s. 219.

⁸⁷ Ebû Nuaym, *Hilye*, V, s. 177.

⁸⁸ Bkz. İbn Ebî Hâtim, Ebû Muhammed Abdurrahman, *Tefsîru İbn Ebî Hâtim*, thk. Es’ad Muhammed et-Tayyib, Sayda: el-Mektebetü’l-asriyye, I, 306, 308, 332, 334, 343, 345; II, 397, 407, 409; III, 911, 916, 921.

⁸⁹ Bkz. Cassâs, Ahmed b. Ali b. Ebû Bekir er-Râzî, *Ahkâmu’l-Kur’ân*, thk. Muhammed es-Sâdık Gamhâvî, Beyrut: Dâru ihyî tûrâsi’l-arabî, 1405, I, 154, 240, 360; II, 95, 360; III, 110, 172, 258, 321.

⁹⁰ Bkz. Kurtubî, Ebû Abdullah, Mhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr, *el-Câmi’ li-ahkâm el-Kur’ân*, Riyad: Dâru alemlî’l-kütüb, 2003, I, 119; II, 176, 289; III, 85, 126.

⁹¹ İbn Kesir, Ebû’l- Fidâ Ed-Dimeşki, *Tefsîru’l- Kur’ani’l-Azîm*, Beyrut t. y, I, s. 345.

Mekhûl, Bakara Suresinin 261. âyetinin “مثل الذين ينفقون اموالهم في سبيل الله” “Mallarını Allah yolunda sarf edenlerin durumu” bölümünü “mallarını cihâd için at beslemek, silah hazırlamak şeklinde infâk edenler” diyerek tefsir etmiştir.⁹³

Tekâsür Sûresi'nin son ayetindeki “ثم لتسئلن يومئذ عن النعيم” “sonra siz o gün nimetlerden sorulacaksınız” ibâresini “soğuk içecekler, evlerin gölgeleri, tok karınlar, itidalli yaratılış ve uyku lezzetlerinden sorulacaksınız” şeklinde tefsir etmiştir.⁹⁴

İnşikak sûresi 19. “لتركين طبقا عن طبق” “mutlaka siz halden hale geçeceksiniz” ayetini “her yirmi senede olmadığınız bir hal üzere olursunuz” şeklinde tefsir etmiştir.⁹⁵

1.2.3. Fıkhî Yönü

Bütün İslamî ilimler belli bir süreç içinde gelişmiştir. Asr-ı saadette çekirdek ve muhteva olarak bulunan fıkıh ilmi de böyledir. Nâzil olan Kur'ân-ı Kerim ayetlerinin yanında, Hz. Peygamber'in açıklamalarıyla beraber kendisine sorulmuş olan sorulara vermiş olduğu cevaplar ve uygulamaları genel olarak fikhın temelini oluşturmaktadır. Hz. Peygamber'in yanında yetişen sahabilerin bir kısmı fıkıh ve anlayış açısından diğerlerinden öne çıkmıştır. Bunların ileri gelenleri Hz. Ömer, Hz. Ali, Muâz b. Cebel, Hz. Âişe, Ubâde b. Sâmit, Abdullah b. Mesûd, Ebu'd-Derdâ, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Ömer ve Enes b. Mâlik gibi sahabilerdir. Sahabiler çoğunlukla Mekke, Medine, Şam, Mısır ve Irak gibi merkezlerde yoğunlaşmışlardır. Sonuç olarak da onların müslümanların problemleri ile ilgili fetvaları ve fikhî hükümleri buralarda bir sonraki nesle aktarılmıştır.⁹⁶ Onlardan sonra da zikri geçen merkezlerde tâbiîn alimleri temayüz etmişlerdir. Sahabiler döneminde başlayan ilim yolculukları (er-Rihle fî talebi'l-hadîs) tâbiîn döneminde iyice yaygınlaşmıştır.⁹⁷ Bu bölgelere seyahat edip ilim öğrenen Mekhûl de bu bölgelerin fikhî birikimiyle donanmıştır. Gittiği yerlerde daha

⁹² İbn Kesir, *a.g.e.*, I, s. 353.

⁹³ İbn Kesir, *a.g.e.*, I, s. 472.

⁹⁴ İbn Kesir, *el-Bidâye*, IX, s. 309.

⁹⁵ Ebû Nuaym, *Hilye*, V, s. 184.

⁹⁶ Mustafa Özkan, *Emeviler Döneminde İktidar Ulema İlişkisi*, 1. Baskı, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2008, s. 49-72

⁹⁷ Bkz. Sıddîkî, M. Zübeyr, *Hadis Edebiyatı Tarihi*, terc. Yusuf Ziya Kavakçı, İstanbul 2004, s. 128-133; Koçyiğit, *Talât, Hadis Tarihi*, Ankara 2010, s. 97-103.

çok ahkâma yönelik meseleleri araştırdığı kendi ifadelerinden de anlaşılmaktadır.⁹⁸ Bu birikimi neticesinde döneminde Şam'ın en önemli fakihî olmuştur.

Ebû Abdurrahman en-Nesâî onun fakih ancak hadiste *leyse bi kavî* olduğunu söylemiştir. Şam'ın fakihlerini sayarken Muâz b. Cebel, Ebu'd-Derdâ sonra Mekhûl ondan sonra da Süleyman b. Mûsâ gelmektedir demiştir.⁹⁹

Onun hemen öncesinde fakih olarak Abâdile¹⁰⁰ ön plandaydı. Abâdile'nin vefâtından sonra fıkıh, bütün beldelerde arap olmayan mevâlî'nin¹⁰¹ eline geçmiştir. Bunlardan biri de Mekhûl'dür.¹⁰² Mekhûl'ün kendi zamanında, Şam ehlinin en âlimi ve fakihî olduğu üzerinde ittifak vardır.¹⁰³ O aynı zamanda “Fakîhu'l-cünd” diye de isimlendirilmiştir.¹⁰⁴

Mekhûl'ün Zührî'den daha fakih olduğu,¹⁰⁵ fetvâsında zamanının en isabetlisi olduğu ifade edilmektedir.¹⁰⁶ Anlatıldığına göre bu ikisi, aralarında teyemmüm meselesini tartışmışlar; Zührî teyemmümde kolları mesh etmenin koltuk altına kadar olduğunu iddia edince Mekhûl ona delilini sormuş. O da; “فاغسلوا وجوهكم وايديكم”¹⁰⁷ ayetini okuyup, bu ayetle bütün bir kolu el olarak yorumlayınca; Mekhûl de, “والسارق والسارقة فاقطعوا ايديهما”¹⁰⁸ ayetini okuyup elin nereden kesildiğini sormuş, Zührî de Mekhûl'ün bu meselede daha isabetli olduğunu kabul etmişti.¹⁰⁹

⁹⁸ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXVIII, s. 470.

⁹⁹ İbn Asâkir, *Târîhu Medineti Dimeşk*, XXII, s. 387.

¹⁰⁰ “Abâdile-Abdullahlar” demektir. Bununla sahâbe-i kirâmdan Abdullah b. Amr İbni'l-Âs, Abdullah b. Abbas, Abdullah b. Zübeyr, Abdullah b. Ömer kastedilir. Bkz. Abdullah Aydınli, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, s. 31.

¹⁰¹ Bkz. Abdullah Aydınli, *a.g.e.*, s. 188.

¹⁰² İbn Manzûr, *Muhtasarı Târîhi Medineti Dimeşk*, XXV, s. 227.

¹⁰³ İbn Ebî Hâtim, *Kitâbu'l-Cerhi ve't-Ta'dil*, VIII, s. 408-409; Ebû Nuaym, *Hilye*, V, s. 177; İbn Manzûr, *a.g.e.*, XXV, s. 224, 225, 227; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXVIII, s. 470-4738; İbn Kesîr, *el Bidâye*, IX, s. 309; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, s. 510-511.

¹⁰⁴ Muhammed Mürtezâ ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs Min Cevâhiri'l-Kâmûs*, XII, s. 524, C-N-D maddesi. el-cünd: Şehir manasına kullanılmıştır. Cem'i de ecnâd şeklinde gelmektedir. Ebû Ubeyde b. Cerrah bu ismi Şam bölgesinin bu şehirlerine o dönemdeki askerî konumları nedeniyle vermiştir. Bu şehirler; Dimeşk, Humus, Kınnesrîn, Ürdün ve Filistin.

¹⁰⁵ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm, sene 101-120*, s. 480; Zehebî, *Siyeru A'lam*, V,1 s. 8; İbn Kesîr, *a.g.e.*, IX, s. 309.

¹⁰⁶ Mizzî, *a.g.e.*, XXVII, s. 471-472; İbn Hacer, *a.g.e.*, V, s. 511.

¹⁰⁷ Mâide Sûresi, 6.

¹⁰⁸ Mâide Sûresi, 38

¹⁰⁹ Ebû Nuaym, *a.g.e.*, V, s. 179

1.2.4. Zühdü, Takvası ve Ahlakî Kişiliği

Mekhûl ibadetine düşkün âbid bir kimseydi. Onunla ilgili bilgilerin bize ulaşmasında katkısı fazla olan talebesi Saîd b. Abdülaziz'in aktardığına göre, Mekhûl ve Rebîa b. Yezîd âbidlikte benzeri görülmeyen kimselerdendir.¹¹⁰

Pazartesi ve Perşembe günlerini oruçlu geçirirdi. Neden bu günlerde oruç tuttuğunun sebebi olarak da “Allah Rasûlü Pazartesi günü doğdu, o gün haşrolunacak, o gün vefat etti. Âdemoğlunun amelleri de Pazartesi ve Perşembe günü arz olunur”¹¹¹ derdi.

Kendine daima hüznün hâkimdi. Gam ve kederin kendisini kaplamış olduğu bir zaman ziyaretine gelenler onunla konuştuklarında, o hep: “Hangi yüzle Rabbinizin huzuruna çıkacaksınız? Elinizi eteğinizi çekin dediği şeye dört elle sarıldığınız, dört elle sarılın dediğinden de elinizi eteğinizi çektiğiniz halde hangi yüzle Rabbinizin huzuruna varacaksınız?”¹¹² sözünü tekrarlamıştı. O bu hal ve sözüyle zühd anlayışını ortaya koymuştu. Âhiret endişesinin kendisini çok meşgul ettiğinden olmalı ki, toplum içinde topluma faydalı olmak daha faziletli olsa da uzletin daha ihtiyatlı yol olduğunu düşünürdü.¹¹³

Samimiyete çok önem verirdi. Bunun için namazında gösteriş için ağladığını düşündüğü bir kişiyi gördükten sonra ağlamaktan mahrum kaldığını belirtmiştir.¹¹⁴

Salihleri sevmeyi Allah'ı sevmek gibi kabul ederdi.¹¹⁵ Münafıkların ve sefihlerin verdikleri sıkıntıya ses çıkarmaz; kendisine musallat olmuş bir sefihi olmayanın zelil olacağını söylerdi.¹¹⁶

“Allah'ım bizi ilimle faydalandır, hilmle süsle, takva ile güzelleştir ve bize afiyeti ikram et” duasını yapardı.¹¹⁷

Arap olmayışından kaynaklanan dilindeki telaffuz zorluğu sebebi ile كل yerine قل الحاجة, yerine المهاجة dediği belirtilmektedir.¹¹⁸ Dilindeki bu probleminden dolayı bazı harfleri

¹¹⁰ İbn Manzûr, *Muhtasarü Târîhi Medîneti Dimeşk*, XXV, s. 228; Zehebî, *Târîhu'l- İslâm, sene 101-120*, s. 481.

¹¹¹ Ebû Nuaym, *a.g.e*, V, s. 180.

¹¹² İbn Manzûr, *a.g.e*, XXV, s. 229.

¹¹³ Ebû Nuaym, *Hilye*, V, s. 181; İbn Manzûr, *a.g.e*, XXV, s. 228; Zehebî, *Târîhu'l- İslâm, sene 101-120*, s. 481.

¹¹⁴ Ebû Nuaym, *a.g.e*, V, s. 178; İbn Manzûr, *a.g.e*, XXV, s. 228.

¹¹⁵ Ebû Nuaym, *a.g.e*, V, s. 180.

¹¹⁶ Ebû Nuaym, *a.g.e*, V, s. 184.

¹¹⁷ İbn Manzûr, *a.g.e*, XXV, s. 228.

güzel çıkaramamış olsa da insanlar tarafından alaya alınmamış, telaffuz bozukluğu hakkında ileri geri konuşulmamış, aksine toplumun önderi kabul edilmiş, kendine güven duyulmuş, sözü kabul ve rivayetleriyle amel edilmiştir.¹¹⁹

Kendisine bir şey sorulduğunda farsça olarak “ ندانم ; bilmiyorum” demekten çekinmez, ¹²⁰ biliyorsa da “La havle ve lâ kuvvete illa billahi'l-aliyyi'l-azîm” der, mutlak kudret sahibinin Allah (c.c.) olduğunu hatırlar “Bu bir görüştür. İsbet de edebilir hata da edebilir!”¹²¹ diyerek ihtiyatı elden bırakmazdı.

1.2.5. Cihada Verdiği Değer

Mekhûl'ün cihâd ibadetine önem verdiği görülmektedir.¹²² Onun cihada çok önem verdiği ve atıcılık yaptığı anlaşılmaktadır. İnşâ ettiğimiz *Sünen*'indeki cihad hakkındaki rivayetleri 70 kadardır. Diğer “kitablara” sayı bakımından göz atıldığında “kitabu's-Salât” konusundaki 80 rivayetin ardından en fazla rivayetin “kitabu'l- cihad”da olduğu görülmektedir. O cihadın farz olduğuna inanır ve etrafındakilere 10 defa yemin eder ve “Cihad üzerinize farzdır. İsterseniz daha fazla yemin edeyim” derdi.¹²³

Hakîm b. Hizâm b. Hakîm'i hasta yatağında ziyaret etmişti. Ona “Bu yıl murâbit olarak çıkacak mısın? diye sormuştu. Ondan “Bana bu haldeyken bu soruyu nasıl sorarsın?” cevabını alınca; “Buna niyet etmende ne sakınca var? Şayet iyileşirsen niyetin doğrultusunda devam edersin. Eğer vefat edersen sana niyetinin karşılığı verilir.” diyerek hasta yatağında bile olsa cihada verdiği önemi göstermiştir.¹²⁴

Kendisine maaş bağlanmıştı. Onu alır, Allah düşmanlarına karşı yapılacak cihada kuvvet bulmak üzere kullanırdı.¹²⁵

Mekhûl'ün bizzat kendisinin de Anadolu'ya yapılan bir gaza hareketinin içinde bulunduğu anlaşılmaktadır.¹²⁶

¹¹⁸ İbn Sa'd, et-*Tabakâtü'l -Kübrâ*, IX, s. 457; İbn Manzûr, *a.g.e*, XXV, s.227; Mizzî, *Tehzîbü'l- Kemâl*, XXVIII, s. 471; İbn Kesîr, *el- Bidâye*, IX, s. 309; Zehebî, *Siyeru A'lam*, V, s. 158; İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, V, s. 512.

¹¹⁹ İbn Manzûr, *Muhtasaru Târîhi Medîneti Dimeşk*, XXV, s. 227; Mizzî, *a.g.e*, XXVII, s. 471; İbn Kesîr, *a.g.e*, IX, s. 309.

¹²⁰ Ebû Nuaym, *a.g.e*, V, s. 179; İbn Manzûr, *a.g.e*, XXV, s. 228; Zehebî, *Târîhu'l- İslâm, sene 101-120*, s. 481.

¹²¹ İbn Manzûr, *a.g.e*, XXV, s. 227; Zehebî, *Târîhu'l- İslâm, sene 101-120*, s. 480.

¹²² İbn Sa'd, et-*Tabakâtü'l -Kübrâ*, IX, s. 457.

¹²³ Mekhûl, *Kitâbu's-Sünen fi'l-fikh*, 222. Rivayet.

¹²⁴ Ebû Nuaym, *Hilye*, V, s. 178.

¹²⁵ İbn Sa'd, *a.g.e*, IX, s. 457.

1.2.6. Bazı Adetleri

Mekhûl'un tespit edebildiğimiz bazı adetleri arasında şunlar bulunmaktadır: Sol eline yüzük takardı. Yüzüğünün kaşına; “Rabbim! Mekhûl’ü ateşten koru” diye bir yazı kazıtmıştı.¹²⁷ Yazı yüzüğün her yerini kaplamıştı. Bu sebeple yüzüğün metal kısmı gözükmeydi.¹²⁸

Namaz kılariken çoğunlukla sarık sarar ve sarığın ucunu sarkıtırdı.¹²⁹

Yapmış olduğu yolculuklarda yanında sürekli horoz taşırdı.¹³⁰ Bunu sabah namazına kalkmak için yapmış olmalıdır.

Abdest aldığı mendille kurulanmazdı. Aktarıldığına göre el-Ezdî, Mekhûl’e abdest suyunu döküvermiş. Abdest işi bitince kurulansın diye bir mendil getirmiş. Mekhûl mendili kullanmamış. Elbisesinin eteğiyle yüzünü kurulamış ve “ Abdest berekettir. Ben bu bereketin elbisemi aşmasını sevmiyorum” demişti.¹³¹

1.2.7. Bazı Hikmetli Sözleri

Mekhûl’un birçok sözü kaynaklarda yer almıştır. Bu sözlerden bazıları şunlardır:

“Bir halden bir hale evrilip gidiyoruz. Sonunda yaşlılık dönemine gelmiş bulunuyoruz. Ölümünden başka evrileceğin bir hal kaldı mı?”¹³²

“Mücâhidler bineklerinden ağırlıklarını indirdiklerinde melekler gelir ve hayvanların sırtlarını sıvazlar da boyunlarında çan olanlar hariç her birine bereketle dua ederler.”¹³³

“Gönülleri en rikkatli olanlar günahları en az olanlardır.”¹³⁴

“Elbisesini temiz tutanın kederi az, kokusu güzel olanın akli çok olur.”¹³⁵

“Kötü arkadaştan uzak durmalısın. Çünkü şer şer için yaratılmıştır.”¹³⁶

¹²⁶ İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, LX, s. 217.

¹²⁷ İbn Sa’d, et-*Tabakâtü'l-Kübrâ*, IX, s. 456; İbn Manzûr, *Muhtasarü Târîhu Medîneti Dimeşk*, XXV, s. 228.

¹²⁸ İbn Sa’d, *a.g.e.*, IX, s. 456.

¹²⁹ İbn Sa’d, *a.g.e.*, IX, s. 456.

¹³⁰ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm, sene 101-120*, s. 480.

¹³¹ Ebû Nuaym, *Hilye*, V, s. 178.

¹³² İbn Manzûr, *a.g.e.*, V, s. 231.

¹³³ Ebû Nuaym, *a.g.e.*, V, s. 185.

¹³⁴ Ebû Nuaym, *a.g.e.*, V, s. 181; İbn Manzûr, *a.g.e.*, V, s. 231.

¹³⁵ İbn Kesîr, *el-Bidâye*, IX, s. 309; Ebû Nuaym, *a.g.e.*, V, s. 184; Şa'rânî, *Tabakâtu'l-Kübrâ*, I, s. 162.

“İlmi kendisine fayda vermeyene cehaleti zarar verir.”¹³⁷

“Güzel koku oruçlunun gıdasıdır.”¹³⁸

“İnsanlar âlimlere cîfeden daha az değer vermedikçe onlara azap gelmez.”¹³⁹

“Mümin, uysal deve gibi yumuşak ve kolaydır. Şayet onu ipinden tutup çeksen gider, bir taş üzerine yatarsan yatar.”¹⁴⁰

1.2.8. Eserleri

Tespit edildiği kadarıyla Mekhûl’e nispet edilen 4 eser vardır:

1.2.8.1. “Kitâbu’s-Sünen fi’l-Fıkh”: Sünen türünün ilk eseri olarak kabul edilir. İsmi sadece *el-Fihrist*’de geçmektedir¹⁴¹. el-Mektebetü’ş-Şamile’nin üçüncü sürümünde yaptığımız genel taramada da başka yerde rastlanmamıştır. Bu eserden ilerde daha geniş olarak bahsedilecektir.

1.2.8.2. “Kitâbu’l-Mesâil fi’l-Fıkh

Bu esere de en eski olarak *el-Fihrist*’te rastlanmaktadır¹⁴².

1.2.8.3. “Kitabu’l- Hacc”

Bu eserin, talebelerinden Alâ b. el-Hâris’den Saîd b. Abdülaziz’e geçtiği görülmektedir. Bu kitapla alakalı bilgi sonraki rical kaynaklarından *Tehzibu’l- Kemâl* ile İbn Hacer’in *Tehzibu’t-Tehzib* adlı eserlerinde Ebû Zur’a er-Râzî tarafından Ebû Müshir’den nakledilmektedir.¹⁴³

1.2.8.4. Defter

Bu defterle alakalı olarak şöyle bir rivayete rastlanmaktadır:

¹³⁶ İbn Manzûr, *a.g.e.*, XXV, s. 228.

¹³⁷ Ebû Nuaym, *Hilye*, V, s. 177.

¹³⁸ Ebû Nuaym, *a.g.e.*, V, s. 184.

¹³⁹ Ebû Nuaym, *a.g.e.*, V, s. 181.

¹⁴⁰ Ebû Nuaym, *a.g.e.*, V, s. 180.

¹⁴¹ İbnü’n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 318; Sezgin, *Târîhu’t-Türâsi’l- Arabî*, I, s. 19-20.

¹⁴² İbnü’n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 318; Sezgin, *Târîhu’t-Türâsi’l- Arabî*, I, s. 19-20; Abdullah Aydın, *Sünen-i Dârimî Tercüme ve Şerhi*, I, s. 55; Eyyüp Saîd Kaya, “Mekhûl b. Ebi Müslim”, XXVIII, s. 552.

¹⁴³ İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, XLVII, s. 210; Mizzî, *Tehzibu’l- Kemâl*, XXII, s. 481; İbn Hacer, *Tehzibu’t-Tehzib*, VIII, s. 158.

İsmail b. Ayyaş'ın Ubeydullah b. Ubeyd el-Kelâî'den aktardığına göre “Mekhûl bana içinde helal ve haramın olduğu bir defter verdi ve “Bu defteri al, onu benden rivayet et, benden tahdis et” dedi. Ben de “Onu senden sema etmediğim halde nasıl rivayet edeyim? Nasıl tahdis edeyim?” dedim. O da “Evet ben bunu benden rivayet et ve tahdis et”, diyorum. Sen ise “Nasıl rivayet ve tahdis ederim, senden sema etmediğim halde?” diyorsun dedi.¹⁴⁴

Bu defter helal ve haramları içerdiğine göre, bunun Mekhûl'ün *Sünen*'i olduğu tahmin edilebilir.

¹⁴⁴ İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, XXXVIII, s. 43.

BÖLÜM 2: HADİS RİVAYETİNDEKİ YERİ

2.1. Bir Tâbiî Olarak Mekhûl

Mekhûl'ün tâbiî olduğunda bir ihtilaf yoktur.¹⁴⁵ İbn Sa'd Mekhûl'ü Şam tâbiîlerinin orta tabakası olan üçüncü tabakasının başına almıştır.¹⁴⁶

Mekhûl'ün sahâbe-i kirâmdan Enes b. Mâlik (ö.94),¹⁴⁷ Vâsile b. el-Eska' (ö.85),¹⁴⁸ Ebû Hind e'd-Dârî¹⁴⁹ ile görüştüğü ve onlardan hadis rivâyet ettiği ile ilgili görüş belirtenler çoğunluktadır.¹⁵⁰

Sahabeden Ebû Ümâme'yi (ö.86) de gördüğünün anlaşıldığı şöyle bir haber nakledilmektedir. Süleyman b. Habîb(?) el-Muhâribî bir gün Humus mescidine girdiğinde Mekhûl ile birlikte İbn Ebî Zekeriyâ'nın oturmakta olduğunu görmüştü. Mekhûl'ün teklifiyle birlikte Ebû Ümâme'yi ziyarete gitmişler. Ebû Ümâme onlara; “Beni ziyaret etmeniz sizin için rahmet (ancak hatırlatacaklarımın gereğini yapmazsanız) aleyhinize hüccettir. Ben Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bu ümmet hakkında yalana ve asabiyete düşmesinden korktuğu kadar hiç bir şeyden korktuğunu görmedim. Aman yalandan ve asabiyetten sakının! Muhakkak o bize bunu tebliğ etmemizi emretti. Biz tebliğ ettik. Siz de bizim tebliğ ettiğimizi tebliğ edin!” demiştir.¹⁵¹ Bu haber Ebû Ümâme ile likâsını gösterdiğine göre muhtemelen ondan olan bazı rivâyetlerini semâ yoluyla almış olmalıdır. İbn Ömer'den semâ'yı yoktur. Ondaki rivâyetlerinin büyük bir kısmı Nâfi'den olmalıdır.¹⁵²

¹⁴⁵ İbn Sa'd, *et-Tabakâtü'l -Kübrâ*, IX, s.456; Ahmed b. Abdullah b.Salih b. Hasan Iclî, *Târihu's-Sikât*, 1. Baskı, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1984, s. 439; Mizzî, *Tehzîbü'l- Kemâl*, XXVIII, s. 469; Zehebî, *Târihu'l-İslâm, sene 101-120*, s. 480; Zehebî, *Siyeru A'lam*, V, s. 158; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, s. 511.

¹⁴⁶ İbn Sa'd, *a.g.e*, IX, s. 456; Mizzî, *a.g.e*, XXVIII, s. 469; Bir başka görüşe göre dördüncü tabakadandır. Bkz. Mizzî, *a.g.e*, XXVIII, s. 469.

¹⁴⁷ İbn Sa'd, *a.g.e*, IX, s. 456; Buhârî, *et-Târihu'l- Kebîr*, VIII, s. 21; İbn Ebî Hâtim, *Kitâbu'l-Cerhi ve't-Ta'dîl*, VIII, s. 408; İbn Manzûr, *Muhtasarü Târihi Medîneti Dimeşk*, XXV, s. 226; Mizzî, *a.g.e*, XXVIII, s. 469, 470, 473, 474; Zehebî, *Târihu'l- İslâm, sene 101-120*, s. 478; Zehebî, *Siyeru A'lam*, V, s. 156; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, s. 510-511.

¹⁴⁸ Buhârî, *a.g.e*, VIII, s. 21; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e*, VIII, s. 408; Mizzî, *a.g.e*, XXVIII, s. 470, 473, 474; Zehebî, *Târihu'l- İslâm, sene 101-120*, s. 478; Zehebî, *Siyeru A'lam*, V, s. 156; İbn Hacer, *a.g.e*, V, s. 510-511.

¹⁴⁹ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e*, VIII, s. 408; Mizzî, *a.g.e*, XXVIII, s. 470; Zehebî, *Târihu'l- İslâm, sene 101-120*, s. 478; İbn Hacer, *a.g.e*, V, s. 510.

¹⁵⁰ İbn Sa'd, *a.g.e*, V, s. 456; Buhârî, *a.g.e*, VIII, s. 21; Tirmizî, “Sıfatu'l-Kıyâme”, 53; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e*, VIII, s. 408; İbn Manzûr, *a.g.e*, XXV, s. 226;; Zehebî, *Târihu'l- İslâm, sene 101-120*, s. 478.

¹⁵¹ İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*, III, s. 15; Seyyid Ebû'l-Muâfi en-Nûrî ve arkadaşları, *el-Câmi fîl-Cerh ve't-Ta'dîl*, III, s. 166; İbn Asâkir, *Târihu Medîneti Dimeşk*, XI, s. 141, XXIII, s. 68.

¹⁵² İbn Asâkir, *a.g.e*, XXXVIII, s. 41

2.2. Hocaları

Mekhûl'ün yeniden inşa etmeye çalıştığımız *Sünen*'inde kendisinden rivayette bulunduğu hocalarını, hadislerini nakleden kitaplardan hareketle şöyle tespit etmiş bulunuyoruz. Bunlardan bir kısmından rivayetlerinde irsali açık, bir kısmında muhtemeldir.¹⁵³

1. Abdullah b. Amr b. el-Âs
2. Abdullah b. Mesûd
3. Abdullah b. Muhayriz 13
4. Abdullah b. Ömer 3
5. Abdurrahmân b. Ğunm el-Eş'arî
6. Abdurrahmân b. Muhayrîz 9
7. Hz. Âişe 2
8. Hz. Ali 2
9. Anbese b. Ebî Süfyan 5
10. Avf b. Mâlik
11. Cübeyr b. Nüfeyr 4
12. Ebû Ka'b
13. Ebû Selam el-A'rac 4
14. Ebû Âişe 5
15. Ebû Bekr
16. Ebû Esmâ er-Rahabiyy
17. Ebû Hind ed-Dârî
18. Ebû Hüreyre 4
19. Ebû İdris el-Havlânî 2
20. Ebû Müslim el-Havlânî
21. Ebû Sa'lebe el-Huşeni 6
22. Ebû Umame el-Bâhilî 12
23. Ebu'd-Derda 4
24. Ebu'ş-Şimal 2
25. Enes b. Mâlik 2
26. Fedale b. Ubeyd
27. Ğudayf b. el-Haris 5

¹⁵³ İsimlerden sonra gelen rakamlar Mekhûl'ün bu hocalardan olan rivayet sayılarını göstermektedir.

- 28.Haccâc b. Abdullah en-Nasrî
29. Hâlid b. el-Leclâc
- 30.Halid b. Ma'dan 4
- 31.Hubeyb b. Mesleme
- 32.Huzeyfe
- 33.Irâk b. Mâlik 4
- 34.Kesîr b. Mürre 4
- 35.Küreyb 3
- 36.Mahmûd b. er-Rabî' 3
- 37.Mâlik b. Yehâmîr
- 38.Mesrûk b. el-Ecda' 2
- 39.Muaz b. Cebel 2
- 40.Nâfî' b. Mahmûd er-Raba'i 2
- 41.Nâfî' Mevlâ İbn Ömer
- 42.Hz. Ömer 18
43. Ömer b. Abdülaziz
- 44.Saîd b. el-Âs
- 45.Saîd b. el-Müseyyeb
- 46.Selman el-Fârisî
- 47.Süleyman b. Yesar 3
48. Şeddâd b. Evs
- 49.Şurahbîl b. es-Sımt 3
- 50.Tâvus
- 51.Ubâde b. es-Samit 4
- 52.Ubâde b. Nüseyy
- 53.Ukbe
- 54.Ummu'd-Derda es-Suğrâ, Hüceyme 3
55. Ümmü Abdullah bint Halid b. Ma'dan
- 56.Vakkas b. Rabîa
- 57.Vasile b. el-Esk'a 5
- 58.el-Velîd b. Malik
- 59.Zeyd 16
- 60.Zeyd b. Eslem
- 61.Zeyd b. Sabit 14
- 62.Ziyâd b. Cârîye 10

63.Zübeyr

64.Zührî 2

Yapmış olduğumuz sayıma göre bu hocalardan 217 rivayeti olduğu tespit edilmektedir. Diğer rivayetler ise mürsel rivayetleri ile kendi sözlerini içeren açıklamaları olan maktu haberlerdir. Bunların sayısı da 287'dir.

2.3. Ders Halkası ve Talebeleri

Allah Rasûlü'nün sohbet halkasında yetiştirdiği sahabe-i kirâmın önde gelenleri buldukları yerlerde tebliğ ve irşâd vazifelerine devam ettiler. Ders halkaları oluşturdular. O halkalarda yetişenler de sonraki nesilde kendilerine halkalar oluşturdular. Bu halkalar farklı şekillere bürünerek de olsa asırlarca devam etmiştir. Hadislerin senedleri de büyük ölçüde bu halkalarda bulunan ravilerden oluşmuştur. Diğer bir ifadeyle bu halkalar senedin bir başka görüntüsüdür denilebilir.

Mekhûl Mısır ve Hicaz âlimlerinden istifade ettikten sonra Irak'a geçmiş ve oranın âlimlerinden de istifade etmiştir. Irak'da Kadı Şureyh'in meclisine altı ay kesintisiz devam eden Mekhûl, Şam'a geçmiş ve ilmi araştırmalarını orada devam ettirmiş, sonunda da kendisinin etrafında bir ilim halkası oluşmuştur. Talebelerinden Saîd b. Abdülaziz'in bildirdiğine göre Şam'da onun katıldığı beş ilim halkası vardı. Bunlardan ikisi öğlenden önce; Yezîd b. Ebî Mâlik ile Mekhûl'ün de talebesi olan Süleyman b. Mûsâ'nın, diğer ikisi öğlenden sonra İsmâîl b. Ubeydullah ile Rabîa b. Yezîd'in halkaları, bir diğeri de ikindiden sonra Mekhûl'ün halkasıydı.¹⁵⁴ Bu halkanın o'nun vefatından sonra, öğrencileri tarafından devam ettirildiği anlaşılmaktadır. Mekhûl, vefat ettiğinde öğrencilerinin önce Yezîd b. Yezîd b. Câbir'in etrafında toplandığı nakledilmektedir. Bu halkanın müdâvim talebeleri bu zatın az konuştuğunu görünce onun etrafından ayrılıp Süleyman b. Mûsâ'nın etrafında halka oluşturmuşlardı. Süleyman b. Mûsâ da vefat edince el-Alâ b. el-Hâris'in etrafında toplandılar. Daha sonra bu halkayı önce Evzâî, ardından da¹⁵⁵ Saîd b. Abdulaziz devam ettirmişlerdi. Mekhûl'ün bu halkasının Evzâî'nin mezhebinin oluşmasında ve bu geleneğin, Şam ilmî hayatında etkin bir tesirinin bulunduğunu söylemek mümkündür.

¹⁵⁴ Fesevî, Ebû Yusuf Yakub b. Süfyan, *el-Ma'rifetu ve't-Târîh*, thk. Ekrem Ziya el-Umerî, 1. Baskı, Medîne: Mektebetu'd-Dâr, 1410, II, s. 237-228,

¹⁵⁵ İbn Ebî Hâtim, *Kitâbu'l-Cerhi ve't- Ta'dil*, I, s. 187.

Mekhûl'un belirlenen eserlerdeki rivayetlerinden yola çıkarak 75 adet ravisinin olduğu görülmüştür. Ravilerin isimleri harf sırasına göre şöyledir:¹⁵⁶

1. Abbâd b. el-Avvâm
2. Abdulaziz b. Ömer
3. Abdulkerim
4. Abdullah b. Alâ
5. Abdullah b. Âmir
6. Abdullah b. Malik
7. Abdullah b. Osman b. Huşeym
8. Abdullah b. Râşid
9. Abdurrahmân b. Amr
10. Abdurrahmân b. Yezîd b. Cabir 38
11. Alâ b. el- Hâris 16
12. Ali b. Havşeb
13. Ali b. Sabit
14. Âmir b. Abdulvâhid el-Ahvel 15
15. Amr b. Dinar
16. Bürd b. Sinan 110
17. Cabir
18. Cünâde
19. Dâvûd b. Amr
21. Ebû Recâ
22. Ebû Bekr b. Abdullah
23. Ebû Bekr b. Meryem
24. Ebû Sahr
25. Ebû Saîd
26. Ebû Vehb
27. Ebû'z- Zübeyr
28. Evzâî, 20
29. Eyyûb b. Mûsâ
30. Haccâc b. Ertât, 64
31. Hafs b. Ğaylan
32. el- Hakem

¹⁵⁶ 10 ve üzeri rivayeti olanların önüne rivayet sayıları konulmuştur.

33. Hasan b. Atyyye
34. Hişâm b. el- Ğâz, 10
35. Husayn el- Muallim
36. İbn Aclan
37. İbn Avn
38. İbn Cabir, 10
39. İbn Vehb
40. İshak b. Abdullah
41. İsmail b. Ümeyye
42. Kays b. Sa'd,
43. Leys
44. Muân b. Rifâa
45. Muaviye b. Yahya
46. Muğîre b. Ziyâd
47. Muhammed b. Abdullah eş-Şuaysi
48. Muhammed b. Halid ed- Dabbî
49. Muhammed b. İshak, 22
50. Muhammed b. Râşid 18
51. Münîr b. ez- Zübeyr
52. Muhammed b. ez- Zübeyr
53. en- Numan b. el-Münzir
54. Ömer b. Âmir
55. Racul
56. Sabit b. Sevban
57. Saîd b. Abdulaziz 14
58. Saîd el- Bezzâr
59. Sevban
60. Sevr b. Yezîd
61. Süleyman b. Mûsâ 10
62. eş-Şa'bî
63. Ubeydullah b. Ubeyd el-Kelâî 10
64. Umâra b. Zâdân
65. Üsâme b. Zeyd
66. Vâsıl
67. el- Velîd b. Cemil

68. Yahya b. Amr
69. Yahya b. el- Haris
70. Yahya b. Kesîr
71. Yaîş b. Velîd
72. Yezîd b. Yezîd b. Cabir 10
73. Yezîd b. Yusuf es- San'ânî
74. ez- Zebîdî
75. Zeyd b. Vakîd,

Bu ravilerden 10 rivayetten fazla rivayeti bulunan 13 adedi üzerinde durularak diğerk ravilere göre çok rivayetlerinin bulunmasının sebepleri tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu incelenen ravilerde iki temayül görölmektedir. İlki, Emevîlere tepkisiz ve onlara yakın duran temayül. İkincisi ise Emevilere tepkili ve Abbâsîlere yakın duran temayül. Önce ilk temayül içerisinde yer aldığı düşünölen ve Mekhûl'un ders halkasını Şam'da sürdüren ravileri incelenecektir. Bunlar ilk dört sırada yer alanlardır. Geri kalanları ise ikinci temayül içinde değerklendirmek mümkündür.

2.3.1. Süleyman b. Mûsâ (ö. 115)

Mekhûl'un en önemli talebelerindendir. Mekhûl'den on rivayeti vardır. Doğum tarihi ile ilgili malumata sahip değiliz. Ancak muhtemelen Mekhûle yakın yaşta idi. Bu sonuca birbirine yakın zamanda vefat etmelerinden ve daha Mekhûl hayatta iken onun da öğlenden sonra bir halkası olmasına işaret eden bir bilgiden varmış oluyoruz.¹⁵⁷ Mekhûl'un talebeleri Yezîd b. Yezîd b. Cabir'den beklediklerini bulamayınca onun etrafına toplanmışlardı. Süleyman derslerinde hadisleri bab bab işlerdi. Bir babı bitirmeden diğerkine geçmezdi.¹⁵⁸

Atâ, Zührî, Nâfi, Ebî Umâme el- Bâhilî, Küreyb, Amr b. Şuayb, el-Kasım b. Muhammed, Malik b. Yehâmir'den rivayette bulunmuştur. Kendisinden Mekhûl'un talebelerinden 14 adedinin rivayette bulunduğu görölmektedir.¹⁵⁹

Zührî Mekhûl ile bana gelirlerdi de Süleyman Mekhûl'den daha hafız idi demiştir.¹⁶⁰ Bu ve benzeri rivayetlerden Mekhûl'un ziyaretlere ve yolculuğa çıkarken yanında

¹⁵⁷ Fesevî, *el-Ma'rîfetu ve't-Târîh*, II, s. 237-228.

¹⁵⁸ Bkz. İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, c.22, s.381.

¹⁵⁹ İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, XXII, s. 367-368.

¹⁶⁰ İbn Asâkir, *a.g.e*, XXII, s. 384.

talebelerinden bazılarını da götürdüğü anlaşılmaktadır. Atâ b. Ebî Rabah, onu “Şam gençlerinin seyidi” diyerek övmüştür.¹⁶¹ Yine Atâ b. Ebî Rabah’ın Süleyman b. Mûsâ geldiğinde talebelerine “Artık siz bana sormayın. Sizin sorularınıza yetecek olan gelmiştir” dediği nakledilmektedir. Buradan anlaşılmaktadır ki, Süleyman b. Mûsâ soruyu güzel yönelterek insanların ihtiyaçları olan konuları gündeme getirmektedir.¹⁶² Onun “Soruyu güzel sormak ilmin yarısıdır” *حسن المسئلة نصف العلم* dediği de nakledilmektedir.¹⁶³

İbn Adî onu sebt ve sadûk olarak görmektedir. Osman b. Saîd ed-Dârimî, Yahya b. Maîn’e Süleyman b. Mûsâ’nın Zührî’den olan rivayetlerini sormuş, o da, “Sikadır” demiştir.¹⁶⁴ Ebû Abdurrahman en-Nesâî onun fakih olduğunu söylemiş ancak “Hadiste leysa bi kavî” demiştir. Şam’ın fakihlerini sayarken Muâz b. Cebel, Ebû’ d-Derdâ sonra Mekhûl, ondan sonra da Süleyman b. Mûsâ gelmektedir demiştir.¹⁶⁵ Ebû Hatim “Hadisi yazılır ve bazı hadislerinde ızdırab vardır” demiştir.¹⁶⁶

115 veya 119 yılında vefat ettiği söylenmekle beraber 115 yılında vefat ettiği görüşün daha kuvvetli olduğu anlaşılmaktadır. Süleyman b. Mûsâ’nın ölümü zehirlenme ile olmuştur. O bir gün Hişam b. Abdülmelik’i er-Rusafe’de ziyarete gelmiş Hişam’ın doktoru Süleyman’a içine zehir koyduğu bir su içirince vefat etmiş, Hişam da aynı zehirden o doktora içirerek onu öldürmüştür. Bu olayın şüphesiz 115 yılında olduğu nakledilmektedir.¹⁶⁷ Hocası Mekhûl’ün vefatı ile onun vefatı arasında iki yıl olduğu söylenmektedir.¹⁶⁸ Vefatından kısa süre önce akli dengesinde bozukluklar meydana gelmiştir.¹⁶⁹

Zeyd b. Vâkîd “Süleyman b. Mûsâ yaşasaydı diğerlerine ihtiyacımız kalmazdı” demiştir.¹⁷⁰ Süleyman b. Mûsâ vefat ettiğinde onun ilim meclisi Mekhûl’ün diğer bir önemli öğrencisi el-Alâ b. el-Hâris tarafından devam ettirilmiştir.

¹⁶¹ İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXII, s. 382.

¹⁶² İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXII, s. 382, Zehebî, *Siyeru A’lam*, V, s. 434.

¹⁶³ İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXII, s. 384.

¹⁶⁴ İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXII, s. 387.

¹⁶⁵ İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXII, s. 387.

¹⁶⁶ İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXII, s. 387.

¹⁶⁷ İbn Asâkir, *Târihu Medîneti Dimeşk*, XXII, s. 390.

¹⁶⁸ Ancak İbn Asâkir’in eserinde Mekhûl’ün talebelerinden sonrada Süleyman b. Mûsâ’nın talebelerinden olan Zeyd b. Vâkîd’dan “senelerce” ifadesiyle iki sene değil de daha fazla yaşadığına dair bir bilgi bulunmaktadır.

Bkz. İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXII, s. 381.

¹⁶⁹ İbn Hacer, *Tehzîbü’l-Tehzîb*, II, s. 112.

¹⁷⁰ Bkz. İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXII, s. 381.

Onun zamanında isnadın sorulduğunu görmekteyiz. O bu konuda şöyle söylemektedir. “İnsanlar bize hocalarımızın vefatından sonra senedi sordular. İnsanlar bize hocalarımız hayatta iken senedi sorsalardı senedi sapasağlam ayakta bulurlardı.”¹⁷¹ Bu bilgiden hocalarına olan itimadı ve senedin 110 yıllarında üzerine durularak sorgulandığı anlaşılmaktadır.

Süleyman b. Mûsâ'nın dikkat çeken bazı sözleri şöyledir:

“Âlimin meclisine üç kişi gelir: Her sema ettiğini yazan, yazmayıp sadece sema eden-ki, buna celîsu'l-âlim denir-, sema ettiğini seçerek alan. İşte âlim budur.”¹⁷²

“Her duyduğunu alan hâtıbu leyl yani gece oduncusudur.”¹⁷³

“İlim sahifiden alınmaz.”¹⁷⁴

“Oruç tuttuğunda kulağın, gözün ve yalandan dilin oruç tutsun. Hizmetçinden ezayı geri çek. Üzerinde sekînet ve vakar olsun. Oruçlu gününle oruçsuz gününü bir tutma.”¹⁷⁵

“Üç kimse üç kimseden insaflı davranış bulmaz: Halim ahmaktan, berr fâcirden, şerif denîden.”¹⁷⁶

2.3.2. el-Alâ b. el-Hâris; (d.66-ö.136)

Abdullah b. Bişr, Mekhûl, Ebu'l-Eşâs, ez-Zührî, Amr b. Şuayb, hocalarından bazılarıdır. Kendisinden rivayet edenler arasında Evzâî, Yahya b. Hamza, Abdurrahman b. Sabit b. Sevban, Muaviye b. Salih, Heysem b. Humeyd ve diğerleri rivayette bulunmuşlardır. Mekhûl'den 16 rivayeti vardır.

Osman ed-Dârimî “Mekhûl'ün ashabının önde olanı ve sikadır” demiştir İbn Sa'd'a göre az hadisi var ancak Mekhûl'ün en güvenilir arkadaşlarından.¹⁷⁷ Bir çok alim sika, saduk ve fakih olduğunu söylemiştir.¹⁷⁸ Son dönemlerinde akıl karışıklığına

¹⁷¹ İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXII, s. 385.

¹⁷² İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXII, s. 386.

¹⁷³ İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXII, s. 387.

¹⁷⁴ İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXII, s. 387.

¹⁷⁵ İbn Asâkir, *Târihu Medîneti Dimeşk*, XXII, s. 389.

¹⁷⁶ İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXII, s. 389.

¹⁷⁷ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-Kubrâ*, IX, s. 467.

¹⁷⁸ Zehebî, *el-Kâşif fi ma'rifetimen lehu rivâyetun fi kütübi's-sitte*, Ta'lik, Muhammed Avvâme, 1. Baskı, Cidde: Dâru'l-Kible li's-Sekâfeti'l-İslamiyye, 1992, II, s. 103.

uğrayana kadar fetva vermiştir.¹⁷⁹ İbn Maîn hadisinde bir problem olmadığını ancak kaderi olduğunu ifade etmiştir.¹⁸⁰ Buhârî de “münkeru’l-hadis” demiştir.¹⁸¹

Ebû Müshir, Saîd b. Abdülaziz’in Mekhûl’un hacı ile ilgili kitabını Alâ b. Haris’den aldığını kendisine naklettiğini bildirmiştir.¹⁸²

Süleyman b. Musa’dan sonra ders halkasını o devam ettirmiştir. Öyleyse el-Alâ b. el-Haris bu halkayı 20 seneye yakın devam ettirmiş olmalıdır. Bu halkalarda sadece hadis dersleri değil fıkıh da işleniyordu. O sebepten olmalı ki, bu âlimler fakîhu’l-cünd yani Şam fakîhi diye de anılmışlardır. el-Alâ,136 yılında 70 yaşında vefat etmiştir.¹⁸³ A’lâ’nın vefatından sonra bir müddet Şam müftülüğünü Kays el-A’mâ devam ettirmiş ancak dönemin valisi İbn Sürâka ondan razı olmayıp Beyrut’tan Evzâî’yi getirterek Şam müftülüğünü, fakihliğini ona tevdi etmiştir. Evzâî’nin Şam’a gelmesi ile de Alâ b. Hâris’den boşalan ders halkası onunla devam etmiştir.

2.3.3. Evzâî (88-157)

Doğumuyla alakalı olarak bir kaç farklı tarih verilse de ekseriyetle 88 yılında doğduğu nakledilmektedir.¹⁸⁴ Doğum tarihinden anlaşıldığına göre Mekhûl’un genç talebelerindedir. Mekhûl’dan de “Evzâî’nin hocası” olarak bahsedildiği görülmektedir.¹⁸⁵ Zamanın ilim merkezlerini dolaşarak öğrenimini sürdürmüş birçok hocadan –Yahya b. Kesîr, İbn Şihâb ez-Zührî, Atâ b. Ebî Rabah gibi- ders ve hadis almıştır. Hakkında birçok çalışmalar yapılmıştır.¹⁸⁶ Yetmiş bin meselede hüküm verdiği nakledilmiştir. Yahya b. Kesîr’den 13 defter hadis yazmıştı. Bunlar bir yangın neticesinde yanmıştı.¹⁸⁷ Kendisine atfedilen *Kitâbu Siyeri’l- Evzâî*, *Müsnedü’l-Evzâî*, *Kitâbu’s-Sünen fi’l-Fıkh*, *Kitâbu’l-Mesâil Fi’l-Fıkh* isimli eserler vardır. Bunlardan sadece Siyer kitabı ulaşmış, *Sünen*’i de yeniden inşa edilmiştir.¹⁸⁸

¹⁷⁹ İbn Sa’d, *a.g.e.*, IX, s. 467.

¹⁸⁰ İbn Maîn Ebû Zekeriyya Yahya, *Târîhu ibn Maîn rivayeti’ d-Dürî*, Thk. Abdullah Ahmed Hasan, B.s.b, Beyrut: Dâru’l-Kalem, t. y, II, s. 348.

¹⁸¹ Zehebî, *el-Kâşif*, II, s.103.

¹⁸² İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimesk*, XXII, s. 477.

¹⁸³ İbn Hacer, *Tehzîbu’t-Tehzîb*, VIII, s. 156.

¹⁸⁴ İbn Sa’d, *a.g.e.*, IX, s. 494; Zehebî, *Siyeru A’lâm*, VII, s. 109.

¹⁸⁵ Zehebî, *Tezkiretu’l-Huffaz*, I, s. 108.

¹⁸⁶ Bkz. AYDIN, Nevzat, *İmâm-ı Evzâî ve Sünenindeki Metodu*, 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2001, s. 41-45.

¹⁸⁷ Aydın, *a.g.e.*, s. 45.

¹⁸⁸ Aydın, *a.g.e.*, s. 66-70

2.3.4. Saîd b. Abdulaziz (90-167)

Saîd b. Abdulaziz'in Evzâî ile akran olduğu görülmektedir. Kaynakların belirttiğine göre Evzai 88 yılında doğmuş Saîd b. Abdulaziz ise 90 yılında doğmuştur.¹⁸⁹ İçlerinde ez-Zührî, Nâfi', Mekhûl de olan birçok tâbiîden rivayet etmiş, kendinden de Süfyan es-Sevrî, Şu'be, Veki' b. Cerrah, Yahya b. Hamza, Bakıyyetu'bnü'l-Velîd, Ebû Müshir, Abdullah b. Mübarek, Abdurrezzak gibi meşhurlar rivayet etmiştir.¹⁹⁰

Mekhûl'ün genç talebelerinden olan Saîd b. Abdulaziz, Şam ehlinin fakihi ve Evzâî'den sonraki müftüleridir. Bununla beraber Saîd b. Abdulaziz, Mekhûl'ün ders halkasının Evzâî'den sonraki üstadı olduğu da görülmektedir.¹⁹¹ Zaman zaman Leys b. Sa'd meclisine geldiğinde Saîd b. Abdulaziz'in şevki artar diğer zamanlardan daha fazla hadis rivayet ederdi.¹⁹² Mekhûl dışında birçok hocadan ilim öğrenmiştir. Ebû Zür'a'nın naklettiğine göre Duhaym, Evzâî ile Saîd b. Abdulaziz'i Abdurrahman b. Yezîd b. Yezîd'den sonra gelen Mekhûl'ün talebeleri arasında zikretmiş ve Saîd b. Abdulaziz'in Mekhûl'ün derslerine Evzâî'den daha fazla devam ettiğini belirtmiştir. İbn Maîn de hüccetleri sayarken Ubeydullah b.Ömer, Malik b. Enes ve Evzai ile beraber Saîd b. Abdulaziz'i de zikretmiştir. Kendine ait bir kitabının olmadığı, ilminin sadrında bulunduğu söylenmektedir.¹⁹³ Kendisi de kesinlikle hiçbir hadis yazmadığını belirtmektedir.¹⁹⁴

Ali b. Abdullah b. Amir ve Yezîd b. Abdurrahman b. Ebî Malik'ten kıraat ilmini öğrenmiş, kendisinden de el-Velîd b. Müslim ile Ebû Müshir kıratı almışlardır.

Mekhûl'den sema etmiş, derslerine ağabeyi Yezîd b. Abdulaziz'le beraber devam etmiştir. Mekhûl'ün derslerinde Saîd b. Abdulaziz'in su dağıttığı nakledilmektedir. "Mekhûl'ün yanında onun evlatları gibiydik" demektedir. Onun vefatından sonra da ez-Zührî'den sema etmiştir.¹⁹⁵ Yine Ebû Müshir'in aktardığına göre Saîd b. Abdulaziz

¹⁸⁹ İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, XXI, s. 196.

¹⁹⁰ Mizzî, *Tahzîbul-Kemâl*, X, s. 543-544; İbn Asâkir, *a.g.e.*, c.XXI, s. 193-195.

¹⁹¹ Mizzî, *a.g.e.*, X, s. 539; İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXI, s. 202.

¹⁹² İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXI, s. 205.

¹⁹³ Mizzî, *a.g.e.*, XXI, s. 543.

¹⁹⁴ İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, XXI, s. 199.

¹⁹⁵ İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXI, s. 198.

sabahleyin Yezîd b. Ebî Malik, öğlenden sonra İsmail b. Ubeydullah, ikindiden sonra da Mekhûl'un derslerine devam etmiştir.¹⁹⁶

Evvâî'nin yanında olduğu zamanlar Evvâî'ye bir mesele sorulsa Ebû Muhammed'e sorun deyip Saîd b. Abdülaziz'i öne çıkarırmış. Yaş olarak İbn Abdülaziz küçük olmasına rağmen Evvâî'nin Saîd b. Abdülaziz'e hürmet ettiği anlaşılmaktadır.¹⁹⁷ el-Hâkim Ebû Abdullah "Malik b. Enes'in Medine'deki yeri ne ise Saîd b. Abdülaziz'in de Şam'daki yeri odur" demiştir.¹⁹⁸ Öğrencinin müzakere yapması gerektiğini düşünürdü. Ebû Müshir, Saîd b. Abdülaziz'in Evvâî'nin talebelerini bir araya gelip müzakere yapmadıkları için azarladığını aktarmaktadır.¹⁹⁹

Hadisi, ehli olmayana rivayet etmezdi. Öyle yapanları gördüğünde "Hadisler ahmakların eline düştü" derdi.²⁰⁰ Son demlerinde akıl karışıklığına uğramıştı. O sebepten kendine hadis arz edildiğinde ona icazet vermiyorum derdi. Bu, onun hadis rivayetindeki titizliğini gösterir.²⁰¹

Cemaatle namazı kaçırdığında sakallarını tutar ağlardı. Rakik, ince kalpli idi. Mervân b. Muhammed "Ondan daha hafif sahibi kimse görmedim" demiştir.²⁰² İbadete düşkün olup geceyi ihya edenlerden idi.²⁰³

Ebû Müshir, onun vakar ve ahlakından bahsetme sadedinde onun hiçbir zaman kahkaha ile gülmediğini, zanda bulunmadığını, kimseyi ayıplamadığını belirtmektedir.²⁰⁴

Saîd b. Abdülaziz "Hayatta ancak iki adam için hayır vardır: Bilinçli susan ve bilerek konuşan" demiştir.²⁰⁵ Evvâî'den 10 yıl sonra 167 de vefat etmiştir.²⁰⁶

¹⁹⁶ İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXI, s. 198, İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXI, s. 202.

¹⁹⁷ İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXI, s. 200-201.

¹⁹⁸ İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXI, s. 202, Mizzi, *Tehzibu'l-Kemâl*, X, s. 544.

¹⁹⁹ İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXI, s. 205.

²⁰⁰ İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXI, s. 205.

²⁰¹ İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXI, s. 205.

²⁰² İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXI, s. 203.

²⁰³ İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimesk*, c.21, s. 204.

²⁰⁴ İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXI, s. 204.

²⁰⁵ İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXI, s. 206.

²⁰⁶ İbn Asâkir, *a.g.e.*, XXI, s. 19.

2.3.5. -Yezîd b. Yezîd b. Cabir (ö.133/4)

Mekhûl başta olmak üzere Abdurrahman b. el-Leclâc, el-Kâsım Ebî Abdurrahman ve İbn Şihâb ez-Zührî gibi hocalardan rivayette bulunmuştur. Ondan da Süfyan es-Sevrî, Süfyan b. Uyeyne, İbn İshâk, Evzâî ve Hişâm b. el-Ğâz gibi hadis ravileri sema etmiştir. Mekhûl'den 10 rivayeti vardır. Mekhûl'ün en önemli talebelerinin başında gelir. Bu sebeple olacak ki Mekhûl'ün vefatıyla öğrencileri onun etrafında toplanmışlardı. Ancak ketumluğu öğrencileri kendisinden ayırmıştır. Öğrencilerin Mekhûl'den sonra onun etrafında toplandıkları halde terk etmelerine sebebiyet veren suskunluğunun arkasında Şam'ın siyasi havasının ona vermiş olduğu ketumluk olduğu söylenebilir. Zaten her ne kadar Mekhûl kaderîlik suçlamasını kabul etmemiş olup tebrie edilmişse de en yakın talebelerinden olan Yezîd'de bu suçlamalar, yönetime karşı bir tavır geliştirmiş olmalıdır. Irak yöresindeki Abbasî hareketlenmelerinin bilgisi de kendine ulaştığında o tarafa bir meylin olacağı kaçınılmaz bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır. O'nun el-Velîd b. Yezîd'in 126'da öldürülmesi olayına karıştığı kaynaklarda aktarılan bilgiler arasındadır. Muhtemelen bu olaydan sonra kardeşi Abdurrahman ve diğer arkadaşlarıyla beraber Basra'ya gitmişler, daha sonra kardeşiyle Şam'a yeniden dönmüşlerdir.²⁰⁷ Yezîd b. Yezîd de hocası Mekhûl gibi kaderî olmakla itham edilmiştir. 133-4 yılında Medinede vefat ettiğini söyleyenler çoğunluktadır.

2.3.6. -Abdurrahman b. Yezîd b. Cabir Ebû Utbe (70-153/4)

Yezîd b. Yezîd'in ağabeyidir. Mekhûl'den 39 rivayeti vardır. Mekhûl, Zührî, Süleym b. Âmir, Bişr b. Ubeydullah ve Ebû Tu'me den hadis öğrendi. Ondan da Abdullah b. el-Mübarek, İsa b. Yunus, Hişâm b. el-Ğâz,²⁰⁸ Sadaka b. Hâlid, el-Velîd b. Müslim, Muhammed b. Şuayb b.Şâbur, Eyyub b. Süveyd hadis öğrendi. Muhtemelen fikir ayrılıklarından dolayı "Saîd b. Abdülaziz ile mücâlese edenlerden değildi" denilmektedir. el-Velîd'e göre Abdurrahman'ın yanında birini sema ettiği, diğerini etmediği iki kitap vardı. Yahya b. Maîn sika olduğunu söylemiştir. İbn Ebî Hâtim

²⁰⁷ Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemal*, XVIII, s. 8.

²⁰⁸ Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, X, s. 211.

babasından onun saduk olduğunu nakletmektedir. Ebû Dâvûd ve İbn Hanbel'e göre sikadır.²⁰⁹ En yaygın kanaate göre 154 yılında 80 küsur yaşlarında vefat etmiştir.²¹⁰

2.3.7. - Muhammed b. Râşid Ebû Yahya²¹¹ (ö.160)

Şamlıdır. Başta Mekhûl olmak üzere Süleyman b. Mûsâ, Ubeydullah b. Ubeyd el-Kelâî, Süfyan es-Sevrî, Leys b. Ebî Rukayye ve Yahya b. Yahya el-Ğassânî gibilerden rivayet etmiştir. Kendisinden de es-Sevrî, Şube, Abdullah b. Mübarek, el-Velîd b. Müslim, Abdurrezzak, Yahya b. Saîd el-Kattan ve birçokları rivayette bulunmuştur.²¹² Ahmed b. Hanbel Abdurrezzak'ın Muhammed b. Râşid'den San'a'da sema ettiğini bildirmektedir.²¹³ Abdurrezzak'ın Mekhûl'den rivayetlerinin 51 tanesi Muhammed b. Râşid vasıtasıyla. Bizim esas aldığımız eserlerde Mekhûl'den 18 rivayeti bulunmaktadır. Mervan'dan kaçarak Basra'ya gitmiş, oradan Bağdat'a geçmiştir. Şu'be onun sadûk olduğunu söylemiş, ancak kaderî ve Şîî olduğunu söyleyerek ondan rivayet etmemiştir.

İbn Hanbel sika olduğunu söylemiş, Abdurrezzak hadiste çok verâli olduğunu ifade etmiştir. Abdullah b. Mübarek'e göre de saduk ama kadercilikle itham edilmiş biridir.²¹⁴ Ebû Müshir ise onun sika olmadığını ve tashif yaptığını söylemiştir.²¹⁵ Mekhûl ile birlikte yolculuklara çıktığı görülmektedir.²¹⁶

İdareye karşı huruç/isyân edilebileceğini savunurdu. el-Mehdi zamanında 160'dan sonra vefat ettiği nakledilmektedir.²¹⁷

2.3.8. Bürd b. Sinan (ö.135)

Bürd b. Sinan Ebû'l-Alâ eş-Şâmî, Mekhûl, Ubâde b. Nüsey, Zührî, Süleyman b. Mûsâ ve İshak b. Kabîsa'dan rivayet etmiştir. Ondandan da Hammad b. Seleme, es-Sevrî, İbn Uyeyne, Hafs b. Ğıyas, İbn Uleyye, Evzâî, Saîd b. Ebî Arûbe, oğlu Ala, Mu'temir b. Süleyman, Yahya b. Hamza gibi birçokları rivayette bulunmuştur. el-Velîd b. Yezîd'in

²⁰⁹ İbn Hanbel, *İlel*, I, s. 396; Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemal*, XVIII, s. 7-8.

²¹⁰ İbn Sa'd, *et-Tabakâtu'l-kubrâ*, IX, s. 470.

²¹¹ Bu künyeyi ona Ârim vermiştir. Ebû Abdullah diye de künyelendirilmiştir. Bkz. İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, LIII, s. 6.

²¹² İbn Asâkir, *a.g.e.*, LIII, s. 4.

²¹³ İbn Asâkir, *a.g.e.*, LIII, s. 7.

²¹⁴ İbn Asâkir, *a.g.e.*, LIII, s. 7; Hatîb, *a.g.e.*, V, s. 271-275.

²¹⁵ İbn Asâkir, *a.g.e.*, LIII, s. 15.

²¹⁶ Abdurrezzak b. Hemmam, *Musannaf*, I, s. 559, II, s. 560.

²¹⁷ Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, V, s. 271-275, İbn Asâkir, *a.g.e.*, LIII, s. 17.

öldürülmesi olayında dahilleri olduğundan diğer arkadaşlarıyla birlikte Mervan b. Muhammed tarafından takip edilmişler ve bu sebeple Şam'dan kaçarak Basra'ya yerleşmiştir.²¹⁸ Mekhûl'den 120 Rivayeti vardır. İbn Hanbel "salihu'l-hadis" demiştir. Yahya b. Maîn sika olduğunu söylemektedir. Ebû Hâtim'e göre saduk ve kaderidir. Ebû Zur'a "lâ be'se bih" demiştir. Dârimî, Ali b. el- Medîni'den nakille zayıf olduğunu söylemiştir. İki yüz civarında hadisi vardır. Buhârî *el-Edebu'l- müfred*'de ondan rivayette bulunmuştur. Süneni erbaada da rivayetleri vardır. 135 yılında vefat etmiştir.²¹⁹

2.3.9. Muhammed b. İshak (ö.150/51)

Aslen Medinelidir. Sonra Bağdat'a yerleşmiştir. Tabiindendir. Enes b. Malik'i görmüştür. Babası, amcaları Abdurrahman ve Mûsâ, el-A'rac, Ubeydullah b. Abdullah b. Ömer, Ma'bed b. Ka'b b. Malik, el-Kasım b. Muhammed b. Ebû Bekr, Mekhûl, Humeyd et-Tavîl, Atâ b. Ebî Rabah gibi birçoklarından rivayet etmiştir. Ondan da Yahya b. Saîd el-Ensârî, Yezîd b. Ebî Habib, Abdü'l-Â'lâ b. Abdi'l A'la vd. rivayet etmiştir.²²⁰

Mekhûl'den 22 rivayeti vardır. Şu'be, Ebû Şihab'a, Haccac b. Ertat ile Muhammed b. İshak'a sarılmasını söyleyerek ikisinin hafız olduğunu beyan etmiştir.²²¹ Yahya b. Maîn ve Ebû Zur'a "saduk" olduğunu söylemişlerdir.²²² Yahya b. Said el-Kattan kadınlarla fazla içli dışlı olması sebebiyle ondan rivayeti terk etmiştir.²²³ İbn Hanbel çok tedlis yaptığını ancak en iyi hadislerinin "ahbereni" ve "semi'tu" diyerek rivayet ettikleri olduğunu söylemiştir.²²⁴ *Kitâbu's-Sîre* isimli eseri vardır.

2.3.10. Haccac b. Ertât Ebû Ertât el-Kûfî en-Nehaî (ö.145/9)

Atâ b. Ebî Rebah, Sabit b. Ubeyd, Ebû İshak es-Sebî'î, Ebu'z-Zübeyr, Muhammed el-Münkedir ve Mekhûl hocaları arasında sayılmaktadır. Ondan da Şu'be, es-Sevrî, İbn Ebî Nuceyh, Züheyr, Zaide, Şerîk, Hafs b. Ğiyas, Hammad b. Zeyd, Abdullah b.

²¹⁸ Zehebi, *Siyeru A'lâm*, VI, s. 151; İbn Hacer, *Tehzibu't-Tehzib*, I, s. 217.

²¹⁹ Mizzî, *Tehzibu'l-Kemâl*, IV, s. 43-46.

²²⁰ Hatîb, *Târihu Bağdâd*, I, s. 214-215; İbn Ebî Hâtim, *Kitâbu'l-Cerhi ve't- Ta'dil*, VII, s. 191; İbn Hacer, *a.g.e*, IX, s. 35.

²²¹ İbn Hacer, *a.g.e*, III, s. 105.

²²² İbn Ebî Hâtim, *a.g.e*, VII, s. 192.

²²³ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e*, VII, s. 193.

²²⁴ İbn Ebî Hâtim, *Kitâbu'l-Cerhi ve't- Ta'dil*, VII, s. 193-194.

Mübarek ve Yezîd b. Harun sema etmişlerdir. Mekhûl'den 64 rivayeti vardır. 16 yaşındayken kendinden fetva sorulmaya başlamıştır.²²⁵

Kûfe kadısı idi. Abbasilerin ilk Basra kadısıdır. Basra kadılarında ilk rüşvet alanın o olduğu söylenmektedir. Polis teşkilatının başına getirilmiştir.²²⁶

Kendini beğenmiş, kibirli birisi olduğu söylenmektedir. Ebû Cafer el-Mansur oğlu el-Mehdi ile beraber onu Horasan'a göndermiş, Horasan'dan 70 köle ve birçok malla dönmüştü. "Şöhret tutkusu beni perişan-helak etti" demiştir.²²⁷

Abdurrahman b. Mehdi ondan rivayette bulunmuştur.²²⁸ İbn Hanbel Haccac'ın hadis hafızlarından olduğunu söylemektedir. Ona "O zaman insanlar onu niye böyle görmemektedirler?" diye sorulduğunda o, "Hadislerinde hemen hepsinde ziyadesi vardır" diyerek Haccac'ın zayıf sayıldığı noktaya dikkat çekmektedir. Yahya b. Maîn, Haccac'ın saduk olup "leyse bi-kaviyyin" diyerek zayıflığına dikkat çekmiş, tedlis yaptığını belirtip İbn Ebî Leyla ve Mücâlid gibi olduğunu söylemiştir.²²⁹

Hadisleri es-Sevrî'nin rivayetlerinden daha düşük seviyededir. Yukarıda geçtiği gibi Şu'be, Ebû Şihab'a Haccac b. Ertat ile Muhammed b. İshak'a sarılmasını söyleyerek ikisinin hafız olduğunu ifade etmiştir.²³⁰ Yahya b. Maîn Mekhûl'den sema ettiğini söylemektedir.²³¹ Bir gün Süfyan es-Sevrî ondan hadis sema etmeye gelmişti. es-Sevrî çıktıktan sonra "es-Sevrî zannediyor ki, o bizim meclisimize geldi diye biz kutlama yapacağız. Hâlbuki bize göre es-Sevrî'nin gelip gelmemesi bir şey değiştirmez"²³² demişti.

İbn el-Mübarek onun tedlis yaptığını söylemektedir.²³³ Zaide ve Yahya b. Saîd onun hadislerini rivayet etmezlerdi. Ali b. el-Medîni'nin aktardığına göre Yahya b. Saîd el-

²²⁵ Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VIII, s. 230-231; Zehebî, *Tabakâtu'l-Huffaz*, Msh. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî, 1. Baskı, Mekke: Mektebetü'l-Haramu'l-Mekkî, 1374, I, s. 14.

²²⁶ Hatîb, *a.g.e.*, VIII, s. 233.

²²⁷ Hatîb, *a.g.e.*, VIII, s. 231.

²²⁸ İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, III, s. 155.

²²⁹ İbn Ebî Hâtim, *Kitâbu'l-Cerhi ve't- Ta'dil*, III, s. 156.

²³⁰ İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, III, s. 105; İbn Ebî Hâtim, *a.g.e.*, I, s. 141.

²³¹ Hatîb, *a.g.e.*, VIII, s. 234; Zehebî, *Siyeru A'lam*, VII, s. 69.

²³² Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VII, s. 234; Zehebî, *Siyeru A'lam*, VII, s. 70.

²³³ Buhârî, *et-Târîhu'l-Kebîr*, II, s. 378.

Kattan Haccac ile Muhammed b. İshâk'ı bir tutardı ve kasıtlı olarak Haccac'dan tek bir hadis bile rivayet etmemişti.²³⁴

2.3.11. Hişam b. el-Ğâz (ö. 153 veya 159)

Atâ b. Ebî Rabah, Nâfi', Eban b. Ebî Ayyaş, Hafs b. Ğaylân, Süleyman b. Mûsâ ve Mekhûl gibilerden rivayet etti. Kendisinden de İsmail b. Ayyaş, Abdullah b. Mübarek, Vekî' b. Cerrah ve el-Velid b. Müslim gibi birçokları rivayet etmiştir.²³⁵ Mekhûlden 10 rivayeti vardır. Bağdat'a yerleşmiş ve Ebû Cafer el-Mansur tarafından beytu'l-malin başına getirilmişti.²³⁶

İbn Hanbel "salihu'l-hadis" olduğunu söylemiştir. Yahya b. Maîn "leyse bihi be's, sikadır" demiştir.²³⁷ Mekhûl ile yolculuklara çıkmıştır. Mekhûl, bu yolculuklardan birinde Dâbık dönüşünde, Ömer b. Abdülaziz'in kabrini ziyaret etmiş ve ondan sitayişle bahsetmiştir.²³⁸

2.3.12. Ubeydullah b. Ubeyd el-Kelâî (ö. 132)

Mekhûl'ün ashabındandır. Züheyr b. Salim, Süleyman b. Musa, Bilal b. Sa'd, ve Hasan b. Atıyye'den rivayet etmiştir. Tebe-i tâbiîndendir. Ondan da el-Heysem b. Humeyd, Yahya b. Hamza, İsmail b. Ayyaş, Sadaka b. Abdullah, Muhammed b. Raşid, Süveyd b. Abdulaziz, Evzâî vd. rivayet etmiştir.²³⁹ Yahya b. Maîn "leyse bihi be's" demiştir.²⁴⁰ Mekhûl'den 10 hadis rivayet etmiştir.

Mekhûl'ün eserlerinden bahsedildiği kısımda geçtiği üzere Mekhûl kendisine ait bir defteri rivayet etmek üzere Ubeydullah bi Ubeyd el-Kelâî'ye vermiştir.²⁴¹

Bu önemli talebelerinin rivayet sayılarıyla vefat yılları kronolojik olarak şekil 1'de gösterilmiştir.

²³⁴ Hatîb, *a.g.e*, VIII, s. 234.

²³⁵ İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, LXXIV, s. 36-37.

²³⁶ Hatîb, *a.g.e*, XIV, s. 44; İbn Asâkir, *a.g.e*, LXXIV, s. 38.

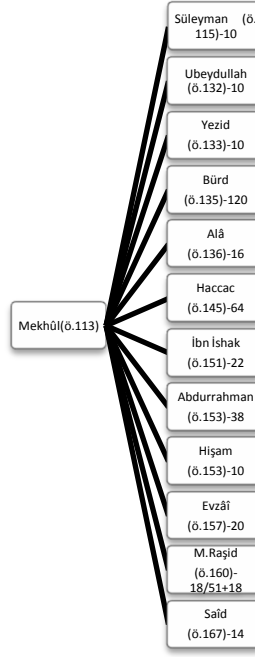
²³⁷ Hatîb, *a.g.e*, XIV, s. 42; İbn Asâkir, *a.g.e*, LXXIV, s. 37.

²³⁸ Zehebî, *a.g.e*, V, s. 145.

²³⁹ İbn Asâkir, *a.g.e*, XXXVIII, s. 40.

²⁴⁰ İbn Asâkir, *a.g.e*, XXXVIII, s. 43.

²⁴¹ Bkz. Bu çalışma, s. 19

Şekil 1: Önde gelen talebelerinin kronolojik vefat tarihleri

Mekhûl'ün ravilerini ve bunların arasında meşhur olanlarını zikrettikten sonra şöyle genel bir değerlendirme yapılabilir:

Dikkat çeken bir husus şudur ki, Mekhûl'ün önemli talebelerinin bir kısmı Irak'a kaçmak zorunda kalmışlar ve bunların her biri de kaderlikle itham edilmişlerdi. Bunlardan Bürd b. Sinan'ı incelediğimizde Mekhûl'den 110 rivayete en fazla rivayeti olan talebesidir. Bürd'den rivayette bulunan ravilerinin kökenini incelediğimizde çoğunun Irak bölgesinden olduğu görülmektedir. Bürd'ün Şam merkezli hemen hemen ravisi yoktur. Aynı şekilde Muhammed b. Râşid 'i incelediğimizde; *Sünen*'i inşa etmede esas aldığımız eserlerde 18 rivayeti olmakla beraber, Abdurrezzak'ın Mekhûl'den 130 rivayetinden 51'i ondan alınmıştır. Mekhûl'ün Şam'da kalan talebelerinin rivayetleri Irak'a giden talebelerinin rivayetlerinden daha azdır. Şam'da kalan talebelerinin de Mekhûl'den sonra Irak talebeleri kadar uzun yaşamadıkları ya da Mekhûl'ün daha genç talebelerinin bir kısmı olduğunu doğum ve ölüm tarihlerinden çıkarmak mümkündür. Buna göre Mekhûl'den rivayetleri fazla olanların, onunla beraberliği fazla olmanın yanında ondan sonra daha uzun bir süre yaşamış olma özellikleri gösterdikleri söylenebilir.

2.4. Cerh ve Ta'dîl Açısından Durumu

Mekhûl'u bazı âlimler cerh bazı alimlerde ta'dil etmiştir. Cerh ve ta'dîl âlimlerinden el-İclî ve İbn Hibbân sika²⁴² olduğunu,²⁴³ Zehebî birçok kimsenin onu tevsîk ettiğini,²⁴⁴ İbn Hirâş sadûk²⁴⁵ olduğunu ifade etmektedir.²⁴⁶ Zerîkli ise hadis hafızlarından²⁴⁷ olduğunu kaydetmiştir.²⁴⁸

İbn Sa'd, "Görüşlerinde ve hadîsinde zayıftır" demektedir.²⁴⁹

Mekhûl'ün hafızasının kuvvetli olduğu, kendisinden aktarılan; "Bir hadis semâ edip onu göğsüme emanet etmiş olmayayım ki istediğimde onu bulmuş olmayayım" sözünden anlaşılmaktadır.²⁵⁰

Talebelerinden Süleyman b. Mûsâ bir gün bir başka hocasından yazmış olduğu ve hoşuna gittiğini izhar ettiği bir hadis sahifesiyle Mekhûl'ün bulunduğu meclise gelmişti de Mekhûl ona "Sahifende bir şeyler yazılı olmasından mı hoşlanıyorsun? Ben duyup da sadrına emanet etmiş olduğum bir hadisi istediğim zaman tahdis ederim"²⁵¹ dediğinde hafızasının kuvvetine işaret etmiş olmalıdır. Fakih olmasının kendisine kazandırdığı muhakeme gücünün de rivayetleri mana açısından zabt etmesinde etkili olduğunu söylemek mümkündür.

²⁴² Sika, adalet ve zapt niteliklerini tam olarak taşıyan, hadis rivayetinde güvenilir râvi demektir. Bkz. Abdullah Aydınli, *Hadis Isulahları Sözlüğü* s. 181.

²⁴³ İ'CLÎ, Ahmed b. Abdullah b. Salih b. Hasan, *Târîhu's-Sikât*, 1. Baskı, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1984, s. 439; Muhammed İbn Hibban b. Ahmed et-Temîmî, *Kitabu's-sikât*, 1. Baskı, Haydarabâd: Dairetü'l-meârifî'l-Osmâniyye, 1973, V, 447; İbnu'l-Cevzî, Cemaluddîn Ebî'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed, *Kitabu'd-Duafâi ve'l-Metrûkîn*, thk. Ebû'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî, 1. Baskı, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1986, s. 138; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXVIII, s. 472; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm, sene 101-120*, s. 480; Zehebî, *Siyeru A'lam*, V, s. 158; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, s. 511.

²⁴⁴ Zehebî, *Mizânu'l-İ'tidâl fî Nakdi'r-Ricâl*, htk. Ali Muhammed Muavvad, Adil Ahmed Abdülmevcûd, Abdülfettah Ebû Sünne, 1. Baskı, Beyrut: Dâru'l-Mektebeti'l-İlmiyye, 1995, VI, s. 509.

²⁴⁵ Sadûk, ta'dîl'in, Zehebîye göre üçüncü, Sehâviye göre beşinci mertebesinde bulunan bir râvî için kullanılan bir sîgadır. Böyle bir râvînin rivayet ettiği hadis yazılır ve araştırılır. Aydınli, *Hadis Isulahları Sözlüğü*, s. 265-266.

²⁴⁶ Mizzî, *a.g.e.*, XXVIII, s. 472; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm, sene 101-120*, s. 480; Zehebî, *Siyeru A'lam*, V, s. 158; İbn Hacer, *a.g.e.*, V, s. 511.

²⁴⁷ Hadislerin sonraki nesillere sahih olarak ulaşmasında büyük emeği geçen âlim manasında kullanılmıştır. Aydınli, *a.g.e.*, s. 127-128.

²⁴⁸ Zerîkli, Hayrettin, *el-A'lam, Kâmûsu Terâcim li Eşheri'r-Ricâli ve'n-Nisâi mine'l-Arabi ve'l-Müsta'rebine ve'l-Müsteşrikîn*, 15. Baskı, Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn 2002, VIII, s. 212.

²⁴⁹ İbn Sa'd, *a.g.e.*, IX, s. 457; İbnu'l-Cevzî, *ed-Duafâ ve'l-Metrûkîn*, s. 138; İbn Manzûr, *a.g.e.*, XXV, s. 225; İbn Hacer, *a.g.e.*, V, s. 512.

²⁵⁰ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm, sene 101-120*, s. 480.

²⁵¹ İbn Asâkir, *Târîhu Medîneti Dimesk*, LX, s. 213.

2.5. Rivayetlerinin Durumu

2.5.1. İrsal ve Tedlîsi

İrsal; kelime olarak salıvermek, serbest bırakmak ve kendi haline bırakmak manalarına gelmektedir. Tabîînin doğrudan Hz. Peygamber'den hadis rivayet etmesine irsal deniyor. Böyle rivayet edilen hadise mürsel hadis, rivayet edene de mürsil denmektedir. Bazen sığâr-ı tâbîînin rivayetleri kibâr-ı tabîînden olur. Bazı alimler böyle bir tâbîî, kibâr-ı tabîînden olan ravi ile sahâbi ravisini atlayıp Hz. Peygamber'den rivayet ederse bu mürsel değil de munkatı olur demektedirler.²⁵² Tâbîîn ve tebe-i tâbîîn devrinde irsâlin çok yaygın olduğu bilinmektedir. Hatta tâbîînin mürsel rivâyetlerin delil olacağına dair icmâ ettikleri bildirilmektedir. Hicri ikinci yüzyılın başlarına kadar mürsel hadisin hüccetliğine kimsenin itirazı olmadığı, ilk itirazın eş-Şafîî'den geldiği de ifade edilmektedir.²⁵³

Hâkim, Mekhûl'ün sahabeden olan rivâyetlerinin çoğunun havâle²⁵⁴ yoluyla olduğunu söyler²⁵⁵ ve onu mürsel rivayetleri çokça olan tâbîîler arasında zikreder. Hakim'e göre Medine ehlinin mürsellerinin Saîd b. el-Müseyyeb'den, Mekke ehlininkilerin Atâ b. Ebî Rabah'dan, Basra ehlininkiler Hasan-ı Basrî'den, Kûfe ehlininkiler İbrahim b. Yezîd en-Nehaî'den, Mısır ehlininkilerin Hilal'den ve Şam ehlininkiler de Mekhûl'dendir²⁵⁶

Ebû Bekr el-Bezzâr, "Mekhûl, Ubâde b. es-Sâmit, Ümmü'd-Derdâ, Huzeyfe, Ebû Hureyre ve Câbir gibi sahabilerden irsâl yoluyla rivâyet etmiştir"²⁵⁷ demektedir. Mürsel olarak rivâyette bulunduğu diğer sahâbiler arasında; Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer, Hz. Osman, Sa'd b. Ebî Vakkas, Ebû Ubeyde, İbn Ömer,²⁵⁸ Anbes b. Ebî Süfyân,²⁵⁹ Ubey

²⁵² Babanzade, Ahmed Naim, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrid-i Sarîh Tercüme Ve Şerhi*, Ankara: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, 1984 I, s. 141-148; Selahaddin Polat, *Mürsel Hadisler ve Delil Olma Yönünden Değeri*, 2. Baskı, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010, s. 63-64.

²⁵³ Suyûtî, Cemâluddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr, *Tedribü'r-Râvî fî Şerhi Takrîbu'n-Nevevî*, thk. Abdülvehhâb Abdüllatîf, 1. Baskı, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1996. I, s. 198; Babanzâde Ahmed Naim, *a.g.e.*, I, s. 141-148; Aydın, *Hadis İstülahları Sözlüğü*, s. 217-219; Selahattin Polat, *a.g.e.*, s. 74.

²⁵⁴ Havâle; hadisin senedinin müellif tarafını eksik olarak rivâyet etmek manasında kullanılmıştır. Abdullah Aydın, *a.g.e.*, s. 134.

²⁵⁵ Hâkim, *Ma'rîfe*, s.164; Mizzi, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXVII, s. 474-475.

²⁵⁶ Hâkim, *Ma'rîfe*, s. 68; Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Abdülhâdi ed-Dîmeşkî es-Sâlihî, *Tabakâtu Ulemâi'l-Hadis*, I, s. 179; Babanzâde Ahmed Naim, *a.g.e.*, I, s. 141-148; Selahattin Polat, *a.g.e.*, s. 74.

²⁵⁷ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, s. 511.

²⁵⁸ İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, s. 511.

²⁵⁹ İbn Hacer, *a.g.e.*, V, s. 510.

b. Ka'b, Hz. Âişe,²⁶⁰ Sevbân, Ebû Sa'lebe el-Huşenî, Ebû Cendel b. Süheyl ve Ümmü Eymen de bulunmaktadır.²⁶¹

Bazı alimler irsal yaptığı sahabilerden tedlis yaptığını söylemektedirler. Mesela İbn Hibbân'a göre Şam'ın fakihlerinden olup çoğunlukla tedlîs yapardı.²⁶² Zehebî, "Tedlis sahibidir" demektedir.²⁶³ Onun Ubey b. Ka'b, Ubâde b. es-Sâmit ve Hz. Âişe'den tedlis yaptığı da ifade edilmiştir.²⁶⁴ Bu farklı isimlendirme İlk dönemlerde tedlis ve irsal birbirine yakın manada kullanılıyor olmasından kaynaklanmalıdır. Bu farklı isimlendirme iki kavramın yakın manaya gelmesinden kaynaklanmalıdır.

2.5.2. Hadislerin Rivayeti ile İlgili Görüşü

Mekhûl'un Vâsile b. Eska'dan aktardığına göre o; "Size hadisleri mânâ üzere rivâyet edersek bu size yeter" demiştir.²⁶⁵ Bu manen rivayetin olabileceğine sahâbe sözünden bir delil olarak kayda değer bir nakildir. Ancak her ne kadar Mekhûl, Vâsile b. Eska'dan mana ile rivâyetin yeterliliğine dair bir görüş aktarmış olsa da kendisinin bu görüşte olmadığı anlaşılmaktadır. Mekhûl hadislerin geldiği gibi aktarılması gerektiğini söylemiştir.²⁶⁶ Buradanda onun lafzî rivayet taraftarı olduğu ortaya çıkmış olur. Ve mana ile rivayeti uygun görmediği ortaya çıkar. Bu görüşü onun hadislerin tahammül ve edâsındaki titizliğini ortaya koymaktadır.

2.5.3. Mekhûl'un Münaveleyi Caiz Görmesi

İsmail b. Ayyaş'ın Ubeydullah b. Ubeyd el-Kelâî'den aktardığına göre "Mekhûl bana içinde helal ve haramın olduğu bir defter verdi ve "Bu defteri al, onu benden rivayet et, benden tahdis et" dedi. Ben de "Onu senden sema etmediğim halde nasıl rivayet edeyim? Nasıl tahdis edeyim?" dedim. O da "Evet ben bunu benden rivayet et ve tahdis et", diyorum. Sen ise "Nasıl rivayet ve tahdis ederim, senden sema etmediğim

²⁶⁰ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm, sene 101-120*, s. 478.

²⁶¹ Zehebî, *Siyeru A'lam*, V, s. 156.

²⁶² İbn Hibbân, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Teymî, *Kitâbu's-Sikât*, 1. Baskı, Haydarâbâd: Matbaatu Meclî-i Daireti'l-Meârifî'l-Osmâniyye, 1973, V, s. 446-447; Mizzî, *a.g.e.*, XXVIII, s. 474; İbn Hacer, *a.g.e.*, V, s. 511.

²⁶³ Zehebî, *Mizânu'l-İtidâl*, VI, s. 510.

²⁶⁴ Salihî, *a.g.e.*, I, s. 179.

²⁶⁵ İbn Hanbel, *İlel*, s. 18; Tirmizî, "İlel", s. 2058,

²⁶⁶ İbn Asâkir, *Târîhu Medineti Dimesşk*, LX, s. 226.

halde?’’ diyorsun dedi.²⁶⁷ Bu hadise Mekhûl’ün münaveleyi caiz gördüğünün bir gösterge olmalıdır.

2.5.4. Diyetlerle İlgili Rivayetlerinin Yakılması Meselesi

Rivayete göre Ömer b. Abdülaziz Mekhûl’ün diyetler hakkındaki rivâyetlerinin yakılmasını Şam ehline emretmiş ve bu rivâyetler yakılmıştır.²⁶⁸ Ancak bu rivayetlerin neden yakıldığına dair bir kayda rastlanmamaktadır. Kütüb-i sittede de Mekhûl’ün diyetlerle alakalı bir rivâyeti mevcut değildir. İbn Ebî Şeybe’nin *Musannaf*’ında ise diyetlerle alakalı pek çok rivayetinin olduğu görülmektedir. Saîd b. el-Müseyyeb ve Zührî ile iletişim halinde oldukları, birbirlerinden rivâyette bulunup sitayişle bahsettikleri halde onların diyetlerle alakalı rivâyetleri Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce’de bulunmaktadır ama Mekhûl’den bu tür rivayetler bulunmamaktadır. Mekhûl’ün İbn Ebî Şeybe’nin *Musannaf*’ındaki diyetlerle ilgili rivayetlerinin sayısı 50’dir. Bunların 7’si merfu, 32’si mevkûf, 11’i ise maktûdur. Merfu rivayetlerinin çoğu mürsel olarak rivayet edilmiş, mevkuf rivayetlerinin 1’i Zeyd b. Eslem’den, 15’i Zeyd b. Sâbit’ten, 16 tanesi de an Zeyd denilerek rivayet edilmiştir. Bu 16 rivayetin muhtemelen bir kısmı Zeyd b. Sâbit’ten diğer bir kısmı da Zeyd b. Eslem’den olmalıdır. Dikkat çeken bir husus da Zeyd b. Sâbit’ten kütüb-i sittede diyetlerle ilgili bir rivayetin bulunmuyor olmasıdır.²⁶⁹ Muvatta’yı incelediğimizde de onda da Zeyd b. Sâbit’ten sadece bir rivayete rastlanmıştır. Bu rivayetlerin yakılma sebebi Muhtemelen kabule şayan olmamaları idi. Bununla beraber yakılmadan önce herhalde bazı ravilere intikal ettikleri için onlar vasıtası ile bize ulaşmış bulunmaktadır.

²⁶⁷ İbn Asâkir, *Târihu Medîneti Dimeşk*, XXXVIII, s. 43.

²⁶⁸ İbn Manzûr, *a.g.e.*, XXV, s. 230; Zehebî, *Târihu’l- İslâm, sene 101-120*, s. 481.

²⁶⁹ Ömer b. Abdülaziz’in, Zeyd b.Sâbit’in Diyetlerle ilgili rivayetlerini Şam’a geldiğinde isteyip parçaladığı ile ilgili bir bilgiyi Fuad Sezgin *Buharinin Kaynakları* isimli eserinde İbn Hanbel’in *İlel*’inden aktarmaktadır. Muhtemelen bu iki olay aynı olay olmalıdır. Bkz. Fuad Sezgin, *Buharinin Kaynakları Hakkında Araştırmalar*, 2. Baskı, Ankara: Kitâbiyât, 2000, s. 32.

BÖLÜM 3: HADİS EDEBİYATINDA SÜNENLER ve MEKHÛL ed-DİMEŞKÎ'NİN *KİTÂBU'S-SÜNEN FÎ'L-FIKH* ADLI ESERİ

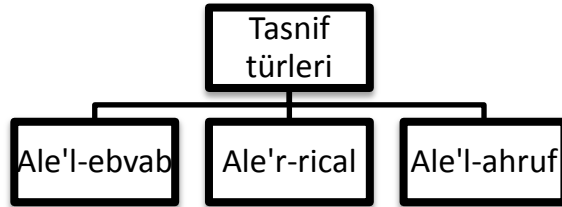
3.1. Hadis Edebiyatının Tasnif Türleri

Hadis alanında eserler tasnif edilirken farklı usul ve hedefler gözetilmiştir. Ale'l-ebvab usulde aynı konudaki rivayetlerin bir başlık altında toplanması gözetilerek eserler tasnif edilmiştir. Herhangi bir konuda bir hadise ulaşmak istediğimizde bu tür eserlere muracat ederek ulaşmak mümkün olur.

Hadis alimleri ale'r-ricâl tasnif usulünde ise hadisin sahabe ravisini veya ravinin hocalarını esas alarak eserler tasnif edilmişlerdir. Bu tür eserlerde de sahabilerin veya ravinin hocalarının rivayetlerine topluca ulaşmak mümkün olur.

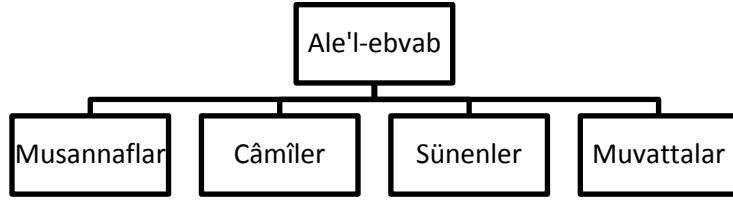
Ale'l-ahruf tasnif sisteminde ise hadislerin ilk harflerine göre sıralanması esas alınmıştır. Bu tasnif usulünde de hadisi ilk harf ve kelimelerinden bulmanın kolaylaştırılması hedeflenmiştir.

Bu tasnif türlerini şekil olarak şöyle göstermek mümkündür:

Şekil 2: Tasnif türleri

Bu tasnif türlerinden Ale'l-ebvab olanlar da kendi içinde esas itibariyle 4 gruba ayrılmaktadır.

Şekil 3: Ale'l-ebvab tasnif türleri

Burada bunlardan “Sünen” türünden olanların üzerinde kısaca durulacaktır. “Sünen” sünnet kelimesinin çoğuludur. Fıkhî hüküm ihtiva eden hadislere denmektedir.²⁷⁰ “Fıkhî bir hüküm ihtiva eden hadisleri fıkıh konularına göre düzenlemek suretiyle yazılan hadis kitaplarına” sonuç olarak sünen ismi verilmiştir.²⁷¹ Çakan’a göre ise Sünen “Taharettten vasiyyete kadar bütün fıkhî konulara dair hadisleri ihtiva eden eserlere denilmektedir.”²⁷² Hadis tarihinde hadisleri sınıflandırarak bir araya getiren ilk hadis eserleri “Sünen” türündeki eserler olmuştur.²⁷³ Zamanla bu türde onlarca eser yazılmıştır. Dârimî’ye kadar bu ismi taşıyan 30’un üzerinde eser yazıldığı tespit edilmiştir.²⁷⁴ Sünen türü oluşurken diğer oluşumlarda da olduğu gibi bir gelişim gözlemlenmektedir. Bu türün ilk örneklerinde her çeşit rivayete sıkça rastlanmaktadır. Zaman ilerledikçe mevkuf ve maktu rivayetlerin azaldığı dikkat çekmektedir. Mesela eksikte olsa günümüze ulaşmış Saîd b. Mansur’un *Sünen*’inde, Darimî’nin *Sünen*’ine göre daha fazla mevkuf ve maktu rivayetlere rastlanmaktadır. Bu da daha erken dönemlerde bu türün içinde daha fazla mevkuf ve maktu rivayetlerin bulunmasının o günün anlayışına göre normal olduğunu göstermesi bakımından önemli olmalıdır. İçerik ve şekil olarak inşamıza esas aldığımız Ebû Dâvûd’a geldiğimizde artık sünen türü gelişiminin sonuna doğru gelmiş görünmektedir. Merfû rivayetler artmış mevkuf ve

²⁷⁰ Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, s. 284.

²⁷¹ Aydın, *Hadis İstılahları Sözlüğü*, s. 284.

²⁷² Çakan, İsmail Lütfî, *Hadis Edebiyatı*, 5. Baskı, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2003, s. 107.

²⁷³ Bkz. Talat Koçyiğit, *Hadis Tarihi*, 7. Baskı, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010, s. 210; Abdullah Aydın, *Sünen-i Dârimî*, Tercüme, tahkik ve Şerhi, 1. Baskı, İstanbul: Madve Yayınları, 1994, I, s. 55.

²⁷⁴ Aydın, *Sünen-i Dârimî*, I, s. 55.

maktû rivayetler ise oldukça azalmıştır. Fakat şu bilinmelidir ki, bu tür eserlerde dönemlerinin anlayışlarının etkisi açıktır.

Sünen türünün belli başlı özellikleri şu şekilde özetlenebilir: Bu eserler ahkâm hadislerini ale'l-ebvâb olarak içerirler. Sünenlerin muhtevaları genel olarak ibâdât, ukûbât ve muâmelât bölümlerinden oluşmaktadır. İlk dönemlerde tasnif edilmiş sünenlerin içinde merfu mevkuf ve maktu olmak üzere her çeşit rivayeti bulmak mümkündür. Zaman ilerledikçe içindeki mevkuf ve maktu rivayetler yok denecek kadar azalmıştır. Kitapların tertibinde de bir gelişim gözlenmektedir.

3.2. Mekhûl ed-Dımeşkî'nin Sünen'i

Bu alanda tarihi kayıtlar tarandığında bu türün ilk örneğini *Kitâbu's-Sünen fi'l-Fıkh*²⁷⁵ adlı eseriyle Mekhûl ed-Dımeşkî'nin verdiği anlaşılmaktadır.²⁷⁶ Ancak bu eser diğer birçok eser gibi günümüze ulaşmamıştır. İlk dönem eserlerinin sonraki dönemlere ulaşmamasının sebepleri arasında yangın, sel, savaş ve kullanışsız olması sebebiyle kullanılmama ve zamanla harab olma gibi sebeplerin yanında Moğol istilasının İslam medeniyetinin ilim merkezlerinde yapmış olduğu kültür tahribatını hatırlamakta fayda vardır.

Günümüze ulaşmayan bu eseri sonraki eserlerde bulunan Mekhûl rivayetlerinden hareketle bu çalışmamızda inşa etme teşebbüsünde bulunacağız.

3.2.1. Sünen'in İnşasında Takip Edilen Yol

Günümüze rivayeti ulaşmamış bir eseri inşâ etmenin zorluğu ortadadır. Bunun için muhteva ve şekil belirlemede esas yönlendirici husus, rivayetlerin buldukları kaynaklardaki konu başlıkları ve rivayetlerin manaları olmuştur. *Sünen*'in muhtemel muhtevasını belirlerken sonraki dönem kitaplarından *Musannaf-ı İbn Ebî Şeybe*, *Sünen-i Dârimî*, *Sahîh-i Müslim*, *Sünen-i Ebû Dâvûd*, *Sünen-i Tirmizî*, *Sünen-i Nesâî* ve *Sünen-i İbn Mâce* taranarak rivayetler bir araya getirilmiştir. Çalışmayı belli bir sınırdan tutmak amacıyla kronolojik bir sıra takip eden bu eserler seçilmiştir. Kütüb-i sitteyi esas aldığımızda fazla bir rivayete ulaşamadığından kütüb-i sitteye ilave olarak, yakın

²⁷⁵ Bkz. Bu çalışma s. 19

²⁷⁶ İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 318; Krş. Sezgin, *Târîhu't-Türâsi'l- Arabî*, I, s. 19-20; Siddîkî, M.Zübeyr, *Hadis Edebiyatı Tarihi*, terc. Yusuf Ziya Kavakçı, 2. Baskı, İstanbul: Yeni Zamanlar Yayınları, 2004. , s. 59; Koçyiğit, Talat, *Hadis Tarihi*, s. 210; Aydınlı, Abdullah, *Sünen-i Dârimî*, I, s. 55

dönem eserlerinden Dârimî'nin *Sünen*'i ile İbn Ebî Şeybe'nin *Musannaf*'ı esas alınmıştır. Buhârî'de sadece bir yerde muallâk bir rivayetin içinde Mekhûl'ün de o görüşte olduğuna dair bir not bulunmaktadır. Bu sebepten *Sahîh-i Buhârî* zikredilmemiştir.

Yapılan sayım neticesinde bu 7 kitapta 487 rivayetin olduğu görülmüştür. Rivayetlerinin büyük bir kısmı (370) İbn Ebî Şeybe'nin *Musannaf*'ında bulunmaktadır. Dârimî'de 30, Müslim'de 4 rivayeti vardır. Tirmizî'de 15, Ebû Dâvûd'da 31, Nesâî'de 14, İbn Mâce'de 23 rivayeti olduğu görülmektedir.

Bu rivayetleri “kitâb”lara ayırdığımızda rivayetlerinin sünen türünün içeriğini yansıttığı görülmekte ve sonuç olarak 30 “kitâb” başlığı ortaya çıkmaktadır. Maktu rivayetlerinin büyük bir çoğunluğu kendisinin konuyla ilgili görüşlerini yansıtmaktadır. Maktu rivayetlerin ilk dönemin benzer türdeki eserlerinde oldukça fazla bulunması bilinen bir durumdur. Bunların az da olsa bir kısmının Mekhûl harici tarîklerde merfu ya da mevkuf olduğu görülmektedir.²⁷⁷

Kitâb başlıklarını belirlerken Sünen-i Ebû Dâvûd esas alınmıştır. Kitâb'ların “bâb”lara ayrılması düşünülmemiştir.

3.2.2. Sünen'in Kitâb Başlıkları ve Rivayetlerin Dağılımı

Mekhûl'ün rivayetleri, mezkûr kitaplar taranarak bir araya getirilmiş, “kitâb”lara, bölümlere ayrılarak sınıflandırılmış ve 30 kitab ortaya çıkmıştır. Tabii olarak bu kitâbların sayısını, bazı kitâb'ları birkaç kısma ayırarak çoğaltmak mümkündür. Aşağıdaki tabloda rivayetlerden oluşturulan kitab başlıkları ile merfu, mevkuf ve maktu olarak rivayetlerin kitâblara dağılımı gösterilmiştir.

²⁷⁷ Mesela bkz. 245, 246, 250, 361 rivayetler.

Tablo 1: Rivayetlerin kitaplara dağılımı

No	Kitâb ismi	Merfu	Mevkuf	Maktu	Topl.
1	Tahâra	2		15	17
2	Salât	27	4	38	69
3	Salâu's-sefer		1	3	4
4	Tatavvu'	6			6
5	Vitir			4	4
6	Cenâiz	4	2	4	10
7	Zekât	7	1	17	25
8	Menâsik	2		5	7
9	Nikah	5	7	23	35
10	Talak	1	2	26	29
11	Savm	4	1	4	9
12	Cihad	38	2	22	62
13	Sayd	7	2	7	16
14	Vasâyâ		1	7	8
15	Ferâiz	5		2	7
16	Harâc ve'l-fey ve'l-imârah	3			3
17	Eymân ve'n-Nüzûr			2	2
18	Buyû'	7		16	23
19	İlm	1	1	3	5
20	Eşribe	2	1	4	7
21	Eti'me	5		1	6
22	Tıp	3	1	1	5
23	Hammâm			1	1
24	Libâs	3	2	2	7
25	Melâhim	5	2	3	10
26	Hudûd	11	5	10	26
27	Diyât	7	33	11	51
28	Fezâil	7			7
29	Tefsîr	2		1	3
30	Edeb	16	1	6	23
Topl.		180	69	238	487

Yukarıdaki tabloyu incelediğimizde Mekhûl'ün rivayetlerinin nerde ise yarıya yakını maktû rivayetlerin oluşturduğu görülmektedir. Bunların 487 rivayetinin 238'ini teşkil ettiği görülmektedir. Geriye kalan rivayetlerin 180'i merfû ve 69'u ise mevkuf rivayetlerden oluşmaktadır. Bu durumun eserin ismi ile de örtüştüğü söylenebilir. Eser *Kitâbu's-Sünen fi'fikh* ismini taşımaktadır. “Sünen” merfûlara “fikh” da mevkuf ve maktûlara işaret ediyor denilebilir.

Yine tabloda da görüleceği üzere hadislerin 5/4'ü temel ahkâm konuları diyebileceğimiz; taharet-namaz (106 rivayet), zekât (25 rivayet), nikâh-talak (64 rivayet), cihad (62 rivayet), büyü (23 rivayet), hudûd (26 rivayet), diyât (51) ve edeb (23 rivayet) konularında olarak yoğunlaştığı görülmektedir. Diğer konularda ki rivayetler ise bir rivayet ile on rivayet arasında değişmektedir.

“Namaz” bahsi her zaman önemli olduğundan olmalı ki bu bölümde oldukça fazla rivayeti olduğu görülmektedir. Ayrıca “zekât”, “cihad”, “hudud” ve diyetler kısmında o zamanın toplumunda pratik hayatta sürekli gündemde olan konular olmalıdır. “Nikâh”-“talak”, “büyü” ve “edep” konuları ise İslam toplumunun aile hayatını, ekonomik hayatını ve sosyal hayatı düzenleyen konular olduğu için bu konularda fazla rivayet olması dikkatleri çekmektedir.

Eserin muhtevasına genel olarak bakıldığında Mekhûl'ün muhaddisliğinin yanında belirgin olan fikhî yönünün de ortaya çıktığını söylemek mümkün görülmektedir.

3.2.3. Rivayetlerin Müntehasına Göre Değerlendirmesi

Mekhûl'ün rivayetlerinin 180 adedi merfu, 69 adedi mevkuf, 238 adedi ise maktudur. Bu rivayetlerin bu açıdan kaynak olarak belirlediğimiz kitaplara göre dağılımı şöyledir.

Tablo 2: Rivayetlerin müntehasına göre kaynaklara dağılımı

Eseler	Merfu	Mevkuf	Maktu	Topl.
İbn Ebî Şeybe	86	65	219	370
Dârimî	13	2	15	30
Müslim	4			4
Ebû Dâvûd	26	2	3	31
İbn Mâce	23			23
Tirmizî	15			15
Nesâî	13		1	14
Gen. Toplam	180	69	238	487

3.2.4. Mekhûl ed-Dımeşkî'nin *Sünen*'inin Ebû Davûd'un *Sünen*'i ile Muhteva Karşılaştırması

Mekhûl'ün *Sünen*'inin belirlediğimiz “kitap”larıyla Ebû Davûd'un *Sünen*'inin “kitab”ları karşılaştırıldığında Mekhûl'ün rivayetlerinin sünen sınırlarını aşmadığı görülmektedir.

Ebû Davûd'un *Sünen*'i 43 kitaptan oluşmaktadır. Ebû Davûd'un *Sünen*'inde Mekhûl'ün *Sünen*'inden farklı olarak “Kitâbu tefrî'i ebvâb-i şehri-i Ramazan”, “Kitâbu sucûdi'l-Kur'an”, “Kitâbu'l-lukata”, “Kitâbu'd-dahâyâ”, “Kitâbu'l-icâra”, “Kitâbu'l-kadâ”, “Kitâbu'l-kehâne ve't-tatayyur”, “Kitâbu'l-ıtak”, “Kitâbu'l-huruf ve'l-kırâât”, “Kitâbu't-tereccul”, “Kitâbu'l-hâtem”, “Kitâbu'l-fiten ve'l-melâhim”, “Kitâbu'l-mehdî”, “Kitâbu's-sünne” konuları vardır. Bunların toplamı 14'tür. Bunlardan “Kitâbu'l-fiten ve'l-melâhim” ve “Kitâbu'l-mehdî”, konuları sünen konuları içerisinde değerlendirilmesi tartışılabilir.

Mekhûl'de olup da Ebû Davud'da olmayan konular “Kitâbu'l-fezâil”, “Kitâbu't-tefsîr” olmak üzere 2'dir. Bunlar daha sonraki sünen anlayışlarının içinde

değerlendirilmeyebilir. Ancak kendi dönemlerinin sünen anlayışları içinde bu tür rivayetlere yer verildiği görülmektedir.²⁷⁸

Mekhûl'un konuları ile Ebû Dâvûd'un konuları karşılıklı iki sütun halinde yazılarak uygunluk ve farklılıklar şu şekilde gösterilebilir:

Tablo 3: Mukhûl ve Ebû Dâvûd'un Sünen'lerinin kitap başlıklarının karşılaştırılması

Mekhûl'un Kitâb başlıkları	Ebû Davûd'un Kitâb başlıkları
1-Kitâbu't-tahâra	1-Kitâbu't-tahâra
2-Kitâbu's-Salât	2-Kitâbu's-Salât
3-Kitâbu salâti's-sefer	3-Kitabu salâtu'l-istiskâ
4-Kitâbu't-tatavvu'	4-Kitâbu salâti's-sefer
5-Kitâbu'l- vitr	5-Kitâbu't-tatavvu'
6-Kitâbu'l-cenâiz	6-Kitâbu tefrî'i ebvâb-i şehri-i Ramazan
7-Kitâbu'z-zekât	7-Kitâbu sucûdi'l-Kur'an
8-Kitâbu'l-menâsik	8-Kitâbu'l-vitr
9-Kitâbu'n-nikâh	9-Kitâbu'z-zekât
10-Kitâbu't-talâk	10-Kitâbu'l-lukata
11-Kitâbu's-sıyam	11-Kitâbu'l-menâsik
12-Kitâbu'l-cihâd	12-Kitâbu'n-nikâh
13-Kitâbu's-sayd	13-Kitâbu't-talâk
14-Kitâbu'l-vasâyâ	14-Kitâbu's-sıyâm
15-Kitâbu'l-ferâiz	15-Kitâbu'l-cihâd
16-Kitâbu'l-harâc ve'l-fey' ve'l-imâra	16-Kitâbu'd-dahâyâ
17-Kitâbu'l-eymân ve'n-nüzûr	17-Kitâbu's-sayd

²⁷⁸Mekhûl'un talebelerinden Evzâi'ye nisbet edilen Sünen'in kitap başlıkları içinde "Fezâil ve Tefsîr" kitaplarının olduğu görülmektedir. Bkz. Aydın, Nevzat, *İmâm-ı Evzâi ve Sünenindeki Metodu* (Basılmamış yüksek lisans tezi), s. 77

**Tablo 3: Mekhûl ve Ebû Dâvûd'un *Sünen*'lerinin kitap başlıklarının karşılaştırılması
(Devamı)**

18-Kitâbu'l-büyû'	18-Kitâbu'l-vasâyâ
19-Kitâbu'l- ilm	19-Kitâbu'l-ferâiz
20-Kitâbu'l-eşribe	20-Kitâbu'l-harâci ve'l-fey'i ve'l-imâra
21-Kitâbu'l-et'ime	21-Kitâbu'l-cenâiz
22-Kitâbu't-tıb	22-Kitâbu'l-eymân ve'n-nüzûr
23-el-Hammam	23-Kitâbu'l-büyû'
24-Libas	24-Kitâbu'l-icâra
25-Kitâbu'l-melâhim	25-Kitâbu'l-kadâ
26-Kitâbu'l-hudûd	26-Kitâbu'l-'ilm
27-Kitâbu'd-diyât	27-Kitâbu'l-eşribe
28-Kitâbu'l-fezâil	28-Kitâbu'l-et'ime
29-Kitâbu't-tefsîr	29-Kitâbu't-tıb
30-Kitâbu'l-edeb	30-Kitâbu'l-kehâneh ve't-tatayyur
	31-Kitâbu'l-itak
	32-Kitâbu'l-huruf ve'l-kirâât
	33-Kitâbu'l-hammâm
	34-Kitâbu'l-libâs
	35-Kitâbu't-tereccul
	36-Kitâbu'l-hâtem
	37-Kitâbu'l-fiten ve'l-melâhim
	38-Kitâbu'l-mehdî
	39-Kitâbu'l-melâhim
	40-Kitâbu'l-hudûd
	41-Kitâbu'd-diyât
	42-Kitâbu's-sünne
	43-Kitâbu'l-edeb

Hadis İbn Mâce'nin kitabına İbn Ebî Şeybe'nin kitabından geçmiştir. Metin karşılaştırması yapıldığında; İbn Ebî Şeybe metninde ezanın 19 cümle, kâmetin ise 17 cümleden ibaret olduğu söylenmekte ve şehadeteyn 4'er defa söylenerek 19 rakamına ulaşılmaktadır. İbn Mâce'nin metninde de aynı ifadeler kullanılmaktadır. Ve İbn Mâce bu rivayeti "Bâbu't-tercî' fi'l-ezan" başlığı altına almıştır.

Dârimî metninde mana olarak İbn Ebî Şeybe ile aynı olmakla beraber ziyade bilgiler vardır.

Müslim'e ulaşan metinde ise İbn Ebî Şeybe'de olduğu gibi şehadeteynin 4'er defa tekrarlanarak 19 cümle ile ifade edildiği görülmektedir. Ancak Müslim'e ulaşan rivayetlerde kâmet konusuna değinilmemektedir.

Ebû Davûd'a ulaşan metinde tamamen İbn Ebî Şeybe metni gibidir. Hem ezan hem de kâmet ifadeleri aynıdır.

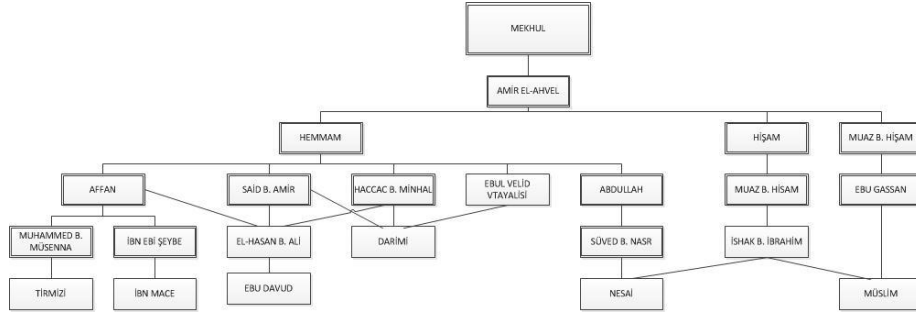
Hadis Nesâî'ye iki tarîkten gelmekte olup cümleler İbn Mâce metni hariç diğer metinlerle aynıdır.²⁸⁰

²⁸⁰ İbn Ebî Şeybe, Dârimî, Müslim, Ebû Dâvûd ve Nesâî hadislerine rağmen ezanın 17 cümle ile okunduğu ortadadır. Tek farklı rivayet İbn Mâce'ninkidir. Hatta onda da 19 cümle denmekte ancak metin olarak 17 cümle olduğu görülmektedir. Müslim bu hadisi ezanla ilgili zikrettiği beş rivayetten sonra zikretmiştir. İlk rivayette namaza nasıl davet olunacağı tartışmasını aktaran rivayettir. Diğer dört rivayetin sonunda Hz. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Hz. Bilal'e ezanı şef', kâmeti de vitr olarak okumasını emrediyor.

Nevevî Müslim şerhinde şehadeteynin dörderli okunması hakkında bu hadisin Malîkî, Şafîî ve Hanbelî mezhebinde ezan okurken şehadeteynde tercî'e açık bir delildir demektedir. *الترجيع* Tercî': Mâlîkî, Şafîî ve Hanbelî mezheplerine göre şehadeteyni önce ikişer defa hafif sesle söylemek sonrada tekrar dönerek ikişer defa bu sefer yüksek sesle söylemektir. Bkz. Nevevî, Ebû Zekeriyâ Yahya b. Şeref (v.676), *el-Minhâc fi Şerhi Sahîhi Müslim İbni'l-Haccâc*, 3.Baskı, Beyrut: Dâru'l-Fikir, 1978, Beyrut 1978, Cüz IV, s. 80-81. Vehbe ez-Zuhaylî ise "Mâlîkî, Şafîî ve Hanbelî mezheplerine göre tercî' yapılırken ilk söylemede gizli olarak içinden söylenir, ikincisinde ise ses yükseltilir" demektedir. Bkz. *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuhu*, 3. Baskı, Dîmeşk: Dâru'l-Fikir, 1989, I, s. 543. Ebu Dâvûd ve Nesâî'de de aynı şekilde şef' i emreden rivayetler başa, dörderli okunması ile ilgili rivayetler sonraya alınmıştır. Bunun özel bir durumdan kaynaklandığı Nesâî'nin ilgili rivayetinden anlaşılmaktadır.

Ebû Mahdûre'nin Huneyn savaşından sonra müslüman olduğu anlaşılıyor. Bir gurupla Şam yolculuğuna çıkmışlar. Yolda Huneyn'den dönmekte olan Rasûlullah'ın ordusuna rastlamışlar. Bir namaz vaktinde müezzinin ezan okumasını duymuşlar. Bunlar da Rasûlullah'ın ordusuna uzak bir konumda bulunuyorlarmış. Duydukları ezanı tekrar ederek eğlenmekte imişler. Hz. Peygamber seslerini duyunca onları çağırması ve ezanla sesini yükseltenin kim olduğunu sormuş. Ebû Mahdûre'ye işaret etmişler. Diğerlerini serbest bırakıp Ebu Mahdûre'yi yanında tutmuş. Ona "Kalk ezan oku" diyerek bizzat kendisi ezanı ona talim etmiş. Şehadeteynleri ikinci şef' okumada sesini yükseltmesini istemiş. Ezanı bitirince onu yanına çağırıp içinde gümüş olan bir keseyi ona vermiş. Ebû Mahdûre "Ya Rasûlallah bana Mekke'nin müezzinliğini ver!" demiş. Hz. Peygamber de bunu kabul etmiş. Ebû Mahdûre Hz. Peygamberin Mekke amili Attâb b. Esîd'in yanına gelerek durumdan haber verip Mekke ezanlarını okumaya başlamış. Bkz. Nesâî, "Ezan 5"

Bu rivayetten hareketle bu cümlelerin dörder defa okunmasının bu sahabiye ezan öğretimi ile alakalı olduğu düşünülebilir.

Şekil 4: Ezan ile ilgili rivayetin sonraki kaynaklara ulaşması.

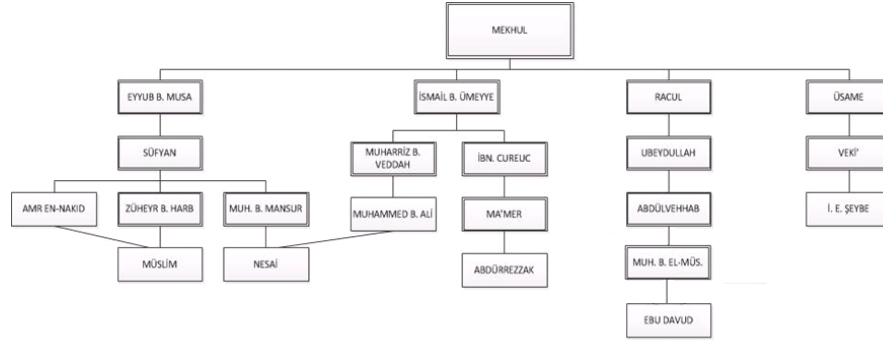
2. Örnek: Zekât ile ilgili hadis:

أخبرنا عبد الرزاق قال أخبرنا معمر وابن جريج عن إسماعيل عن مكحول عن عراك عن أبي هريرة عن النبي صلى الله عليه و سلم قال ليس على المسلم في فرسه ولا عبده صدقة قال عبد الرزاق فحدثت به محمد بن راشد قال فأخبرني أنه سمع مكحولاً يحدث به عن عراك عن أبي هريرة²⁸¹

Bu rivâyet ilk olarak Abdurrezzâk'ın *Musannaf*'ında görülmektedir. Dolayısıyla o'nun metni esas alınmıştır.

İmam Mekhûl'ün İrâk b. Mâlik'ten, onun da Ebû Hureyre'den merfu olarak rivayet ettiği “Müslümana kölesinde ve atında zekât gerekmez” hadisi Mekhûl'den sonraki kaynaklara aşağıdaki şemada görülen sened zincirleriyle ulaşmıştır. Senedde farklılaşmalar görüldüğü gibi metinlerde de küçük değişimler gözlenmektedir. Abdurrezzâk, İbn Ebî Şeybe, Ebû Dâvûd ve Nesâî'nin bir senedleri Mekhûl'den öncesinde ortaktırlar. Lafız olarak Müslim, Abdurrezzak, Nesâî, İbn Ebî Şeybe çok küçük farklarla hemen hemen aynıdır. İbn Ebî Şeybe'nin metnin başında انه sonunda da وليدته ولا ziyadesi vardır. Ebû Dâvûd metni ise mana aynı olmakla beraber lafızlar tamamen farklıdır. Ebû Dâvûd'un Mekhûl'den sonraki ravisi müphem bir ravidir. Bu metin farklılığı bu müphem raviden kaynaklanmış olabilir. Müslim'in iki senedi ile Nesâî'nin ikinci senedinin Mekhûl'den önceki kısmında İrâk ile Mekhûl arasında Süleyman b. Yesâr bulunmaktadır.

²⁸¹ Abdurrezzak b. Hemmam, *Musannaf*, IV, s. 34; Bkz. diğer rivayetler *Sünen-i Mekhûl*, 111-115. Rivayetler.

Şekil 5: Zekât ile ilgili rivayetin sonraki kaynaklara ulaşması.

3.Örnek: Ribat ile ilgili hadis:

عبد الرزاق عن محمد بن راشد قال حدثنا مكحول قال مر سلمان الفارسي بشر حبييل بن السمط وهو مرابط على قلعة بأرض فارس فقال له سلمان ألا أحدثك حديثاً لعله أن يكون عوناً لك على ما أنت فيه سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول رباط يوم في سبيل الله خير من صيام شهر وقيامه ومن مات مرابطاً في سبيل الله أجبر من عذاب القبر ونمى له صالح عمله إلى يوم القيامة²⁸²

Bu hadisin metni ilk önce Abdürrezzâk'ın *Musannaf'ında* görülmektedir. O sebepten buraya *Musannaf'ın* metnini almış bulunuyoruz. Kendisine bu rivayet iki farklı tarikten ulaşmaktadır. Biz esas olarak Muhammed b. Râşid'in tarîkini ondan 51 rivayeti olması sebebiyle tercih etmiş bulunuyoruz.

Selman el-Farisi- Şurahbîl b. es- Samt- Mekhûl yoluyla gelen “Allah yolunda bir günlük ribat beklemek bir ay oruç tutmak ve gece ibadetinden hayırlıdır. Kim murabit olarak Allah yolunda ölürse kabir azabından kurtarılır. Onun salih amelleri de kıyamete kadar nemalandırılır” hadisi Mekhûlden sonra 3 tarikle devam etmektedir.

1. tarîk, Hişam b. el-Ğâz kolu ki; Abdulvehhab yoluyla Abdurrezzâk'a, İsâ b. Yunus yoluyla İbn Ebî Şeybe'ye ulaşmaktadır.
2. tarîk, Muhammed b. Râşid kolu ki, ondan Abdurrezzâk'a ulaşmaktadır.

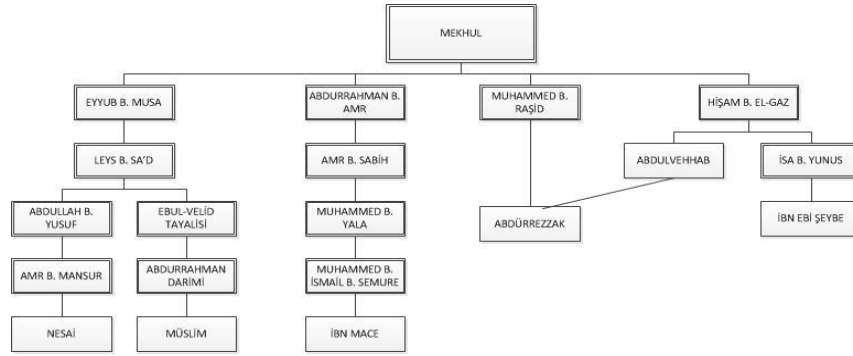
²⁸² Abdurrezzak b. Hemmam, *Musannaf*, V, s. 281, bkz. diğer rivayetler *Sünen-i Mekhûl*, 216-218. Rivayetler.

3. tarîk, Eyyûb b. Mûsâ kolu ki, Leys b. Sa'd ile Ebû'l- Velîd et-Tayâlisî ve Abdullah b. Abdurrahmân ed-Dârimî üzerinden Müslim'e, yine Leys b. Sa'd ile Abdullah b. Yusuf ve Amr b. Mansur üzerinden Nesâî'ye ulaşmıştır. Müslim bu hadisi Dârimî'den almış görülmektedir. Ancak Dârimî'nin mevcut *Sünen*'inde bu hadis bulunmamaktadır. Darimi bu hadisi Müslime başka bir eserinden veya rivayet hakkına sahip olduğu bir hadis mecmuasından nakletmiş olabilir. Metinler incelendiğinde metinlerde de farklılaşmaların olduğu görülmektedir.

Metin farklılıklarına gelince Müslim de hadisin baş kısmı رباط يوم ليلة خير من صيام شهر من رباط يوم ليلة خير من صيام شهر وقيامه “Bir gece ve gündüzlük rıbat bir ayın oruçlu ve gece ibadetiyle geçirilmesinden daha hayırlıdır” şeklindedir. Nesâî'nin metninde ise hadisin başında من رباط في سبيل الله “Kim Allah yolunda bir gün ve gece murabıtlık yaparsa onun için bu bir ay (gündüzünü) oruçlu (geçirmiş), (gecesini de) gece ibadetiyle geçirmiş gibidir” şeklinde ifade edilmiştir. Müslim ve Nesâî'de diğer üç rivayetten farklı olarak metnin sonunda اجرى عليه رزقه ibaresi vardır. İbn Ebî Şeybe'nin metninde ise رباط يوم في سبيل الله خير من صيام شهر وقيامه “Allah yolunda bir günlük rıbat bir ayın gündüzünü oruçlu gecesini ise ibadetle geçirmekten daha hayırlıdır” şeklindedir. Abdurrezak'ın Muhammed b. Râşid'den rivayet ettiği metnin baş tarafı İbn Ebî Şeybe'nin baş tarafı ile aynıdır. Daha sonraki kısımda Abdurrezzak'da ومن مات مرابطا في سبيل الله ibaresi varken altı çizili kısım İbn Eb'i Şeybe'de bulunmamaktadır. İbn Ebî Şeybe'de “kabir fitnesi” ibaresi Abdurrezzak'da “kabir azabı” ile ifade edilmiştir. Müslim'de ise امن الفتان şeklinde gelmiştir. Nevevî bu kelimeyi Ebû Dâvûd'dan nakille “kabir fitnelerinden emin oldu” şeklinde manalandırmıştır.²⁸³ Abdurrezzak'ın Hişâm'dan olan rivayeti ise Selmân'dan sonraki ravi düşmüştür. Görünen o ki, Mekhûl direk Selmândan rivayet ederek irsal yapmıştır. Bu rivayetteki fark da hiç oturmada bir ay kıyam ile hiç iftar etmeden bir ay oruç tutmasından daha hayırlıdır” şeklindedir.

Bu beş rivayette anlamı kapsam olarak fazla değiştirmeyen lafız farklılıkları görülmektedir. Bu lafız farklılıkları Mekhûl'ün bu hadisleri farklı zamanlarda farklı şekillerde rivayet etmesinden ya da mekhûlden sonraki ravilerden kaynaklanıyor olabilir.

²⁸³ Nevevî, *Şerhi Müslim*, XIII. Cüz, s. 71.

Şekil 6. Ribat ile ilgili rivayetin sonraki kaynaklara ulaşması.

4.Örnek: Hırsızın elinin kesilmesi ile ilgili hadis:

عمر بن علي بن عطاء بن مقدم ، عن حجاج ، عن مكحول ، عن ابن محيريز ، عن فضالة بن عبيد ، قال : سألته عن تعليق اليد في العنق ؟ فقال : السنة ، قطع رسول الله صلى الله عليه وسلم يد رجل ، ثم علقها في عنقه.²⁸⁴

Bu hadisin metni ilk önce İbn Ebî Şeybe'nin *Musannaf*'ında görülmektedir. Esas aldığımız metinde İbn Ebî Şeybe metnidir.

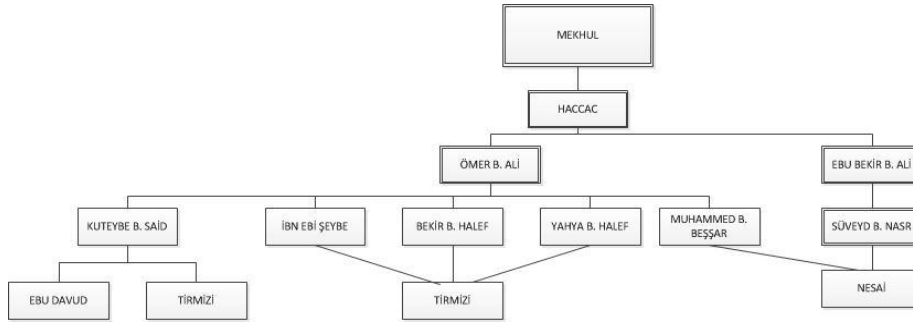
İbn Muhayrîz, Fudâle b. Abîd'e; hırsızlık sebebiyle kesilen elin boyna asılması meselesini sormuş o da şöyle cevap vermiş; "Sünnettir. Rasûlullah (s.a.s) bir adamın elini kesti de sonra onu boynuna astı." Hadisi Mekhûl'den Haccâc, ondan da Ömer b. Ali b. Atâ b. Makdem ile Ebû Bekr b. Ali almış. Hadisi Ömer b. Ali' den İbn Ebî Şeybe, Kuteybe b. Saîd, Muhammed b. Beşşâr, Ebû Seleme Yahya b. Halef ve Ebû Bişr Bekr b. Halef olmak üzere 5 kişi rivayet etmiştir. Kuteybe tarîkinin Tirmizî ve Ebû Dâvûd'a, Muhammed b. Beşşâr tarîkinin Nesâî'ye ve İbn Mâce'ye, Ebû Seleme, Ebû Bişr, İbn Ebî Şeybe tarîklerinin de İbn Mâce'ye ulaştığı görülmektedir.

Haccâc'dan gelen ikinci tarîkin; Ebû Bekr b. Ali'den Abdullah'a ondan Süveyd b. Nasr'a ondan da Nesâî'ye ulaşmaktadır.

Metinler açısından baktığımızda İbn Ebî Şeybe, İbn Mâce ve Nesâî'nin bir tarîkinin metinlerinin aynı olduğu görülmektedir. Tirmizî, Ebî Dâvûd ve Nesâî'nin bir tarîkinin

²⁸⁴ Bkz. *Sünen-i Mekhûl*, 378-386. Rivayetler.

metinleri de aynıdır. Mana açısından İbn Mâce'nin dört tarîki, Nesâî'nin iki tarîki ile İbn Ebî Şeybe'nin rivayetlerinde bir fark yoktur. Ebû Dâvûd ile Tirmizî rivayetleride aslında mana açısından aynı sayılmalıdır. Bu ikisinin farkı İbn Muhayrîz, Fudâle b. Abîd'e "Hırsızın elinin boyna asılması sünnetten midir?" diye sorusuna Hz. Peygamber'in uygulaması böyleydi diye cevap vermiştir. Diğer tarîklerde ise "Hırsızın elinin boyna asılmasından sordum", "Sünnettir..." şeklinde cevap verdi demiştir.

Şekil 7: Hırsızın elinin kesilmesi ile ilgili rivayetin sonraki kaynaklara ulaşması.

5. Örnek: Nefl²⁸⁵ ile ilgili hadis:

عبد الرزاق عن الثوري عن يزيد بن يزيد بن جابر عن مكحول عن زياد بن جارية عن حبيب بن مسلمة أن النبي صلى الله عليه وسلم نفل بالثلث بعد الخمس²⁸⁶

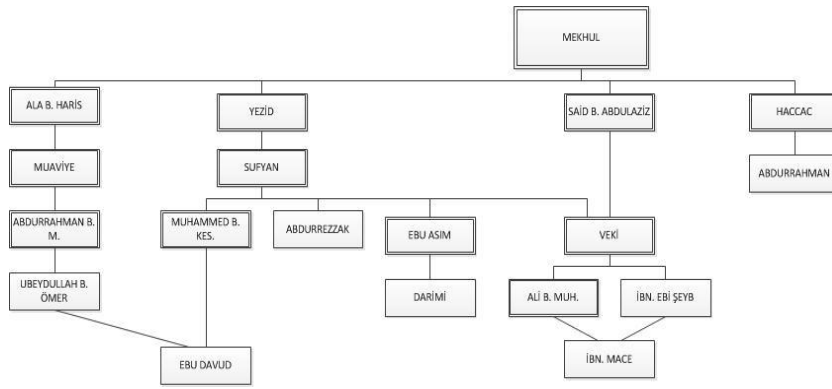
Nefl ile ilgili olan bu rivâyet, önce Abdurrezzâk'ın *Musannaf'ında* görülmektedir. İncelemeye esas aldığımız metin de budur.

Hiz. Peygamber'den Habib b. Mesleme ve Ziyâd b. Cârîye yoluyla Mekhûl'e ulaşan hadis, ondan sonra Yezîd b. Yezîd b. Cabir, Alâ b. el- Hâris ve Saîd b. Abdülaziz tarîklerine ayrılmıştır. Yezîd rivayeti Abdurrezzâk, İbn Ebî Şeybe, Ebû Dâvûd ve İbn Mâce'ye, Alâ tarîki de Ebû Dâvûd'a, Saîd b. Abdülaziz tarîki ise Abdurrezzak ve İbn Ebî Şeybe'ye ulaşmaktadır.

²⁸⁵ Bkz. 45. Dipnot

²⁸⁶ Abdurrezzak b. Hemmam, *Musannaf*, V, s. 189; Diğer rivayetler için bkz. *Sünen-i Mekhûl*, 264-270. Rivayetler.

Metin olarak da Abdurrezzâk ve İbn Ebî Şeybe'nin iki tarîki, Ebû Dâvûd'un bir tarîki ile İbn Mâce tarîkleri aynıdır. Bu tarîklerde Hz. Peygamber'in “humusdan sonra sülüs olarak “nefl” dağıttığı” ifade edilmektedir. İbn Ebî Şeybe'nin bir tarîki ile Ebû Dâvûd'un diğer bir tarîkinin metinleri de diğer tarîklerden farklı olarak birbirinin aynıdır. Bu tariklerde de bir askeri birliği savaşa gönderirken humusdan sonra ganimetin geriye kalanının dörtte birini “tenfil” (nefel olarak vereceğini vaad)ettiği, sefer dönüşünde tenfilde bulunacak olursa yine humusu düştükten sonra üçte birini nefel olarak verdiği belirtilmektedir.

Şekil 8: Nefl ile ilgili rivayetin sonraki kaynaklara ulaşması.

6.Örnek: Hacamat ile ilgili hadis:

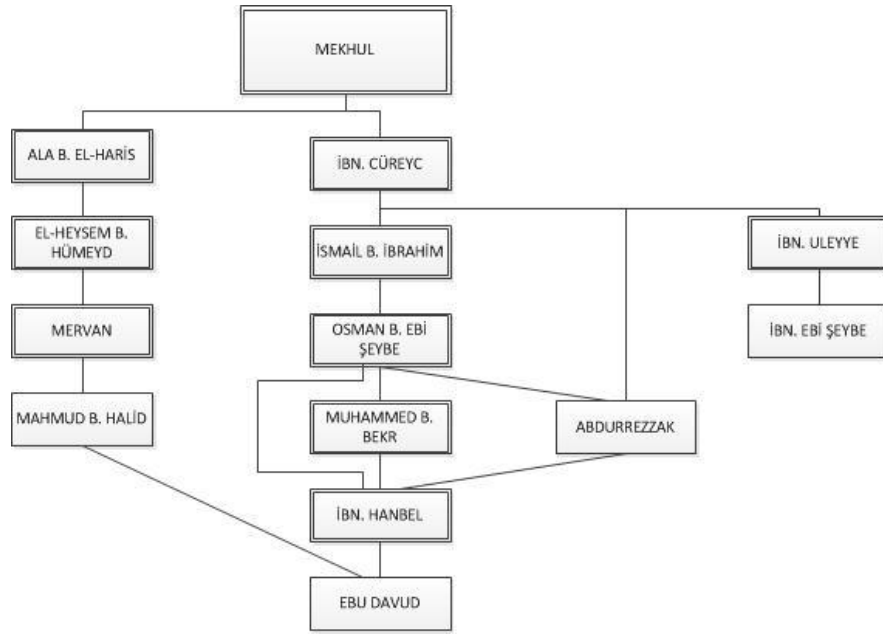
عبد الرزاق عن بن جريج قال أخبرني مكحول أن شيخا من الحي أخبره ان ثوبان مولى رسول الله صلى الله عليه و سلم اخبره ان النبي صلى الله عليه و سلم قال أفطر الحاجم والمحجوم²⁸⁷

Hacamat ile ilgili olan bu rivâyet, ilk olarak Abdurrezzâk'ın *Musannaf*'ında görülmektedir. Bu sebeple onun metnini incelemeye esas almış bulunuyoruz.

“Hacamat yapan ve yaptırın orucunu bozmuştur” hadisi Mekhûl'den sonra iki tarîkten devam etmiş olup ilk tarîk İbn Cüreyc'e aittir. Hadisi İbn Cüreyc'den 3 kişi almıştır: Abdurrezzâk, İbn Uleyye ve İsmail b. İbrahim. Hadis İbn Uleyye'den İbn Ebî Şeybe'ye

²⁸⁷ Abdurrezzak b. Hemmam, *Musannaf*, IV, s. 210, Diğer rivayetler için bkz. *Sünen-i Mekhûl*, 211-213. Rivayetler.

ulaşmıştır. İsmail b. İbrahim tarîki ise 3 veche ayrılmıştır. 1. vecih Osman b. Ebî Şeybe kanalıyla İbn Hanbel'den Ebû Dâvûd'a, 2. vecih Abdurrezzâk kanalıyla İbn Hanbel'den tekrar Ebû Dâvûd'a, 3. vecih ise Muhammed b. Bekr kanalıyla aynı şekilde İbn Hanbel'den Ebû Dâvûd'a ulaşımıştır. Metinde hiçbir değişimin olmadığı gözlenmektedir.

Şekil 9: Hacamat ile ilgili rivayetin sonraki kaynaklara ulaşması.

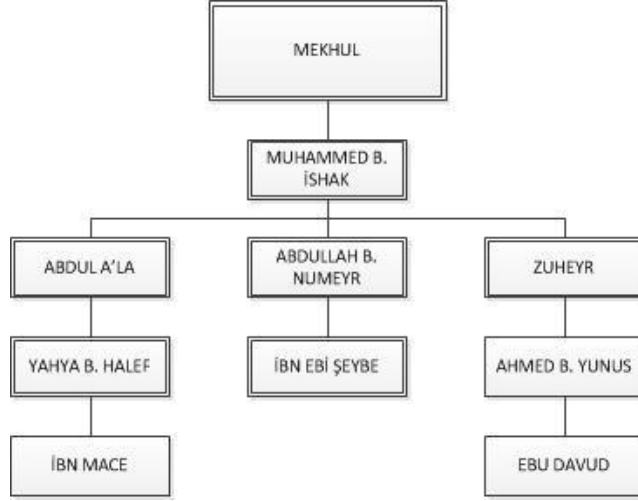
7.Örnek: Hz. Ömer ile ilgili hadis:

عبد الله بن نمير , عن محمد بن إسحاق , عن مكحول , عن غضيف بن الحارث رجل من أيلة , عن أبي ذر , سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : إن الله وضع الحق على لسان عمر.²⁸⁸

Hz Ömer ile ilgili olan bu rivâyet önce İbn Ebî Şeybe'nin *Musannaf'ında* görülmektedir. İncelemeye esas aldığımız metin de İbn Ebî Şeybe metnidir.

²⁸⁸ Sünen-i Mekhûl, 457-459. rivayetler

Hız. Peygamber'den Ebû Zerr, Ğudayf b. el-Hâris yoluyla Mekhûl'e ulaşan "Allah hakkı Ömer'in diline koymuştur, onunla söyler" hadisini Mekhûl'den Muhammed b. İshâk almış, ondan sonra da üç tarîk oluşmuştur. Züheyr tarîki Ahmed b. Yunus yoluyla Ebû Dâvûd'a, Abdul'alâ tarîki Ebû Seleme Yahya b. Halef yoluyla İbn Mâce'ye, Abdullah b. Nümeyr tarîki de İbn Ebî Şeybe'ye ulaşmaktadır. Metinler arasında bir deęişiklik görülmemektedir.

Şekil 10: Hz. Ömer ile ilgili rivayetin sonraki kaynaklara ulaşması.

8.Örnek: Av ile ilgili hadis:

282- (...) حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ عَنِ الْوَلِيدِ بْنِ أَبِي مَالِكٍ ، عَنْ عَائِدِ اللَّهِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا ثَعْلَبَةَ الْخَثَنِيَّ ، قَالَ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنَّا أَهْلُ صَيْدٍ ، قَالَ : إِذَا أُرْسِلْتَ كَلْبَكَ ، وَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ فَأَمْسَكَ عَلَيْكَ فَكُلْ ، قَالَ : قُلْتُ : وَإِنْ قَتَلَ ؟ قَالَ : وَإِنْ قَتَلَ .²⁸⁹

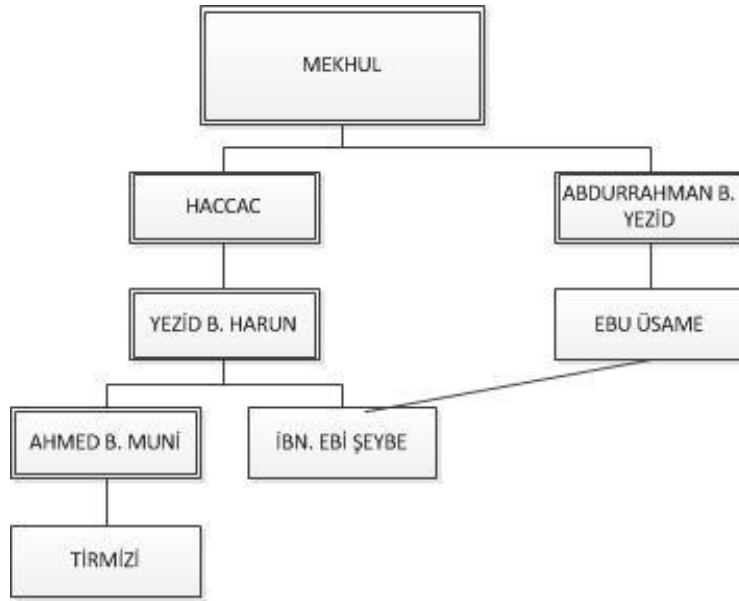
Bu örnek av konusuyla alakalıdır. Rivâyetin önce İbn Ebî Şeybe'nin *Musannaf'ında* olduğu görülmektedir. Biz de bu metni incelemeye esas almış bulunuyoruz.

Ebû Sa'lebe el-Huşenî'den Mekhûl'e ulaşan rivayete göre el-Huşenî Hz. Peygambere: "Ya Rasûlellah biz av ehliyiz" dediğinde Hz. Peygamber de "Av köpeğini besmeleyle salıp o da senin için avı tuttuğunda ondan ye." diye buyurmuş. Ebu Sa'lebe de "Ölse de mi?" demiş, Hz. Peygamber de "Evet ölse de" demiştir. Hadisin Mekhûl'den sonra Haccâc ve Abdurrahmân b. Yezîd b. Cabir tarîklerine ayrılmış olduğu görülmektedir.

²⁸⁹ *Sünen-i Mekhûl*, 279-282. rivayetler.

Haccâc tarîki de iki kola ayrılıp birincisinde Yezîd b. Harun, Ahmed b. Menî' üzerinden Tirmizî'ye ulaşmaktadır. İkinci kol hemen İbn Ebî Şeybe'ye ulaşmıştır.

Abdurrahmân b. Yezîd b. Cabir tarîki de Ebû Usame'den İbn Ebî Şeybe'ye ulaşmıştır. Metinlerdeki değişikliğe gelince Abdurrahmân b. Yezîd b. Cabir metninde besmeleden bahsedilmiyor. Ayrıca ziyade olarak “eğitilmiş köpeğini” ibaresi vardır. Haccâc tarîkinde “öldürse de” ifadesine karşılık Abdurrahmân b. Yezîd b. Cabir tarîkinde “ölü olarak bulsan da” ibaresi bulunmaktadır.

Şekil 11: Av ile ilgili rivayetin sonraki kaynaklara ulaşması.

Sonuç olarak bir değerlendirme yapacak olursak; rivayetlerin farklı tarîklerle farklı kaynaklara ulaşmasında önemli olmayan, ufak farklılıklar görülmektedir. Mekhûl'ün mana ile rivayeti uygun görmediği bilindiğine göre²⁹⁰ bu küçük değişiklikler daha sonraki ravilerden kaynaklanıyor olmalıdır.

²⁹⁰ Bkz bu çalışma s. 40

SONUÇ

Hicri I. asrın ikinci çeyreğinde doğup, II. asrın ilk çeyreğinde vefat eden Mekhûl ed-Dımeşkî özellikle fikhî ve hadisçi yönleri ile dikkat çekmektedir. Onun bu iki ilim dalı ile alakalı eser verdiği ortaya çıkmıştır. Ancak bu eserlerin günümüze ulaşmadığı anlaşılmıştır.

Mekhûl ed-Dımeşkî'nin hayatını, hadis rivayetindeki yerini ve eserini inşayı amaç edindiğimiz bu tezimizde, Mekhûl'ün doğumundan başlayarak ölümüne kadar geçirmiş olduğu süreci tespit edebildiğimiz kadarıyla ortaya koyduk.

Aslen Herat ve Kabil yöresinden olduğu, bölgenin İslâm orduları tarafından feth edilmesi esnasında esir edilip Saîd b. el-Âs'ın eline geçtiği sonra onun tarafından Hüzel kabilesinden bir kadına hediye edildiği, o kadın tarafında azad edilip Mısır'dan başlamak üzere ilim yolculuklarına çıktığı, vardığı her yerdeki alimlerden istifade ettiği, sonunda Şam'a yerleştiği ve oranın hatırı sayılır bir alimi olduğu kendisinden de bir çok talebenin ilim öğrendiği görülmüş oldu. Hatta onun ilim halkasının ve dolayısı ile etkisinin talebeleri ve talebelerinin talebeleri vasıtasıyla uzun yıllar devam ettiği tespit edilmiş bulunmaktadır.

Hadis rivayetindeki yerine gelince onun, döneminin anlayışına uygun olarak mürsel rivayetlerde bulunduğu, kendilerine yetişemeyip de sahabenin büyüklerinden ve yine yetişemediği tabîilerden yaptığı rivayetlerin tedlis olarak isimlendirilmesinin bu iki kavramın ilk dönemlerde hemen hemen aynı anlamı içermesinden kaynaklandığını söylemek mümkündür. Mekhûl, mürsel rivayetleri ve tedlisi nedeniyle eleştiriye uğramış görülmektedir. Yukarıda beyan ettiğimiz durum nedeniyle bu eleştirinin çok yerinde olmadığı söylenebilir. Zaten birçok âlimin onu saduk, sıkı ve hafız sayması bunu gösteriyor olmalıdır.

Ayrıca o hadis dünyasına *Kitâbu's-Sünen fi'l-Fıkh* isimli eserini kazandırmakla bir çığır açmıştır. Bu eser onun hem fikhî yönünü hemde hadiscilik yönünü ortaya koymaktadır. O aynı zamanda bu iki yönünün vermiş olduğu avantajla kendinden önceki mirası biraz daha ileriye sistemleştirerek taşımış olmaktadır. Kendisinden sonra gelen talebeleri İbn İshak, İbn Cüreyc, Evzâî gibiler de hadislerin ve fikhın tasnifinde önemli adımlar atmışlardır.

Eserini inşada esas aldığımız kaynaklarda 487 gibi azımsanmayacak rivayetine ulaşılmıştır. Bu rivayetler aldığımız kaynaklardaki kitap başlıkları da göz önüne alınarak *Sünen*'i Ebû Davud merkezli konularına göre tasnif edilmeye çalışılmış sonuç olarak 30 ana konuda başlık açmak uygun görülmüştür.

Rivayetlerinin sonraki ana kaynaklara geçme süreci sekiz örnek üzerinden incelenmiş, geçişlerde manayı değiştirmeyecek küçük farkların olduğu görülmüştür. Bu farkların da mana ile rivayeti uygun gören raviler ya da farklı şekillerde rivayet etmekten kaynaklanabileceğine işaret edilmiştir. İnşa edilmiş metin tezin sonuna eklenmiştir.

Bu çalışmamızla ilim dünyasına küçük bir katkıda bulunabilmiş isek kendimizi bahtiyar addederiz.

KAYNAKÇA

- ABDURREZZAK b. Hemmam, *Musannaf*, thk. Habiburrahman A'zamî, 2. Baskı, Beyrut: el-Mektebetu'l-İslâmî 1403.
- ÂYED, Ahmed, Ahmed Muhtâr Ömer, el-Ceylânî b. el-Hâc Yahya, Dâvûd Abduh, Salih Cevad Ta'me, Nedim Mara'shî, *el-Mu'cemu'l-Arabiyyu'l-Esâsî*, 1. Baskı, Tunus: Munazzamatu'l-Areabiyye li't-terbiye ve's-sekâfe ve'l-ulûm, 1989.
- AKYÜZ, Ali, *Saîd b. Mansur'un Süneninin Yeniden İnşası*, 1. Baskı, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1997.
- AYDEMİR, Halis, *Rivâyetlerin Olasılığı Teorisi Işığında Nâfi Mevlâ İbn Ömer*, 1. Baskı, Bursa: Emin Yayınları, 2008.
- AYDIN, Nevzat, *İmâm-ı Evzâi ve Sünenindeki Metodu*, 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi, Samsun 2001.
- AYDINLI, Abdullah, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, 1. Baskı, İstanbul: Hadisevi, 2006.
- *Sünen-i Dârimî*, Tercüme, tahkik ve Şerhi, 1. Baskı, İstanbul: Madve Yayınları, 1994.
- BABANZADE, Ahmed Naim, *Sahîh-i Buhârî Muhtasarı Tecrîd-i Sarih Tercüme Ve Şerhi*, Ankara: Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı, 1984.
- BAĞDÂDÎ, Ebû Bekir Ahmed b. Ali el-Hatîb, Târîhu Bağdâd, Thk. Mustafa Abdullah Ata, 1. Baskı, Beyrut: Daru'l-kütübü'l-ilmîyye, 1988.
- BELÂZÜRÎ, el-Balâzurî, Ebu'l-Abbas Ahmed b. Yahya b. Cabir, *Fütuhu'l-Buldân*, thk. Abdullah Enîs e't-Tabbâ', Ömer Enîs e't-Tabbâ', B. y, Beyrut: Müesseseti'l-Meârif, 1987.
- BEREKÂTÎ Heyza' Nâsır Ahmed, *Fıkhu'l-İmam Mekhûl eş-Şâmî fi't-tahareti ve's-Salâti mukârinen bi fıkhi'l-eimmeti'l-erbaa'*, Mekke, Ümmü'l-Kurâ Üniversitesi Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 1414/1993.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail b. İbrahim el-Cu'fî, Kitâbu't-Târîhu'l-Kebîr, thk. Hâşim en-Nedvî, B. y, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmîyye, 1407,

- ,el-Câmiu's-sahîh, Riyâd:3. Baskı, (Mevsûatu'l-Hadîsi'ş-Şerif el-Kütübi's-sitte, Salih b. Abdulaziz b. Muhammed b. İbrahim Âlu'ş-Şeyh baskısı). Dâru's-Selâm, 2000.
- BOZKURT, Nebî, "Nûbe", *DİA*, XXXIII, 1. Baskı, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2007. s. 222-223.
- CASSÂS, Ahmed b. Ali b. Ebû Bekir er-Râzî, *Ahkâmu'l-Kur'ân*, thk. Muhammed es-Sâdık Gamhâvî, Beyrut: Dâru ihyî türâsi'l-arabî, 1405.
- ÇAKAN, İsmail Lütfî, *Hadis Edebiyatı*, 5. Baskı, İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 2003.
- DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman ed-Dârimî (v. 255), *Sünen-i Dârimî*, thk. Hüseyin Selim Esed ed-Dârânî, 1. Baskı, Riyad: Dâru'l-Muğnî, 2000.
- EBÛ NUAYM, Ahmed b. Abdullah el-İsfahânî, *Hilyetü'l-Evliyâ ve Tabakatu'l-Asfiyâ*, 1. Baskı, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1988.
- EBÛ DÂVÛD, Süleyman b. Eş'as b. İshak es-Sicistânî (ö.275), *Sünen*, 3. Baskı, Riyad, (Mevsûatu'l-Hadîsi'ş-Şerif el-Kütübi's-sitte, Salih b. Abdulaziz b. Muhammed b. İbrahim Âlu'ş-Şeyh baskısı) Dâru's-Selâm, 2000.
- ERDOĞAN, Mehmet, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Ensar Neşriyat, 2005.
- FAYDA, Mustafa, "Ebna", *DİA*, X, 1.Baskı, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994. s. 78-79.
- FESEVÎ, Ebû Yusuf Yakub b. Süfyan (377) , *el-Ma'rifetu ve't-Târîh*, thk. Ekrem Ziya el-Umerî, 1. Baskı, Medîne: Mektebetu'd-Dâr, 1410.
- HÂKİM, Ebû Abdillâh, en-Neysabûrî (ö. 405), *Ma'rifetu Ulûmu'l-Hadîs*, thk. Es-Seyyid Muazzam Huseyn,2. Baskı, Medine: Mektebetu'l-İlmiyye,1977.
- HEYZA', Nâsır Ahmed el-Berekâtî, *Fıkhu'l-İmam Mekhûl eş-Şâmî fi't-Tahâratî ve's-Salâti Mukârinen bi fıkhu'l-Eimmeti'l-Erbea'* , Mekke: Ümmü'l-Kurâ Üniversitesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 1414/1994.

- İBN ASÂKİR, *Târîhu Medîneti Dimeşk*, thk. Muhibbiddin Ebî Saîd Ömer el-Ömerî, 1. Baskı, Beyrut: Dâru'l-Fikir, 1995-2001.
- İBN EBÎ HÂTİM, Ebû Muhammed Abdurrahmân b. Ebî Hatim Muhammed b. İdris (ö.327) *Kitâbu'l-Cerhi ve't- Ta'dîl*, 1. Baskı, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'lİlmiyye, 1953
- , *Tefsîru İbn Ebî Hâtim*, thk. Es'ad Muhammed et-Tayyib, Sayda: el-Mektebetü'l-asriyye, T. y.
- İBN EBÎ ŞEYBE, Ebû Bekr Abdullah b. Muhammed, el-Kitâb el-*Musannaf fi'l-Ehâdîsi ve'l-Âsâr*, thk. Abdulhâlık el-Afgânî, 1. Baskı, Bombay: Daru's-Selefiyye, 1979.
- İBN MÂCE, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el Kazvînî, *Sünen*, 3.Baskı, Riyad, (Mevsûatu'l-Hadîsi's-Şerif el-Kütübî's-sitte, Salih b. Abdulaziz b. Muhammed b. İbrahim Âlu's-Şeyh baskısı) Dâru's-Selâm, 2000.
- İBN MANZÛR (ö.711),*Muhtasaru Tarihi Dimeşk*, thk, Me'mun e's-Sâğircî, 1.Baskı, Dimeşk, Dâru'l-Fikir, 1989
- İBNU'L-CEVZÎ, Cemaluddîn Ebî'l-Ferec Abdurrahmân b. Ali b. Muhammed, *Kitabu'd-Duafâi ve'l-Metrûkîn*, thk. Ebû'l-Fidâ Abdullah el-Kâdî, 1.Baskı, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1986
- İBNU'L-ESÎR, İzzuddîn b.İbnu'l-Esîr Ebî'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Cezerî (ö.630), *Üsdü'l-Gâbe fi Ma'rifeti's-Sahâbe*, B. y, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1996
- İBN HACER el-ASKALÂNÎ, Şihâbuddîn Ahmed b. Ali *Tehzîbü't-Tehzîb*, thk. Halil Me'mûn Şihâ, Ömer es-Selâmî, Ali, b. Mesûd, 1. Baskı, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1996
- İBN HANBEL, Ahmed b.Muhammed, *Kitâbu'l-İlel ve Ma'rifetu'r-Ricâl*, thk, Talat Koçyğit-İsmail Cerrahoğlu, 1. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları,1963
- , *Kitâbu'l-Esâmî ve'l-Künâ Rivâyetu İbnuhu Sâlih*, thk. Abdullah b. Yusuf el-Cedî', 1. Baskı, Kuveyt: Mektebetü Dâru'l-Aksâ, 1985

- İBN HİBBÂN, Ebû Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Teymî (ö.353), *Kitâbu's-Sikât*, 1. Baskı, Haydarâbâd: Matbaatu Mecli-i Daireti'l-Meârifî'l-Osmâniyye, 1973.
- İBN KESÎR, Ebû'l- Fidâ ed-Dimeşki, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, thk, Ahmed Abdülvehhab Fefîh, 1.Baskı, Kahire: Dâru'l-Hadis, 1992.
- , *Tefsiru Kur'ani'l-Azîm*, B. y, Beyrut: Dâru's-Selâm, trhz.
- İBN MAÎN, Yahya, *Târîhu ibn Maîn rivayeti'd-Dûrî*, Thk. Abdullah Ahmed Hasan, B.y, Beyrut: Dâru'l-Kalem, trhz.
- İBNU'N-NEDÎM, *el-Fihrist*, ta'lîk; İbrahim Ramazan, 1. Baskı, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1994.
- İBN SA'D, Muhammed b. Sa'd b. Müni' ez-Zührî (ö.230) *Kitabu't-Tabakâti'l-Kübrâ*, thk. Ali Muhammed Ömer, 1. Baskı, Kahire: Mektebetu'l-Hanci, 2001,
- İ'CLÎ, Ahmed b. Abdullah b.Salih b. Hasan (ö.261), *Târîhu's-Sikât*, 1. Baskı, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1984.
- İMAM eş-ŞÂRÂNÎ, Ebû'l- Mevâhib Abdülvehhâb b. Ahmed (ö. 1565), *Tabakâtu'l-Kübra*, çev. Abdülkadir Akçiçek, 1.Baskı, İstanbul: Cümle Yayınları, 1986.
- KAL'ACÎ, Muhammed Ravvâs, *Mevsûatu Fıkhı Mekhûl ed-Dimeşki*, 1. Basım, Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 2009.
- KAYA, Eyyüp Saîd, "Mekhûl b. Ebî Müslim", *DİA*, 28, 1.Baskı, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2003. s. 552-553.
- KOÇYİĞİT, *Talât, Hadis Tarihi*, 7. Baskı, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- , *Hadis Istılahları*, 2. Baskı, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1985.
- KURTUBÎ, Ebû Abdullah, Mhammed b.Ahmed. b. Ebî Bekr, *el-Câmi' li-ahkâm el-Kur'ân*, Riyad: Dâru alemlî'l-kütüb, 2003. .

- MİZZÎ, Cemâleddîn Ebî'l-Haccâc Yusuf (ö. 742), *Tehzîbü'l- Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*, thk. Beşşâr Avvâd Ma'rûf, 1. Baskı, Beyrut: Müessesetü'r-Rîsale, 1992.
- MÜSLİM, Ebi'l-Hüseyin Müslim b. Haccac b. Müslim el-Kuşeyrî en-Neysabûrî, *Câmiu's-Sahih*, 3. Baskı, Riyad, (Mevsûatu'l-Hadîsi's-Şerif el-Kütübi's-sitte, Salih b. Abdulaziz b. Muhammed b. İbrahim Âlu's-Şeyh baskısı) Dâru's-Selâm, 2000.
- NESEFÎ, Necmüddîn Ebî Hafs Ömer b. Muhammed, *Tilbetu't-Talebe fî'l-Istulâhâti'l-Fıkhiyye*, ta'lik, Halid Abdurrahmân el-Akk,1. Baskı, Beyrut: Dâru'n-Nefâis, 1995.
- NESÂÎ, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb, *Sünen*, 3.Baskı, Riyad: (Mevsûatu'l-Hadîsi's-Şerif el-Kütübi's-sitte, Salih b. Abdulaziz b. Muhammed b. İbrahim Âlu's-Şeyh baskısı). Dâru's-Selâm, 2000.
- NEVEVÎ, Ebû Zekeriyâ Yahya b. Şeref (v.676), *el-Minhâc fî Şerhi Sahîhi Müslim İbni'l-Haccâc*, 3.Baskı, Beyrut: Dâru'l-Fikir, 1978.
- NÜRÎ, Seyyid Ebû'l-Muâtî ve diğer arkadaşları, *el-Câmî fil-Cerh ve't-Ta'dil*, 1. Baskı, Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1992.
- ÖZKAN, Mustafa, *Emeviler Döneminde İktidar Ulema İlişkisi*, 1. Baskı, Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2008.
- POLAT, Selahattin, *Mürsel Hadisler ve Delil Olma Yönünden Değeri*,2. Baskı, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2010.
- SÂLİHÎ, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed b. Abdülhâdi ed-Dimeşkî (ö.744), *Tabakâtu Ulemâi'l- Hadîs*,2. Baskı, Beyrut: Müessesetu'r-Risale, 1996
- SEZGİN, Fuad, *Târîhu't-türâsi'l- arabî*, Suûd İmam Muhammed Üniversitesi matbaası, 1991.
- *Buharinin Kaynakları Hakkında Araştırmalar*, 2. Baskı, Ankara: Kitâbiyât, 2000.
- SİDDİKÎ, M. Zübeyr, *Hadis Edebiyatı Tarihi*, terc. Yusuf Ziya Kavakçı, 2. Baskı, İstanbul: Yeni Zamanlar Yayınları, 2004.

- SUYÛTÎ, Cemâluddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr (ö.911), *Tedribu'r-Râvî fi Şerhi Takribu'n-Nevevî*, thk. Abdülvehhâb Abdüllatîf, 1. Baskı, Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1996.
- TEKİNEŞ, Ayhan, "Saîd b. Âs", *DİA*, XXXV, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2008. s. 549
- TİRMİZÎ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevra b. Mûsâ *Câmiu't-Tirmizî*, 3.Baskı, Riyâd: (Mevsûatu'l-Hadîsi's-Şerif el-Kütübî's-sitte, Salih b. Abdulaziz b. Muhammed b. İbrahim Âlu's-Şeyh baskısı). Dâru's-Selâm, 2000.
- TİRMİZÎ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevra b. Mûsâ *Câmiu't-Tirmizî*, 2. Baskı, Kahire: Halebî, 1978.
- TUNÇ, Cihad, "Gaylân ed-Dimeşki", *DİA*, XII, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları 1996. S. 414-415
- ÜZÜM, İlyas, "Kaderiye", *DİA*, XXIV, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2001. s. 64-65
- YAMAN, Ahmet, "Tenfil", *DİA*, XL, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları 2011. s. 451-452.
- ZEBÎDÎ, Muhammed Murteza, *Tâcu'l-Arûs Min Cevâhiri'l-Kâmûs*, thk. Absüselam Muhammed Harun, 2. Baskı, Kuveyt: et-Türâsu'l-Arabî, 1994.
- ZEHEBÎ, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osman (ö.748), *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnâvut, 1. Baskı, Beyrut: Müessesetu'r-Risale, 1982.
- , *Târîhu'l-İslâm*, 101-120, thk. Ömer Absüselâm Tedmürî, 1. Baskı, Beyrut, Dâru'l-Kitâb el-Arabî, 1990.
- , *Mizânu'l-İ'tidâl fi Nakdi'r-Ricâl*, htk. Ali Muhammed Muavvad, Adil Ahmed Abdülmevcûd, Abdülfettah Ebû Sünne, 1. Baskı, Beyrut: Dâru'l-Mektebeti'l-İlmiyye, 1995.
- , *el-Kâşif fi ma'rifetimen lehu rivâyetun fi kütübî's-sitte*, 2/103, Ta'lik, Muhammed Avvâme, 1. Baskı, Cidde: Dâru'l-Kıble li's-Sekâfeti'l-İslamiyye, 1992.

-----, *Tezkiretu'l-Huffâz*, Msh. Abdurrahman b. Yahya el-Muallimî, 1. Baskı, Mekke: Mektebetü'l-Haramu'l-Mekkî, 1374.

ZİRÎKLÎ, Hayrettin, *el-A'lam, Kâmûsu Terâcim li Eşheri'r-Ricâli ve'n-Nisâi mine'l-Arabi ve'l-Müsta'rebîne ve'l-Müsteşrikîn*, 15. Baskı, Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melâyîn 2002.

ZUHAYLÎ, Vehbe, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve Edilletuhu*, 3. Baskı, Dimeşk: Dâru'l-Fikir, 1989

سنن مكحول الد مشقي

فهرس اسماء الكتب

- 1-كتاب الطهارة
- 2-كتاب الصلاة
- 3-كتاب صلاة السفر
- 4-كتب التطوع
- 5-كتاب صلاة الوتر
- 6-كتاب الجنائز
- 7-كتاب الزكاة
- 8-كتاب المناسك
- 9-كتاب النكاح P
- 10-كتاب الطلاق
- 11-كتاب الصوم
- 12-كتاب الجهاد
- 13-كتاب الصيد
- 14-كتاب الوصايا
- 15-كتاب الفرائض
- 16-كتاب الخراج والفي والامارة
- 17-كتاب الايمان والندور
- 18-كتاب البيوع
- 19-كتاب العلم
- 20-كتاب الاشرية

21-كتاب الاطعمة

22-كتاب الطب

23-كتاب الحمام

24-كتاب اللباس

25-كتاب الملاحم

26-كتاب الحدود

27-كتاب الديبات

28-كتاب الفضائل

29-كتاب التفسير

30-كتاب الادب

1-كتاب الطهارة

1-1) حدثنا أبو بكر بن أبي شيبة . حدثنا المعلى بن منصور . قال حدثنا الهيثم بن حميد . حدثنا العلاء بن الحارث عن مكحول عن عنبسة بن أبي سفيان عن أم حبيبة قالت : سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول (من مس فرجه فليتوضأ) قال الشيخ الألباني : صحيح لغيره²⁹¹

2(...)- حَدَّثَنَا مُعَلَّى بْنُ مَنْصُورٍ ، قَالَ : حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ حَمِيدٍ ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ الْحَارِثِ ، عَنِ مَكْحُولٍ ، عَنْ عَنْبَسَةَ بْنِ أَبِي سَفْيَانَ ، عَنْ أُمِّ حَبِيبَةَ ، قَالَتْ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ مَسَّ فَرْجَهُ فَلْيَتَوَضَّأْ.²⁹²

قال أبو زرعة حديث أم حبيبة في هذا الباب صحيح وهو حديث العلاء بن الحرث عن مكحول عن عنبسة بن أبي سفيان عن أم حبيبة وقال محمد لم يسمع مكحول من عنبسة بن أبي سفيان وروى مكحول عن رجل عن عنبسة غير هذا الحديث وكأنه لم ير هذا الحديث صحيحاً²⁹³

3-2) حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : إِذَا أَمْسَكَ ذَكَرَهُ تَوَضَّأَ.²⁹⁴

4-3) حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ فِي النَّيْمِ : يَضْرِبُ بِيَدَيْهِ الْأَرْضَ وَيَمْسَحُ بِهِمَا وَجْهَهُ وَكَفَّيْهِ.²⁹⁵

5-4) حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ ، عَنْ مَكْحُولٍ وَالزُّهْرِيِّ قَالَا : إِذَا مَسَحَ ثَمَّ خَلَعَ ، قَالَا : يُعِيدُ الْوُضُوءَ.²⁹⁶

6-5) حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ هَارُونَ ، عَنْ ثَوْرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : لَا يُصَلِّي تَطَوُّعًا بِنَيْمٍ وَلَا تُصَلِّي صَلَاتَانِ بِنَيْمٍ وَاحِدٍ.²⁹⁷

7-6) أخبرنا محمد بن يزيد ثنا حمزة ثنا الشيباني وهو يحيى بن أبي عمرو من أهل الرملة حدثنا مكحول قال : تؤمر الحائض تتوضأ عند مواقيت الصلاة وتستقبل القبلة وتذكر الله . قال حسين سليم أسد : إسناده صحيح²⁹⁸

8-7) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : لَا تَغْسِلُ الْمَرْأَةُ نِيَابَ حَيْضَتِهَا إِنْ شَاءَتْ إِلَّا أَنْ تَرَى دَمًا فَتَغْسِلُهُ.²⁹⁹

9-8) أخبرنا محمد بن يوسف ثنا الأوزاعي قال سمعت عطاء بن أبي رباح يقول : تغتسل من كل صلاتين غسلا واحدا وللغسل غسلا واحدا قال الأوزاعي وكان الزهري ومكحول يقولان تغتسل عند كل صلاة . قال حسين سليم أسد : إسناده صحيح³⁰⁰

²⁹¹ Ibn Mace, "Tahâret", 63

²⁹² Ibn Ebi Şeybe, "Tahâret", 199

²⁹³ Tirmizi, "Tahâret", 61

²⁹⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Tahâret", 199

²⁹⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Tahâret", 193

²⁹⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Tahâret", 221

²⁹⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Tahâret", 194

²⁹⁸ Darimi, "Tahâret", 101

²⁹⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Tahâret", 112

10- (9) أخبرنا وهب بن سعيد الدمشقي عن شعيب بن إسحاق حدثنا الأوزاعي قال سمعت الزهري ويحيى بن أبي كثير يقولان : تفرد لكل صلاة اغتساله قال الأوزاعي وبلغني عن مكحول مثل ذلك. قال حسين سليم أسد : إسناده صحيح³⁰¹

11- (10) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : لَا يَغْتَسِي الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ إِذَا طَهَّرَتْ مِنْ الْحَيْضَةِ حَتَّى تَغْتَسِلَ.³⁰²

12- (11) أخبرنا مروان بن محمد ثنا محمد بن شعيب ثنا إبراهيم بن سليمان الأفطس قال سمعت العلاء بن الحارث عن مكحول قال : المرأة تنتظر من الغلام ثلاثين يوما ومن الجارية أربعين يوما يعني النفساء قال مروان هو قول سعيد بن عبد العزيز وقال الأوزاعي هما سواء. قال حسين سليم أسد : إسناده صحيح³⁰³

13- (12) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ فِي الرَّجُلِ يَحْتَلِمُ وَأَمْرَأَتَهُ إِلَى جَنْبِهِ فَيُصِيبُهَا مِنْ مَائِهِ ، إِنَّهُ لَيْسَ عَلَيْهَا غُسْلٌ وَتَغْسِلُ حَيْثُ أَصَابَهَا ، إِلَّا أَنْ يُصِيبَ فَرْجَهَا فَتَغْتَسِلَ.³⁰⁴

14- (13) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى بْنُ عَبْدِ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : لَا تَغْتَسِلُ حَتَّى تَرَى طَهْرًا أبيضَ كَالْقَصَّةِ.³⁰⁵

15- (14) حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ لَا يَرَى بَأْسًا بِعَرَقِ الْجُنُبِ فِي ثِيَابِهِ.³⁰⁶

16- (15) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدِ الدَّمَشْقِيُّ أَخْبَرَنَا مَرْوَانَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَوْشَبٍ قَالَ سَأَلْتُ مَكْحُولًا عَنْ هَذَا الْقَوْلِ « غَسَلَ وَأَغْتَسَلَ » . فَقَالَ غَسَلَ رَأْسَهُ وَغَسَلَ جَسَدَهُ.³⁰⁷

17- (16) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ : أَنَّهُ كَانَ لَا يَرَى بَأْسًا إِذَا احْتَجَمَ أَنْ لَا يَغْتَسِلَ ، وَلَا يَغْسِلَ أَثَرَ مَحَاجِمِهِ إِلَّا أَنْ يَكُونَ عَلَيْهَا دَمٌ.³⁰⁸

2-كتاب الصلاة

18- (17) حدثني أبو غسان المسمعي مالك بن عبد الواحد وإسحاق بن إبراهيم قال أبو غسان حدثنا معاذ وقال إسحاق أخبرنا معاذ بن هشام صاحب الدستوائي وحدثني أبي عن عامر الأحول عن مكحول عن عبد الله بن محيريز عن أبي محذورة ان نبي الله صلى الله عليه وسلم علمه هذا الأذان الله أكبر الله أكبر أشهد أن لا إله إلا الله أشهد أن لا إله إلا الله أشهد أن محمدا رسول الله أشهد أن محمدا رسول الله ثم يعود فيقول أشهد أن لا إله إلا الله أشهد أن لا

³⁰⁰ Darimi, "Tahâret", 96

³⁰¹ Darimi, "Tahâret", 96

³⁰² Ibn Ebi Şeybe, "Tahâret", 113

³⁰³ Darimi, "Tahâret", 99

³⁰⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Tahâret", 109

³⁰⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Tahâret", 111

³⁰⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Tahâret", 227

³⁰⁷ Ebu Davud, "Tahâret", 127

³⁰⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Tahâret", 53

. أشهد أن محمدا رسول الله أشهد أن محمدا رسول الله . حي على الصلاة حي على الصلاة . حي على الفلاح حي على الفلاح . الله أكبر الله أكبر . لا إله إلا الله) والإقامة سبع عشرة كلمة (الله أكبر الله أكبر الله أكبر الله أكبر . أشهد أن لا إله إلا الله أشهد أن لا إله إلا الله . أشهد أن محمدا رسول الله أشهد أن محمدا رسول الله . حي على الصلاة حي على الصلاة . حي على الفلاح حي على الفلاح . وقد قامت الصلاة قد قامت الصلاة . الله أكبر الله أكبر . لا إله إلا الله) قال الشيخ الألباني : حسن صحيح³¹⁴

24- (...). أخبرنا سعيد بن عامر عن همام عن عامر الأحول عن مكحول عن بن محيريز عن أبي محذورة : ان رسول الله صلى الله عليه و سلم أمر نحوا من عشرين رجلا فأذنوا فأعجبه صوت أبي محذورة فعلمه الأذان الله أكبر الله أكبر الله أكبر أشهد ان لا إله الا الله أشهد ان لا إله الا الله أشهد ان محمدا رسول الله أشهد ان محمدا رسول الله أكبر الله أكبر الله أكبر أشهد ان لا إله الا الله أشهد ان لا إله الا الله أشهد ان محمدا رسول الله حي إلى الصلاة حي على الصلاة حي على الفلاح حي على الفلاح الله أكبر الله أكبر لا إله الا الله والإقامة مثنى مثنى. قال حسين سليم أسد : إسناده صحيح³¹⁵

25- (...). أخبرنا أبو الوليد الطيالسي وحجاج بن المنهال قالا حدثنا همام ثنا عامر الأحول قال حجاج في حديثه عامر بن عبد الواحد حدثني مكحول أن بن محيريز حدثه أن أبا محذورة حدثه : أن رسول الله صلى الله عليه و سلم علمه الأذان تسع عشرة كلمة والإقامة سبع عشرة كلمة قال حسين سليم أسد : إسناده صحيح³¹⁶

26- (...). حَدَّثَنَا عَفَّانُ ، قَالَ : حَدَّثَنَا هَمَّامُ بْنُ يَحْيَى ، عَنْ عَامِرِ الْأَحْوَلِ أَنَّ مَكْحُولًا حَدَّثَهُ أَنَّ عَبْدِ اللَّهِ بْنَ مُحَيْرِيزٍ حَدَّثَهُ أَنَّ أَبَا مَحْذُورَةَ حَدَّثَهُ ، قَالَ : عَلَّمَنِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْأَذَانَ تِسْعَ عَشْرَةَ كَلِمَةً وَالْإِقَامَةَ سَبْعَ عَشْرَةَ كَلِمَةً. الْأَذَانُ : اللَّهُ أَكْبَرُ ، اللَّهُ أَكْبَرُ ، اللَّهُ أَكْبَرُ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ، [أَشْهَدُ أَنَّ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ ، اللَّهُ أَكْبَرُ ، اللَّهُ أَكْبَرُ ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ.]

وَالْإِقَامَةُ : اللَّهُ أَكْبَرُ ، اللَّهُ أَكْبَرُ ، [اللَّهُ أَكْبَرُ ، اللَّهُ أَكْبَرُ] ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ، أَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ ، حَيَّ عَلَى الْفَلَاحِ ، قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ ، قَدْ قَامَتِ الصَّلَاةُ ، اللَّهُ أَكْبَرُ ، اللَّهُ أَكْبَرُ ، لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ.³¹⁷

27- (18). حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : أَقَمْتُ مَعَهُ بَدَائِقَ ، فَلَمْ يَكُنْ يَزِيدُ عَلَى إِقَامَةٍ وَلَا يُودِّنُ ، وَيَجْعَلُهَا وَاحِدَةً.³¹⁸

³¹⁴ İbn Mace, "Ezan", 2

³¹⁵ Darimi, "Salât", 7

³¹⁶ Darimi, "Salât", 7

³¹⁷ İbn Ebi Şeybe, "Ezan", 1

³¹⁸ İbn Ebi Şeybe, "Ezan", 2

28- (...). حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، قَالَ : أَقَمْتُ مَعَ مَكْحُولٍ بِدَابِقِ خَمْسَ عَشْرَةَ ، فَلَمْ يَكُنْ يَزِيدُ عَلَيَّ الْإِقَامَةَ وَلَا يُؤَدِّنُ.³¹⁹

29- (19) حَدَّثَنَا زَكْرِيَّا بْنُ عَدِيٍّ عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ زَيْدِ بْنِ أَبِي أَنَيْسَةَ عَنْ جِنَادَةَ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : مَنْ مَشَى فِي ظُلْمَةِ لَيْلٍ إِلَى صَلَاةِ آتَاهُ اللَّهُ نُورًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ. قَالَ حَسِينُ سَلِيمٍ أَسَدٌ : إِسْنَادُهُ جَيِّدٌ وَالْحَدِيثُ يَصِحُّ بِشَوَاهِدِهِ³²⁰

30- (...). حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ ، عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَ : مَنْ مَشَى فِي ظُلْمَةِ اللَّيْلِ إِلَى الْمَسْجِدِ لَقِيَ اللَّهَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.³²¹

31- (20) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يَوْسُفَ السَّلْمِيِّ . حَدَّثَنَا مُسْلِمُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ . حَدَّثَنَا الْحَرِثُ بْنُ نَبِيهَانَ . حَدَّثَنَا عَتَبَةُ بْنُ يَقْطَانَ عَنْ أَبِي سَعِيدٍ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ وَائِلَةَ بْنِ الْأَسْقَعِ : --لَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ (جَنِبُوا مَسَاجِدَكُمْ صَبِيَانَكُمْ وَمَجَانِينَكُمْ وَشِرَارَكُمْ وَبَيْعَكُمْ وَخُصُومَاتَكُمْ وَرَفَعَ أَصْوَاتَكُمْ وَإِقَامَةَ حُدُودِكُمْ وَسَلَّ سَيُوفَكُمْ . وَاتَّخَذُوا عَلَيَّ أَبْوَابَهَا الْمَطَاهِرَ . وَجَمَرُوهَا فِي الْجَمْعِ) قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ : ضَعِيفٌ³²²

32- (21) حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَيْدِ الْكَلَاعِيِّ ، قَالَ : أَخَذَ بِيَدِي مَكْحُولٌ ، فَقَالَ : يَا أَبَا وَهْبٍ ، لِيُعْظَمُ شَأْنُ الْإِيمَانِ فِي نَفْسِكَ ، مَنْ تَرَكَ صَلَاةَ مَكْتُوبَةٍ مُتَعَمِّدًا فَقَدْ بَرِنَتْ مِنْهُ ذِمَّةُ اللَّهِ ، وَمَنْ بَرِنَتْ مِنْهُ ذِمَّةُ اللَّهِ فَقَدْ كَفَرَ.³²³

33- (22) أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ قَالَ حَدَّثَنَا مَعَاوِيَةَ عَنْ الْعَلَاءِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ عَقْبَةَ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَرَأَ بِهِمَا فِي صَلَاةِ الصُّبْحِ. قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ : صَحِيحٌ³²⁴

34- (23) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي مَعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ عَنْ الْعَلَاءِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « الصَّلَاةُ الْمَكْتُوبَةُ وَاجِبَةٌ خَلْفَ كُلِّ مُسْلِمٍ بَرًّا كَانَ أَوْ فَاجِرًا وَإِنْ عَمِلَ الْكِبَائِرَ ».³²⁵

35- (24) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ فِي رَجُلٍ سُبِقَ بِرُكْعَةٍ أَوْ رَكْعَتَيْنِ ؟ قَالَ : لَا يَوْمُ إِذَا سَلَّمَ الْإِمَامُ حَتَّى يَنْحَرِفَ أَوْ يَوْمُ.³²⁶

36- (25) حَدَّثَنَا هِنَادٌ حَدَّثَنَا عُبَيْدَةُ بْنُ سَلِيمَانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الرَّبِيعِ عَنْ عِبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ : صَلَّى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأَصْبَحَ فَتَنَقَّلَتْ عَلَيْهِ الْقِرَاءَةُ فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ إِنِّي أَرَاكُمْ

³¹⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Ezan", 23

³²⁰ Darimi, "Salât", 133

³²¹ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 527

³²² Ibn Mace, "Mesâcid", 5

³²³ Ibn Ebi Şeybe, "İman ve'r-Rüya", 6

³²⁴ Nesai, "İstiaze", 1

³²⁵ Ebu davud, "Salât", 63

³²⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 70

تقرؤون وراء إمامكم ؟ قال قلنا يا رسول الله إي والله قال فلا تفعلوا إلا بأمر القرآن فإنه لا صلاة لمن لم يقرأ بها.
قال الشيخ الألباني : ضعيف³²⁷

37- (...). حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُحَمَّدٍ النَّفِيلِيُّ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلْمَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ مَخْمُودِ بْنِ الرَّبِيعِ عَنْ عُبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ قَالَ كُنَّا خَلْفَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي صَلَاةِ الْفَجْرِ فَقَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ -فَقُلْتُ عَلَيْهِ الْقِرَاءَةُ فَلَمَّا فَرَغَ قَالَ « لَعَلَّكُمْ تَقْرَءُونَ خَلْفَ إِمَامِكُمْ ». قُلْنَا نَعَمْ هَذَا يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ « لَا تَفْعَلُوا إِلَّا بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ فَإِنَّهُ لَا صَلَاةَ لِمَنْ لَمْ يَقْرَأْ بِهَا ».³²⁸

38- (...). حَدَّثَنَا الرَّبِيعُ بْنُ سُلَيْمَانَ الْأَزْدِيُّ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا الْهَيْثَمُ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنِي زَيْدُ بْنُ وَاقِدٍ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ نَافِعِ بْنِ مَخْمُودِ بْنِ الرَّبِيعِ الْأَنْصَارِيِّ قَالَ نَافِعٌ أَبْطَأَ عِبَادَةَ بْنَ الصَّامِتِ عَنْ صَلَاةِ الصُّبْحِ فَأَقَامَ أَبُو نُعَيْمٍ الْمُؤَدِّنُ الصَّلَاةَ فَصَلَّى أَبُو نُعَيْمٍ بِالنَّاسِ وَأَقْبَلَ عِبَادَةَ وَأَنَا مَعَهُ حَتَّى صَفَقْنَا خَلْفَ أَبِي نُعَيْمٍ وَأَبُو نُعَيْمٍ يَجْهَرُ بِالْقِرَاءَةِ فَجَعَلَ عِبَادَةُ يَقْرَأُ بِأَمِّ الْقُرْآنِ فَلَمَّا انْصَرَفَ قُلْتُ لِعِبَادَةَ سَمِعْتُكَ تَقْرَأُ بِأَمِّ الْقُرْآنِ وَأَبُو نُعَيْمٍ يَجْهَرُ قَالَ أَجَلٌ صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْضَ الصَّلَوَاتِ الَّتِي يَجْهَرُ فِيهَا بِالْقِرَاءَةِ قَالَ فَالْتَبَسَتْ عَلَيْهِ الْقِرَاءَةُ فَلَمَّا انْصَرَفَ أَقْبَلَ عَلَيْنَا بِوَجْهِهِ وَقَالَ « هَلْ تَقْرَءُونَ إِذَا جَهَرْتُ بِالْقِرَاءَةِ ». فَقَالَ بَعْضُنَا إِنَّا نَصْنَعُ ذَلِكَ. قَالَ « فَلَا وَأَنَا أَقُولُ مَا لِي يُنَازِعُنِي الْقُرْآنُ فَلَا تَقْرَءُوا بِشَيْءٍ مِنَ الْقُرْآنِ إِذَا جَهَرْتُ إِلَّا بِأَمِّ الْقُرْآنِ ».³²⁹

39- (...). حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ سَهْلٍ الرَّمْلِيُّ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ عَنْ ابْنِ جَابِرٍ وَسَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ وَعَبْدِ اللَّهِ بْنِ الْعَلَاءِ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ عِبَادَةَ نَحْوَ حَدِيثِ الرَّبِيعِ بْنِ سُلَيْمَانَ قَالُوا فَكَانَ مَكْحُولٌ يَقْرَأُ فِي الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ وَالصُّبْحِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ فِي كُلِّ رَكْعَةٍ سِرًّا. قَالَ مَكْحُولٌ أَقْرَأَ بِهَا فِيمَا جَهَرَ بِهِ الْإِمَامُ إِذَا قَرَأَ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسَكَتَ سِرًّا فَإِنْ لَمْ يَسْكُتْ أَقْرَأَ بِهَا قَبْلَهُ وَمَعَهُ وَبَعْدَهُ لَا تَنْرُكُهَا عَلَى حَالٍ.³³⁰

40- (...). حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ , قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ , عَنْ مَكْحُولٍ , عَنْ مَخْمُودِ بْنِ الرَّبِيعِ , عَنْ عِبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ , قَالَ : صَلَّى بِنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الْعِشَاءِ فَتَقَلَّتْ عَلَيْهِ الْقِرَاءَةُ , فَلَمَّا انْصَرَفَ قَالَ : لَعَلَّكُمْ تَقْرَءُونَ خَلْفَ إِمَامِكُمْ ؟ قَالَ : قُلْنَا : أَجَلٌ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّا لَنَفْعَلُ , قَالَ : فَلَا تَفْعَلُوا إِلَّا بِأَمِّ الْقُرْآنِ , فَإِنَّهُ لَا صَلَاةَ إِلَّا بِهَا.³³¹

41- (27) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى , عَنْ بُرَيْدٍ , عَنْ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يُكَبِّرُ فِي أَيَّامِ التَّشْرِيقِ , فِي صَلَاةِ الظُّهْرِ يَوْمَ عَرَفَةَ إِلَى صَلَاةِ الْفَجْرِ مِنْ آخِرِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ.³³²

42- (27) حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حُبَابٍ , قَالَ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ ثَوْبَانَ , عَنْ أَبِيهِ , عَنْ مَكْحُولٍ , قَالَ : حَدَّثَنِي أَبُو عَائِشَةَ , وَكَانَ جَلِيسًا لِأَبِي هُرَيْرَةَ , قَالَ : شَهِدْتُ سَعِيدَ بْنَ الْعَاصِ وَدَعَا أَبَا مُوسَى الْأَشْعَرِيَّ وَحَدِيقَةَ , فَسَأَلَهُمَا عَنْ التَّكْبِيرِ فِي الْعِيدَيْنِ ؟ فَقَالَ أَبُو مُوسَى : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكَبِّرُ فِي الْعِيدَيْنِ أَرْبَعًا كَمَا يُكَبِّرُ

³²⁷ Tirmizi, "Salât", 110

³²⁸ Ebu Davud, "Salât", 131, 132

³²⁹ Ebu Davud, "Salât", 131, 132

³³⁰ Ebu Davud, "Salât", 131, 132

³³¹ İbn Ebi Şeybe, "Salât", 149

³³² İbn Ebi Şeybe, "Salât", 418

عَلَى الْجِنَازَةِ ، قَالَ : وَصَدَّقَهُ حُدَيْفَةُ ، قَالَ : فَقَالَ أَبُو مُوسَى : وَكَذَلِكَ كُنْتُ أَصَلِّي بِأَهْلِ الْبَصْرَةِ وَأَنَا عَلَيْهَا ، قَالَ أَبُو عَائِشَةَ : وَأَنَا حَاضِرٌ ذَلِكَ ، فَمَا نَسِيتُ قَوْلَهُ أَرْبَعًا كَالْتَّكْبِيرِ عَلَى الْجِنَازَةِ.³³³

43- (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَابْنُ أَبِي زِيَادٍ الْمَعْنَى قَرِيبٌ قَالَا حَدَّثَنَا زَيْدٌ يَعْنِي ابْنَ حُبَابٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ ثَوْبَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو عَائِشَةَ جَلِيسٌ لِأَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْعَاصِ سَأَلَ أَبَا مُوسَى الْأَشْعَرِيَّ وَحُدَيْفَةَ بْنَ الْيَمَانَ كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكَبِّرُ فِي الْأَضْحَى وَالْفِطْرِ فَقَالَ أَبُو مُوسَى كَانَ يُكَبِّرُ أَرْبَعًا تَكْبِيرَهُ عَلَى الْجِنَائِزِ. فَقَالَ حُدَيْفَةُ صَدَقَ. فَقَالَ أَبُو مُوسَى كَذَلِكَ كُنْتُ أَكْبُرُ فِي الْبَصْرَةِ حَيْثُ كُنْتُ عَلَيْهِمْ. وَقَالَ أَبُو عَائِشَةَ وَأَنَا حَاضِرٌ سَعِيدَ بْنَ الْعَاصِ.³³⁴

44-(28) حَدَّثَنَا هُشَيْمٌ ، عَنْ ابْنِ عَوْنٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : أَخْبَرَنِي مَنْ شَهِدَ سَعِيدَ بْنَ الْعَاصِ أَرْسَلَ إِلَى أَرْبَعَةِ نَفَرٍ مِنْ أَصْحَابِ الشَّجَرَةِ فَسَأَلَهُمْ عَنِ التَّكْبِيرِ فِي الْعِيدِ ؟ فَقَالُوا : ثَمَانُ تَكْبِيرَاتٍ ، قَالَ : فَذَكَرْتُ ذَلِكَ لِابْنِ سِيرِينَ ، فَقَالَ : صَدَقَ ، وَكَانَتْهُ أَغْفَلَ تَكْبِيرَةَ فَاتِحَةِ الصَّلَاةِ.³³⁵

45-(29) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : التَّكْبِيرُ فِي الْأَضْحَى وَالْفِطْرِ سَبْعٌ وَخَمْسٌ فِي الْعِيدَيْنِ ، كِلَاهُمَا قَبْلَ الْقِرَاءَةِ ، لَا يُؤَالِي بَيْنَ الْقِرَاءَتَيْنِ.³³⁶

46-(30) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يُصَلِّي يَوْمَ الْفِطْرِ وَالنَّحْرِ قَبْلَ خُرُوجِ الْإِمَامِ.³³⁷

47-(31) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : لَيْسَ فِي الْعِيدَيْنِ أَذَانٌ ، وَلَا إِقَامَةٌ.³³⁸

48-(32) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : يُكَبَّرُ ، ثُمَّ يَقُومُ فَيَقْضِي ، ثُمَّ يُكَبِّرُ.³³⁹

49-(33) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدِ بْنِ عَثْمَةَ [الْبَصْرِيُّ] حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ سَعْدٍ قَالَ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ كَرِيبٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ قَالَ : سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ إِذَا سَهَا أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ فَلَمْ يَدْرِ وَاحِدَةً صَلَّى أَوْ اثْنَتَيْنِ فَلْيَبْنِ عَلَى وَاحِدَةٍ فَإِنْ لَمْ يَدْرِ ثَنَتَيْنِ صَلَّى أَوْ ثَلَاثًا فَلْيَبْنِ عَلَى ثَنَتَيْنِ فَإِنْ لَمْ يَدْرِ ثَلَاثًا صَلَّى أَوْ أَرْبَعًا فَلْيَبْنِ عَلَى ثَلَاثٍ وَلْيَسْجُدْ سَجْدَتَيْنِ قَبْلَ أَنْ يَسْلِمَ. قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ : صَحِيحٌ.³⁴⁰

50- (...) حَدَّثَنَا أَبُو يُوْسُفَ الرَّقِيِّ مُحَمَّدُ بْنُ أَحْمَدَ الصَّيْدِلَانِيُّ . حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ سَلْمَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ كَرِيبٍ عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ عَوْفٍ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ (إِذَا شَكَ أَحَدُكُمْ فِي الثَّنَتَيْنِ وَالوَاحِدَةَ فَلْيَجْعَلْهَا وَاحِدَةً . وَإِذَا شَكَ فِي الثَّنَتَيْنِ وَالثَّلَاثَ فَلْيَجْعَلْهَا ثَنَتَيْنِ . وَإِذَا

³³³ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 423

³³⁴ Ebu Davud, "Salât", 245

³³⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 423

³³⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 423

³³⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 427

³³⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 419

³³⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 435

³⁴⁰ Tirmizi, "Salât", 174

شك في الثلاث والأربع فليجعلها ثلاثا . ثم ليتم ما بقي من صلاته حتى يكون الوهم في الزيادة . ثم يسجد سجدتين وهو جالس قبل أن يسلم) . قال الشيخ الألباني : صحيح³⁴¹

51- (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَ : إِذَا شَكَّ أَحَدُكُمْ فِي صَلَاتِهِ فَلَمْ يَدْرِ زَادَ أَوْ نَقَصَ ، فَإِنْ كَانَ شَكَّ فِي الْوَاحِدَةِ وَالثَّنَيْنِ ، فَلْيَجْعَلْهَا وَاحِدَةً حَتَّى يَكُونَ الْوَهْمُ فِي الزِّيَادَةِ ، ثُمَّ يَسْجُدُ سَجْدَتَيْنِ ، وَهُوَ جَالِسٌ قَبْلَ أَنْ يُسَلَّمَ ، ثُمَّ يُسَلِّمُ . قَالَ مُحَمَّدٌ : قَالَ لِي حُسَيْنُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ : هَلْ أَسْنَدَ لَكَ مَكْحُولُ الْحَدِيثَ ؟ قَالَ مُحَمَّدٌ : مَا سَأَلْتُهُ عَنْ ذَلِكَ ، قَالَ : فَإِنَّهُ ذَكَرَهُ عَنْ كُرَيْبٍ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ ، أَنَّ عُمَرَ ، وَابْنَ عَبَّاسٍ تَدَارَا فِيهِ ، فَجَاءَ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَوْفٍ ، فَقَالَ : أَنَا سَمِعْتُ مِنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذَا الْحَدِيثَ .³⁴²

52-(34) حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ وَالرُّهْرِيِّ ، قَالَا : سَجَدَتَانِ قَبْلَ أَنْ يُسَلَّمَ .³⁴³

53-(35) حَدَّثَنَا خَالِدُ بْنُ حِيَانٍ ، عَنْ بَكَّارٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : لَيْسَ عَلَى مَنْ خَلَفَ الْإِمَامَ سَهْوٌ .³⁴⁴

54-(36) حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ عَمَارٍ وَعَمَارُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ الدَّمَشْقِيَانِ . قَالَا حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مَسْلَمٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ ثَابِتِ بْنِ ثَوْبَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ كَثِيرِ بْنِ مَرَّةٍ : أَنَّ أَبَا فَاطِمَةَ حَدَّثَهُ قَالَ قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَخْبِرْنِي بِعَمَلٍ أَسْتَقِيمُ عَلَيْهِ وَأَعْمَلُهُ . قَالَ (عَلَيْكَ بِالسُّجُودِ . فَإِنَّكَ لَا تَسْجُدُ لِلَّهِ سَجْدَةً إِلَّا رَفَعَكَ اللَّهُ بِهَا دَرَجَةً وَحَطَّ عَنْكَ بِهَا خَطِيئَةٌ) . قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ : حَسَنٌ صَحِيحٌ³⁴⁵

55-(37) أَخْبَرَنَا إِسْحَاقُ بْنُ إِبْرَاهِيمَ قَالَ أَنْبَأَنَا بَقِيَّةُ قَالَ حَدَّثَنَا الزُّبَيْدِيُّ أَنَّ مَكْحُولًا حَدَّثَهُ أَنَّ مَسْرُوقَ بْنَ الْأَجْدَعِ حَدَّثَهُ عَنْ عَائِشَةَ قَالَتْ : رَأَيْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَشْرَبُ قَائِمًا وَقَاعِدًا وَيَصْلِي حَافِيًا وَمَنْتَعِلًا وَيَنْصَرِفُ عَنْ يَمِينِهِ وَعَنْ شِمَالِهِ . قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ : صَحِيحٌ الْإِسْنَادُ³⁴⁶

56-(38) حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يُكَبِّرُ إِذَا سَجَدَ ، وَإِذَا نَهَضَ بَيْنَ الرَّكْعَتَيْنِ .³⁴⁷

57-(39) حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ بُرَيْدٍ ؛ أَنَّ مَكْحُولًا كَانَ يَقُولُ إِذَا رَفَعَ رَأْسَهُ مِنَ الرَّكْعَةِ : اللَّهُمَّ رَبَّنَا لَكَ الْحَمْدُ مِلءَ السَّمَاءِ وَمِلءَ الْأَرْضِ ، وَمِلءَ مَا شِئْتَ مِنْ شَيْءٍ بَعْدَ ، أَهْلَ النَّبَاءِ وَالْحَمْدِ ، وَخَيْرٌ مَا قَالَ الْعَبْدُ وَكَلَّمْنَا لَكَ عَبْدٌ لَا مَانِعَ لِمَا أُعْطِيَ ، وَلَا مُعْطِي لِمَا مَنَعْتَ ، وَلَا يَنْفَعُ ذَا الْجَدِّ مِنْكَ الْجَدُّ³⁴⁸

58-(40) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ رَاشِدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ : أَنَّهُ كَانَ يَسْجُدُ عَلَى كَوْرِ الْعِمَامَةِ ، فَقُلْتُ لَهُ ؟ فَقَالَ : إِنِّي أَخَافُ عَلَى بَصْرِي مِنْ بَرْدِ الْحَصَى .³⁴⁹

³⁴¹ Ibn Mace, "Salât", 132

³⁴² Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 240

³⁴³ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 244

³⁴⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 256

³⁴⁵ Ibn Mace, "Salât", 201

³⁴⁶ Nesai, "Salât", 100

³⁴⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 10

³⁴⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 17

59-(41) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : إِنَّمَا كَانَتِ الْحَرْبَةُ تُحْمَلُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيُصَلِّيَ إِلَيْهَا.³⁵⁰

60-(42) حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ ، عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ ، قَالَ : رَأَيْتُ مَكْحُولًا يَسْتَدِلُّ طَيْلَسَانَةَ عَلَيْهِ فِي الصَّلَاةِ.³⁵¹

61-(43) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَكْرَهُ النَّفْخَ فِي الصَّلَاةِ.³⁵²

62-(44) حَدَّثَنَا مَعْنُ بْنُ عِيسَى ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ رَاشِدٍ ، قَالَ : رَأَيْتُ مَكْحُولًا يَتَكَبَّرُ عَلَى قَدَمَيْهِ عَلَى هَذِهِ مَرَّةٍ وَعَلَى هَذِهِ مَرَّةٍ فِي الصَّلَاةِ.³⁵³

63-(45) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدٍ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ : أَنَّهُ كَانَ يُطَوُّ فِي أَوَّلِ رَكْعَةٍ.³⁵⁴

64-(46) حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ ، عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : إِذَا دَعَاكَ وَالِدُكَ وَأَنْتَ فِي الصَّلَاةِ فَأَجِبْهَا ، وَإِذَا دَعَاكَ أَبُوكَ فَلَا تُجِبْهُ حَتَّى تَفْرُغَ.³⁵⁵

65-(47) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : سَأَلْتُهُ عَنِ الرَّجُلِ يُصَلِّي وَهُوَ يَمْشِي ؟ قَالَ : لَا بَأْسَ يَوْمِيْ إِيْمَاءً.³⁵⁶ ---

66-(48) حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ فِي الرَّجُلِ يَتَشَهَّدُ ثُمَّ يُحَدِّثُ ، قَالَ : هَذَا قَدْ تَمَّتْ صَلَاتُهُ.³⁵⁷

67-(49) حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ بَيْنَ السَّجْدَتَيْنِ : اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي وَارْحَمْنِي وَاجْبُرْنِي وَارزُقْنِي.³⁵⁸

68-(50) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ الْغَازِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : رَأَيْتُهُ يُصَلِّي عَلَى الْحَصِيرِ وَيَسْجُدُ عَلَيْهِ.³⁵⁹

69-(51) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ، عَنْ ابْنِ عَجَلَانَ ، عَنْ مَكْحُولٍ : أَنَّ أَبَا الدَّرْدَاءِ صَلَّى بِهِمْ فِي سَقِيْفَةِ النَّشَامِ وَهُمْ خَارِجُونَ ، قَالَ : فَمَطَرُوا مَطَرًا بَلَغَ مِنْهُمْ ، فَلَمَّا صَلَّى أَوْ سَلَّمَ ، قَالَ : أَمَا كَانَ فِي الْقَوْمِ فَقِيهٌ يَقُولُ : يَا هَذَا ، خَفَّفَ ، فَإِنَّا قَدْ مُطِرْنَا.³⁶⁰

70-(52) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ : أَنَّهُ كَانَ يَكْرَهُ أَنْ يَمْسَحَ الرَّجُلُ جَبْهَتَهُ فِي الصَّلَاةِ ، وَيَقُولُ : هُوَ مِنَ الْجَفَاءِ.³⁶¹

³⁴⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 40

³⁵⁰ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 55

³⁵¹ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 534

³⁵² Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 542

³⁵³ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 606

³⁵⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 695

³⁵⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 720

³⁵⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 760

³⁵⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 774

³⁵⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 832

³⁵⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 179

³⁶⁰ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 254

71-53) حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ ، قَالَ : دَخَلْتُ مَعَ مَكْحُولٍ مَسْجِدَ دِمَشْقَ وَقَدْ صَلَّى أَهْلُهُ ، فَأَقَامَنِي عَنْ يَمِينِهِ فَصَلَّيْتُ بِصَلَاتِهِ.³⁶²

72-54) حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، أَنَّهُ كَانَ يَكْرَهُ الصَّلَاةَ فِي الْمَقَابِرِ.³⁶³

73-55) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ قَالَ : يَسْتُرُ الرَّجُلُ فِي صَلَاتِهِ مِثْلَ آخِرَةِ الرَّجُلِ.³⁶⁴

74-56) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : يَقْطَعُ صَلَاةَ الرَّجُلِ : الْمَرَأَةُ وَالْحِمَارُ وَالْكَلْبُ.³⁶⁵

75-57) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، عَنْ ثَوْرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ : أَنَّ أُمَّ الدَّرْدَاءِ كَانَتْ تَجْلِسُ فِي الصَّلَاةِ كَجَلْسَةِ الرَّجُلِ.³⁶⁶

76-58) حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : سُئِلَتْ عَائِشَةُ : فِي كَمْ تُصَلِّي الْمَرَأَةُ ؟ فَقَالَتْ : ائْتِ عَلِيًّا فَاسْأَلْهُ ثُمَّ ارْجِعْ إِلَيَّ ، فَأَتَى عَلِيًّا فَسَأَلَهُ ، فَقَالَ : فِي دِرْعٍ سَابِغٍ وَحِمَارٍ ، فَرَجَعَ إِلَيْهَا فَأَخْبَرَهَا ، فَقَالَتْ : صَدَقَ.³⁶⁷

77-59) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ أَبِي رَجَاءٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : يُؤْمَرُ الصَّبِيُّ بِهَا إِذَا بَلَغَ السَّبْعَ ، وَيُضْرَبُ عَلَيْهَا إِذَا بَلَغَ عَشْرًا.³⁶⁸

78-60) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : وَقْتُ الْعِشَاءِ إِلَى ثُلُثِ اللَّيْلِ وَلَا نَوْمٌ وَلَا غَفْلَةٌ.³⁶⁹

79-61) حَدَّثَنَا ابْنُ ثَمِيرٍ وَوَكَيْعٌ ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : كَانَ عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الصَّامِتِ وَشَدَّادُ بْنُ أَوْسٍ يُصَلِّيَانِ الْعِشَاءَ الْآخِرَةَ إِذَا غَابَتِ الْهُمُرَةُ.³⁷⁰

80-62) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ رَاشِدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : إِذَا كَانَتِ الْقُرْيَةُ لَهَا أَمِيرٌ فَعَلَيْهِمُ الْجُمُعَةُ.³⁷¹

81-63) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ مُصْعَبٍ ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، وَعَطَاءٍ ، وَالْحَسَنِ ؛ أَنَّهُمْ كَانُوا يَكْرَهُونَ أَنْ يَحْتَبُوا وَالْإِمَامَ يَخْطُبُ يَوْمَ الْجُمُعَةِ.³⁷²

³⁶¹ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 282

³⁶² Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 315

³⁶³ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 668

³⁶⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 55

³⁶⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 60

³⁶⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 44

³⁶⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 494

³⁶⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 122

³⁶⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 101

³⁷⁰ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 103

³⁷¹ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 444

³⁷² Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 354

82-(64) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّهُ انْطَلَقَ حَاجًّا ، فَقَدِمَ ثُبُوكَ فِي يَوْمِ الْجُمُعَةِ ، فَصَلَّى إِمَامَهُمْ رَكْعَتَيْنِ ، وَلَمْ يَخْطُبْ ، فَقَالَ مَكْحُولٌ : قَاتَلَ اللَّهُ هَذَا الَّذِي نَقَصَ صَلَاةَ الْقَوْمِ ، وَلَمْ يَخْطُبْ ، وَإِنَّمَا قُصِّرَتْ صَلَاةُ الْجُمُعَةِ مِنْ أَجْلِ الْخُطْبَةِ.³⁷³

83-(65) حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : إِذَا فَاتَتْهُ الْخُطْبَةُ صَلَّى أَرْبَعًا.³⁷⁴

84-(66) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَكْرَهُ الْقُنُوتَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ.³⁷⁵

85-(67) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : إِنَّهُ إِذَا رَعَفَ الرَّجُلُ فِي صَلَاتِهِ ، فَإِنَّهُ يَبْصُرُ فَيَتَوَضَّأُ ، ثُمَّ يَجِيءُ فَيُبَيِّنِي عَلَى مَا مَضَى ، مَا لَمْ يَنْكَلَمْ إِنْ شَاءَ ، فَإِنْ أَحَدَتْ أَعَادَ الْوُضُوءَ وَأَعَادَ الصَّلَاةَ.³⁷⁶

86-(68) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، أَنَّ ابْنَ عُمَرَ تَنَحَّجَ ، أَوْ بَسَقَ فِي الْمَسْجِدِ فَنَسِيَ أَنْ يُوَارِيَهَا حَتَّى آتَى مَنْزِلَهُ فَذَكَرَ بَعْدَ انْصِرَافِهِ فَرَجَعَ يَسْرَاجَ فَالْتَمَسَهَا فِي الْمَسْجِدِ حَتَّى وَارَاهَا ، ثُمَّ قَالَ : مَنْ بَرَّقَ فِي الْمَسْجِدِ فَهِيَ خَطِيئَةٌ وَتَوْبُهُ أَنْ يُوَارِيَهَا.³⁷⁷

3-كتاب صلاة السفر

87-(69) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نَافِعٍ عَنْ أَبِي مَوْدُودٍ عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ أَبِي يَحْيَى عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ مَا جَمَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَيْنَ الْمَغْرِبِ وَالْعِشَاءِ قَطُّ فِي السَّفَرِ إِلَّا مَرَّةً. قَالَ أَبُو دَاوُدَ وَهَذَا يُرْوَى عَنْ أَيُّوبَ عَنْ نَافِعٍ عَنْ ابْنِ عُمَرَ مَوْفُوقًا عَلَى ابْنِ عُمَرَ أَنَّهُ لَمْ يَرَ ابْنَ عُمَرَ جَمَعَ بَيْنَهُمَا قَطُّ إِلَّا تِلْكَ اللَّيْلَةَ يَعْنِي لَيْلَةَ اسْتِصْرَخَ عَلَى صَفِيَّةَ وَرَوَى مِنْ حَدِيثِ مَكْحُولٍ عَنْ نَافِعٍ أَنَّهُ رَأَى ابْنَ عُمَرَ فَعَلَ ذَلِكَ مَرَّةً أَوْ مَرَّتَيْنِ.³⁷⁸

88-(70) حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ : فِي الْمُسَافِرِ يُدْرِكُ مِنْ صَلَاةِ الْمُقِيمِينَ رَكْعَةً أَوْ ثِنْتَيْنِ فَلْيُصَلِّ بِصَلَاتِهِمْ.³⁷⁹

89-(71) حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : لَيْسَ عَلَى الْمُسَافِرِ أَضْحَى ، وَلَا فِطْرٌ ، وَلَا جُمُعَةٌ.³⁸⁰

90-(72) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ قَالَ : حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ الْغَزَّازِ ، عَنْ نَافِعٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ : أَنَّهُ كَانَ لَا يَقْصِرُ الصَّلَاةَ إِلَّا فِي الْيَوْمِ التَّامِ. قَالَ هِشَامٌ : وَسَمِعْتُ مَكْحُولًا يَقُولُ مِثْلَ ذَلِكَ.³⁸¹

³⁷³ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 359

³⁷⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 367

³⁷⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 380

³⁷⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 451

³⁷⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 654

³⁷⁸ Ebu Davud, "Salātu's-sefer", 5

³⁷⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 155

³⁸⁰ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 336

³⁸¹ Ibn Ebi Şeybe, "Salât", 736

4-كتاب التطوع

91-(73) أخبرنا أحمد بن ناصح قال حدثنا مروان بن محمد عن سعيد بن عبد العزيز عن سليمان بن موسى عن مكحول عن عنبسة بن أبي سفيان عن أم حبيبة : أن رسول الله صلى الله عليه و سلم كان يقول من صلى أربع ركعات قبل الظهر وأربعاً بعدها حرمه الله عز و جل على النار. قال الشيخ الألباني : صحيح³⁸²

92-(...) أخبرنا محمود بن خالد عن مروان بن محمد قال حدثنا سعيد بن عبد العزيز عن سليمان بن موسى عن مكحول عن عنبسة بن أبي سفيان عن أم حبيبة قال مروان وكان سعيد إذا قرئ عليه عن أم حبيبة عن النبي صلى الله عليه و سلم أقر بذلك ولم ينكره وإذا حدثنا به هو لم يرفعه قالت : من ركع أربع ركعات قبل الظهر وأربعاً بعدها حرمه الله على النار قال أبو عبد الرحمن مكحول لم يسمع من عنبسة شيئاً. قال الشيخ الألباني : صحيح³⁸³

93-(...) حَدَّثَنَا مُؤَمَّلُ بْنُ الْفَضْلِ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ شُعَيْبٍ عَنِ النَّعْمَانَ عَنِ مَكْحُولٍ عَنِ عَنْبَسَةَ بْنِ أَبِي سُفْيَانَ قَالَ قَالَتْ أُمُّ حَبِيبَةَ زَوْجُ النَّبِيِّ -صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « مَنْ حَافِظٌ عَلَيَّ أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ قَبْلَ الظُّهْرِ وَأَرْبَعِ بَعْدَهَا حَرَّمَ عَلَيَّ النَّارَ ». قَالَ أَبُو دَاوُدَ رَوَاهُ الْعَلَاءُ بْنُ الْحَارِثِ وَسُلَيْمَانُ بْنُ مُوسَى عَنِ مَكْحُولٍ بِإِسْنَادِهِ مِثْلَهُ.³⁸⁴

94-(74) حَدَّثَنَا دَاوُدُ بْنُ رُشَيْدٍ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ كَثِيرِ بْنِ مُرَّةَ أَبِي شَجْرَةَ عَنْ نَعِيمِ بْنِ هَمَّارٍ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَا ابْنَ آدَمَ لَا تُعْجِزَنِي مِنْ أَرْبَعِ رَكَعَاتٍ فِي أَوَّلِ نَهَارِكَ أَكْفِكَ آخِرَهُ ». ³⁸⁵

95-(...) أخبرنا أبو النعمان ثنا معتمر بن سليمان عن برد حدثني سليمان بن موسى عن مكحول عن كثير بن مرة الحضرمي عن قيس الجذامي عن نعيم بن همار الغطفاني عن النبي صلى الله عليه و سلم قال قال الله تعالى : بن آدم صل لي أربع ركعات من أول النهار أكفك آخره. قال حسين سليم أسد : إسناده حسن³⁸⁶

96-(75) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ ، قَالَ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عُمَرَ ، قَالَ : سَمِعْتُ مَكْحُولًا ، يَقُولُ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ صَلَّى رَكَعَتَيْنِ بَعْدَ الْمَغْرَبِ ، يَعْنِي قَبْلَ أَنْ يَنْكَلِمَ ، رُفِعَتْ صَلَاتُهُ فِي عِلِّيِّينَ . ³⁸⁷

5-كتاب صلاة الوتر

97-(76) حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : إِذَا أَوْتَرْتُ ثُمَّ قَامَ يُصَلِّي ، صَلَّى شَقَعًا شَقَعًا . ³⁸⁸

98-(77) حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : مَنْ أَصْبَحَ وَلَمْ يُؤْتِرْ ، فَلَا وَتَرَ عَلَيْهِ . ³⁸⁹

³⁸² Nesai, "Kiyâmu'l-leyli ve't-Tatavvu" 67

³⁸³ Nesai, "Kiyâmu'l-leyli ve't-Tatavvu" 67

³⁸⁴ Ebu Davud, "Tatavvu", 7

³⁸⁵ Ebu Davud, "Tatavvu", 12

³⁸⁶ Darimi, "Salât", 150

³⁸⁷ İbn Ebi Şeybe, "Salât", 454

³⁸⁸ İbn Ebi Şeybe, "Salât", 568

99-78) حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حُبَابٍ ، عَنْ أَبِي الزُّبَيْرِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ ؛ أَنَّهُ أَوْتَرَ بِثَلَاثِ رَكَعَاتٍ ،
لَمْ يَفْصِلْ بَيْنَهُنَّ بِسَلَامٍ³⁹⁰

100-79) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ الْعَازِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يُوتِرُ بِثَلَاثٍ ، لَا يُسَلِّمُ إِلَّا فِي آخِرِهِنَّ.³⁹¹

³⁸⁹ İbn Ebi Şeybe, “Salât”, 572

³⁹⁰ İbn Ebi Şeybe, “Salât”, 577

³⁹¹ İbn Ebi Şeybe, “Salât”, 577

6-كتاب الجنائز

- 101-(80) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : سَأَلَ رَجُلٌ حُدَيْفَةَ كَيْفَ اصْنَعُ ، قَالَ اغْسِلْهُ كَيْتَ وَكَيْتَ فَإِذَا فَرَعْتَ فَاغْتَسِلْ.³⁹²
- 102-(81) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدٍ ، قَالَ : حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ وَمَكْحُولٌ ، عَنْ أَبِي أُسَامَةَ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ الْخَامِشَةَ وَجْهَهَا وَالشَّاقَةَ جَنْبِهَا.³⁹³
- 103-(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ جَابِرٍ الْحَارَبِيُّ وَمُحَمَّدُ بْنُ كِرَامَةَ . قَالَا حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدِ بْنِ جَابِرٍ عَنْ مَكْحُولٍ وَالْقَاسِمِ عَنْ أَبِي أُسَامَةَ : - أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ الْخَامِشَةَ وَجْهَهَا وَالشَّاقَةَ جَنْبِهَا وَالِدَاعِيَةَ بِالْوَيْلِ وَالثَّبُورِ فِي الزَّوَانِدِ إِسْنَادَهُ صَحِيحٌ . لِأَنَّ مُحَمَّدَ بْنَ جَابِرٍ شَيْخَ ابْنِ مَاجَةَ وَثَقَهُ مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْحَضْرَمِيُّ وَمُسْلِمَةٌ وَالذَّهَبِيُّ فِي الْكَاشِفِ . وَبَاقِي رِجَالِ الْإِسْنَادِ ثَقَاتٌ عَلَى شَرْطِ مُسْلِمٍ . قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ : صَحِيحٌ³⁹⁴
- 104-(82) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، أَنَّهُ كَانَ يَفْرَأُ فِي التَّكْبِيرَيْنِ الْأُولَيَيْنِ فِي الصَّلَاةِ عَلَى الْمَيِّتِ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ ، وَإِنْ أَمْهَلُوهُ أَنْ يَدْعُوَ فِيهَا دَعَا.³⁹⁵
- 105-(83) حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حُبَابٍ ، قَالَ : حَدَّثَنِي عَبْدُ اللَّهِ بْنُ الْعَلَاءِ ، قَالَ : صَلَّيْتُ خَلْفَ مَكْحُولٍ عَلَى جِنَازَةٍ فَسَلَّمَ تَسْلِيمَةً عَنْ يَمِينِهِ.³⁹⁶
- 106-(84) حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ رَاشِدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : كَانَ الرَّبِيعُ لَا يُصَلِّيَ عَلَى وَلَدِهِ إِذَا مَاتَ صَغِيرًا.³⁹⁷
- 107-(85) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، أَنَّهُ كَانَ يَكْرَهُ الْمُعُودَ عَلَى الْقُبُورِ أَوْ يُمَشِي عَلَيْهَا.³⁹⁸
- 108-(86) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، (فِي تَطْيِينِ الْقَبْرِ وَمَا ذَكَرَ فِيهِ) أَنَّهُ كَرِهَهُ.³⁹⁹
- 109-(87) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْعَلَاءِ وَابْنُ أَبِي زِيَادٍ الْمَعْنِيُّ قَرِيبٌ قَالَا حَدَّثَنَا زَيْدُ يَعْنِي ابْنَ حُبَابٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ ثَوْبَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ أَخْبَرَنِي أَبُو عَائِشَةَ جَلِيسٌ لِأَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ سَعِيدَ بْنَ الْعَاصِ سَأَلَ أَبَا مُوسَى الْأَشْعَرِيَّ وَحُدَيْفَةَ بْنَ الْيَمَانَ كَيْفَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُكَبِّرُ فِي الْأَضْحَى وَالْفَطْرِ فَقَالَ أَبُو مُوسَى كَانَ يُكَبِّرُ أَرْبَعًا تَكْبِيرَهُ عَلَى الْجَنَائِزِ . فَقَالَ حُدَيْفَةُ صَدَقَ . فَقَالَ أَبُو مُوسَى كَذَلِكَ كُنْتُ أَكْبُرُ فِي الْبَصْرَةِ حَيْثُ كُنْتُ عَلَيْهِمْ . وَقَالَ أَبُو عَائِشَةَ وَأَنَا حَاضِرٌ سَعِيدُ بْنُ الْعَاصِ.⁴⁰⁰

³⁹² Ibn Ebi Şeybe, "Cenâiz", 52

³⁹³ Ibn Ebi Şeybe, "Cenâiz", 80

³⁹⁴ Ibn Mace, "Cenâiz", 52

³⁹⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Cenâiz", 89

³⁹⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Cenâiz", 100

³⁹⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Cenâiz", 112

³⁹⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Cenâiz", 140

³⁹⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Cenâiz", 146

⁴⁰⁰ Ebu Davud, "Salât", 245

110-88) حدثنا أحمد بن يوسف السلمي . حدثنا مسام بن إبراهيم . حدثنا الحارث بن نبهان . حدثنا عتبة بن يقظان عن أبي سعيد عن مكحول عن وائلة بن الأسقع قال : قال رسول الله صلى الله عليه و سلم (صلوا على كل ميت . وجاهدوا مع كل أمير) قال الشيخ الألباني : ضعيف⁴⁰¹

⁴⁰¹ İbn Mace, “Cenâiz”, 31

7-كتاب الزكاة

111-(89)حدثني عمرو الناقد و زهير بن حرب قالوا حدثنا سفيان بن عيينة حدثنا أيوب بن موسى عن مكحول عن سليمان بن يسار عن عراك بن مالك عن أبي هريرة قال قال عمرو عن النبي صلى الله عليه وسلم وقال زهير يبلغ به ليس على المسلم في عبده ولا فرسه صدقة⁴⁰²

112-(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُثَنَّى وَمُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى بْنِ قِيَاضٍ قَالَا حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ عَنْ رَجُلٍ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « لَيْسَ فِي الْخَيْلِ وَالرَّقِيقِ زَكَاةٌ إِلَّا زَكَاةُ الْفِطْرِ فِي الرَّقِيقِ ».⁴⁰³

113-(...) أخبرنا محمد بن علي بن حرب المروزي قال حدثنا محرز بن الوضاح عن إسماعيل وهو بن أمية عن مكحول عن عراك بن مالك عن أبي هريرة قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : لا زكاة على الرجل المسلم في عبده ولا فرسه. قال الشيخ الألباني : صحيح⁴⁰⁴

114-(...) أخبرنا محمد بن منصور قال حدثنا سفيان قال حدثنا أيوب بن موسى عن مكحول عن سليمان بن يسار عن عراك بن مالك عن أبي هريرة يرفعه إلى النبي صلى الله عليه وسلم قال : ليس على المسلم في عبده ولا في فرسه صدقة. قال الشيخ الألباني : صحيح⁴⁰⁵

115-(...) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، عَنْ أَسَامَةَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ عِرَاكِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّهُ لَيْسَ عَلَى الْمُسْلِمِ فِي عَبْدِهِ ، وَلَا فَرَسِهِ ، وَلَا وَلِيدَتِهِ صَدَقَةٌ.⁴⁰⁶

116-(90) حَدَّثَنَا الثَّقَفِيُّ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : لَيْسَ فِي الْخَيْلِ وَلَا الرَّقِيقِ صَدَقَةٌ.⁴⁰⁷

117-(91) حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ وَاصِلِ مَوْلَى أَبِي عُبَيْدَةَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : لَيْسَ فِيهَا زَادٌ عَلَى الْمِئْتَيْنِ شَيْءٌ ، حَتَّى يَبْلُغَ أَرْبَعِينَ دِرْهَمًا.⁴⁰⁸

118-(92) حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، قَالَ : قُلْتُ لِمَكْحُولٍ : يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ، إِنَّ لِي سَيْفًا فِيهِ خَمْسُونَ وَمِئَةً دِرْهَمًا ، فَهَلْ عَلَيَّ فِيهِ زَكَاةٌ ، قَالَ : أَضِيفَ إِلَيْهَا مَا كَانَ لَكَ مِنْ ذَهَبٍ وَفِضَّةٍ ، فَإِذَا بَلَغَ مِئْتَيْ دِرْهَمٍ ذَهَبٍ وَفِضَّةٍ ، فَعَلَيْكَ فِيهِ الزَّكَاةُ.⁴⁰⁹

119-(...) حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، قَالَ : قُلْتُ لِمَكْحُولٍ : يَا أَبَا عَبْدِ اللَّهِ ، إِنَّ لِي سَيْفًا فِيهِ خَمْسُونَ وَمِئَةً دِرْهَمًا ، عَلَيَّ فِيهَا زَكَاةٌ ؟ فَقَالَ : أَضِيفَ إِلَيْهَا مَا كَانَ لَكَ مِنْ ذَهَبٍ وَفِضَّةٍ ، فَعَلَيْكَ فِيهِ الزَّكَاةُ.⁴¹⁰

⁴⁰² Müslim, "Zekât", 982

⁴⁰³ Ebu Davud, "Zekât", 11

⁴⁰⁴ Nesai, "Zekât", 16

⁴⁰⁵ Nesai, "Zekât", 16

⁴⁰⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Zekât", 44

⁴⁰⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Zekât", 44

⁴⁰⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Zekât", 5

⁴⁰⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Zekât", 8

120-(93) حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حَبَّابٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ الْحَارِثِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : إِذَا بَلَغَتْ ثَلَاثِينَ ففِيهَا تَبِيعٌ ، أَوْ تَبِيعَةٌ ، فَإِذَا بَلَغَتْ أَرْبَعِينَ ففِيهَا مَسْنَةٌ.⁴¹¹

121-(94) حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حَبَّابٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ الْحَارِثِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : لَيْسَ فِيمَا دُونَ الثَّلَاثِينَ مِنَ الْبَقَرِ شَيْءٌ.⁴¹²

122-(95) حَدَّثَنَا زَيْدُ بْنُ حَبَّابٍ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ ، عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ الْحَارِثِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : مَا زَادَ فِیَالْحِسَابِ.⁴¹³

123-(96) حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : لَيْسَ فِي الْخَضِرِ زَكَاةٌ ، إِلَّا أَنْ يَصِيرَ مَالًا ، فَيَكُونُ فِيهِ زَكَاةٌ.⁴¹⁴

124-(97) حَدَّثَنَا ابْنُ ثُمَيْرٍ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ عَطَاءٍ ، وَالزُّهْرِيِّ ، وَمَكْحُولٍ ، قَالُوا : لَيْسَ فِي الْجَوْهَرِ شَيْءٌ ، إِلَّا أَنْ يَكُونَ لِتِجَارَةٍ.⁴¹⁵

125-(98) حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْبَةَ ، عَنْ أَيُّوبَ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ دِينَارٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : قَالَ عُمَرُ : ابْتِغُوا بِأَمْوَالِ الْيَتَامَى ، لَا تَسْتَعْرِفْهَا الصَّدَقَةَ.⁴¹⁶

126-(99) حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ عَطَاءٍ ، وَالزُّهْرِيِّ ، وَمَكْحُولٍ قَالُوا : فِي الْخَلِيِّ زَكَاةٌ . وَقَالُوا : مَضَتْ السَّنَةُ أَنْ فِي الْخَلِيِّ ، الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ ، زَكَاةٌ.⁴¹⁷

127-(100) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ ، عَنِ النُّعْمَانَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : سَأَلَهُ رَجُلٌ عَنِ الزَّكَاةِ ؟ فَقَالَ : ادْفَعْهَا إِلَى الْإِمَامِ . وَقَالَ : الْإِمَامُ الْقُرْآنُ ، وَكَانَ يُخْفِي ذَلِكَ.⁴¹⁸

128-(101) حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : إِذَا كَانَ لِلرَّجُلِ شَهْرٌ يُزَكِّي فِيهِ فَأَصَابَ مَالًا فَأَنْفَقَهُ ، فَلَيْسَ عَلَيْهِ زَكَاةٌ مَا أَنْفَقَ ، وَلَكِنْ مَا وَاقَى الشَّهْرَ الَّذِي يُزَكِّي فِيهِ مَالَهُ زَكَاةً ، فَإِنْ كَانَ لَيْسَ لَهُ شَهْرٌ يُزَكِّي فِيهِ فَاسْتَفَادَ مَالًا ، فَلْيُزَكِّهِ حِينَ يَسْتَفِيدُهُ.⁴¹⁹

129-(102) حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : صَاعٌ مِنْ تَمْرٍ ، أَوْ صَاعٌ مِنْ شَعِيرٍ.⁴²⁰

130-(103) حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : يُعْطَى كُلُّ قَوْمٍ بِصَاعِ أَهْلِ الْمَدِينَةِ.⁴²¹

⁴¹⁰ İbn Ebi Şeybe, "Zekât", 97

⁴¹¹ İbn Ebi Şeybe, "Zekât", 13

⁴¹² İbn Ebi Şeybe, "Zekât", 14

⁴¹³ İbn Ebi Şeybe, "Zekât", 15

⁴¹⁴ İbn Ebi Şeybe, "Zekât", 31

⁴¹⁵ İbn Ebi Şeybe, "Zekât", 36

⁴¹⁶ İbn Ebi Şeybe, "Zekât", 42

⁴¹⁷ İbn Ebi Şeybe, "Zekât", 46

⁴¹⁸ İbn Ebi Şeybe, "Zekât", 49

⁴¹⁹ İbn Ebi Şeybe, "Zekât", 51

⁴²⁰ İbn Ebi Şeybe, "Zekât", 67

131-104) حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ ذَكْوَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ رَاشِدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : لَا تُسْتَرَى الصَّدَقَةُ حَتَّى تُوسَمَ.⁴²²

132-105) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ : لَا تُسْتَرَى الصَّدَقَةُ حَتَّى تُوسَمَ وَتُعْقَلَ.⁴²³

133-106) حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ ابْنِ عُمَرَ ، مِثْلَهُ (بِعْنِي قَوْلُهُ: مَا لِي أَدَى زَكَاتِهِ فَلَيْسَ بِكَزْبٍ) .⁴²⁴

134-107) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، عَنْ جَرِيرِ بْنِ حَازِمٍ ، عَنْ قَيْسِ بْنِ سَعْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : حَقَّفَ عَلَى النَّاسِ فِي الْخَرْصِ ، فَإِنَّ فِي الْمَالِ الْعَرِيَّةِ وَالْوَطِيئَةِ . قَالَ : الْعَرِيَّةُ النَّخْلَةُ يَرْتُهَا الرَّجُلُ فِي حَائِطِ الرَّجُلِ . وَالْوَطِيئَةُ الرَّجُلُ يُوصِي بِالْوَطِيئَةِ لِلْمَسَاكِينِ.⁴²⁵

135-108) حَدَّثَنَا الثَّقَفِيُّ ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : لَيْسَ فِي الْخَيْلِ وَالرَّقِيقِ صَدَقَةٌ ، إِلَّا صَدَقَةُ الْفِطْرِ.⁴²⁶

8-كتاب المناسك

136-109) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : التَّلْبِيَةُ شِعَارُ الْحَجِّ ، فَأَكْثَرُوا مِنَ التَّلْبِيَةِ عِنْدَ كُلِّ شَرْفٍ ، وَفِي كُلِّ حِينٍ ، وَأَكْثَرُوا مِنَ التَّلْبِيَةِ وَأَظْهَرُوهَا.⁴²⁷

137-110) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا رَأَى النَّبِيْتَ ، قَالَ : اللَّهُمَّ زِدْ هَذَا النَّبِيْتَ تَشْرِيفًا وَتَعْظِيمًا وَمَهَابَةً ، وَزِدْ مَنْ حَجَّهَ ، أَوْ اعْتَمَرَهُ تَشْرِيفًا وَتَعْظِيمًا وَتَكْبِيرًا وَبِرًّا.⁴²⁸

138- (...) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ رَجُلٍ مِنْ أَهْلِ الشَّامِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ إِذَا رَأَى النَّبِيْتَ قَالَ : اللَّهُمَّ زِدْ هَذَا النَّبِيْتَ تَشْرِيفًا وَتَعْظِيمًا وَمَهَابَةً ، وَزِدْ مَنْ حَجَّهَ ، أَوْ اعْتَمَرَهُ تَشْرِيفًا وَتَعْظِيمًا وَتَكْرِيمًا وَبِرًّا.⁴²⁹

139-111) حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ ، عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ ، عَنْ عَطَاءٍ ، قَالَ : لَيْسَ عَلَى الرَّجُلِ أَنْ يَحُجَّ بِأَمْرَاتِهِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ . قَالَ الْأَوْزَاعِيُّ : قَالَ يَحْيَى بْنُ أَبِي كَثِيرٍ : هُوَ عَلَيْهِ إِنْ كَانَتْ لَمْ تَحُجَّ ، قَالَ مَكْحُولٌ : عَلَيْكُمْ إِحْتِجَابُ نِسَائِكُمْ.⁴³⁰

⁴²¹ Ibn Ebi Şeybe, "Zekât", 73

⁴²² Ibn Ebi Şeybe, "Zekât", 92

⁴²³ Ibn Ebi Şeybe, "Zekât", 92

⁴²⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Zekât", 93

⁴²⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Zekât", 99

⁴²⁶ Ibn Ebi Şeybe, "er-Red alâ Ebî Hanîfe", 96

⁴²⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Hac", 368

⁴²⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Hac", 493

⁴²⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Duâ", 85

140-112) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : إِذَا أَصَابَتْ الْمُحْرَمَ جَنَابَةٌ ، فَلْيَصُبَّ الْمَاءَ عَلَى رَأْسِهِ صَبًّا ، وَلَا يَغْرُكُهُ.⁴³¹

141-113) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : خُذْهُ مِنَ الْمُزْدَلِفَةِ.⁴³²

142-114) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّهُ رَمَلَ مِنَ الْحَجَرِ إِلَى الْحَجَرِ.⁴³³

⁴³⁰ İbn Ebi Şeybe, "Hac", 123

⁴³¹ İbn Ebi Şeybe, "Hac", 44

⁴³² İbn Ebi Şeybe, "Hac", 144

⁴³³ İbn Ebi Şeybe, "Hac", 349

9-كتاب النكاح

143-(115) حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَانَ بْنِ حُنَيْمٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : عَلَيْكُمْ بِالْجَوَارِيِ الشَّوَابِّ فَإِنَّكُمُوهُنَّ فَأَنْكَحُوهُنَّ فَإِنَّهُنَّ أَطْيَبُ أَقْوَامًا وَأَعَزُّ أَخْلَاقًا أَفِيحَ أَرْحَامًا.⁴³⁴

144-(116) حَدَّثَنَا سَفِيَّانُ بْنُ وَكَيْعٍ حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ عَنِ الْحَجَّاجِ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ أَبِي الشَّمَالِ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَرْبَعٌ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ الْحَيَاءُ وَالتَّعَطُّرُ وَالسَّوَاكُ وَالنِّكَاحُ قَالَ وَفِي الْبَابِ عَنْ عُثْمَانَ وَثَوْبَانَ وَابْنِ مَسْعُودٍ وَعَائِشَةَ وَعَبْدَ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو وَ أَبِي نَجِيحٍ وَ جَابِرٍ وَ عَكَافٍ . قَالَ أَبُو عِيْسَى حَدِيثُ أَبِي أَيُّوبَ حَدِيثٌ حَسَنٌ غَرِيبٌ⁴³⁵

145-(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَدَّاشٍ الْبَغْدَادِيُّ حَدَّثَنَا عَبَادُ بْنُ الْعَوَامِ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ أَبِي الشَّمَالِ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَحَدِيثُ حَفْصِ . قَالَ أَبُو عِيْسَى وَرَوَى هَذَا الْحَدِيثُ هَشِيمٌ وَ مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ الْوَاسِطِيُّ وَ أَبُو مَعَاوِيَةَ وَغَيْرُ وَاحِدٍ عَنِ الْحَجَّاجِ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ وَلَمْ يَذْكُرُوا فِيهِ (عَنْ أَبِي الشَّمَالِ) وَحَدِيثُ حَفْصِ بْنِ غِيَاثٍ وَ عَبَادِ بْنِ الْعَوَامِ أَصَحُّ قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ : ضَعِيفٌ⁴³⁶

146-(117) حَدَّثَنَا هَارُونُ بْنُ زَيْدِ بْنِ أَبِي الزَّرْقَاءِ حَدَّثَنَا أَبِي حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَاشِدٍ عَنْ مَكْحُولٍ نَحْوَ خَبَرِ سَهْلٍ قَالَ وَكَانَ مَكْحُولٌ يَقُولُ لَيْسَ ذَلِكَ لِأَحَدٍ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . (نكاح بتعليم القرآن) ⁴³⁷ -

147-(118) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ : لَا يَصْلِحُ لِلْحُرِّ أَنْ يَنْزَوِّجَ الْأُمَّةَ إِلَّا أَنْ لَا يَجِدَ طَوْلًا.⁴³⁸

148-(119) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ : لَا يَنْزَوِّجُ الرَّجُلُ الْأُمَّةَ عَلَى الْحُرَّةِ ، وَيَنْزَوِّجُ الْحُرَّةَ عَلَى الْأُمَّةِ.⁴³⁹

149-(120) حَدَّثَنَا وَكَيْعُ بْنُ الْجَرَّاحِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُبَارَكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ فِي الرَّجُلِ يَنْزَوِّجُ الْأُمَّةَ ثُمَّ يَشْتَرِيهَا قَالَ : يَطْوُهَا بِالْمَلِكِ.⁴⁴⁰

150-(121) حَدَّثَنَا عُثْمَانُ ، عَنْ ثَوْرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ أَنَّهُ كَرِهَ نِكَاحَ أَهْلِ الْكِتَابِ.⁴⁴¹

151-(122) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ فِي الرَّجُلِ إِذَا كَانَتْ لَهُ وَلِيْدَةٌ يَهُودِيَّةٌ ، أَوْ نَصْرَانِيَّةٌ ، فَإِنَّهُ يَنْطَوُّهَا.⁴⁴²

⁴³⁴ İbn Ebi Şeybe, "Nikâh", 271

⁴³⁵ Tirmizî, "Nikâh", 1

⁴³⁶ Tirmizî, "Nikâh", 1

⁴³⁷ Ebu Davud, "Nikâh", 29-30

⁴³⁸ İbn Ebi Şeybe, "Nikâh", 19

⁴³⁹ İbn Ebi Şeybe, "Nikâh", 21

⁴⁴⁰ İbn Ebi Şeybe, "Nikâh", 29

⁴⁴¹ İbn Ebi Şeybe, "Nikâh", 42

⁴⁴² İbn Ebi Şeybe, "Nikâh", 58

152-(123) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى , عَنْ بُرْدٍ , عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ : إِذَا كَانَتْ وَلِيدَةً مَجُوسِيَّةً ، فَإِنَّهُ لَا يَدْخُلُهَا حَتَّى تُسَلِّمَ .⁴⁴³

153-(124) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى , عَنْ بُرْدٍ , عَنْ مَكْحُولٍ وَالزُّهْرِيِّ قَالَا ، فِي رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً ، فَدَخَلَ بِهَا ، فَرَأَى بِهَا جُنُونًا ، أَوْ جُدَامًا ، أَوْ بَرَصًا ، أَوْ عَقْلًا : إِنَّهَا تُرَدُّ مِنْ هَذَا ، وَلَهَا الصَّدَاقُ الَّذِي اسْتَحَلَّ بِهِ فَرَجَهَا الْعَاجِلُ وَالْأَجِلُ ، وَصَدَاقُهُ عَلَى مَنْ غَرَّهَ .⁴⁴⁴

154-(...) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى , عَنْ بُرْدٍ , عَنْ مَكْحُولٍ وَالزُّهْرِيِّ قَالَا : فِي رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً فَدَخَلَ بِهَا فَرَأَى بِهَا جُنُونًا ، أَوْ جُدَامًا ، أَوْ بَرَصًا ، أَوْ عَقْلًا : إِنَّهَا تُرَدُّ مِنْ هَذَا وَلَهَا الصَّدَاقُ الَّذِي اسْتَحَلَّ بِهِ فَرَجَهَا الْعَاجِلُ وَالْأَجِلُ وَصَدَاقُهُ عَلَى مَنْ غَرَّهَ .⁴⁴⁵

155-(125) حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ عَنْ أَبِي بَكْرٍ , عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ : أُيْهِمَا مَلِكٌ عَقْدَةٌ امْرَأَةٍ حُرِّمَتْ عَلَى الْآخَرِ .⁴⁴⁶

156-(126) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى , عَنْ بُرْدٍ , عَنْ مَكْحُولٍ أَنَّهُ كَانَ يَكْرَهُ إِذَا مَلَكَ الرَّجُلُ عَقْدَةَ امْرَأَةٍ أَنْ يَتَزَوَّجَهَا .⁴⁴⁷

157-(127) حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ , عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ , عَنْ مَكْحُولٍ أَنَّ عُمَرَ جَرَدَ جَارِيَتَهُ فَسَأَلَهُ إِيَّاهَا بَعْضُ بَنِيهِ , فَقَالَ : إِنَّهَا لَا تَحِلُّ لَكَ .⁴⁴⁸

158-(...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُبَارَكٍ , عَنْ حَجَّاجٍ , عَنْ مَكْحُولٍ أَنَّ عُمَرَ جَرَدَ جَارِيَةَ لَهُ فَطَلَبَهَا إِلَيْهِ بَعْضُ بَنِيهِ , فَقَالَ : إِنَّهَا لَا تَحِلُّ لَكَ .⁴⁴⁹

159-(...) حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ , عَنْ حَجَّاجٍ , عَنْ مَكْحُولٍ أَنَّ عُمَرَ جَرَدَ جَارِيَةَ لَهُ وَنَظَرَ إِلَيْهَا فَسَأَلَهُ إِيَّاهَا بَعْضُ وَلَدِهِ , فَقَالَ : إِنَّهَا لَا تَحِلُّ لَكَ .⁴⁵⁰

160-(...) حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ , عَنْ أَبِي بَكْرٍ , عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ : أَيُّمَا رَجُلٍ جَرَدَ جَارِيَةَ حُرِّمَتْ عَلَى ابْنِهِ وَعَلَى أَبِيهِ .⁴⁵¹

161-(128) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى , عَنْ بُرْدٍ , عَنْ مَكْحُولٍ فِي رَجُلٍ تَكُونُ لَهُ الْأَمْتَانِ الْأَحْتَانِ فَيَطُّ إِحْدَاهُمَا قَالَ : لَا يَطُّ الْآخَرَى حَتَّى يُخْرِجَهَا مِنْ مِلْكِهِ .⁴⁵²

⁴⁴³ İbn Ebi Şeybe, "Nikâh", 57

⁴⁴⁴ İbn Ebi Şeybe, "Nikâh", 43

⁴⁴⁵ İbn Ebi Şeybe, "Nikâh", 55

⁴⁴⁶ İbn Ebi Şeybe, "Nikâh", 47

⁴⁴⁷ İbn Ebi Şeybe, "Nikâh", 52

⁴⁴⁸ İbn Ebi Şeybe, "Nikâh", 48

⁴⁴⁹ İbn Ebi Şeybe, "Nikâh", 48

⁴⁵⁰ İbn Ebi Şeybe, "Nikâh", 48

⁴⁵¹ İbn Ebi Şeybe, "Nikâh", 48

⁴⁵² İbn Ebi Şeybe, "Nikâh", 51

162-(129) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ : إِذَا أَطَّلَعَ الرَّجُلُ عَلَى امْرَأَتِهِ أَنَّهُا تَفْجُرُ لَمْ يَحِلَّ لَهُ أَنْ يُمْسِكَهَا ، وَإِذَا فَجَرَ هُوَ ، لَمْ يَحِلَّ لَهَا أَنْ تُقِيمَ مَعَهُ.⁴⁵³

163-(130) حَدَّثَنَا عَبَادُ بْنُ الْعَوَامِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ : قُلْتُ لِلزُّهْرِيِّ : أَمَا عَلِمْتَ أَنَّ عُمَرَ حَتَى انْقِضَاءِ أَجَلِهِ ، وَابْنُ مَسْعُودٍ بِالْعِرَاقِ حَتَّى انْقِضَاءِ أَجَلِهِ وَعُثْمَانُ بْنُ عَفَّانَ كَانُوا يَسْتَبْرِئُونَ الْأُمَّةَ بِحَيْضَةِ حَتَّى كَانَ مُعَاوِيَةَ ، فَكَانَ يَقُولُ : حَيْضَتَانِ ، فَقَالَ الزُّهْرِيُّ : وَأَنَا أَرِيدُكَ عِبَادَةَ بْنِ الصَّامِتِ.⁴⁵⁴

164-(13) حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ : إِذَا اشْتَرَيْتِ الْأُمَّةَ قَالَ : يَسْتَبْرِئُهَا بِحَيْضَةِ وَاحِدَةٍ.⁴⁵⁵

165-(132) حَدَّثَنَا ابْنُ فَضَيْلٍ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ : اجْتَمَعَ نَفَرٌ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عُمَرُ وَمُعَاذٌ : أَنَّهُ إِذَا أَغْلَقَ الْبَابَ وَأَرَخَى السُّتْرَ فَقَدْ وَجَبَ الصَّدَاقُ.⁴⁵⁶

166-(133) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ عَلِيٍّ قَالَ : مَا فَوْقَ الْإِزَارِ.⁴⁵⁷

167-(134) حَدَّثَنَا ابْنُ يَمَانَ ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ : أَرْبَعٌ.⁴⁵⁸

168-(135) حَدَّثَنَا عُبَيْدُ اللَّهِ ، قَالَ : أَخْبَرَنَا إِسْرَائِيلُ ، عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ ، عَنْ مَكْحُولٍ : {وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ النِّسَاءِ} قَالَ : نَوَاتُ الْأَزْوَاجِ.⁴⁵⁹

169-(136) حَدَّثَنَا شَيْبَانَةُ ، عَنْ هِشَامِ ، قَالَ : سَمِعْتُ مَكْحُولًا يَقُولُ فِي قَوْلِهِ تَعَالَى : {وَلَا يَبْدِينَ زِينَتَهُنَّ} : الزَّيْنَةُ الطَّاهِرَةُ : الْوَجْهُ وَالْكَفَّانُ.⁴⁶⁰

170-(137) حَدَّثَنَا شَيْبَانَةُ بْنُ سَوَّارٍ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ الْعَازِ ، قَالَ : سَمِعْتُ مَكْحُولًا يَقُولُ فِي الرَّجُلِ يَتَزَوَّجُ الْمَرْأَةَ إِلَى أَجْلِ قَالَ : ذَلِكَ الزَّنَا.⁴⁶¹

171-(138) حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ : فَرَّقَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ بَيْنَهُمَا وَجَعَلَ صَدَاقَهَا فِي بَيْتِ الْمَالِ وَقَالَ الزُّهْرِيُّ : لَمْ يَكُنْ صَدَاقَهَا فِي بَيْتِ الْمَالِ ، هُوَ بِمَا أَصَابَ مِنْ فَرْجِهَا.⁴⁶²

172-(139) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ مُبَارَكٍ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ أَبِي كَثِيرٍ ، عَنْ عَطَاءٍ وَمَكْحُولٍ قَالَا فِي الرَّجُلِ يَتَزَوَّجُ الْأُمَّةَ أَلَهُ أَنْ يَخْرُجَ مِنْهَا ؟ : لَيْسَ لَهُمْ بُدٌّ مِنْ أَنْ يَسْتَخْدِمُوهَا.⁴⁶³

⁴⁵³ Ibn Ebi Şeybe, "Nikâh", 61

⁴⁵⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Nikâh", 101

⁴⁵⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Nikâh", 101

⁴⁵⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Nikâh", 112

⁴⁵⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Nikâh", 127

⁴⁵⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Nikâh", 137

⁴⁵⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Nikâh", 137

⁴⁶⁰ Ibn Ebi Şeybe, "Nikâh", 143

⁴⁶¹ Ibn Ebi Şeybe, "Nikâh", 148

⁴⁶² Ibn Ebi Şeybe, "Nikâh", 162

173-(140) حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَيْدٍ قَالَ : سُئِلَ مَكْحُولٌ ، عَنِ الرَّجُلِ يَهَبُ أُخْتَهُ ، أَوْ ابْنَتَهُ لِلرَّجُلِ وَلَا يَفْرُضُ لَهَا صَدَاقًا ، فَقَالَ مَكْحُولٌ وَالزُّهْرِيُّ : لَمْ تَحِلَّ الْمَوْهُوبَةُ لِأَحَدٍ بَعْدَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.⁴⁶⁴

174-(141) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُوسَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ رَاشِدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ أَنَّهُ كَانَ لَا يَرَى يَلْبِنَ الْفَحْلَ بَأْسًا.⁴⁶⁵

175-(142) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدٍ ، قَالَ : حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ وَمَكْحُولٌ ، عَنْ أَبِي أُسَامَةَ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى يَوْمَ خَيْبَرَ عَنْ أَنْ تُوْطَأَ الْحَبَالِيُّ حَتَّى يَضَعْنَ.⁴⁶⁶

176-(143) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : إِذَا كَانَتْ وَلِيدَةً مَجُوسِيَّةً فَإِنَّهُ لَا يَذْكُهَا حَتَّى تُسَلِّمَ.⁴⁶⁷

177-(144) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ فِي الرَّجُلِ إِذَا كَانَتْ لَهُ أَمَةٌ يَهُودِيَّةً ، أَوْ نَصْرَانِيَّةً فَإِنَّهُ يَنْطَوُّهَا.⁴⁶⁸

--

⁴⁶³ İbn Ebi Şeybe, “Nikâh”, 183

⁴⁶⁴ İbn Ebi Şeybe, “Nikâh”, 184

⁴⁶⁵ İbn Ebi Şeybe, “Nikâh”, 189

⁴⁶⁶ İbn Ebi Şeybe, “Nikâh”, 212

⁴⁶⁷ İbn Ebi Şeybe, “Siyer”, 20

⁴⁶⁸ İbn Ebi Şeybe, “Siyer”, 21

10-كتاب الطلاق

- 178-145) حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، وَمَكْحُولٍ ؛ فِي الرَّجُلِ يَقُولُ : كُلُّ امْرَأَةٍ أَتَزَوَّجُهَا فَهِيَ طَالِقٌ ، أَنَّهُمَا كَانَا يُوجِبَانِ ذَلِكَ عَلَيْهِ.⁴⁶⁹
- 179-146) حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ ، عَنِ بُرْدٍ ، عَنِ مَكْحُولٍ ؛ فِيمَنْ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا ، إِنَّهَا لَا تَحِلُّ لَهُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ.⁴⁷⁰
- 180-147) حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ ، عَنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَيْدٍ ، عَنِ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : حَتَّى يَجِيءَ الْأَجَلُ . (يَعْنِي مَنْ قَالَ لَا يَطْلُقُ حَتَّى يَجِيءَ الْأَجَلُ)⁴⁷¹
- 181-148) حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ ، عَنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَيْدٍ ، عَنِ مَكْحُولٍ ؛ فِي رَجُلٍ قَالَ لَامْرَأَتِهِ : لَا حَاجَةَ لِي فِيكَ ، قَالَ مَكْحُولٌ : لَيْسَ بِشَيْءٍ.⁴⁷²
- 182-149) حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ ، عَنِ مُعَانَ بْنِ رِفَاعَةَ ، عَنِ مَكْحُولٍ ، عَنِ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَ : إِذَا قَالَ الرَّجُلُ لَامْرَأَتِهِ : أَنْتِ طَالِقٌ إِنْ شَاءَ اللَّهُ ، فَلَيْسَتْ بِطَالِقٍ ، وَإِذَا قَالَ لِعَبْدِهِ : أَنْتَ حُرٌّ إِنْ شَاءَ اللَّهُ ، فَهُوَ حُرٌّ.⁴⁷³
- 183-150) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ النَّخَعِيُّ ، عَنِ بُرْدٍ ، عَنِ مَكْحُولٍ ، وَالزُّهْرِيِّ ، قَالَا : الْقَضَاءُ مَا قَضَتْ.⁴⁷⁴
- 184-151) حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ ، عَنِ بُرْدٍ ، عَنِ مَكْحُولٍ ، قَالَ (فِي الْبَائِنِ) : هِيَ ثَلَاثٌ.⁴⁷⁵
- 185- (...) حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ ، عَنِ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَيْدٍ ، عَنِ مَكْحُولٍ ، وَالزُّهْرِيِّ ، قَالَا (فِي رَجُلٍ يَطْلُقُ امْرَأَتَهُ الْبَيْتَةَ) : ثَلَاثٌ.⁴⁷⁶
- 186- (...) حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ ، عَنِ بُرْدٍ ، عَنِ مَكْحُولٍ ؛ فِي الْبَرِيَّةِ قَالَ : هِيَ ثَلَاثٌ.⁴⁷⁷
- 187- (...) حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ ، عَنِ بُرْدٍ ، عَنِ مَكْحُولٍ ؛ فِي الْبَائِنِ قَالَ : هِيَ ثَلَاثٌ.⁴⁷⁸
- 188-152) حَدَّثَنَا النَّخَعِيُّ ، عَنِ بُرْدٍ ، عَنِ مَكْحُولٍ ، وَسَلِيمَانَ بْنِ يَسَارٍ ، قَالَا : الْحَرَامُ يَمِينٌ . (فِي الْحَرَامِ يَمِينٌ)⁴⁷⁹

⁴⁶⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 18

⁴⁷⁰ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 19

⁴⁷¹ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 24

⁴⁷² Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 39

⁴⁷³ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 47

⁴⁷⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 55

⁴⁷⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 64

⁴⁷⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 64

⁴⁷⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 66

⁴⁷⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 67

⁴⁷⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 70

- 189-153) حَدَّثَنَا أَبُو عِصَامٍ رَوَاهُ بْنُ الْجِرَّاحِ ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، وَعَنْ مَكْحُولٍ ، وَعَطَاءٍ ؛ فِي الرَّجُلِ يُطَلِّقُ امْرَأَتَهُ تَطْلِيقًا بَائِنَةً ، ثُمَّ يُطَلِّقُهَا فِي عِدَّتِهَا ، قَالُوا : يَقَعُ عَلَيْهَا الطَّلَاقُ.⁴⁸⁰
- 190-154) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، عَنْ هِشَامٍ ، عَنْ قَتَادَةَ ، عَنْ عِكْرَمَةَ ، عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ (ح) وَعَنِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ مَكْحُولٍ (ح) وَسُقْيَانَ ، عَمَّنْ سَمِعَ إِبْرَاهِيمَ ، وَالشَّعْبِيَّ ، قَالُوا : الطَّلَاقُ بِالرِّجَالِ ، وَالْعِدَّةُ بِالنِّسَاءِ.⁴⁸¹
- 191-155) حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ : إِذَا تَزَوَّجَ الْعَبْدُ بِإِذْنِ مَوْلَاهُ ، فَطَلَّاقُهُ بِيَدِ الْعَبْدِ ، لَيْسَ لِلسَّيِّدِ أَنْ يُطَلِّقَ عَدَّةً.⁴⁸²
- 192-156) حَدَّثَنَا النَّقَّيُّ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : كُلُّ مُقْتَدِيَةٍ أَحَقُّ بِنَفْسِهَا ، لَا تَرْجِعُ إِلَى زَوْجِهَا إِلَّا أَنْ تَشَاءَ.⁴⁸³
- 193-157) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ : الْخُلْعُ تَطْلِيقٌ.⁴⁸⁴
- 194-158) حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ ، عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمَيَّةَ ، عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ : إِذَا مَضَتْ أَرْبَعَةُ أَشْهُرٍ فِيهَا وَاحِدَةٌ ، وَهُوَ أَمْلَكُ بِهَا.⁴⁸⁵
- 195-159) حَدَّثَنَا النَّقَّيُّ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ : إِذَا آلَى الرَّجُلُ مِنْ امْرَأَتِهِ فَمَضَتْ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ فِيهَا تَطْلِيقٌ ، وَتَسْتَقْبِلُ الْعِدَّةَ.⁴⁸⁶
- 196-160) حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ : إِذَا أَعْتَقَ الرَّجُلُ أُمَّ وَلَدِهِ اعْتَدَّتْ بِحَيْضَتَيْنِ : وَقَالَ الزُّهْرِيُّ : ثَلَاثَةٌ فُرُوعٍ.⁴⁸⁷
- 197-161) حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ : الْأُمَّةُ إِذَا أُعْتِقَتْ اعْتَدَّتْ بِحَيْضَتَيْنِ ، وَقَالَ الزُّهْرِيُّ : ثَلَاثَةٌ فُرُوعٍ.⁴⁸⁸
- 198-162) حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ فِي الْأُمَّةِ : إِذَا مَاتَ عَنْهَا زَوْجُهَا اعْتَدَّتْ عِدَّةَ الْحُرَّةِ.⁴⁸⁹
- 199-163) حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ الْكَلَاعِيِّ ، عَنْ مَكْحُولٍ أَنَّ أَبَا بَكْرٍ وَعُمَرَ وَعَلِيًّا ، وَابْنَ مَسْعُودٍ وَأَبَا الدَّرْدَاءَ وَعُبَادَةَ بْنَ الصَّامِتِ ، وَعَبْدَ اللَّهِ بْنَ قَيْسٍ الْأَشْعَرِيَّ كَانُوا يَقُولُونَ ؛ فِي الرَّجُلِ يُطَلِّقُ امْرَأَتَهُ تَطْلِيقًا ، أَوْ تَطْلِيقَتَيْنِ : إِنَّهُ أَحَقُّ بِهَا مَا لَمْ تَغْتَسِلْ مِنْ حَيْضَتِهَا الثَّلَاثَةِ ، بِرِثَتِهَا وَتَرْتُهُ مَا دَامَتْ فِي الْعِدَّةِ.⁴⁹⁰

⁴⁸⁰ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 77

⁴⁸¹ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 79

⁴⁸² Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 82

⁴⁸³ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 106

⁴⁸⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 106

⁴⁸⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 123

⁴⁸⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 126

⁴⁸⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 158

⁴⁸⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 161

⁴⁸⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 180

200-164) حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ : قَالَ عُمَرُ : إِنْ دَخَلَ عَلَيْهَا الْمُعْتَسِلُ قَبْلَ أَنْ تُفِيضَ عَلَيْهَا الْمَاءَ فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا.⁴⁹¹

201-165) حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ سَعِيدٍ ، عَنْ ابْنِ عَجَلَانَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيْبِ قَالَ : لَوْ أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ عَلَى امْرَأَتِهِ وَهِيَ تَغْتَسِلُ فَقَالَ : قَدْ رَاجَعْتُكَ فَقَالَتْ : كَذَبْتَ كَذَبْتَ ، وَصَبَّتِ الْمَاءَ عَلَى رَأْسِهَا كَانَ أَحَقَّ بِهَا.⁴⁹²

202-166) حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ وَالزُّهْرِيِّ قَالَا : تَعْتَدُ الْمَرْأَةُ مِنْ يَوْمِ مَاتَ ، أَوْ طَلَّقَ.⁴⁹³

203-167) حَدَّثَنَا التَّقِيُّ ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ فِي الرَّجُلِ يُطَلَّقُ ، أَوْ يَمُوتُ وَهُوَ غَائِبٌ قَالَ : إِنْ قَامَتْ بَيْنَهُ عَادِلَةٌ إِذَا اعْتَدَّتْ مِنْ يَوْمِ يَمُوتُ وَإِلَّا فَمِنْ يَوْمِ يَأْتِيهَا الْخَبْرُ.⁴⁹⁴

204-169) حَدَّثَنَا التَّقِيُّ ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ : نَقَفْتُهَا مِنْ نَصِيْبِهَا.⁴⁹⁵

205-169) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ التَّقِيُّ ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ : إِذَا كَانَتْ أُمٌّ وَلَدَ فَتَوَفَّى عَنْهَا سَيِّدَهَا فَتَقَفْتُهَا مِنْ نَصِيْبِ الَّذِي فِي بَطْنِهَا.⁴⁹⁶

206-170) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ فِي رَجُلٍ كُنَّ لَهُ أَرْبَعُ نِسْوَةٍ فَطَلَّقَ إِحْدَاهُنَّ ، ثُمَّ تَزَوَّجَ خَامِسَةً ، ثُمَّ مَاتَ وَلَا يَعْلَمُ أَيُّنَهُنَّ طَلَّقَ ؟ قَالَ : رُبْعُ الثَّمَنِ لِلَّتِي تَزَوَّجَ آخِرًا وَثَلَاثَةُ أَرْبَاعٍ بَيْنَ هَوْلَاءِ الْأَرْبَعِ.⁴⁹⁷

⁴⁹⁰ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 182

⁴⁹¹ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 182

⁴⁹² Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 182

⁴⁹³ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 183

⁴⁹⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 186

⁴⁹⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 193

⁴⁹⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 195

⁴⁹⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Talâk", 209

11-كتاب الصوم

207-(171) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، عَنْ عُمَارَةَ بْنِ زَادَانَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : رَأَيْتُ ابْنَ عَمْرٍو أَخَذَ دَلْوًا مِنْ زَمْزَمَ ، فَقَالَ لِرَجُلَيْنِ : أَطْلَعِ الْفَجْرُ ؟ فَقَالَ أَحَدُهُمَا : لَا ، وَقَالَ الْآخَرُ : نَعَمْ ، قَالَ : فَشَرِبَ.⁴⁹⁸

208-(172) حَدَّثَنَا شَيْبَانَةُ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ الْعَازِ ، قَالَ : سَمِعْتُ مَكْحُولًا ، وَأَتَاهُ رَجُلٌ شَابًّا ، فَقَالَ : إِنِّي أَقْبَلُ فِي شَهْرِ رَمَضَانَ وَأَنَا صَائِمٌ ، فَقَالَ : يَا بُنَيَّ ، أَمَا أَنَا فَأَفْعَلُ ذَلِكَ ، وَأَمَا أَنْتَ فَلَا تَفْعَلْ.⁴⁹⁹

209-(173) حَدَّثَنَا ابْنُ مُبَارَكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ ، قَالَ : سَأَلْتُ مَكْحُولًا عَنْ رَجُلٍ أَصْبَحَ صَائِمًا ، ثُمَّ عَزَمَتْ عَلَيْهِ أُمُّهُ أَنْ يُفْطِرَ ؟ كَأَنَّهُ كَرِهَ ذَلِكَ ، وَقَالَ : يَصُومُ يَوْمًا مَكَانَهُ.⁵⁰⁰

210-(...) حَدَّثَنَا ابْنُ مُبَارَكٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، قَالَ : سَأَلْتُ مَكْحُولًا عَنْ رَجُلٍ أَصْبَحَ صَائِمًا ، عَزَمَتْ عَلَيْهِ أُمُّهُ أَنْ يُفْطِرَ ؟ قَالَ : كَأَنَّهُ كَرِهَ ذَلِكَ ، وَقَالَ : يَقْضِي يَوْمًا مَكَانَهُ.⁵⁰¹

211-(174) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ حَنْبَلٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ وَعَبْدُ الرَّزَّاقُ ح وَحَدَّثَنَا عُثْمَانُ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ -يَعْنِي ابْنَ إِبْرَاهِيمَ - عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ أَخْبَرَنِي مَكْحُولٌ أَنَّ شَيْخًا مِنَ الْحَيِّ قَالَ عُثْمَانُ فِي حَدِيثِهِ مُصَدِّقٌ أَخْبَرَهُ أَنَّ ثَوْبَانَ مَوْلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَخْبَرَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَخْجُومُ ».⁵⁰²

212-(...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ حَدَّثَنَا مَرْوَانُ حَدَّثَنَا الْهَيْبِيُّ بْنُ حُمَيْدٍ أَخْبَرَنَا الْعَلَاءُ بْنُ الْحَارِثِ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ أَبِي أَسْمَاءَ الرَّحْبِيِّ عَنْ ثَوْبَانَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَخْجُومُ ».⁵⁰³

213-(...) حَدَّثَنَا ابْنُ عُثَيْبَةَ ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : أَخْبَرَنِي رَجُلٌ مِنَ الْحَيِّ مُصَدِّقٌ ، عَنْ ثَوْبَانَ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَ : أَفْطَرَ الْحَاجِمُ وَالْمَخْجُومُ.⁵⁰⁴

214-(175) حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ صَامَ يَوْمًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ بُوعِدَ مِنَ النَّارِ مِئَةَ حَرِيفٍ.⁵⁰⁵

215-(176) حَدَّثَنَا الثَّقَفِيُّ ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَصُومُ الْإِثْنَيْنِ وَالْخَمِيسَ.⁵⁰⁶

12-كتاب الجهاد

⁴⁹⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Siyam", 19

⁴⁹⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Siyam", 60

⁵⁰⁰ Ibn Ebi Şeybe, "Siyam", 101

⁵⁰¹ Ibn Ebi Şeybe, "Siyam", 22

⁵⁰² Ebu Davud, "Savm", 28

⁵⁰³ Ebu Davud, "Savm", 28

⁵⁰⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Siyam", 52

⁵⁰⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Cihâd", 1

⁵⁰⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Siyam", 38

216-(177)حدثنا عبد الله بن عبد الرحمن بن بهرام الدارمي حدثنا أبو الوليد الطيالسي حدثنا ليث يعني بن سعد عن أيوب بن موسى عن مكحول عن شرحبيل بن السمط عن سلمان قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول رباط يوم وليلة خير من صيام شهر وقيامه وإن مات جرى عليه عمله الذي كان يعمله وأجرى عليه رزقه وأمن الفتان⁵⁰⁷

217-(...)أخبرنا عمرو بن منصور قال حدثنا عبد الله بن يوسف قال حدثنا الليث قال حدثني أيوب بن موسى عن مكحول عن شرحبيل بن السمط عن سلمان قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : من رباط في سبيل الله يوما وليلة كانت له كصيام شهر وقيامه فإن مات جرى عليه عمله الذي كان يعمل وأمن الفتان وأجرى عليه رزقه قال الشيخ الألباني : صحيح⁵⁰⁸

218-(...)حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ ، عَنْ هِشَامِ بْنِ الْعَازِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ سَلْمَانَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : رِبَاطُ يَوْمٍ فِي سَبِيلِ اللَّهِ خَيْرٌ مِنْ صِيَامِ شَهْرٍ وَقِيَامِهِ ، وَمَنْ مَاتَ مُرَابِطًا أُجِيرَ مِنْ فِتْنَةِ الْقَبْرِ وَجَرَى عَلَيْهِ صَلَاحُ عَمَلِهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ.⁵⁰⁹

219-(178)حدثنا محمد بن إسماعيل بن سمرة . حدثنا محمد بن يعلى السلمي . ثنا عمر بن صبيح عن عبد الرحمن بن عمرو عن مكحول عن أبي كعب قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : (لرباط يوم في سبيل الله من وراء عورة المسلمين محتسبا من غير شهر رمضان أعظم أجرا من عبادة مائة سنة صيامها وقيامها ورباط يوم في سبيل الله من وراء عورة المسلمين محتسبا من شهر رمضان أفضل عند الله وأعظم أجرا) (أراه قال) من عبادة ألف سنة صيامها وقيامها فإن رده الله إلى أهله سالما لم تكتب عليه سيئة ألف سنة . وتكتب له الحسنات ويجرى له أجر الرباط إلى يوم القيامة قال الشيخ الألباني : موضوع⁵¹⁰

220-(179)حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ ، عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ يَحْيَى الصَّدَقِيِّ ، عَنْ يَحْيَى بْنِ الْحَارِثِ الذَّمَارِيِّ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : الرِّبَاطُ أَرْبَعُونَ يَوْمًا.⁵¹¹

221-(180)حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا ابْنُ وَهْبٍ حَدَّثَنِي مُعَاوِيَةُ بْنُ صَالِحٍ عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ الْحَارِثِ عَنِ مَكْحُولٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : « الْجِهَادُ وَاجِبٌ عَلَيْكُمْ مَعَ كُلِّ أَمِيرٍ بَرًّا كَانَ أَوْ فَاجِرًا وَالصَّلَاةُ وَاجِبَةٌ عَلَيْكُمْ خَلْفَ كُلِّ مُسْلِمٍ بَرًّا كَانَ أَوْ فَاجِرًا وَإِنْ عَمِلَ الْكَبَائِرَ وَالصَّلَاةُ وَاجِبَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ بَرًّا كَانَ أَوْ فَاجِرًا وَإِنْ عَمِلَ الْكَبَائِرَ ».⁵¹²

⁵⁰⁷ Muslim, "Imâre", 163

⁵⁰⁸ Nesai, "Cihâd", 39

⁵⁰⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Cihâd", 1

⁵¹⁰ Ibn Mace, "Cihâd", 7

⁵¹¹ Ibn Ebi Şeybe, "Cihâd", 1

⁵¹² Ebu Davud, "Cihâd", 33

222-181) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ ، عَنْ ابْنِ جُرَيْجٍ ، قَالَ : قَالَ مَعْمَرٌ : كَانَ مَكْحُولٌ يَسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةَ ، ثُمَّ يَحْلِفُ عَشْرَةَ أَيَّامٍ : إِنَّ الْعَزْوَ لَوَاجِبٌ عَلَيْكُمْ ، ثُمَّ يَقُولُ : إِنَّ شِدْتُمْ زِدْتُكُمْ.⁵¹³

223-182) حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ حَجْرٍ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مَسْلَمٍ عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ رَافِعٍ عَنْ سَمِيِّ عَنْ أَبِي صَالِحٍ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مِنْ لَقِيَّ اللَّهُ بِغَيْرِ أَثَرٍ مِنْ جِهَادٍ لَقِيَ اللَّهُ فِيهِ ثَلَاثَةٌ . قَالَ أَبُو عِيْسَى وَ إِسْمَاعِيلُ بْنُ رَافِعٍ قَدْ ضَعَفَهُ بَعْضُ أَصْحَابِ الْحَدِيثِ قَالَ وَسَمِعْتُ مُحَمَّدًا يَقُولُ هُوَ ثَقَّةٌ مَقْرَبُ الْحَدِيثِ وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ مِنْ غَيْرِ هَذَا الْوَجْهِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَحَدِيثُ سُلَيْمَانَ إِسْنَادُهُ لَيْسَ بِمُتَّصِلٍ مُحَمَّدُ بْنُ الْمُنْكَدَرِ لَمْ يَدْرِكْ سُلَيْمَانَ الْفَارِسِيَّ وَقَدْ رَوَى هَذَا الْحَدِيثَ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ شُرْحَبِيلِ بْنِ السَّمْطِ عَنْ سُلَيْمَانَ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ : ضَعِيفٌ⁵¹⁴

224-183) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الشُّعْبِيُّ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : إِنَّ فِي الْجَنَّةِ لَمِئَةً دَرَجَةً ، مَا بَيْنَ الدَّرَجَةِ إِلَى الدَّرَجَةِ ، كَمَا بَيْنَ السَّمَاءِ إِلَى الْأَرْضِ ، أَعَدَّهَا اللَّهُ لِلْمُجَاهِدِينَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ.⁵¹⁵

225-184) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابُ بْنُ نَجْدَةَ حَدَّثَنَا بَقِيَّةُ بْنُ الْوَلِيدِ عَنْ ابْنِ تَوْبَانَ عَنْ أَبِيهِ يَرُدُّ إِلَى مَكْحُولٍ إِلَى عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ غُنْمٍ الْأَشْعَرِيِّ أَنَّ أَبَا مَالِكٍ الْأَشْعَرِيَّ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « مَنْ فَصَلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَمَاتَ أَوْ قُتِلَ فَهُوَ شَهِيدٌ أَوْ قِصَّةُ فَرَسُهُ أَوْ بَعِيرُهُ أَوْ لِدَعْتُهُ هَامَةٌ أَوْ مَاتَ عَلَى فِرَاشِهِ أَوْ بِأَيِّ حَنْفٍ شَاءَ اللَّهُ فَإِنَّهُ شَهِيدٌ وَإِنَّ لَهُ الْجَنَّةَ ».⁵¹⁶

226-185) حَدَّثَنَا هِشَامُ بْنُ خَالِدٍ أَبُو مَرْوَانَ وَابْنُ الْمُصَفَّى قَالَا حَدَّثَنَا بَقِيَّةُ عَنْ ابْنِ تَوْبَانَ عَنْ أَبِيهِ يَرُدُّ إِلَى مَكْحُولٍ إِلَى مَالِكِ بْنِ يُخَامِرٍ أَنَّ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ حَدَّثَهُمْ أَنَّهُ سَمِعَ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : « مَنْ قَاتَلَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فُؤَاقَ نَاقَةٍ فَقَدْ وَجِبَتْ لَهُ الْجَنَّةُ وَمَنْ سَأَلَ اللَّهَ الْقَتْلَ مِنْ نَفْسِهِ صَادِقًا ثُمَّ مَاتَ أَوْ قُتِلَ فَإِنَّ لَهُ أَجْرَ شَهِيدٍ » . زَادَ ابْنُ الْمُصَفَّى مِنْ هُنَا : « وَمَنْ جُرِحَ جُرْحًا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ نُكِبَ نَكْبَةً فَإِنَّهَا تَجِيءُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَأَغْزَرٍ مَا كَانَتْ لَوْهًا لَوْ نُزِيَ الزَّعْفَرَانُ وَرِيحُهَا رِيحُ الْمَسْكِ وَمَنْ خَرَجَ بِهِ خُرَاجٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَإِنَّ عَلَيْهِ طَابَعَ الشُّهَدَاءِ ».⁵¹⁷

227-186) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، حَدَّثَنَا مُعْبِرَةُ بْنُ زِيَادٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، فَقَالَ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنَّ النَّاسَ قَدْ غَزَوْا ، وَحَبَسَنِي شَيْءٌ ، فِدُلِّي عَلَى عَمَلٍ يُلْحِقُنِي بِهِمْ ، قَالَ : هَلْ تَسْتَطِيعُ قِيَامَ اللَّيْلِ ؟ قَالَ : أَتَكَلَّفُ ذَلِكَ ، قَالَ : هَلْ تَسْتَطِيعُ صِيَامَ النَّهَارِ ؟ قَالَ : نَعَمْ ، قَالَ : فَإِنَّ إِحْيَاءَكَ لِيُنْكَرَ وَصِيَامَكَ نَهَارَكَ كَنَوْمَةِ أَحَدِهِمْ.⁵¹⁸

⁵¹³ Ibn Ebi Şeybe, "Cihâd", 2

⁵¹⁴ Tirmizi, Fazâili "Cihâd", 26

⁵¹⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Cihâd", 1

⁵¹⁶ Ebu Davud, "Cihâd", 14

⁵¹⁷ Ebu Davud, "Cihâd", 40

⁵¹⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Cihâd", 1

228-187) حدثنا وكيع ، حدثنا سفيان ، عن برد ، عن مكحول ، قال : للشهداء خاصة . (عن عبد الله بن عمرو قال في الجنة قصر ، يقال له عدن ، فيه خمسة آلاف باب على كل باب خمسة آلاف باب ، على كل باب خمسة آلاف حبرة قال يعلى أحسبه ، قال : لا يدخله إلا نبي ، أو صديق ، أو شهيد .)⁵¹⁹

229-188) حدثنا وكيع ، حدثنا سفيان ، عن برد ، عن مكحول ، قال : للشهيد ست خصال يوم القيامة : يؤمن من عذاب الله ، ومن الفزع الأكبر ، ويشفع في كذا وكذا من أهل بيته ، ويحلى حلية الإيمان ، ويرى مقعده من الجنة ، ويغفر له كل ذنب .⁵²⁰

230-189) حدثنا حاتم بن وردان ، عن برد ، عن مكحول ، قال : للشهيد عند الله ست خصال : يغفر الله ذنبيه عند أول قطرة تصيب الأرض من دمه ، ويحلى حلة الإيمان ، ويزوج الحور العين ، ويفتح له باب من الجنة ، ويجار من عذاب القبر ، ويؤمن من الفزع الأكبر أو فرع يوم القيامة .⁵²¹

231-190) حدثنا عيسى ، عن الأوزاعي ، عن حسان بن عطية ، قال : من بات حارساً حرساً ليلة أصبح وقد تحاثت خطاياهُ ، قال الأوزاعي ، قال مكحول : بات حتى يصبح تحاثت عنه خطاياهُ .⁵²²

232-191) حدثنا عيسى بن يونس ، عن الأوزاعي ، عن حسان بن عطية ، قال : مال مكحول ، وابن زكريا إلى خالد بن معدان وملت معهما فحدثنا عن جبير بن نفير ، قال : قال لي جبير : انطلق بنا إلى ذي مخمر وكان رجلاً من أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم فانطلقت معه فسأله جبير عن الهدنة ، فقال : سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : ستصالحكم الروم صلحاً آمناً ثم تغزون أنتم وهم عدواً فتنصرون وتغتمون وتسلمون ، ثم تنصرفون حتى تنزلوا بمرج ذي ثلول مرتفع فيرفع رجل من أهل النصرانية الصليب فيقول : غلب الصليب ، فيغضب رجل من المسلمين فيقوم إليه فيدقه فعند ذلك تغدر الروم ويجمعون للملحمة .⁵²³

233- (...) حدثنا عبد الله بن محمد النفيلى حدثنا عيسى بن يونس حدثنا الأوزاعي عن حسان بن عطية قال مال مكحول وابن أبي زكرياء إلى خالد بن معدان وملت معهما فحدثنا عن جبير بن نفير قال قال جبير انطلق بنا إلى ذي مخبر رجل من أصحاب النبي صلى الله عليه وسلم فأتيناه فسأله جبير عن الهدنة فقال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول « ستصالحون الروم صلحاً آمناً وتغزون أنتم وهم عدواً من ورائكم » .⁵²⁴

234-192) حدثنا وكيع ، حدثنا سفيان ، عن برد ، عن مكحول ، قال : قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : إن الله جعل رزق هذه الأمة في سنايك خيلها وأزجة رماحها ما لم يزرعوا فإذا زرعوها صاروا من الناس .⁵²⁵

⁵¹⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Cihâd", 1

⁵²⁰ Ibn Ebi Şeybe, "Cihâd", 1

⁵²¹ Ibn Ebi Şeybe, "Cihâd", 1

⁵²² Ibn Ebi Şeybe, "Cihâd", 1

⁵²³ Ibn Ebi Şeybe, "Cihâd", 1

⁵²⁴ Ebu Davud, Chad, 156

⁵²⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Cihâd", 1

235-193) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشْرٍ ، حَدَّثَنَا عَبْدُ الْعَزِيزِ بْنُ عُمَرَ ، حَدَّثَنِي يَزِيدُ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ بَعْضِ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، أَنَّ الدُّعَاءَ كَانَ يُسْتَحَبُّ عِنْدَ نُزُولِ الْقَطْرِ ، وَإِقَامَةِ الصَّلَاةِ ، وَالتَّقَاءِ الصَّغِيرِ.⁵²⁶

236-194) حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، أَنَّهُ كَانَ لَا يَرَى بِالْجُعْلِ فِي الْقَبِيلَةِ بَأْسًا.⁵²⁷

237-195) حَدَّثَنَا ابْنُ مُبَارَكٍ ، عَنْ أُمِّةِ الشَّامِيِّ ، قَالَ : كَانَ مَكْحُولٌ وَرَجَاءُ بْنُ حَيَّوَةَ يَخْتَارَانِ السَّاقَةَ لَا يُفَارِقَانِهَا.⁵²⁸

238-196) حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، أَنَّهُ كَانَ يَكْرَهُ أَنْ تُهْلَبَ الْخَيْلُ.⁵²⁹

239-197) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، قَالَ : حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَامِرِ الْأَسْلَمِيِّ ، قَالَ : سَمِعْتُ مَكْحُولًا يَقُولُ : إِنَّ الْمَلَائِكَةَ تَمْسُحُ دَوَابَّ الْغُرَاةِ إِلَّا دَابَّةً عَلَيْهَا جَرَسٌ.⁵³⁰

240-198) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، قَالَ : حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ ، عَنْ سَعِيدِ الْبَرْزَارِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : الْخَيْلُ مَعْفُودٌ فِي نَوَاصِيهَا الْخَيْرُ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ ، وَأَهْلُهَا مُعَانُونَ عَلَيْهَا.⁵³¹

241-199) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، قَالَ : حَدَّثَنَا ابْنُ عَوْنٍ ، عَنْ سَعِيدِ الْبَرْزَارِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : قَلْدُوهَا ، وَلَا تُقَلِّدُوهَا الْأُوتَارَ ، يَعْنِي الْخَيْلَ.⁵³²

242-...) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، قَالَ : حَدَّثَنَا سَعِيدَانُ ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : قَلِّدُوا الْخَيْلَ ، وَلَا تُقَلِّدُوا الْأُوتَارَ.⁵³³

243-200) حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ قَيْسٍ ، عَنْ مُغِيرَةَ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ نُسَيْبٍ ، قَالَ : قَالَ أَبُو بَكْرٍ : لَا تَعْفَرُوا دَابَّةً ، وَإِنْ حُسِرَتْ.⁵³⁴

244-201) حَدَّثَنَا حَفْصٌ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ ، عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُسَنِيِّ ، قَالَ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنَّا نَعْرُزُ أَرْضَ الْعُدُوِّ فَنَحْتَاجُ إِلَى أَنْيَابِهِمْ ، فَقَالَ : اسْتَعْنُوا عَنْهَا مَا اسْتَطَعْتُمْ ، فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا غَيْرَهَا فَاغْسِلُوهَا وَكُلُّوا فِيهَا وَاشْرَبُوا.⁵³⁵

⁵²⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Cihâd", 1

⁵²⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Cihâd", 1

⁵²⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Cihâd", 2

⁵²⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Siyer", 7

⁵³⁰ Ibn Ebi Şeybe, "Siyer", 10

⁵³¹ Ibn Ebi Şeybe, "Siyer", 150

⁵³² Ibn Ebi Şeybe, "Siyer", 151

⁵³³ Ibn Ebi Şeybe, "Siyer", 151

⁵³⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Siyer", 188

⁵³⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Siyer", 24

245-(202) حَدَّثَنَا ابْنُ مُبَارَكٍ ، عَنْ أُمِّيَّةَ الشَّامِيِّ ، قَالَ : كَانَ مَكْحُولٌ وَرَجَاءُ بْنُ حَيَوَةَ يَخْتَارَانِ السَّاقَةَ لَا يُفَارِقَانِيهَا.⁵³⁶

246-(203) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، قَالَ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ، عَنْ إِسْمَاعِيلَ بْنِ أُمِّيَّةَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : إِنَّمَا كَانَتْ الْحَرَبُ تَحْمَلُ مَعَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِيُصَلِّيَ إِلَيْهَا.⁵³⁷

247-(204) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، قَالَ : حَدَّثَنَا أُسَامَةُ بْنُ زَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : أَسْهَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلْفَرَسِ سَهْمَيْنِ ، وَلِلرَّجُلِ سَهْمًا.⁵³⁸

248-(205) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : لِلْهَجِينِ سَهْمٌ.⁵³⁹

249-(206) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : كَانُوا لَا يُسْهَمُونَ لِبَعْلِ ، وَلَا لِبِرْدُونٍ ، وَلَا لِجَمَارٍ.⁵⁴⁰

250-(207) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ إِدْرِيسَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : لَا يُسْهَمُ لِأَكْثَرِ مِنْ فَرَسَيْنِ إِذَا كَانَا لِرَجُلٍ وَاحِدٍ ، وَمَا كَانَ سِوَى ذَلِكَ فَهُوَ جَنَائِبٌ.⁵⁴¹

251-(208) حَدَّثَنَا وَكَيْعُ بْنُ الْجَرَّاحِ ، قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَاشِدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : أَسْهَمَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلنِّسَاءِ وَالصِّبْيَانِ وَالْخَيْلِ.⁵⁴²

252-(209) حَدَّثَنَا أَبُو دَاوُدَ الطَّيَالِسِيُّ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ الْقُطَّانِ ، عَنْ عَلِيِّ بْنِ ثَابِتٍ ، قَالَ : سَأَلْتُ مَكْحُولًا ، وَعَطَاءٌ عَنِ الْإِمَامِ يُنْقَلُ الْقَوْمَ مَا أَصَابُوا ؟ قَالَ : ذَلِكَ لَهُمْ.⁵⁴³

253-(210) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، قَالَ : حَدَّثَنَا إِسْرَائِيلُ ، عَنْ جَابِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، وَعِكرَمَةَ ؛ {يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْأَنْفَالِ قُلِ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَالرَّسُولِ} قَالَا : كَانَتْ الْأَنْفَالُ لِلَّهِ وَرَسُولِهِ حَتَّى نَسَخْتَهَا : {وَأَعْلَمُوا أَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُ} .⁵⁴⁴

254-(211) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ رَاشِدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : الْخُمُسُ يَمْنُزِلُهُ الْفَيْءُ ، يُعْطِي مِنْهُ الْإِمَامُ الْغَنِيِّ وَالْفَقِيرَ.⁵⁴⁵

⁵³⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Siyer", 63,

⁵³⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Siyer", 80

⁵³⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Siyer", 101

⁵³⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Siyer", 103

⁵⁴⁰ Ibn Ebi Şeybe, "Siyer", 104

⁵⁴¹ Ibn Ebi Şeybe, "Siyer", 105

⁵⁴² Ibn Ebi Şeybe, "Siyer", 108

⁵⁴³ Ibn Ebi Şeybe, "Siyer", 113

⁵⁴⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Siyer", 121

⁵⁴⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Siyer", 125

255-(212) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، قَالَ : حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ ، وَمَكْحُولٌ ، عَنْ أَبِي
أَمَامَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى يَوْمَ خَيْبَرَ أَنْ تُبَاعَ السَّهَامُ حَتَّى تُقَسَمَ.⁵⁴⁶

256-(213) حَدَّثَنَا عِيسَى بْنُ يُونُسَ ، عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : كَانَ الْمُسْلِمُونَ لَا يَرَوْنَ بَأْسًا بِمَا
خُرَجَ بِهِ مِنْ أَرْضِ الْعَدُوِّ مِمَّا لَا تَمَنُّ لَهُ هُنَاكَ.⁵⁴⁷

257-(214) حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : مَا قَطَعْتَ مِنْ أَرْضِ
الْعَدُوِّ فَعَمَلْتَ مِنْهُ قَدْحًا ، أَوْ وَدْدًا ، أَوْ هِرَاوَةً ، أَوْ مِرْزَبَةً فَلَا بَأْسَ بِهِ ، وَمَا وَجَدْتَهُ مِنْ ذَلِكَ مَعْمُولًا فَأَدَّهُ إِلَى
الْمَغَانِمِ.⁵⁴⁸

258-(...) حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ ، مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الشَّعْبِيُّ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : مَا قَطَعْتَ مِنْ أَرْضِ
الْعَدُوِّ فَعَمَلْتَ مِنْهُ قَدْحًا ، أَوْ وَدْدًا ، أَوْ هِرَاوَةً ، أَوْ مِرْزَبَةً فَلَا بَأْسَ بِهِ ، وَمَا وَجَدْتَهُ مِنْ ذَلِكَ مَعْمُولًا فَأَدَّهُ إِلَى
الْمَغَانِمِ.⁵⁴⁹

259-(215) حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ جَعَلَ لِلْفَارِسِ
ثَلَاثَةَ أَسْهُمٍ : سَهْمَيْنِ لِفَرَسِهِ ، وَسَهْمًا لَهُ.⁵⁵⁰

260-(216) حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : أَسْهُمَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَوْمَ خَيْبَرَ
لِلْفَرَسِ سَهْمَيْنِ ، وَلِلرَّجُلِ سَهْمًا.⁵⁵¹

261-(217) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : حَدَّثَنِي الْحَجَّاجُ بْنُ عَبْدِ
اللَّهِ النَّصْرِيُّ ، قَالَ : النَّفْلُ حَقٌّ ، نَقَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.⁵⁵²

262-(218) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، قَالَ : حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ التَّنُوخِيُّ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زِيَادِ بْنِ جَارِيَةَ ، عَنْ
حَبِيبِ بْنِ مَسْلَمَةَ ، قَالَ : شَهِدْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَقَلَ الثَّلَاثَ.⁵⁵³

263-(219) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، قَالَ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَارِثِ بْنِ عِيَّاشِ بْنِ أَبِي رَبِيعَةَ الزُّرْقِيِّ ،
عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ مُوسَى ، عَنْ مَكْحُولِ الشَّامِيِّ ، عَنْ أَبِي سَلَامٍ الْأَعْرَجِ ، عَنْ أَبِي أَمَامَةَ الْبَاهِلِيِّ ، عَنْ عِبَادَةَ بْنِ
الصَّامِتِ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَقَلَ فِي الْبِدَاةِ الرَّبْعَ ، وَفِي الرَّجْعَةِ الثَّلَاثَ.⁵⁵⁴

⁵⁴⁶ İbn Ebi Şeybe, "Siyer", 127

⁵⁴⁷ İbn Ebi Şeybe, "Siyer", 174

⁵⁴⁸ İbn Ebi Şeybe, "Siyer", 174

⁵⁴⁹ İbn Ebi Şeybe, "Siyer", 174

⁵⁵⁰ İbn Ebi Şeybe, "er-Red alâ Ebî Hanîfe", 3

⁵⁵¹ İbn Ebi Şeybe, "er-Red alâ Ebî Hanîfe", 3

⁵⁵² İbn Ebi Şeybe, "Meğâzi", 33

⁵⁵³ İbn Ebi Şeybe, "Meğâzi", 32

⁵⁵⁴ İbn Ebi Şeybe, "Meğâzi", 32

264-220) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ حَجَّاجِ بْنِ أَرْطَاةَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زِيَادِ بْنِ جَارِيَةَ ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ مَسْلَمَةَ ، قَالَ : كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُنْقَلُ مِنَ الْمَعْتَمِ فِي يَدَائِتِهِ الرَّبْعَ ، وَفِي رَجَعَتِهِ التُّلُثُ.⁵⁵⁵

265- (...) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عُمَرَ بْنِ مَيْسَرَةَ الْجُسَمِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ مَهْدِيٍّ عَنْ مُعَاوِيَةَ بْنِ صَالِحٍ عَنِ الْعَلَاءِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ ابْنِ جَارِيَةَ عَنْ حَبِيبِ بْنِ مَسْلَمَةَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَانَ يُنْقَلُ الرَّبْعَ بَعْدَ الْخُمْسِ وَالتُّلُثَ بَعْدَ الْخُمْسِ إِذَا قَفَلَ.⁵⁵⁶

266- (...) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، قَالَ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ، عَنْ يَزِيدَ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زِيَادِ بْنِ جَارِيَةَ ، عَنْ حَبِيبِ بْنِ مَسْلَمَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَقَلَ التُّلُثَ بَعْدَ الْخُمْسِ.⁵⁵⁷

267- (...) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ كَثِيرٍ قَالَ أَخْبَرَنَا سُفْيَانُ عَنْ يَزِيدَ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرِ الشَّامِيِّ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ زِيَادِ بْنِ جَارِيَةَ التَّمِيمِيِّ عَنْ حَبِيبِ بْنِ مَسْلَمَةَ الْفَهْرِيِّ أَنَّهُ قَالَ كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يُنْقَلُ التُّلُثَ بَعْدَ الْخُمْسِ.⁵⁵⁸

268- (...) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ وَعَلِيٌّ بْنُ مُحَمَّدٍ وَقَالَا ثنا وَكَيْعٌ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ جَارِيَةَ عَنْ حَبِيبِ بْنِ مَسْلَمَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَقَلَ التُّلُثَ بَعْدَ الْخُمْسِ . قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ : صَحِيحٌ.⁵⁵⁹

269- (...) أَخْبَرَنَا أَبُو عَاصِمٍ عَنْ سُفْيَانَ عَنْ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ زِيَادِ بْنِ جَارِيَةَ عَنْ حَبِيبِ بْنِ مَسْلَمَةَ : أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَقَلَ التُّلُثَ بَعْدَ الْخُمْسِ . قَالَ حُسَيْنُ سَلِيمٍ أَسَدٌ : إِسْنَادُهُ حَسَنٌ.⁵⁶⁰

270-221) حَدَّثَنَا أَبُو أَسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، قَالَ : حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ وَمَكْحُولٌ ، عَنْ أَبِي أَمَامَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى يَوْمَ خَيْبَرَ عَنْ أَكْلِ الْجِمَارِ الْأَهْلِيِّ ، وَعَنْ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ ، وَأَنْ تُوْطَأَ الْحَبَالِيُّ حَتَّى يَضَعَنَّ ، وَعَنْ أَنْ تُبَاعَ السَّهَامُ حَتَّى تُقَسَمَ ، وَأَنْ تُبَاعَ الثَّمَرَةُ حَتَّى يَبْدُوَ صِلَاحُهَا ، وَلَعَنَ يَوْمَئِذٍ الْوَاصِلَةَ وَالْمَوْصُولَةَ ، وَالْوَأَشِيمَةَ وَالْمَوْشُومَةَ ، وَالْخَامِشَةَ وَجَهَهَا ، وَالشَّاقَةَ جَبِيهَا.⁵⁶¹

271-222) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ أَحْمَدَ بْنِ بَشِيرٍ بْنُ ذَكْوَانَ وَمَحْمُودُ بْنُ خَالِدِ الدَّمَشْقِيِّانِ الْمَعْنَى قَالََا حَدَّثَنَا مَرْوَانَ بْنَ مُحَمَّدٍ قَالَ حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمْرَةَ قَالَ سَمِعْتُ أَبَا وَهْبٍ يَقُولُ سَمِعْتُ مَكْحُولًا يَقُولُ كُنْتُ عِدًّا بِمِصْرَ لِامْرَأَةٍ مِنْ بَنِي هُدَيْلٍ فَأَعْتَقَنِي فَمَا خَرَجْتُ مِنْ مِصْرَ وَبِهَا عِلْمٌ إِلَّا حَوَيْتُ عَلَيْهِ فِيمَا أَرَى ثُمَّ أَتَيْتُ الْحِجَازَ فَمَا خَرَجْتُ مِنْهَا وَبِهَا عِلْمٌ إِلَّا حَوَيْتُ عَلَيْهِ فِيمَا أَرَى ثُمَّ أَتَيْتُ الْعِرَاقَ فَمَا خَرَجْتُ مِنْهَا وَبِهَا عِلْمٌ إِلَّا حَوَيْتُ عَلَيْهِ فِيمَا أَرَى ثُمَّ أَتَيْتُ الشَّامَ فَعَرَبَلْتُهَا كُلُّ ذَلِكَ أَسْأَلُ عَنِ النَّقْلِ فَلَمْ أَجِدْ أَحَدًا يُخْبِرُنِي فِيهِ بِشَيْءٍ حَتَّى أَتَيْتُ شَيْخًا يُقَالُ لَهُ زِيَادُ

⁵⁵⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Meğâzi", 32

⁵⁵⁶ Ebu Davud, "Cihâd", 146

⁵⁵⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Meğâzi", 32

⁵⁵⁸ Ebu Davud, "Cihâd", 146

⁵⁵⁹ Ibn Mace, "Cihâd", 35

⁵⁶⁰ Darimi, "Siyer", 43

⁵⁶¹ Ibn Ebi Şeybe, "Meğâzi", 33

بُنْ جَارِيَةَ التَّمِيمِيِّ قُفِّلَتْ لَهُ هَلْ سَمِعْتَ فِي النَّفْلِ شَيْئًا قَالَ نَعَمْ سَمِعْتُ حَبِيبَ بَنِ مَسْلَمَةَ الْفُهْرِيِّ يَقُولُ شَهِدْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَقَلَ الرَّبِيعَ فِي الْبِدَاةِ وَالْثُلُثِ فِي الرَّجْعَةِ.⁵⁶²

272- (223) حدثني محمد بن بشار حدثنا عبد الرحمن بن مهدي حدثنا سفيان عن عبد الرحمن بن الحارث عن سليمان بن موسى عن مكحول عن أبي سلام عن أبي أمامة عن عبادة بن الصامت : أن النبي صلى الله عليه و سلم كان ينفل في البداية الربع وفي القفول الثلث. قال الشيخ الألباني : ضعيف الإسناد⁵⁶³

273- (...) حدثنا علي بن محمد . ثنا وكيع عن سفيان عن عبد الرحمن بن الحرث الزرقى عن سليمان بن موسى عن مكحول عن أبي سلام الأعرج عن أبي أمامة عن عبادة بن الصامت أن النبي صلى الله عليه و سلم نفل في البداية الربع وفي الرجعة الثلث. قال الشيخ الألباني : ضعيف الإسناد⁵⁶⁴

274- (224) حدثنا علي بن محمد . ثنا أبو الحسين . ثنا رجاء بن أبي سلمة . ثنا عمرو بن شعيب عن أبيه عن جده قال لا نفل بعد رسول الله صلى الله عليه و سلم . يرد المسلمون قلوبهم على ضعيفهم . قال رجاء فسمعت سليمان بن موسى يقول له حدثني مكحول عن حبيب بن مسلمة أن النبي صلى الله عليه و سلم نفل في البداية الربع وحين قفل الثلث. فقال عمرو أحدثك عن أبي عن جدين وتحدثني عن مكحول ؟ قال الشيخ الألباني : صحيح دون الموقوف على جد عمرو⁵⁶⁵

275- (225) أخبرنا عمرو بن يحيى بن الحارث قال حدثنا محبوب يعني بن موسى قال أنبأنا أبو إسحاق وهو الفزاري عن عبد الرحمن بن عياش عن سليمان بن موسى عن مكحول عن أبي سلام عن أبي أمامة الباهلي عن عبادة بن الصامت قال : أخذ رسول الله صلى الله عليه و سلم يوم حنين وبرة من جنب بغير فقال يا أيها الناس إنه لا يحل لي مما أفاء الله عليكم قدر هذه إلا الخمس والخمس مردود عليكم قال أبو عبد الرحمن اسم أبي سلام ممطور وهو حبشي واسم أبي أمامة صدي بن عجلان والله تعالى أعلم . قال الشيخ الألباني : حسن صحيح⁵⁶⁶

276- (226) أخبرنا أحمد بن حميد ثنا أبو أسامة عن عبد الرحمن بن يزيد بن جابر عن القاسم ومكحول عن أبي أمامة عن النبي صلى الله عليه و سلم : أنه نهى أن تباع السهام حتى تقسم . قال حسين سليم أسد : إسناده صحيح نعم مكحول رأى أبا أمامة ولم يسمع منه ولكنه متابع عليه كما ترى⁵⁶⁷

277- (227) حَدَّثَنَا الْفَضْلُ بْنُ دُكَيْنٍ ، قَالَ : حَدَّثَنَا عَبَّادٌ ، قَالَ : أَخْبَرَنِي مَكْحُولٌ ، قَالَ فِي مَكَاتِبِ أَسْرَةِ الْعَدُوِّ فَاسْتَرَاهُ رَجُلٌ مِنَ الثُّجَّارِ فَكَاتَبَهُ ، قَالَ : يُؤَدِّي مَكَاتِبَةَ الْأَوَّلِ ، ثُمَّ يُؤَدِّي مَكَاتِبَةَ الْآخِرِ⁵⁶⁸

13- كتاب الصيد

⁵⁶² Ebu Davud, "Cihâd", 146

⁵⁶³ Tirmizi, "Siyer", 12

⁵⁶⁴ İbn Mace, "Cihâd", 35

⁵⁶⁵ İbn Mace, "Cihâd", 35

⁵⁶⁶ Nesai, "Kasmu'l-fey", 4143

⁵⁶⁷ Darimi, "Siyer", 36

⁵⁶⁸ İbn Ebi Şeybe, "Siyer", 53

278-228)حدثني محمد بن حاتم حدثنا عبد الرحمن بن مهدي عن معاوية بن صالح عن العلاء عن مكحول عن أبي ثعلبة الخشني عن النبي صلى الله عليه وسلم حديثه في الصيد ثم قال بن حاتم حدثنا بن مهدي عن معاوية عن عبد الرحمن بن جبير وأبي الزاهرية عن جبير بن نفير عن أبي ثعلبة الخشني بمثل حديث العلاء غير أنه لم يذكر نتونته وقال في الكلب كله بعد ثلاث إلا أن ينتن فدعه⁵⁶⁹

279-229)حدثنا أحمد بن منيع حدثنا يزيد بن هرون حدثنا الحجاج عن مكحول عن أبي ثعلبة و الحجاج عن الوليد بن ابي مالك عن عائذ الله بن عبد الله أنه سمع أبا ثعلبة الخشني قال : قلت يا رسول الله إنا أهل صيد قال إذا أرسلت كلبك وذكرت اسم الله عليك فأمسك عليك فكل قلت وإن قتل قال وإن قتل قلت إنا أهل رمي قال ما ردت عليك فوسك فكل قال قلت إنا أهل سفر نمر باليهود والنصارى والمجوس فلا نجد غير آنيتهم قال فإن لم تجدوا غيرها فاعسلوها بالماء ثم كلوا فيها واشربوا. قال الشيخ الألباني : صحيح⁵⁷⁰

280- (...)(حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِذَا أُرْسِلَتْ كَلْبُكَ الْمُكَلَّبَ فَأَكَلَ مِنْهُ ، وَلَمْ تُدْرِكْ ذَكَاتَهُ فَلَا تَأْكُلْ مِنْهُ ، وَإِنْ لَمْ يَأْكُلْ مِنْهُ فَوَجَدْتَهُ قَدْ مَاتَ فُكِّلْ. ⁵⁷¹

281- (...)(حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِيِّ ، عَنْ عَائِذِ اللَّهِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِيِّ ، قَالَ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنْ أُرْسِلَتْ كَلْبُكَ ، وَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ فَأَمْسَكَ عَلَيْكَ فُكِّلْ ، قَالَ : قُلْتُ : وَإِنْ قَتَلَ ؟ قَالَ : وَإِنْ قَتَلَ. ⁵⁷²

282- (...)(حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ الْوَلِيدِ بْنِ أَبِي مَالِكٍ ، عَنْ عَائِذِ اللَّهِ أَنَّهُ سَمِعَ أَبَا ثَعْلَبَةَ الْخُشَنِيِّ ، قَالَ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنْ أُرْسِلَتْ كَلْبُكَ ، وَذَكَرْتَ اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ فَأَمْسَكَ عَلَيْكَ فُكِّلْ ، قَالَ : قُلْتُ : وَإِنْ قَتَلَ ؟ قَالَ : وَإِنْ قَتَلَ. ⁵⁷³

283-230)حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ فِي الصَّقْرِ وَالْكَلْبِ : إِنْ أَصَابَ مِنْهُ ، أَوْ أَكَلَ مِنْهُ فُكِّلْ . وَإِنْ أَكَلَ. ⁵⁷⁴

284-231)حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَبِي يُونُسَ ، عَنْ مُغِيرَةَ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : كَلُّ صَيْدِ الْبَحْرِ مَا صَادَهُ الْيَهُودِيُّ وَالنَّصْرَانِيُّ وَالْمَجُوسِيُّ. ⁵⁷⁵

285-232)حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ : إِذَا غَابَ عَنْكَ لَيْلَةٌ ، وَإِنْ وَجَدْتَ سَهْمَكَ فِيهِ مِنَ الْعَدِّ فَعَرَقْتَهُ ، فَلَا تَأْكُلْ. ⁵⁷⁶

⁵⁶⁹ Muslim, "Sayd", 2

⁵⁷⁰ Tirmizi, "Sayd", 1

⁵⁷¹ Ibn Ebi Şeybe, "Sayd", 1

⁵⁷² Ibn Ebi Şeybe, "Sayd", 1

⁵⁷³ Ibn Ebi Şeybe, "Sayd", 1

⁵⁷⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Sayd", 14

⁵⁷⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Sayd", 15

286-233) حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : إِذَا وَقَعَ فِي مَاءٍ فَلَا تَأْكُلْهُ . (يعني إذا رمى صيدا فوقع في الماء.)⁵⁷⁷

287-234) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، قَالَ : حَدَّثَنَا مَكْحُولٌ ، أَنَّ رَجُلًا أَتَى فَضَالَه بَنَ عَبِيدٍ صَاحِبِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَعْصَافِيرَ صَادَهُنَّ يَمْعِرَاضَ فَمِنْهَا مَا جَعَلَهُ فِي مَخْلَاطِهِ وَمِنْهَا مَا جَعَلَهُ فِي خَيْطٍ ، فَقَالَ : هَذَا مَا صَدْتُ يَمْعِرَاضَ ، مِنْهَا مَا أُدْرِكْتَ ذَكَاتُهُ ، وَمِنْهَا مَا لَمْ أُدْرِكْ ذَكَاتُهُ ، فَقَالَ : مَا أُدْرِكْتَ ذَكَاتُهُ فَكُلْ ، وَمَا لَمْ تُدْرِكْ ذَكَاتُهُ فَلَا تَأْكُلْهُ.⁵⁷⁸

288-235) حَدَّثَنَا عَبْدُ السَّلَامِ بْنُ حَرْبٍ ، عَنْ إِسْحَاقَ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، أَنَّ فَضَالَه بَنَ عَبِيدٍ وَأَبَا مُسْلِمٍ الْخَوْلَانِيَّ كَانَا يَأْكُلَانِ مَا قَتَلَ الْمِعْرَاضُ.⁵⁷⁹

289-236) حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ أَيُّوبَ ، عَنْ مُغِيرَةَ بْنِ زِيَادٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : أَمَّا الْمِعْرَاضُ فَقَدْ كَانَ نَاسٌ يَكْرَهُونَهُ ، قَالَ : هُوَ مَوْفُودَةٌ وَلَكِنْ إِذَا خَزَقَ.⁵⁸⁰

290-237) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : الْجَرَادُ وَالنُّونُ ذَكِيٌّ كُلُّهُ فَكُلُوهُ.⁵⁸¹

291-238) حَدَّثَنَا مُعْتَمِرُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، قَالَ : قُلْتُ لِبُرَيْدِ الرَّجُلِيِّ يَكُونُ عَلَى الرَّحْلِ فَيَطْعَنُ الْحَمَارَ وَيَذْكُرُ اسْمَ اللَّهِ ، أَوْ يَضْرِبُهُ بِالسَّيْفِ فَذَكَرَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، أَنَّهُ قَالَ : إِذَا ذَكَرَ اسْمَ اللَّهِ حِينَ يَضْرِبُ ، أَوْ يَطْعَنُ فَلَيْسَ بِهِ بَأْسٌ.⁵⁸²

292-239) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدِ بْنِ جَابِرٍ ، قَالَ : حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ وَمَكْحُولٌ ، عَنْ أَبِي أَمَامَةَ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى يَوْمَ خَيْبَرَ ، عَنْ كُلِّ ذِي نَابٍ مِنَ السَّبَاعِ.⁵⁸³

293-240) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بَرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : مَنْ اقْتَنَى كَلْبًا لَيْسَ بِكَلْبِ صَيْدٍ أَوْ مَاشِيَةٍ ؛ نَقَصَ مِنْ أَجْرِ أَهْلِ بَيْتِهِ كُلِّ يَوْمٍ قِيرَاطٍ.⁵⁸⁴

⁵⁷⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Sayd", 17

⁵⁷⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Sayd", 18

⁵⁷⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Sayd", 21

⁵⁷⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Sayd", 21

⁵⁸⁰ Ibn Ebi Şeybe, "Sayd", 21

⁵⁸¹ Ibn Ebi Şeybe, "Sayd", 23

⁵⁸² Ibn Ebi Şeybe, "Sayd", 29

⁵⁸³ Ibn Ebi Şeybe, "Sayd", 38

⁵⁸⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Sayd", 46

14-كتاب الوصايا

294-(241)حدثنا الحكم بن المبارك أخبرنا الوليد عن حفص بن غيلان عن مكحول حين أوصى قال نشهد هذا فأشهد به أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له وأن محمدا عبده ورسوله ويؤمن بالله ويكفر بالطاغوت على ذلك يحيى إن شاء الله ويموت ويبعث وأوصى فيما رزقه الله فيما ترك إن حدث به حدث وهو كذا وكذا إن لم يغير شيئا مما في هذه الوصية⁵⁸⁵

295-(242)حدثنا الحكم ثنا الوليد قال أخبرني بن ثوبان عن أبيه عن مكحول قال هذه وصية أبي الدرداء⁵⁸⁶

296-(243)حدثنا محمد بن المبارك ثنا يحيى بن حمزة عن بن وهب عن مكحول قال أمر الوصي جائز في كل شيء إلا في الابتياح وإذا باع ببيعاً لم يقل وهو رأي يحيى بن حمزة⁵⁸⁷

297-(244)حدثنا مروان بن محمد ثنا يحيى بن حمزة ثنا النعمان بن المنذر عن مكحول قال إذا كان الورثة محاييج فلا أر بأساً أن يرد عليهم من الثلث قال يحيى فذكرت ذلك للأوزاعي فأعجبه⁵⁸⁸

298-(245)أخبرنا مروان بن محمد ثنا سعيد عن مكحول قال إذا تصدق الرجل على بعض ورثته وهو صحيح بأكثر من النصف رد إلى الثلث وإذا أعطى النصف جاز له ذلك قال سعيد وكان قضاة أهل دمشق يقضون بذلك⁵⁸⁹

299-(246)حدثنا الحكم بن المبارك أنا الوليد عن حفص عن مكحول في الرجل يوصي للرجل بدنانير في سبيل الله فيموت الموصى له قبل الموصي قال هي جائزة لورثة الموصى له قبل أن يخرج بها من أهله قال هي إلى أولياء المتوفى الموصى ينفذونها في سبيل الله⁵⁹⁰

300-(247)حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ ، عَنْ أَبِي بَكْرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ : إِذَا بَلَغَ الْعُلَامُ خَمْسَةَ عَشَرَ جَازَتْ وَصِيَّتُهُ.⁵⁹¹

301-(248)حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ قَالَ : إِنَّ اللَّهَ تَصَدَّقَ عَلَيْكُمْ بِثُلُثِ أَمْوَالِكُمْ زِيَادَةً فِي حَيَاتِكُمْ ، يَعْنِي الْوَصِيَّةَ.⁵⁹²

15-كتاب الفرائض

302-(249)حدثنا يحيى بن حسان ثنا يحيى هو بن حمزة عن زيد بن واقد عن مكحول قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يرث المولود حتى يستهل صارخا وان وقع حيا⁵⁹³

⁵⁸⁵ Darimi, "Vasâyâ", 4

⁵⁸⁶ Darimi, "Vasâyâ", 4

⁵⁸⁷ Darimi, "Vasâyâ", 9

⁵⁸⁸ Darimi, "Vasâyâ", 14

⁵⁸⁹ Darimi, "Vasâyâ", 20

⁵⁹⁰ Darimi, "Vasâyâ", 44

⁵⁹¹ İbn Ebi Şeybe, "Vasâyâ", 35

⁵⁹² İbn Ebi Şeybe, Vasaya, 45

303-250) حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : يَرِثُ مِنَ الْجَدَّاتِ ثَلَاثَةً ، وَأَقْعُدُ الْجَدَّاتِ فِي النَّسَبِ أَحْفَهُنَّ بِالسُّدُسِ.⁵⁹⁴

304-251) أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْمُبَارَكِ ثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمْزَةَ عَنِ النَّعْمَانِ عَنْ مَكْحُولٍ أَنَّهُ سَأَلَ عَنْ مِيرَاثِ وَلَدِ الْمَلَاعِنَةِ لِمَنْ هُوَ قَالَ جَعَلَهُ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِأُمِّهِ فِي سَبَبِهِ لِمَا لَقِيَتْ مِنَ الْبَلَاءِ وَالْأَخْوَاتِهِ مِنْ أُمِّهِ وَقَالَ مَكْحُولٌ فَإِنْ مَاتَتْ الْأُمُّ وَتَرَكَتْ ابْنَهَا ثُمَّ تَوَفَّى ابْنَهَا الَّذِي جَعَلَ لَهَا كَانَ مِيرَاثُهُ لِأَخْوَاتِهِ مِنْ أُمِّهِ كُلِّهِ لِأَنَّهُ كَانَ لِأُمِّهِمْ وَجَدَّهُمْ وَكَانَ لِأُمِّهَا السُّدُسُ مِنْ بِنْتِهِ وَلَيْسَ يَرِثُ الْجَدَّ إِلَّا فِي هَذِهِ الْمَنْزِلَةِ لِأَنَّهُ إِنَّمَا هُوَ أَبُ الْأُمِّ وَإِنَّمَا وَرِثَ الْأَخْوَاتُ مِنَ الْأُمِّ أَمَّهُمْ وَوَرِثَ الْجَدَّ ابْنَتَهُ لِأَنَّهُ جَعَلَ لَهَا فَالْمَالُ الَّذِي لِلْوَلَدِ لَوْرَثَةِ الْأُمِّ وَهُوَ يَجْرُ مَرَّةَ الْجَدِّ وَجَدَّةٍ إِذَا لَمْ يَكُنْ غَيْرَهُ⁵⁹⁵

305-252) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ خَالِدٍ وَمُوسَى بْنُ عَامِرٍ قَالَا حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ أَخْبَرَنَا ابْنُ جَابِرٍ حَدَّثَنَا مَكْحُولٌ قَالَ جَعَلَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- مِيرَاثَ ابْنِ الْمَلَاعِنَةِ لِأُمِّهِ وَلِوَرَثَتِهَا مِنْ بَعْدِهَا.⁵⁹⁶

306- (...) حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ ، عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : ابْنُ الْمَلَاعِنَةِ تَرِثُ أُمَّهُ مِيرَاثَهُ كُلَّهُ.⁵⁹⁷

307-253) أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ حَاتِمٍ قَالَ حَدَّثَنَا حَبَابٌ قَالَ أَنْبَأَنَا عَبْدُ اللَّهِ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ قَالَ حَدَّثَنَا مَكْحُولٌ عَنْ طَاوُسَ : بَتَلَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الْعُمَرَى وَالرَّقَبَى. قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ : صَحِيحٌ لِغَيْرِهِ⁵⁹⁸

308-254) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ زَيْدِ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَ : أَيُّمَا رَجُلٍ أَعْمَرَ عُمُرِي فَهِيَ لَهُ يَصْنَعُ بِهَا مَا شَاءَ.⁵⁹⁹

16-كتاب الخراج والفي والامارة

309-255) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ غُضَيْفِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- يَقُولُ « إِنَّ اللَّهَ وَضَعَ الْحَقَّ عَلَى لِسَانِ عُمَرَ يَقُولُ بِهِ ».⁶⁰⁰

310- (...) حَدَّثَنَا أَبُو سَلْمَةَ يَحْيَى بْنُ خَلْفٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ غُضَيْفِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ (أَنَّ اللَّهَ وَضَعَ الْحَقَّ عَلَى لِسَانِ عُمَرَ يَقُولُ بِهِ) . قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ : صَحِيحٌ⁶⁰¹

⁵⁹³ Darimi, "Ferâiz", 48

⁵⁹⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Ferâiz", 62

⁵⁹⁵ Darimi, "Ferâiz", 24

⁵⁹⁶ Ebu Davud, "Ferâiz", 9

⁵⁹⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Ferâiz", 67

⁵⁹⁸ Nesai, "Umrâ", 1

⁵⁹⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Büyû' ve'l-akdiye", 387

⁶⁰⁰ Ebu Davud, "Harac", 17,18

⁶⁰¹ Ibn Mace, "Mukaddime", 11

311-256) حدثنا أحمد بن يوسف السلمى . حدثنا مسام بن إبراهيم . حدثنا الحارث بن نبهان . حدثنا عتبة بن يقظان عن أبي سعيد عن مكحول عن وائلة بن الأسقع قال : - قال رسول الله صلى الله عليه و سلم (صلوا على كل ميت . وجاهدوا مع كل أمير) قال الشيخ الألباني : ضعيف⁶⁰²

⁶⁰² İbn Mace, “Cenâiz”, 31

17-كتاب الايمان والندور

312-(257) حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ فِي كَفَّارَةِ الْيَمِينِ : يُطْعِمُ عَشْرَةَ مَسَاكِينَ كَمَا قَالَ اللَّهُ تَعَالَى حَتَّى يُشْبِعَهُمْ.⁶⁰³

313-(258) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الْأَسَدِيُّ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ ، عَنْ بُرْدِ أَبِي الْعَلَاءِ ، عَنْ مَكْحُولٍ فِي الْقَوْمِ يَقْتُلُونَ الرَّجُلَ ، قَالَ : عَلَى كُلِّ رَجُلٍ مِنْهُمْ كَفَّارَةٌ ، وَعَلَيْهِمْ جَمِيعًا الذِّبَّةُ.⁶⁰⁴

⁶⁰³ Ibn Ebi Şeybe, "Eyman", 7

⁶⁰⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Eyman", 57

18-كتاب البيوع

314-(259)حدثنا عبد الوهاب بن الضحاك . حدثنا بقية بن الوليد عن معاوية بن يحيى عن مكحول وسليمان بن موسى عن واثلة بن الأسقع قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول : (من باع عيبا لم يبينه لم يزل في مقت الله ولم تزل الملائكة تلعنه) قال الشيخ الألباني : ضعيف جدا⁶⁰⁵

315-(260)حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، رَفَعَهُ ، قَالَ : إِذَا اشْتَرَى الرَّجُلُ الشَّيْءَ ، لَمْ يَنْظُرْ إِلَيْهِ غَائِبًا عَنْهُ ، فَهُوَ بِالْخِيَارِ ، إِذَا نَظَرَ إِلَيْهِ ، إِنْ شَاءَ أَخَذَ ، وَإِنْ شَاءَ تَرَكَ.⁶⁰⁶

316-(261)حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، أَنَّهُ قَالَ فِي الْمُقْلِسِ يَجِدُ عِنْدَهُ الرَّجُلُ مَتَاعَهُ يَعِينِهِ ، قَالَ : إِنْ كَانَ أَخَذَ مِنْ تَمَنِيهِ شَيْئًا ، فَهُوَ أَسْوَأُ الْعُرْمَاءِ وَإِلَّا فَهُوَ لَهُ.⁶⁰⁷

317-(262)حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ ، قَالَ : سَأَلْتُ سُلَيْمَانَ بْنَ مُوسَى ، عَنِ السَّيْفِ الْمُحَلَّى بِالْفِضَّةِ فَقَالَ : لَا بَأْسَ بِهِ ، وَقَالَ مَكْحُولٌ : الْجَارِيَةُ تُبَاعُ وَعَلَيْهَا حُلِيٌّ.⁶⁰⁸

318-(263)حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، أَنَّهُ كَرِهَ بَيْعَ مَنْ يَزِيدُ إِلَّا الشَّرْكَاءَ بَيْنَهُمْ.⁶⁰⁹

319-(264)حَدَّثَنَا ابْنُ مُبَارَكٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ رَاشِدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : لَا تَجُوزُ شَهَادَةُ الْعَبْدِ.⁶¹⁰

320-(265)حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : وَلَدٌ أُمَّ الْوَالِدِ يَمْنَزِلُهَا ، يَعْتِفُونَ بِعَتْقِهَا ، يَبِيعُهُمْ صَاحِبُهُمْ إِنْ شَاءَ.⁶¹¹

321-(266)حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : وَلَدُ الْمُدْبِرَةِ يَبِيعُهُمْ صَاحِبُهُمْ إِنْ شَاءَ.⁶¹²

322-(267)حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : أَيُّمَا رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً عَلَى صَدَاقٍ ، أَوْ عِدَّةٍ ، فَهُوَ لَهَا إِذَا كَانَ قَبْلَ عُقْدَةِ النِّكَاحِ ، فَإِنْ حَبَا أَهْلَهَا حَبَاءً بَعْدَ عُقْدَةِ النِّكَاحِ ، فَهُوَ لَهُمْ ، وَأَحَقُّ مَا أَكْرَمَ بِهِ الرَّجُلُ ابْنَتَهُ وَأَخْتَهُ.⁶¹³

323-(268)حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ مَرْثَمٍ ، قَالَ : سَمِعْتُ مَكْحُولًا يَقُولُ : إِذَا بَلَغَ الْعُلَامُ خَمْسَةَ عَشَرَ جَازَتْ شَهَادَتُهُ.⁶¹⁴

⁶⁰⁵ Ibn Mace, Ticâret, 45

⁶⁰⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Büyü' ve'l-akdiye", 2

⁶⁰⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Büyü' ve'l-akdiye", 15

⁶⁰⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Büyü' ve'l-akdiye", 23

⁶⁰⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Büyü' ve'l-akdiye", 24

⁶¹⁰ Ibn Ebi Şeybe, "Büyü' ve'l-akdiye", 35

⁶¹¹ Ibn Ebi Şeybe, "Büyü' ve'l-akdiye", 70

⁶¹² Ibn Ebi Şeybe, "Büyü' ve'l-akdiye", 71

⁶¹³ Ibn Ebi Şeybe, "Büyü' ve'l-akdiye", 104

⁶¹⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Büyü' ve'l-akdiye", 124

324-269) حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُوْنُسَ ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ ، قَالَ : ابْتِغَتْ جَارِيَةٌ وَشَرَطَ عَلَيَّ أَهْلُهَا أَنْ لَا أُبَيْعَ ، وَلَا أَهَبَ ، وَلَا أَمْهَرَ ، فَإِذَا مِتَّ فَهِيَ حُرَّةٌ ، فَسَأَلْتُ الْحَكَمَ بْنَ عُنَيْبَةَ ؟ فَقَالَ : لَا بَأْسَ بِهِ . وَسَأَلْتُ مَكْحُولًا ؟ فَقَالَ : لَا بَأْسَ بِهِ . فَقُلْتُ : تَخَافُ عَلَيَّ مِنْهُ ؟ قَالَ : بَلَى ، أَرْجُو لَكَ فِيهِ أَجْرَيْنِ .⁶¹⁵

325-270) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ ، قَالَ : حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ وَمَكْحُولٌ ، عَنْ أَبِي إِمَامَةَ ، قَالَ : نَهَى النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنْ بَيْعِ النَّمْرَةِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهَا .⁶¹⁶

326-271) حَدَّثَنَا شَادَانُ ، قَالَ : حَدَّثَنَا يَحْيَى بْنُ حَمْرَةَ ، عَنِ الْعَلَاءِ وَالنُّعْمَانَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : الْمُدَبِّرُ مِنَ الثُّلُثِ .⁶¹⁷

327-272) حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ ، عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : لَا تَجُوزُ شَهَادَةُ النِّسَاءِ إِلَّا فِي الدِّينِ .⁶¹⁸

328-273) حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ رَاشِدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : لَا يُبَاغُ حُرٌّ فِي إِفْلَاسٍ ، قَالَ : وَكَتَبَ بِذَلِكَ عُمَرُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ رَحِمَهُ اللَّهُ تَعَالَى .⁶¹⁹

329-274) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ الشُّعَيْبِيُّ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : خُدَّ حَقَّكَ فِي عَقَافٍ وَأَفِيًا ، أَوْ غَيْرِ وَأَفٍ .⁶²⁰

330-275) حَدَّثَنَا عَبْدُ الصَّمَدِ ، عَنْ حَمَّادِ بْنِ سَلَمَةَ ، عَنْ حُمَيْدٍ ، عَنِ الْحَكَمِ : فِي الرَّجُلِ يُؤَاجِرُ دَارَهُ عَشْرَ سِنِينَ ، فَيَمُوتُ قَبْلَ ذَلِكَ : تُنْتَفِضُ الْإِجَارَةُ ، وَتَبْطُلُ الْعَارِيَةُ . وَقَالَ مَكْحُولٌ : تَمْضِي الْعَارِيَةُ ، وَتَبْطُلُ الْإِجَارَةُ . وَقَالَ إِبْرَاهِيمُ بْنُ مَعَاوِيَةَ : يَمْضِيَانِ إِلَى غَايَتِهِمَا قَالَ أَيُّوبُ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سِيرِينَ : إِنَّمَا يَرْتُونَ مِنْ ذَلِكَ مَا كَانَ يَمْلِكُ فِي حَيَاتِهِ .⁶²¹

331-276) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ حُسَيْنِ الْمُعَلِّمِ ، عَنْ مَكْحُولٍ : فِي رَجُلٍ قَالَ لِرَجُلٍ : غُلَامِي لَكَ مَا حَبِيبُ ، فَإِذَا مِتُّ فَهُوَ حُرٌّ ، قَالَ : جَائِزٌ .⁶²²

332-277) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ رَاشِدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ : أَنَّهُ كَانَ لَا يَرَى بَأْسًا أَنْ يُؤَاجِرَ الْأَجِيرَ أَوْ الشَّيْءَ بِأَكْثَرَ مِمَّا اسْتَأْجَرَهُ .⁶²³

333-278) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ ، قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَاشِدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ : أَنَّهُ كَانَ يَكْرَهُ أَنْ يُعْطِيَ الرَّجُلُ الرَّجُلَ الدِّينَارَ فَيَقُولُ : اصْرَفْهُ بِكَذَا وَكَذَا وَلَكَ مَا فَضَّلَ .⁶²⁴

⁶¹⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Büyü' ve'l-akdiye", 218

⁶¹⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Büyü' ve'l-akdiye", 228

⁶¹⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Büyü' ve'l-akdiye", 240

⁶¹⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Büyü' ve'l-akdiye", 397

⁶¹⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Büyü' ve'l-akdiye", 450

⁶²⁰ Ibn Ebi Şeybe, "Büyü' ve'l-akdiye", 455

⁶²¹ Ibn Ebi Şeybe, "Büyü' ve'l-akdiye", 495

⁶²² Ibn Ebi Şeybe, "Büyü' ve'l-akdiye", 533

⁶²³ Ibn Ebi Şeybe, "Büyü' ve'l-akdiye", 594

⁶²⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Büyü' ve'l-akdiye", 621

334-(279) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، قَالَ : حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ ، وَمَكْحُولٌ ، عَنْ أَبِي
أَمَامَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى عَنْ بَيْعِ الثَّمَرَةِ حَتَّى يَبْدُوَ صَلَاحُهَا.⁶²⁵

335-(280) حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، أَنَّهُ كَانَ يَكْرَهُ بَيْعَ مَنْ يَزِيدُ إِلَّا الشُّرَكَاءَ بَيْنَهُمْ.⁶²⁶

336-(281) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، قَالَ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ، عَنْ حَجَّاجِ بْنِ فَرَاغَةَ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ أَبِي
هُرَيْرَةَ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ طَلَبَ الدُّنْيَا حَلَالًا اسْتِعْفَافًا عَنِ الْمَسْأَلَةِ وَسَعْيًا عَلَى أَهْلِهِ
وَتَعَطُّفًا عَلَى جَارِهِ لَقِيَ اللَّهَ وَوَجْهَهُ كَالْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ ، وَمَنْ طَلَبَ الدُّنْيَا حَلَالًا مُكَاتِرًا مُرَائِيًا لَقِيَ اللَّهَ وَهُوَ عَلَيْهِ
غَضِبَانٌ.⁶²⁷

⁶²⁵ Ibn Ebi Şeybe, "er-Red alâ Ebi Hanîfe", 50

⁶²⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Büyü' ve'l-akdiye", 24

⁶²⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Büyü' ve'l-akdiye", 299

19-كتاب العلم

337-282) أخبرنا يعقوب بن إبراهيم ثنا يزيد بن هارون ثنا الوليد بن جميل الكتاني ثنا مكحول قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم فضل العالم على العابد كفضلي على أدناكم ثم تلا هذه الآية (إنما يخشى الله من عباده العلماء) إن الله وملائكته وأهل سماواته وأرضيه والنون في البحر يصلون على الذين يعلمون الناس الخير⁶²⁸

338-283) أخبرنا محمد بن أحمد بن أبي خلف حدثني معن عن معاوية بن صالح عن العلاء بن الحارث عن مكحول عن واثلة بن الأسقع قال إذا حدثناكم بالحديث على معناه فحسبكم⁶²⁹

339-284) أخبرنا محمد بن كثير عن الأوزاعي عن مكحول قال السنة سنتان سنة الأخذ بها فريضة وتركها كفر وسنة الأخذ بها فضيلة وتركها إلى غيره حرج⁶³⁰

340-285) أخبرنا محمد بن يوسف عن سفيان عن برد بن سنان أبي العلاء عن مكحول قال من طلب العلم ليماري به السفهاء وليباهي به العلماء أو ليصرف به وجوه الناس إليه فهو في نار جهنم⁶³¹

341-286) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ سَفْيَانَ ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : مَنْ طَلَبَ الْحَدِيثَ لِيَجَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ ، أَوْ لِيُمَارِيَ بِهِ الْعُلَمَاءَ ، أَوْ لِيَصْرِفَ بِهِ وُجُوهَ النَّاسِ إِلَيْهِ ، فَهُوَ فِي النَّارِ.⁶³²

⁶²⁸ Darimi, "Mukaddime", 29

⁶²⁹ Darimi, "Mukaddime", 31

⁶³⁰ Darimi, "Mukaddime", 49

⁶³¹ Darimi, "Mukaddime", 34

⁶³² Ibn Ebi Şeybe, "Edeb", 119

20-كتاب الاشرية

342-(287) أخبرنا إسحاق بن إبراهيم قال أنبأنا بقرية قال حدثنا الزبيدي أن مكحولاً حدثه أن مسروق بن الأجدع حدثه عن عائشة قالت : رأيت رسول الله صلى الله عليه و سلم يشرب قائماً وقاعداً ويصلي حافياً ومنتعلاً وينصرف عن يمينه وعن شماله. قال الشيخ الألباني : صحيح الإسناد⁶³³

343-(288) أخبرنا إسحاق بن إبراهيم قال حدثنا المعتمر عن برد عن مكحول قال : كل مسكر حرام فقال الشيخ الألباني : صحيح الإسناد مقطوع غير أن المتن صحيح موصولاً⁶³⁴

344-(289) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ ، عَنِ الثُّعْمَانَ بْنِ الْمُذَرِّ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَكْرَهُ الْمُرِّيَّ الَّذِي يُجْعَلُ فِيهِ الْخَمْرُ.⁶³⁵

345-(290) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَزِيدَ ، عَنْ دَاوُدَ بْنِ عَمْرٍو ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ أَبِي الدَّرْدَاءِ ؛ فِي الْمُرِّيِّ يُجْعَلُ فِيهِ الْخَمْرُ ، قَالَ : لَا بَأْسَ بِهِ ، دَبَّحَتْهُ الشَّمْسُ وَالْمَلِخُ.⁶³⁶

346-(291) حَدَّثَنَا ابْنُ إِدْرِيسَ ، عَنْ لَيْثٍ ، عَنْ قَيْسٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : أَوْصَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بَعْضَ أَهْلِي أَلَّا يَشْرَبَ الْخَمْرَ ، فَإِنَّ شَرْبَهَا مِفْتَاحُ كُلِّ شَرٍّ.⁶³⁷

347-(292) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّهُ كَانَ يَكْرَهُ النَّفْخَ فِي الطَّعَامِ وَالشَّرَابِ.⁶³⁸

348-(293) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، قَالَ : حَدَّثَنَا سَفْيَانُ ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : لَيْسَ فِي الْخَمْرِ رُخْصَةٌ لِأَنَّهَا لَا تَرَوِي.⁶³⁹

⁶³³ Nesai, "Salât", 100

⁶³⁴ Nesai, "Eşribe", 53

⁶³⁵ İbn Ebi Şeybe, "Eşribe", 21

⁶³⁶ İbn Ebi Şeybe, "Eşribe", 21

⁶³⁷ İbn Ebi Şeybe, "Eşribe", 22

⁶³⁸ İbn Ebi Şeybe, "Etime", 37

⁶³⁹ İbn Ebi Şeybe, "Siyer", 85

21-كتاب الاطعمة

349-294) حدثنا عبد الله بن أحمد بن بشير بن ذكوان الدمشقي . حدثنا الوليد بن مسلم عن منير بن الزبير عن مكحول عن عائشة أن رسول الله صلى الله عليه وسلم نهى أن يقام عن الطعام حتى يرفع في الزوائد في إسناده الوليد بن مسلم مدلس . وكذلك مكحول الدمشقي . ومنير بن الزبير قال فيه دحيم ضعيف . وقال ابن حبان يأتي عن الثقات بالمعضلات . لا تحل الرواية عنه إلا على سبيل الاعتبار . قال الشيخ الألباني : ضعيف جدا⁶⁴⁰

350-295) أخبرنا مروان بن محمد ثنا يحيى بن حمزة حدثني بن وهب عن مكحول عن أبي ثعلبة الخشني عن أبي عبيدة بن الجراح قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : أول دينكم نبوة ورحمة ثم ملك ورحمة ثم ملك أعفر ثم ملك وجبروت يستحل فيها الخمر والحريز قال أبو محمد سنل عن أعفر فقال يشبهه بالتراب وليس فيه خير . قال حسين سليم أسد : إسناده منقطع⁶⁴¹

351-296) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، قَالَ : حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ ، وَمَكْحُولٌ ، عَنْ أَبِي أَمَامَةَ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَهَى يَوْمَ خَيْبَرَ عَنْ أَكْلِ الْحِمَارِ الْأَهْلِيِّ.⁶⁴²

352-297) حَدَّثَنَا حَقَّصُ بْنُ غِيَاثٍ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ أَبِي إِدْرِيسَ ، عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُسَيْبِيِّ ، قَالَ : قُلْتُ : يَا رَسُولَ اللَّهِ ، إِنْ نَعَزُوا أَرْضَ الْعَدُوِّ فَنَحْتُنَّاجُ إِلَى آبِيئِهِمْ ، قَالَ : اسْتَعْنُوا عَنْهَا مَا اسْتَطَعْتُمْ ، فَإِنْ لَمْ تَجِدُوا غَيْرَهَا فَاغْسِلُوهَا ، وَكُلُوا فِيهَا وَاشْرَبُوا.⁶⁴³

353-298) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّ فَاْرَةَ وَقَعَتْ فِي زَيْتٍ ، فَسَأَلُوا النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ؟ فَقَالَ : اسْتَصْنِحُوا بِهِ وَلَا تَأْكُلُوهُ . وَكَانَ مَكْحُولٌ يَقُولُ : إِذَا وَقَعَتْ فِي السَّمْنِ ، فَكَانَ جَامِدًا أَلْقِي وَمَا حَوْلَهُ وَأَكْلَ مَا سِوَى ذَلِكَ ، وَإِنْ كَانَ ذَائِبًا لَمْ يُؤْكَلْ مِنْهُ شَيْءٌ.⁶⁴⁴

354-299) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَهَّابِ الثَّقَفِيُّ ، عَنْ بُرَيْدٍ وَكَانَ مَكْحُولٌ يَقُولُ : إِذَا وَقَعَتْ فِي السَّمْنِ ، فَكَانَ جَامِدًا أَلْقِي وَمَا حَوْلَهُ وَأَكْلَ مَا سِوَى ذَلِكَ ، وَإِنْ كَانَ ذَائِبًا لَمْ يُؤْكَلْ مِنْهُ شَيْءٌ.⁶⁴⁵

⁶⁴⁰ Ibn Mace, "Etime", 21

⁶⁴¹ Darimi, "Eşribe", 8

⁶⁴² Ibn Ebi Şeybe, "Etime", 7

⁶⁴³ Ibn Ebi Şeybe, "Etime", 12

⁶⁴⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Etime", 14

⁶⁴⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Etime", 14

22-كتاب الطب

355-300) حَدَّثَنَا عَبْدُهُ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ عَبْدِ الْعَزِيزِ بْنِ عُمَرَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَحْتَجِمُ أَسْفَلَ مِنَ الدُّوَابَةِ ، وَيَسْمِيهَا مُنْقِدًا.⁶⁴⁶

356-301) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ ، قَالَ : حَدَّثَنَا مَكْحُولٌ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا دَخَلَ مَكَّةَ تَلَقَّاهُ الْجِنَّ بِالشَّرَرِ يَرْمُونَهُ ، فَقَالَ جِبْرِيلُ : يَا مُحَمَّدُ ، تَعَوَّدَ بِهِؤُلَاءِ الْكَلِمَاتِ : فَجُرُوا عَنْهُ ، فَقَالَ : أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ الَّتِي لَا يُجَاوِزُهُنَّ بَرٌّ ، وَلَا فَاجِرٌ مِنْ شَرِّ مَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ ، وَمَا يَعْرُجُ فِيهَا ، وَمِنْ شَرِّ مَا بُثَّ فِي الْأَرْضِ وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا ، وَمِنْ شَرِّ فِتَنِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ، وَمِنْ شَرِّ كُلِّ طَارِقٍ إِلَّا طَارِقًا يَطْرُقُ بِخَيْرٍ يَا رَحْمَنُ.⁶⁴⁷

357-302) حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ ، عَنْ الْأَوْزَاعِيِّ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، وَعَبْدُهُ ، عَنْ أُمِّ عَبْدِ اللَّهِ ابْنَةِ خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ ، عَنْ أَبِيهَا ؛ أَنَّهُ كَانَ لَا يَرَى يَشْرَبُ التَّرْيَاقَ بِأَسَا⁶⁴⁸

358-303) حَدَّثَنَا ابْنُ فَضَيْلٍ ، عَنْ لَيْثٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَنْ احْتَجَمَ يَوْمَ الْأَرْبَعَاءِ ، وَيَوْمَ السَّبْتِ ، فَأَصَابَهُ وَضَحٌ فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ.⁶⁴⁹

359-304) حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ ، عَنْ صَبِيحِ مَوْلَى بَنِي مَرْوَانَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ فِي الرَّهْصَةِ : بِسْمِ اللَّهِ ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الْوَاقِي ، وَأَنْتَ الْبَاقِي ، وَأَنْتَ الشَّافِي ، قَالَ : ثُمَّ يَعْقِدُ خَيْطًا فِيهِ حَدِيدٌ ، أَوْ شَعْرٌ ، ثُمَّ يَرِبُطُ بِهِ الرَّهْصَةَ.⁶⁵⁰

⁶⁴⁶ İbn Ebi Şeybe, "Tıb", 14

⁶⁴⁷ İbn Ebi Şeybe, "Tıb", 28

⁶⁴⁸ İbn Ebi Şeybe, "Tıb", 37

⁶⁴⁹ İbn Ebi Şeybe, "Tıb", 41

⁶⁵⁰ İbn Ebi Şeybe, "Tıb", 65

23-كتاب الحمام

360-305) حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ ، عَنْ أُسَامَةَ بْنِ زَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : كَتَبَ عُمَرُ إِلَى أَمْرَاءِ الْأَجْنَادِ : أَنْ لَا يَدْخُلَ رَجُلٌ الْحَمَّامَ إِلَّا بِمِنْزَرٍ ، وَلَا امْرَأَةٌ إِلَّا مِنْ سَقَمٍ.⁶⁵¹

⁶⁵¹ İbn Ebi Şeybe, "Tahâret", 132

24-كتاب اللباس

361-306) حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ ، عَنِ الْأَوْزَعِيِّ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : رَأَيْتُهُ يَعْتَمُّ وَلَا يَرُخِي طَرْفَ الْعِمَامَةِ.⁶⁵²

362-307) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، أَنَّهُ كَرِهَ الْخِضَابَ بِالْوَسْمَةِ وَقَالَ : خَضَّبَ أَبُو بَكْرٍ بِالْحِنَاءِ وَالْكُتْمِ.⁶⁵³

363-308) حَدَّثَنَا يَزِيدُ ، قَالَ : أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَاشِدٍ ، قَالَ : حَدَّثَنَا مَكْحُولٌ ، قَالَ : كَانَ خَاتَمَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ حَدِيدًا مَلُويًّا ، عَلَيْهِ فِضَّةٌ ، بَادِي.⁶⁵⁴

364-309) حَدَّثَنَا عُبيدُ اللَّهِ ، عَنْ أُسَامَةَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ عَوْفِ بْنِ مَالِكٍ ، قَالَ : أَتَيْتُ عُمَرَ وَفِي يَدَيْ خَاتَمٍ مِنْ ذَهَبٍ ، فَضْرَبَ يَدَيَّ يَعْصَا كَأَنَّهُ مَعَهُ.⁶⁵⁵

365-310) حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ ، عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ ، قَالَ : رَأَيْتُ عَلَى مَكْحُولٍ سَيْفًا مُحَلَّى.⁶⁵⁶

366-311) حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : كَانَ فِي ثُرْسِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَبْشٌ مُصَوَّرٌ ، فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيْهِ ، فَأَصْبَحَ وَقَدْ ذَهَبَ اللَّهُ بِهِ.⁶⁵⁷

367-312) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، قَالَ : حَدَّثَنَا الْقَاسِمُ ، وَمَكْحُولٌ ، عَنْ أَبِي أُسَامَةَ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَعَنَ يَوْمَ خَيْبَرَ الْوَاصِلَةَ وَالْمَوْصُولَةَ ، وَالْوَأْتِمَةَ وَالْمَوْشُومَةَ ، وَالْخَامِشَةَ وَجَهَهَا ، وَالشَّاقَّةَ جَبِيهَا.⁶⁵⁸

⁶⁵² Ibn Ebi Şeybe, "Libâs", 44

⁶⁵³ Ibn Ebi Şeybe, "Libâs", 50

⁶⁵⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Libâs", 59

⁶⁵⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Libâs", 61

⁶⁵⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Libâs", 67

⁶⁵⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Libâs", 69

⁶⁵⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Libâs", 73

25-كتاب الملاحم

368-313) حَدَّثَنَا النَّفِيلِيُّ حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا الْأَوْزَاعِيُّ عَنْ حَسَّانَ بْنِ عَطِيَّةَ قَالَ مَالَ مَكْحُولٌ وَابْنُ أَبِي زَكْرِيَّا إِلَى خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ وَمِلْتُ مَعَهُمْ فَحَدَّثَنَا عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ عَنِ الْهُدْنَةِ قَالَ قَالَ جُبَيْرٌ انْطَلِقْ بِنَا إِلَى ذِي مَخْبَرٍ -رَجُلٍ مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَأَتَيْنَاهُ فَسَأَلُهُ جُبَيْرٌ عَنِ الْهُدْنَةِ فَقَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « سَتُصَالِحُونَ الرُّومَ صَلَاحًا آمِنًا فَتَغْرُونَ أَنْتُمْ وَهُمْ عَدُوًّا مِنْ وَرَائِكُمْ فَتُنْصَرُونَ وَتَعْتَمُونَ وَتَسْلَمُونَ ثُمَّ تَرْجِعُونَ حَتَّى تَنْزِلُوا بِمَرْجِ ذِي ثُلُولٍ فَيَرْفَعَ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ النَّصْرَانِيَّةِ الصَّلِيبَ فَيَقُولُ غَلَبَ الصَّلِيبُ فَيَغْضِبُ رَجُلٌ مِنَ الْمُسْلِمِينَ فَيَدْفُقُهُ فَعِنْدَ ذَلِكَ تَغْدِرُ الرُّومُ وَتَجْمَعُ لِلْمَلْحَمَةِ ».⁶⁵⁹

369-314) حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرِ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ . حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ عَنْ حَسَّانِ بْنِ عَطِيَّةَ قَالَ مَالَ مَكْحُولٌ وَابْنُ أَبِي زَكْرِيَّا إِلَى خَالِدِ بْنِ مَعْدَانَ وَمِلْتُ مَعَهُمَا . فَحَدَّثَنَا عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ قَالَ قَالَ لِي جُبَيْرٌ انْطَلِقْ بِنَا إِلَى ذِي مَخْبَرٍ وَكَانَ رَجُلًا مِنْ أَصْحَابِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ . فَانْطَلَقْتُ مَعَهُمَا . فَسَأَلَهُ عَنِ الْهُدْنَةِ . فَقَالَ سَمِعْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : (سَتُصَالِحُكُمْ الرُّومَ صَلَاحًا آمِنًا . ثُمَّ تَغْرُونَ أَنْتُمْ وَهُمْ عَدُوًّا . فَتَنْتَصِرُونَ وَتَعْتَمُونَ وَتَسْلَمُونَ ثُمَّ تَنْصَرِفُونَ . حَتَّى تَنْزِلُوا بِمَرْجِ ذِي ثُلُولٍ . فَيَرْفَعُ رَجُلٌ مِنْ أَهْلِ الصَّلِيبِ الصَّلِيبَ فَيَقُولُ غَلَبَ الصَّلِيبُ . فَيَغْضِبُ رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ . فَيَقُومُ إِلَيْهِ فَيَدْفُقُهُ . فَعِنْدَ ذَلِكَ تَغْدِرُ الرُّومُ وَيَجْتَمِعُونَ لِلْمَلْحَمَةِ) فِي الزَّوَائِدِ إِسْنَادُهُ حَسَنٌ . وَرَوَى أَبُو دَاوُدَ بَعْضَهُ⁶⁶⁰

370-315) حَدَّثَنَا عَبَّاسُ الْعَنْبَرِيُّ حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ ثَابِتِ بْنِ ثَوْبَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ مَكْحُولٍ عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ عَنْ مَالِكِ بْنِ يُخَامِرَ عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « عُمَرَانُ بَيْتِ الْمَقْدِسِ خَرَابٌ يَثْرِبُ وَخَرَابٌ يَثْرِبُ وَخُرُوجُ الْمَلْحَمَةِ وَخُرُوجُ الْمَلْحَمَةِ فَتُحُفُّ الْقُسْطَنْطِينِيَّةَ وَفَتْحُ الْقُسْطَنْطِينِيَّةِ خُرُوجُ الدَّجَالِ » . ثُمَّ ضَرَبَ بِيَدِهِ عَلَى فَخِذِ الَّذِي حَدَّثَ . أَوْ مَنَكِبِهِ . ثُمَّ قَالَ إِنَّ هَذَا لِحَقٌّ كَمَا أَنَّكَ هَاهُنَا أَوْ كَمَا أَنَّكَ قَاعِدٌ . يَعْنِي مُعَاذُ بْنُ جَبَلٍ.⁶⁶¹

371- (...) حَدَّثَنَا هَاشِمُ بْنُ الْقَاسِمِ ، قَالَ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ ثَابِتِ بْنِ ثَوْبَانَ ، عَنْ أَبِيهِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ جُبَيْرِ بْنِ نُفَيْرٍ ، عَنْ مَالِكِ بْنِ يُخَامِرَ ، عَنْ مُعَاذِ بْنِ جَبَلٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : عُمَرَانُ بَيْتِ الْمَقْدِسِ خَرَابٌ يَثْرِبُ ، وَخَرَابٌ يَثْرِبُ خُرُوجُ الْمَلْحَمَةِ ، وَخُرُوجُ الْمَلْحَمَةِ فَتُحُفُّ الْقُسْطَنْطِينِيَّةَ وَفَتْحُ الْقُسْطَنْطِينِيَّةِ خُرُوجُ الدَّجَالِ ، ثُمَّ يَضْرِبُ بِيَدِهِ عَلَى فَخِذِ الَّذِي حَدَّثَهُ ، أَوْ مَنَكِبِهِ ، ثُمَّ قَالَ : إِنَّ هَذَا هُوَ الْحَقُّ كَمَا أَنَّكَ هَاهُنَا ، أَوْ كَمَا أَنَّكَ قَاعِدٌ ، يَعْنِي مُعَاذًا.⁶⁶²

⁶⁵⁹ Ebu Davud, "Melâhim", 2

⁶⁶⁰ Ibn Mâce "Melâhim", 35

⁶⁶¹ Ebu Davud, "Melâhim", 3

⁶⁶² Ibn Ebi Şeybe, "Fiten", 1

372-316) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ حَدَّثَنَا ثَابِتُ بْنُ زَيْدٍ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : أَوَّلُ الْأَرْضِ خَرَابًا
أَرْمِينِيَّةً ، ثُمَّ مِصْرٌ.⁶⁶³

373-317) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، قَالَ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : مَا بَيْنَ الْمَلْحَمَةِ
وَفَتْحِ الْفُسْطَاطِيَّةِ وَخُرُوجِ الدَّجَالِ إِلَّا سَبْعَةٌ أَشْهُرٌ ، وَمَا ذَاكَ إِلَّا كَهَيْئَةِ الْعِقْدِ يَنْقَطِعُ فَيَبْعُ بَعْضُهُ بَعْضًا.⁶⁶⁴

374-318) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، أَنَّ مُعَاذَ بْنَ جَبَلٍ ، قَالَ :
عُمَرَانُ بَيْتِ الْمَقْدِسِ خَرَابٌ يَثْرَبُ ، وَخُرُوجُ الْمَلْحَمَةِ فَتْحُ الْفُسْطَاطِيَّةِ ، وَفَتْحُ الْفُسْطَاطِيَّةِ خُرُوجُ الدَّجَالِ ، ثُمَّ
ضَرْبَ يَدَيْهِ عَلَى مَنْكِبِ رَجُلٍ ، وَقَالَ : وَاللَّهِ إِنَّ ذَلِكَ لَحَقٌّ.⁶⁶⁵

375-319) حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : قَالَ عُمَرُ : أَيُّهَا النَّاسُ ،
هَاجِرُوا قِبَلَ الْحَبَشَةِ ، تَخْرُجْ مِنْ أَوْدِيَةِ بَنِي عَلِيٍّ نَارٌ تُقِيلُ مَنْ قِبَلَ الْيَمَنِ تَحْشُرُ النَّاسَ ، تَسِيرُ إِذَا سَارُوا ، وَتَقِيمُ
إِذَا نَامُوا حَتَّى إِنِّهَا لَتَحْشُرُ الْجِعْلَانَ حَتَّى تَنْتَهِيَ بِهِمْ إِلَى بُصْرَى ، وَحَتَّى إِنَّ الرَّجُلَ لَيَقَعُ فَتَقِفُ حَتَّى تَأْخُذَهُ.⁶⁶⁶

376-320) حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ سَهْلٍ الرَّمْلِيُّ حَدَّثَنَا الْوَلِيدُ حَدَّثَنَا سَعِيدُ بْنُ عَبْدِ الْعَزِيزِ عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ لَتَمُخْرَنَ الرُّومُ
الشَّامَ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا لَا يَمْتَنِعُ مِنْهَا إِلَّا دِمَشْقُ وَعَمَّانُ.⁶⁶⁷

377-321) حَدَّثَنَا مُوسَى بْنُ إِسْمَاعِيلَ حَدَّثَنَا حَمَّادٌ حَدَّثَنَا بُرْدٌ أَبُو الْعَلَاءِ عَنْ مَكْحُولٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَوْضِعُ فُسْطَاطِ الْمُسْلِمِينَ فِي الْمَلْأَمِ أَرْضٌ يُقَالُ لَهَا الْغُوطَةُ ».⁶⁶⁸

⁶⁶³ Ibn Ebi Şeybe, "Evâil", 1

⁶⁶⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Fiten", 1

⁶⁶⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Fiten", 1

⁶⁶⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Fiten", 1

⁶⁶⁷ Ebu Davud, "Sünne", 8

⁶⁶⁸ Ebu Davud, "Sünne", 8

26-كتاب الحدود

378-322) حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ بْنُ سَعِيدٍ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ حَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَيْرِيزٍ قَالَ سَأَلْنَا فَضَالَهَ بْنَ عُبَيْدٍ عَنْ تَعْلِيْقِ الْيَدِ فِي الْعُنُقِ لِلْسَّارِقِ أَمِنْ السَّنَةِ هُوَ قَالَ أَتَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَارِقٍ فَقُطِعَتْ يَدُهُ ثُمَّ أَمَرَ بِهَا فُعِلَتْ فِي عُنُقِهِ.⁶⁶⁹

379(...)(حَدَّثَنَا قُتَيْبَةُ حَدَّثَنَا عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ الْمَقْدَمِيُّ حَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَيْرِيزٍ قَالَ : سَأَلْتُ فَضَالَهَ بْنَ عُبَيْدٍ عَنْ تَعْلِيْقِ الْيَدِ فِي عُنُقِ السَّارِقِ أَمِنْ السَّنَةِ هُوَ ؟ قَالَ أَتَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَارِقٍ فَقُطِعَتْ يَدُهُ ثُمَّ أَمَرَ بِهَا فُعِلَتْ فِي عُنُقِهِ . قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ : ضَعِيفٌ⁶⁷⁰

380(...)(أَخْبَرَنَا سُوَيْدُ بْنُ نَصْرٍ قَالَ أَنْبَأَنَا عَبْدُ اللَّهِ عَنْ أَبِي بَكْرٍ بْنِ عَلِيٍّ عَنِ الْحَجَّاجِ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ ابْنِ مُحَيْرِيزٍ قَالَ سَأَلْتُ فَضَالَهَ بْنَ عُبَيْدٍ عَنْ تَعْلِيْقِ يَدِ السَّارِقِ فِي عُنُقِهِ قَالَ : سَنَةَ قَطَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَ سَارِقٍ وَعُلِقَ يَدُهُ فِي عُنُقِهِ . قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ : ضَعِيفٌ⁶⁷¹

381(...)(أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالَ حَدَّثَنِي عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ الْمَقْدَمِيُّ قَالَ حَدَّثَنَا الْحَجَّاجُ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَيْرِيزٍ قَالَ : قُلْتُ لِفَضَالَهَ بْنَ عُبَيْدٍ أَرَأَيْتَ تَعْلِيْقَ الْيَدِ فِي عُنُقِ السَّارِقِ مِنْ السَّنَةِ هُوَ قَالَ نَعَمْ أَتَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَارِقٍ فَقُطِعَ يَدُهُ وَعُلِقَ فِي عُنُقِهِ قَالَ أَبُو عَبْدِ الرَّحْمَنِ الْحَجَّاجُ بْنُ أَرْطَاةٍ ضَعِيفٌ وَلَا يَحْتَجُّ بِحَدِيثِهِ . قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ : ضَعِيفٌ⁶⁷²

382(...)(حَدَّثَنَا أَبُو بَكْرٍ بْنُ أَبِي شَيْبَةَ قَالُوا ثَنَا عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ عَطَاءِ بْنِ مَقْدَمٍ عَنِ الْحَجَّاجِ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ ابْنِ مُحَيْرِيزٍ قَالَ سَأَلْتُ فَضَالَهَ بْنَ عُبَيْدٍ عَنْ تَعْلِيْقِ الْيَدِ فِي الْعُنُقِ ؟ فَقَالَ السَّنَةَ قَطَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَ رَجُلٍ ثُمَّ عُلِقَ فِي عُنُقِهِ . قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ : ضَعِيفٌ⁶⁷³

383(...)(حَدَّثَنَا أَبُو بَشْرٍ بَكْرُ بْنُ خَلْفٍ قَالُوا ثَنَا عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ عَطَاءِ بْنِ مَقْدَمٍ عَنِ الْحَجَّاجِ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ ابْنِ مُحَيْرِيزٍ قَالَ سَأَلْتُ فَضَالَهَ بْنَ عُبَيْدٍ عَنْ تَعْلِيْقِ الْيَدِ فِي الْعُنُقِ ؟ فَقَالَ السَّنَةَ قَطَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَ رَجُلٍ ثُمَّ عُلِقَ فِي عُنُقِهِ . قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ : ضَعِيفٌ⁶⁷⁴

384(...)(حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَشَّارٍ قَالُوا ثَنَا عُمَرُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ عَطَاءِ بْنِ مَقْدَمٍ عَنِ الْحَجَّاجِ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ ابْنِ مُحَيْرِيزٍ قَالَ سَأَلْتُ فَضَالَهَ بْنَ عُبَيْدٍ عَنْ تَعْلِيْقِ الْيَدِ فِي الْعُنُقِ ؟ فَقَالَ السَّنَةَ قَطَعَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَدَ رَجُلٍ ثُمَّ عُلِقَ فِي عُنُقِهِ . قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ : ضَعِيفٌ⁶⁷⁵

⁶⁶⁹ Ebu Davud, "Hudûd", 22

⁶⁷⁰ Tirmizi, "Hudûd", 17

⁶⁷¹ Nesai, "Kat'us-sarik", 18

⁶⁷² Nesai, "Kat'us-sarik", 18

⁶⁷³ İbn Mace, "Hudûd", 23

⁶⁷⁴ İbn Mace, "Hudûd", 23

⁶⁷⁵ İbn Mace, "Hudûd", 23

385- (...)(حدثنا أبو سلمة الجوباري يحيى بن خلف قالوا ثنا عمر بن علي بن عطاء بن مقدم عن حجاج عن مكحول عن ابن محيريز قال سألت فضالة بن عبيد عن تعليق اليد في العنق؟ فقال السنة قطع رسول الله صلى الله عليه وسلم يد رجل ثم علقها في عنقه . قال الشيخ الألباني : ضعيف⁶⁷⁶

386- (...)(حدثنا عمر بن علي بن عطاء بن مقدم ، عن حجاج ، عن مكحول ، عن ابن محيريز ، عن فضالة بن عبيد ، قال : سألته عن تعليق اليد في العنق؟ فقال : السنة ، قطع رسول الله صلى الله عليه وسلم يد رجل ، ثم علقها في عنقه.⁶⁷⁷

387- (323)حدثنا عبد الأعلى ، عن برد ، عن مكحول ، قال : يُقطع السارق في ثمن المِجن.⁶⁷⁸

388- (324)حدثنا عيسى بن يونس ، عن أبي بكر ، قال : سمعتُ مكحولاً ، يقول : إذا بلغ العلام خمس عشرة سنة ، جازتْ شهادته ، ووجبتْ عليه الحدود.⁶⁷⁹

389- (325)حدثنا عبد السلام ، عن إسحاق بن أبي فروة ، عن مكحول ، وعطاء ؛ أن عمر ، وعلياً كانا يضربان العبد يقدف الحرَّ أربعين.⁶⁸⁰

390- (326)حدثنا عبد الرحمن بن مهدي ، عن محمد بن راشد ، عن مكحول ، قال : يضرب أربعين.⁶⁸¹

391- (327)حدثنا أبو أسامة ، عن عبد الرحمن بن يزيد بن جابر ، عن مكحول ؛ أن عمر ، قال : إذا سرق فاقطعوا يده ، ثم إن عاد فاقطعوا رجله ، ولا تقطعوا يده الأخرى ، وذرؤه يأكل بها الطعام ويستنجي بها من الغائط ، ولكن احبسوه عن المسلمين.⁶⁸²

392- (328)حدثنا عبد الوهاب ، عن برد ، عن مكحول ، والزهرى ، قال : يجوزُ طلاقُ السكران ، ويقطع إن سرق.⁶⁸³

393- (329)حدثنا معتمر بن سليمان ، عن محمد بن الزبير ، عن مكحول ، قال : إذا لاعن الرجل ، وأبت المرأة أن تلعن ، رجمت.⁶⁸⁴

394- (330)حدثنا رواد بن الجراح ، عن الأوزاعي ، عن مكحول ؛ في جارية بين ثلاثه ، وقع عليها أحدهم ، فقال : عليه أدنى الحدين مئة ، وعليه ثلثا ثمنها ، وثلثا عقرها ، وبلي قيمة الولد إن كان.⁶⁸⁵

⁶⁷⁶ Ibn Mace, "Hudūd", 23

⁶⁷⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Hudūd", 166

⁶⁷⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Hudūd", 3

⁶⁷⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Hudūd", 12

⁶⁸⁰ Ibn Ebi Şeybe, "Hudūd", 22

⁶⁸¹ Ibn Ebi Şeybe, "Hudūd", 23

⁶⁸² Ibn Ebi Şeybe, "Hudūd", 29

⁶⁸³ Ibn Ebi Şeybe, "Hudūd", 58

⁶⁸⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Hudūd", 62

⁶⁸⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Hudūd", 73

395-331) حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ، عَنْ حَجَّاج ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : قَالَ عُمَرُ : لَا أُوتَى بِرَجُلٍ وَقَعَ عَلَى جَارِيَةٍ
امْرَأَتِهِ ، إِلَّا فَعَلْتُ وَفَعَلْتُ.⁶⁸⁶

396-332) حَدَّثَنَا ابْنُ يَمَانَ ، عَنْ شَيْخٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : لَا يُقَطَّعُ ، إِلَّا أَنْ يَكُونَ لِلْقَبْرِ بَابٌ.⁶⁸⁷

397-333) حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ ، عَنْ حَجَّاج ، عَنْ مَكْحُولٍ ، وَالْوَلِيدِ بْنِ أَبِي مَالِكٍ ؛ أَنَّ عُمَرَ كَتَبَ فِي شَاهِدِ الزُّورِ :
يُضْرَبُ أَرْبَعِينَ سَوْطًا ، وَيَسْحَمُ وَجْهَهُ ، وَيُحْلَقُ رَأْسُهُ ، وَيُطَالُ حَبْسُهُ.⁶⁸⁸

398- (...) حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ ، عَنْ حَجَّاج ، عَنْ مَكْحُولٍ ، وَالْوَلِيدِ بْنِ أَبِي مَالِكٍ ، قَالَ : كَتَبَ عُمَرُ بْنُ الْخَطَّابِ فِي
شَاهِدِ الزُّورِ ؛ يُضْرَبُ أَرْبَعِينَ سَوْطًا ، وَيَسْحَمُ وَجْهَهُ ، وَيُحْلَقُ رَأْسُهُ ، وَيُطَافُ بِهِ ، وَيُطَالُ حَبْسُهُ.⁶⁸⁹

399-334) حَدَّثَنَا ابْنُ فَضَيْلٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدِ الضَّبِّيِّ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ
وَسَلَّمَ : جَنَّبُوا مَسَاجِدَكُمْ إِقَامَةَ حُدُودِكُمْ.⁶⁹⁰

400-335) حَدَّثَنَا ابْنُ مَبْرَكٍ ، عَنْ حُسَيْنٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ فِي رَجُلٍ قَالَ لِرَجُلٍ : يَا زَانَ ، يَا بَنَ الزَّانِيَةِ ، قَالَ :
يُضْرَبُ حَذَّيْنِ.⁶⁹¹

401-336) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ ابْنِ أَبِي عَرُوبَةَ ، عَنْ عَامِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : إِذَا قُذِفَ ثُمَّ طَلَّقَ ،
لَا عَنَ.⁶⁹²

402-337) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ ، قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَاشِدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ فِي رَجُلٍ دَخَلَ حَمَامًا ؛ فَأَخَذَ
جُبَّةً فَلَيْسَهَا بَيْنَ قَمِيصَيْنِ ، قَالَ : يُقَطَّعُ.⁶⁹³

403-338) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، قَالَ : حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : قَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ
عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمُوضِحَةِ فَصَاعِدًا ؛ قَضَى فِي الْمُوضِحَةِ : بِخَمْسٍ مِنَ الْإِيلِ ، وَفِي الْمُنْقَلَةِ : خَمْسَ عَشْرَةَ ، وَفِي
الْمَأْمُومَةِ : الثَّلَاثَ ، وَفِي الْجَانِفَةِ : الثَّلَاثَ.⁶⁹⁴

⁶⁸⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Hudûd", 75

⁶⁸⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Hudûd", 89

⁶⁸⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Hudûd", 94

⁶⁸⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Hudûd", 108

⁶⁹⁰ Ibn Ebi Şeybe, "Hudûd", 96

⁶⁹¹ Ibn Ebi Şeybe, "Hudûd", 118

⁶⁹² Ibn Ebi Şeybe, "Hudûd", 134

⁶⁹³ Ibn Ebi Şeybe, "Hudûd", 179

⁶⁹⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Akdiyetu Rasul" (sas)

27-كتاب الديات

- 404-339) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، عَنْ سُفْيَانَ ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى ، عَنْ مَكْحُولٍ قَالَ : ثُوْقِي رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وَالِدِيَّةَ ثَمَانُ مِئَةِ دِينَارٍ ، فَخَشِيَ عُمَرُ مِنْ بَعْدِهِ ، فَجَعَلَهَا اثْنَيْ عَشَرَ أَلْفَ دِرْهَمٍ ، أَوْ أَلْفَ دِينَارٍ.⁶⁹⁵
- 405-340) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى فِي الْمُوضِحَةِ بِخَمْسٍ مِنَ الْإِبِلِ ، وَلَمْ يَقْضَ فِيهَا سِوَى ذَلِكَ.⁶⁹⁶
- 406-341) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى فِي الْمُوضِحَةِ فَصَاعِدًا ، فَجَعَلَ فِي الْمُوضِحَةِ خَمْسًا مِنَ الْإِبِلِ.⁶⁹⁷
- 407-342) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ مَكْحُولٍ (ح) وَعَنْ أَشْعَثَ ، عَنِ الرَّهْرِيِّ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى فِي الْأَمَةِ ثَلَاثَ دِيَّيَةٍ.⁶⁹⁸
- 408-343) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : قَضَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي الْمُنْقَلَةِ خَمْسَ عَشْرَةَ.⁶⁹⁹
- 409-344) حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : الْمُوضِحَةُ فِي الْوَجْهِ وَالرَّأْسِ سَوَاءٌ ، إِلَّا أَنْ يَكُونَ فِي الْوَجْهِ شَيْئٌ ، فَيَزِيدُ عَلَى قَدْرِ الشَّيْئِ.⁷⁰⁰
- 410-345) حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدٍ ، قَالَ : الْمُوضِحَةُ فِي الْوَجْهِ وَالرَّأْسِ وَالْأَنْفِ سَوَاءٌ.⁷⁰¹
- 411-346) حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدٍ ، قَالَ : إِذَا اصْطَلَمَتِ الْأُذُنُ فِيهَا دِيَّيَهَا.⁷⁰²
- 412-347) حَدَّثَنَا يَزِيدُ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ أَسْلَمٍ ، قَالَ : فِي الْأُرْتَبَةِ ثَلَاثُ دِيَّيَةِ الْأَنْفِ ، وَفِي الْوَتْرَةِ ثَلَاثُ دِيَّيَةِ الْأَنْفِ.⁷⁰³
- 413-348) حَدَّثَنَا عَبَادُ بْنُ الْعَوَّامِ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ، قَالَ : فِي الْحَرَمَاتِ الثَّلَاثِ فِي الْأَنْفِ الدِّيَّةُ ، وَفِي كُلِّ وَاحِدَةٍ ثَلَاثُ الدِّيَّةِ.⁷⁰⁴

⁶⁹⁵ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 1
⁶⁹⁶ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 6
⁶⁹⁷ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 6
⁶⁹⁸ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 8
⁶⁹⁹ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 10
⁷⁰⁰ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 11
⁷⁰¹ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 11
⁷⁰² İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 12
⁷⁰³ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 14
⁷⁰⁴ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 14

- 414- (...) حَدَّثَنَا عَبَادُ بْنُ الْعَوَّامِ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ عَامِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ، قَالَ : فِي الْخَرَمَاتِ الثَّلَاثِ فِي الْأَنْفِ الدِّيَّةُ ، وَفِي كُلِّ وَاحِدَةٍ ثَلَاثُ الدِّيَّةِ.⁷⁰⁵
- 415- (349) حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ، قَالَ : فِي الْحَاجِبِينَ ثَلَاثُ الدِّيَّةِ.⁷⁰⁶
- 416- (350) حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ؛ فِي الشَّعْرِ إِذَا لَمْ يَنْبِتْ فَالدِّيَّةُ.⁷⁰⁷
- 417- (351) حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدٍ ، قَالَ : فِي الشَّعْرِ الْأَعْلَى نِصْفُ الدِّيَّةِ ، وَفِي الشَّعْرِ الْأَسْفَلِ ثَلَاثُ الدِّيَّةِ.⁷⁰⁸
- 418- (352) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُبِيرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : كَانُوا يَجْعَلُونَ فِي جَفْنِي الْعَيْنِ إِذَا نَدَرَا عَنِ الْعَيْنِ الدِّيَّةَ ، وَذَلِكَ أَنَّهُ لَا بَقَاءَ لِلْعَيْنِ بَعْدَهُمَا ، فَإِنْ تَفَرَّقَا جَعَلُوا فِي الْأَسْفَلِ الثَّلَاثَ ، وَفِي الْأَعْلَى الثَّلَاثِينَ ، وَذَلِكَ أَنَّهُ أَجْزَأُ عَنِ الْعَيْنِ مِنَ الْأَسْفَلِ ، يَسْتَرُّ وَيَكْفُ عَنْهَا.⁷⁰⁹
- 419- (353) حَدَّثَنَا ابْنُ مُبِيرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : كَانُوا يَجْعَلُونَ فِي الْفَمِ إِذَا انشَقَّ الدِّيَّةُ.⁷¹⁰
- 420- (354) حَدَّثَنَا ابْنُ مُبِيرٍ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ، قَالَ : إِذَا ضُرِبَ الرَّجُلُ حَتَّى يَذْهَبَ سَمْعُهُ فَبِهِ الدِّيَّةُ.⁷¹¹
- 421- (355) حَدَّثَنَا عَمْرُ بْنُ عَلِيٍّ بْنُ عَطَاءِ بْنِ مُدَّمٍ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ؛ فِي الرَّجُلِ يَدْعِي أَنَّهُ قَدْ ذَهَبَ سَمْعُهُ ، قَالَ : يُحْلَفُ عَلَيْهِ.⁷¹²
- 422- (356) حَدَّثَنَا حَفْصٌ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدٍ ، قَالَ : إِذَا ضُرِبَ الرَّجُلُ فَحَدِبَ ، أَوْ غَنَّ ، أَوْ بُحَّ ، فَبِهِ كُلُّ وَاحِدَةٍ الدِّيَّةِ.⁷¹³
- 423- (357) حَدَّثَنَا عَبَادُ بْنُ الْعَوَّامِ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدٍ ؛ فِي الصَّعَرِ الدِّيَّةُ.⁷¹⁴
- 424- (358) حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدٍ ؛ فِي الشَّقَّةِ السُّفْلَى ثَلَاثُ الدِّيَّةِ ، لِأَنَّهَا نَحْبِسُ الطَّعَامَ وَالشَّرَابَ ، وَفِي الْعُلْيَا ثَلَاثُ الدِّيَّةِ.⁷¹⁵

⁷⁰⁵ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 14

⁷⁰⁶ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 17

⁷⁰⁷ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 18

⁷⁰⁸ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 19

⁷⁰⁹ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 20

⁷¹⁰ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 22

⁷¹¹ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 23

⁷¹² İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 24

⁷¹³ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 25

⁷¹⁴ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 26

425-(359) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، رَفَعَهُ ، مِثْلَهُ.⁷¹⁶

426-(360) حَدَّثَنَا عَبَادُ بْنُ الْعَوَّامِ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَامِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ، قَالَ : فِي اللِّسَانِ إِذَا انْشَقَّ ، ثُمَّ التَّمَّ عَشْرُونَ بَعِيرًا.⁷¹⁷

427-(361) حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ، قَالَ : الْأَصَابِعُ سَوَاءٌ.⁷¹⁸

428-(362) حَدَّثَنَا عَبَادُ بْنُ الْعَوَّامِ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدٍ ، (ح) وَعَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ حُصَيْنِ ، عَنْ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ الْحَارِثِ ، عَنْ عَلِيٍّ (ح) وَعَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ الْحَكَمِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ، قَالَ : إِذَا اسْوَدَّتِ السِّنُّ تَمَّ عَقْلَهَا.⁷¹⁹

429-(...) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدٍ ، (ح) وَعَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ حُصَيْنِ الْحَارِثِيِّ ، عَنْ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ الْحَارِثِ ، عَنْ عَلِيٍّ (ح) وَعَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ الْحَكَمِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ؛ مِثْلَهُ.⁷²⁰

430-(363) حَدَّثَنَا عَبَادُ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدٍ مِثْلَهُ (السن إذا أصيبت قال : يتربص بها حولا.⁷²¹)

431-(364) حَدَّثَنَا عَبَادُ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدٍ (ح) وَعَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ الْحَكَمِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ؛ مِثْلَهُ. (في السن إذا كسر بعضها ، أعطى صاحبها بحساب ما نقص منها).⁷²²

432-(...) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدٍ ، (ح) وَعَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ الْحَكَمِ ، عَنْ إِبْرَاهِيمَ ؛ مِثْلَهُ.⁷²³

433-(365) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، (ح) وَعَنْ أَشْعَثَ ، عَنْ الزُّهْرِيِّ ؛ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَضَى فِي الْجَانِفَةِ ثَلَاثَ الدِّيَةِ.⁷²⁴

434-(366) حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدٍ ؛ فِي النَّافِذَةِ فِي الْجَوْفِ ثَلَاثَ الدِّيَةِ ، وَفِي الْأُخْرَى مِنْهُ دِينَارٌ.⁷²⁵

435-(367) حَدَّثَنَا حَاتِمُ بْنُ وَرْدَانَ ، عَنْ بُرَيْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : الْجَانِفَةُ فِي الْجَوْفِ حَتَّى يَخْرُجَ مِنَ الْجَانِبِ الْآخَرِ جَائِفَتَانِ.⁷²⁶

⁷¹⁵ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 28

⁷¹⁶ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 29

⁷¹⁷ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 29

⁷¹⁸ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 36

⁷¹⁹ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 42

⁷²⁰ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 42

⁷²¹ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 43

⁷²² İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 44

⁷²³ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 44

⁷²⁴ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 47

⁷²⁵ İbn Ebi Şeybe, "Diyât", 49

436-368) حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ، قَالَ : فِي كُلِّ نَافِذَةٍ فِي عُضْوٍ مِنَ الْيَدِ وَالرِّجْلِ ، مِنْهُ دِينَارٌ.⁷²⁷

437-369) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ؛ أَنَّهُ قَضَى فِي الظُّفْرِ إِذَا سَقَطَ فَلَمْ يَبْتَأْ ، أَوْ نَبَتَ مُتَعَبِّرًا : عَشْرَةَ دَنَانِيرَ ، وَإِنْ خَرَجَ أبيضَ ففِيهِ خَمْسَ دَنَانِيرَ.⁷²⁸

438-370) حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ (ح) وَعَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ أَبِي إِسْحَاقَ ، عَنْ عَاصِمٍ ، عَنْ عَلِيِّ (ح) وَعَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ عُرْوَةَ بْنِ الزُّبَيْرِ (ح) وَعَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ عَمْرِو بْنِ شُعَيْبٍ ؛ أَنَّهُمْ قَالُوا : الْبَيْضَتَانِ سَوَاءٌ.⁷²⁹

439-371) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، قَالَ : حَدَّثَنَا عَبْدُ الْوَاحِدِ بْنُ زِيَادٍ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدٍ ؛ فِي الْفَتْقِ الدِّيَّةُ.⁷³⁰

440-372) حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدٍ ، قَالَ : فِي الصُّلْبِ الدِّيَّةُ.⁷³¹

441- (...) حَدَّثَنَا أَبُو مُعَاوِيَةَ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدٍ ، قَالَ : فِي الصُّلْبِ الدِّيَّةُ.⁷³²

442-373) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ بْنُ سُلَيْمَانَ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ؛ أَنَّهُ قَضَى فِي حَلْمَةِ نَدْيِ الْمَرْأَةِ رُبْعَ دِيْنِيهَا ، وَفِي حَلْمَةِ نَدْيِ الرَّجُلِ ثَمَنَ دِيْنِيهِ.⁷³³

443-374) حَدَّثَنَا ابْنُ مَهْدِيٍّ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ رَاشِدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : نَدْيُ الْمَرْأَةِ نِصْفُ عَقْلِيهَا ، وَإِنْ كَانَتْ عَاقِرًا.⁷³⁴

444-375) حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍ ، عَنْ أَيُّوبَ بْنِ مُوسَى ، عَنْ عَطَاءٍ وَمَكْحُولٍ ، وَابْنِ شِهَابٍ ، قَالُوا (فِي الْحَرْبِ يَقْتُلُ الْعَبْدَ خَطَأً) : قِيمَتُهُ يَوْمَ يُصَابُ.⁷³⁵

445- (...) حَدَّثَنَا مَعْمَرٌ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : قِيمَتُهُ يَوْمَ يُصَابُ.⁷³⁶

446-376) حَدَّثَنَا إِسْمَاعِيلُ بْنُ عِيَّاشٍ ، عَنْ عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ عُبَيْدِ الْكَلَاعِيِّ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : لَا يُقَادُ مِنَ الْجَائِفَةِ ، وَالْمَأْمُومَةِ ، وَالْمُنْقَلَةِ ، وَالنَّاخِرَةِ.⁷³⁷

⁷²⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Diyât", 49

⁷²⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Diyât", 49

⁷²⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Diyât", 54

⁷²⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Diyât", 57

⁷³⁰ Ibn Ebi Şeybe, "Diyât", 61

⁷³¹ Ibn Ebi Şeybe, "Diyât", 61

⁷³² Ibn Ebi Şeybe, "Diyât", 61

⁷³³ Ibn Ebi Şeybe, "Diyât", 62

⁷³⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Diyât", 63

⁷³⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Diyât", 66

⁷³⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Diyât", 68

⁷³⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Diyât", 80

447-377) حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدٍ ، قَالَ : فِي الْعَقْلِ الدِّيَّةُ.⁷³⁸

448-378) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ رَاشِدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : لَيْسَ عَلَى أَهْلِ الْقَبِيلَةِ مِنْ دِيَّةِ الْعَبْدِ شَيْءٌ.⁷³⁹

449-379) حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنِ الزُّهْرِيِّ ، عَنْ سَعِيدِ بْنِ الْمُسَيَّبِ (ح) وَعَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ عُمَرَ بْنِ عَبْدِ الْعَزِيزِ ؛ أَنَّهُمَا قَالَا : يُعَاقِلُ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ فِي ثَلَاثِ دِيَّتَيْهَا ، ثُمَّ يَخْتَلِفَانِ.⁷⁴⁰

450-380) حَدَّثَنَا عَبَّادٌ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدٍ ؛ فِي السَّقَطِ يَقَعُ فَيَتَحَرَّكُ ، قَالَ : كَمَلْتُ دِيَّتَهُ ؛ اسْتَهَلَ ، أَوْ لَمْ يَسْتَهَلْ.⁷⁴¹

451-381) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ عُبَيْدٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، قَالَ : حَدَّثَنِي مَكْحُولٌ ، قَالَ : لَمَّا قَدِمَ عَلَيْنَا عُمَرُ بَيْتَ الْمَقْدِسِ أُعْطِيَ عِبَادَهُ بَنُ الصَّامِتِ رَجُلًا مِنْ أَهْلِ الدِّمَّةِ دَابَّتُهُ يُمَسِّكُهَا ، فَأَبَى عَلَيْهِ فَشَجَّهُ مُوضِحَةً ، ثُمَّ دَخَلَ الْمَسْجِدَ ، فَلَمَّا خَرَجَ عُمَرُ صَاحَ النَّبْطِيُّ إِلَى عُمَرَ ، فَقَالَ عُمَرُ : مَنْ صَاحِبُ هَذَا ؟ قَالَ عِبَادَةُ : أَنَا صَاحِبُ هَذَا ، قَالَ : مَا أَرَدْتَ إِلَى هَذَا ؟ قَالَ : أُعْطِيْتُهُ دَابَّتِي يُمَسِّكُهَا فَأَبَى ، وَكُنْتُ امْرَأَةً فِي حَدٍّ ، قَالَ : إِمَّا لَا ، فَاقْعُدْ لِلْقَوَدِ ، فَقَالَ لَهُ زَيْدُ بْنُ ثَابِتٍ : مَا كُنْتُ لِتَقْيِيدِ عَبْدِكَ مِنْ أَخِيكَ ، قَالَ : أَمَا وَاللَّهِ لَئِنْ تَجَافَيْتَ لَكَ عَنِ الْقَوَدِ لِأَعْيُنِكَ فِي الدِّيَّةِ ، أُعْطِيَهِ عَقْلَهَا مَرَّتَيْنِ.⁷⁴²

452-382) حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ بَكْرٍ ، عَنِ ابْنِ جُرَيْجٍ ، قَالَ : حَدَّثْتُ عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ؛ أَنَّهُ قَالَ : فِي السِّنِّ الزَّائِدَةِ ثَلَاثُ السِّنِّ.⁷⁴³

453-383) حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحِيمِ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ، قَالَ : فِي شَحْمَةِ الْأُذُنِ ثَلَاثُ دِيَّةِ الْأُذُنِ.⁷⁴⁴

454-...) حَدَّثَنَا ابْنُ نُمَيْرٍ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ زَيْدِ بْنِ ثَابِتٍ ، قَالَ : فِي شَحْمَةِ الْأُذُنِ ثَلَاثُ دِيَّةِ الْأُذُنِ.⁷⁴⁵

⁷³⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Diyât", 89

⁷³⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Diyât", 103

⁷⁴⁰ Ibn Ebi Şeybe, "Diyât", 115

⁷⁴¹ Ibn Ebi Şeybe, "Diyât", 118

⁷⁴² Ibn Ebi Şeybe, "Diyât", 177

⁷⁴³ Ibn Ebi Şeybe, "Diyât", 202

⁷⁴⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Diyât", 249

⁷⁴⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Diyât", 249

28-كتاب الفضائل

455-384) حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ بَزِيدِ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : كَانَ فِي ثَرْسِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ كَبْشٌ مُصَوَّرٌ فَشَقَّ ذَلِكَ عَلَيْهِ ، فَأَصْبَحَ وَقَدْ ذَهَبَ اللَّهُ بِهِ.⁷⁴⁶

456-385) حَدَّثَنَا يَعْلَى بْنُ عُبَيْدٍ ، قَالَ : حَدَّثَنَا أَبُو سَنَانَ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَالِكٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : كَانَ لِعُمَرَ عَلَى رَجُلٍ مِنَ الْيَهُودِ حَقٌّ ، فَأَتَاهُ يَطْلُبُهُ فَلَقِيَهُ ، فَقَالَ لَهُ عُمَرُ : لَا وَالَّذِي اصْطَفَى مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْبَشَرِ ، لَا أَفَارِقُكَ وَأَنَا أَطْلُبُكَ بِشَيْءٍ ، فَقَالَ الْيَهُودِيُّ : مَا اصْطَفَى اللَّهُ مُحَمَّدًا عَلَى الْبَشَرِ ، فَلَطَمَهُ عُمَرُ ، فَقَالَ : بَيْنِي وَبَيْنَكَ أَبُو الْقَاسِمِ ، فَقَالَ : إِنَّ عُمَرَ ، قَالَ : لَا وَالَّذِي اصْطَفَى مُحَمَّدًا صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَى الْبَشَرِ قُلْتُ لَهُ : مَا اصْطَفَى اللَّهُ مُحَمَّدًا عَلَى الْبَشَرِ ، فَلَطَمَنِي ، فَقَالَ : أَمَا أَنْتَ يَا عُمَرُ ، فَأَرْضِيهِ مِنْ لَطَمَتِي ، بَلَى يَا يَهُودِي ، أَمْ صَفِي اللَّهِ ، وَإِبْرَاهِيمَ خَلِيلِ اللَّهِ ، وَمُوسَى نَجِيِّ اللَّهِ ، وَعَيْسَى رُوحِ اللَّهِ ، وَأَنَا حَبِيبِ اللَّهِ ، بَلَى يَا يَهُودِي تَسْمَى اللَّهُ بِاسْمَيْنِ سَمَى بِهِمَا أُمَّتِي هُوَ السَّلَامُ ، وَسَمَى أُمَّتِي الْمُسْلِمِينَ ، وَهُوَ الْمُؤْمِنُ وَسَمَى أُمَّتِي الْمُؤْمِنِينَ ، بَلَى يَا يَهُودِي ، طَلَبْتُمْ يَوْمًا دُخْرًا لَنَا ، الْيَوْمَ لَنَا وَعَدًّا لَكُمْ ، وَبَعْدَ عَدِّ النَّصَارَى ، بَلَى يَا يَهُودِي ، أَنْتُمْ الْأَوَّلُونَ وَنَحْنُ الْآخِرُونَ السَّابِقُونَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، بَلَى إِنَّ الْجَنَّةَ مُحَرَّمَةٌ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ حَتَّى أُدْخِلَهَا ، وَهِيَ مُحَرَّمَةٌ عَلَى الْأُمَّمِ حَتَّى تُدْخِلَهَا أُمَّتِي.⁷⁴⁷

457-386) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ نُمَيْرٍ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ غُضَيْفِ بْنِ الْحَارِثِ رَجُلٍ مِنْ أَيْلَةٍ ، عَنْ أَبِي ذَرٍّ ، سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ : إِنَّ اللَّهَ وَضَعَ الْحَقَّ عَلَى لِسَانِ عُمَرَ.⁷⁴⁸

458- (...) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ يُونُسَ حَدَّثَنَا زُهَيْرٌ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ إِسْحَاقَ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ غُضَيْفِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ « إِنَّ اللَّهَ وَضَعَ الْحَقَّ عَلَى لِسَانِ عُمَرَ يَقُولُ بِهِ ».⁷⁴⁹

459- (...) حَدَّثَنَا أَبُو سَلْمَةَ يَحْيَى بْنُ خَلْفٍ . حَدَّثَنَا عَبْدُ الْأَعْلَى عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْحَاقَ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ غُضَيْفِ بْنِ الْحَارِثِ عَنْ أَبِي ذَرٍّ قَالَ : سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ (أَنَّ اللَّهَ وَضَعَ الْحَقَّ عَلَى لِسَانِ عُمَرَ يَقُولُ بِهِ .) قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ : صَحِيحٌ⁷⁵⁰

460-387) حَدَّثَنَا يَزِيدُ بْنُ هَارُونَ ، قَالَ : أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ رَاشِدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : خَيْرُ نِسَاءِ رَكِبْنَ الْإِبِلَ نِسَاءُ قُرَيْشٍ ، أَحْنَاهُ عَلَى وَكْدٍ فِي صِغَرِهِ ، وَأَرْعَاهُ عَلَى بَعْلِ فِي ذَاتِ يَدِهِ ، وَلَوْ عَلِمْتَ أَنَّ مَرْيَمَ ابْنَةَ عِمْرَانَ رَكِبَتْ بَعِيرًا مَا فَضَّلْتَ عَلَيْهَا أَحَدًا.⁷⁵¹

⁷⁴⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Fezâil", 1

⁷⁴⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Fezâil", 1

⁷⁴⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Fezâil", 16

⁷⁴⁹ Ebû Dâvûd, "Harâc", 18

⁷⁵⁰ Ibn Mâce, "Mukaddime", 11

⁷⁵¹ Ibn Ebi Şeybe, "Fezâil", 55

461-388) حدثنا إبراهيم بن سعيد الجوهري حدثنا عبد الوهاب بن عطاء عن ثور بن يزيد عن مكحول عن كريب عن ابن عباس قال : قال رسول الله صلى الله عليه و سلم للعباس إذا كان غداة الاثنين فأنتني أنت وولدك حتى أدعو لك بدعوة ينفعك الله بها وولدك فغدا وغدونا معه وألبسنا كساء ثم قال اللهم اغفر للعباس وولده مغفرة ظاهرة وباطنة لا تغادر ذنبا اللهم أحفظه في ولده . قال هذا حديث حسن غريب لا نعرفه إلا من هذا الوجه . قال الشيخ الألباني : حسن⁷⁵²

⁷⁵² Tirmizi, “Menâkıb”, 28

29-كتاب التفسير

462-389) حدثنا جعفر بن محمد بن فضيل الجزري وغير واحد قالوا حدثنا صفوان بن صالح حدثنا الوليد بن مسلم عن يزيد بن يوسف الصنعاني عن مكحول عن أم الدرداء عن أبي الدرداء : عن النبي صلى الله عليه و سلم في قوله { وكان تحته كنز لهما } قال ذهب وفضة. قال أبو عيسى هذا حديث غريب .قال الشيخ الألباني : ضعيف جدا⁷⁵³

463-390) حدثنا الحسن بن علي حدثنا صفوان بن صالح حدثنا الوليد عن يزيد بن يوسف الصنعاني عن يزيد بن يزيد بن جابر عن مكحول بهذا الإسناد نحوه . قال أبو عيسى هذا حديث غريب .قال الشيخ الألباني : ضعيف جدا⁷⁵⁴

464-391) حدثنا محمد بن المبارك ثنا صدقة بن خالد عن يحيى بن الحارث عن مكحول قال من قرأ سورة آل عمران يوم الجمعة صلت عليه الملائكة إلى الليل⁷⁵⁵

⁷⁵³ Tirmizi, “Tefsiru’l-Kur’ân”, 18

⁷⁵⁴ Tirmizi, “Tefsiru’l-Kur’ân”, 18

⁷⁵⁵ Darimi, “Fezâil”,16

30-كتاب الادب

465-392) حَدَّثَنَا حَيَّوَةُ بْنُ شَرِيحٍ الْمِصْرِيُّ حَدَّثَنَا بَقِيَّةُ عَنْ ابْنِ ثَوْبَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مَكْحُولٍ عَنْ وَقَّاصِ بْنِ رِبِيعَةَ عَنْ الْمُسْتَوْرِدِ أَنَّهُ حَدَّثَهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ أَكَلَ بِرَجُلٍ مُسْلِمٍ أَكَلَهُ فَإِنَّ اللَّهَ يُطْعِمُهُ مِثْلَهَا مِنْ جَهَنَّمَ وَمَنْ كَسَى ثَوْبًا بِرَجُلٍ مُسْلِمٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَكْسُوهُ مِثْلَهُ مِنْ جَهَنَّمَ وَمَنْ قَامَ بِرَجُلٍ مَقَامَ سَمْعَةَ وَرِبَاءٍ فَإِنَّ اللَّهَ يَقُومُ بِهِ مَقَامَ سَمْعَةَ وَرِبَاءٍ يَوْمَ الْقِيَامَةِ ».⁷⁵⁶

466-393) حَدَّثَنَا أَحْمَدُ بْنُ صَالِحٍ حَدَّثَنَا مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي فُدَيْكٍ قَالَ أَخْبَرَنِي عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ عَبْدِ الْمَجِيدِ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْغَزَّازِ بْنِ رِبِيعَةَ عَنْ مَكْحُولِ الدَّمَشْقِيِّ عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ « مَنْ قَالَ حِينَ يُصْنِخُ أَوْ يُمَسِي اللَّهُمَّ إِنِّي أَصْبَحْتُ أَشْهَدُكَ وَأَشْهَدُ حَمَلَةَ عَرْشِكَ وَمَلَائِكَتَكَ وَجَمِيعَ خَلْقِكَ أَنْتَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ وَأَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُكَ وَرَسُولُكَ أَعْتَقَ اللَّهُ رُبْعَهُ مِنَ النَّارِ فَمَنْ قَالَهَا مَرَّتَيْنِ أَعْتَقَ اللَّهُ نِصْفَهُ وَمَنْ قَالَهَا ثَلَاثًا أَعْتَقَ اللَّهُ ثَلَاثَةَ أَرْبَاعِهِ فَإِنْ قَالَهَا أَرْبَعًا أَعْتَقَهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ ».⁷⁵⁷

467-394) حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ بْنُ يَعْقُوبَ حَدَّثَنَا عَلِيُّ بْنُ عِيَّاشٍ حَدَّثَنَا عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنُ ثَابِتِ بْنِ ثَوْبَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مَكْحُولِ عَنْ جَبْرِ بْنِ نَفِيرٍ عَنْ ابْنِ عَمْرِو : عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنْ اللَّهُ يَقْبَلُ تَوْبَةَ الْعَبْدِ مَالِمَ يَغْرُغَرُ . قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ : حَسَنٌ⁷⁵⁸

468- (...) حَدَّثَنَا رَاشِدُ بْنُ سَعِيدِ الرَّمْلِيِّ . أَنبَأَنَا الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ مُسْلِمٍ عَنْ ابْنِ ثَوْبَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مَكْحُولِ عَنْ جَبْرِ بْنِ نَفِيرٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ (إِنْ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لِيَقْبَلَ تَوْبَةَ الْعَبْدِ مَالِمَ يَغْرُغَرُ) فِي الزَّوَائِدِ فِي إِسْنَادِهِ الْوَلِيدُ بْنُ مُسْلِمٍ وَهُوَ مَدْلَسٌ . وَقَدْ عَنَعَهُ . وَكَذَلِكَ مَكْحُولُ الدَّمَشْقِيُّ . قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ : حَسَنٌ⁷⁵⁹

469-395) حَدَّثَنَا عَبْدُ اللَّهِ بْنُ عَبْدِ الرَّحْمَنِ أَخْبَرَنَا مُحَمَّدُ بْنُ يَوْسُفَ عَنْ ابْنِ ثَوْبَانَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ مَكْحُولِ عَنْ جَبْرِ بْنِ نَفِيرٍ أَنَّ عِبَادَةَ بْنَ الصَّامِتِ حَدَّثَهُمْ : أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ مَا عَلَى الْأَرْضِ مُسْلِمٌ يَدْعُو اللَّهَ بِدَعْوَةٍ إِلَّا آتَاهُ اللَّهُ إِيَّاهَا أَوْ صَرَفَ عَنْهُ مِنَ السُّوءِ مِثْلَهَا مَالِمَ يَدْعُ بِإِثْمٍ أَوْ قَطِيعَةٍ رَحِمَ فَقَالَ رَجُلٌ مِنَ الْقَوْمِ إِذَا نَكَّرَ قَالَ اللَّهُ أَكْثَرَ . قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ : حَسَنٌ صَحِيحٌ⁷⁶⁰

470-396) حَدَّثَنَا أَبُو كَرِيبٍ حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ عَنْ هِشَامِ بْنِ الْغَزَّازِ عَنْ مَكْحُولِ عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ : قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَكْثَرَ مِنْ قَوْلٍ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ فَإِنَّهَا كَنْزٌ مِنْ كَنْزِ الْجَنَّةِ قَالَ مَكْحُولٌ فَمَنْ قَالَ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ وَلَا مَنْجَى مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ كَشَفَتْ عَنْهُ سَبْعِينَ بَابًا مِنَ الضَّرِّ أَدْنَاهُنَّ الْفَقْرُ . قَالَ الشَّيْخُ الْأَلْبَانِيُّ : صَحِيحٌ دُونَ قَوْلِ مَكْحُولِ فَمَنْ قَالَ فَإِنَّهُ مَقْطُوعٌ⁷⁶¹

⁷⁵⁶ Ebu Davud, "Edeb", 35

⁷⁵⁷ Ebu Davud, "Edeb", 101

⁷⁵⁸ Tirmizi, "Tevbe", 98

⁷⁵⁹ Ibn Mace, "Zühd", 30

⁷⁶⁰ Tirmizi, "Daavât", 115

⁷⁶¹ Tirmizi, "Daavât", 130

471-397) حدثنا العباس بن الوليد الدمشقي . حدثنا زيد بن يحيى بن عبيد الخزاعي . حدثنا الهيثم بن حميد . حدثنا أبو معيد حفص بن غيلان الرعيني عن مكحول عن أنس بن مالك قال قيل يا رسول الله متى نترك الأمر بالمعروف والنهي عن المنكر ؟ قال : (إذا ظهر فيكم ما ظهر في الأمم قبلكم) قلنا يا رسول الله وما ظهر في الأمم قبلنا ؟ قال (الملك في صغاركم . والفاحشة في كباركم . والعلم في رذالتكم) قال زيد تفسير معنى قول النبي صلى الله عليه و سلم (والعلم في رذالتكم) إذا كان العلم في الفساق . في الزوائد إسناده صحيح . رجاله ثقات . قال الشيخ الألباني : ضعيف الإسناد لعننة مكحول⁷⁶²

472-398) أخبرنا عبد الوهاب بن سعيد الدمشقي ثنا شعيب هو بن إسحاق ثنا الأوزاعي حدثني يعيش بن الوليد حدثني مكحول ان النبي صلى الله عليه وسلم قال إذا أصاب أحدكم مصيبة فليذكر مصيبتة بي فإنها من أعظم المصائب⁷⁶³

473-399) أخبرنا عبد الله بن يزيد ثنا حيوة قال حدثني أبو صخر انه سمع مكحولا يقول حدثني أبو هند الداري انه سمع رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول من قام مقام رياء وسمعة راعى الله به يوم القيامة وسمع⁷⁶⁴

474-400) حَدَّثَنَا حَفْصُ بْنُ غِيَاثٍ ، عَنْ دَاوُدَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ أَبِي ثَعْلَبَةَ الْخُسَيْبِيِّ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ أَحَبَّكُمْ إِلَيَّ وَأَقْرَبَكُمْ مِنِّي يَوْمَ الْقِيَامَةِ ، أَحَاسِنُكُمْ أَخْلَاقًا ، وَإِنَّ أْبَعْدَكُمْ مِنِّي وَأَبْعَضَكُمْ إِلَيَّ ، مَسَاوِينُكُمْ أَخْلَاقًا ، الثَّرَثَارُونَ ، الْمُتَشَدِّقُونَ ، الْمُتَقِيهُونَ .⁷⁶⁵

475-401) حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ ، عَنِ الْأَوْزَاعِيِّ ، عَنْ مَكْحُولٍ مِثْلَهُ (يعني اني لازهد في الرجل يتصبح).⁷⁶⁶

476-402) حَدَّثَنَا إِسْحَاقُ بْنُ مَنْصُورٍ ، قَالَ : حَدَّثَنَا هُرَيْمٌ ، عَنِ ابْنِ عَجْلَانَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو ، قَالَ : أَمْرُنَا أَنْ نَبْشُرَ الشَّوَارِبَ بِشَرًّا .⁷⁶⁷

477-403) حَدَّثَنَا مُعْتَمِرٌ ، عَنْ بُرْدٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ وَسَلْيْمَانَ بْنِ مُوسَى ، قَالَا : يُسَلِّمُ الصَّغِيرَ عَلَى الْكَبِيرِ ، وَالْقَائِمُ عَلَى الْقَاعِدِ ، وَيُسَلِّمُ الرَّكِيبُ عَلَى الْمَاشِيِّ ، وَالْقَلِيلُونَ عَلَى الْكَثِيرِينَ .⁷⁶⁸

478-404) حَدَّثَنَا وَكَيْعٌ ، عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ الشَّعْبِيِّ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : أَفْضَلُ الْمَجَالِسِ مُسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةِ .⁷⁶⁹

479-405) حَدَّثَنَا عَيْسَى بْنُ يُونُسَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، أَنَّهُ كَانَ يَكْرَهُ النَّوْمَ بَعْدَ الْعَصْرِ ، وَقَالَ : يَخَافُ عَلَى صَاحِبِهِ مِنْهُ الْوَسْوَاسُ .⁷⁷⁰

⁷⁶² Ibn Mace, "Fiten", 21

⁷⁶³ Darimi, "Mukaddime", 14

⁷⁶⁴ Darimi, "Rikak", 35

⁷⁶⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Edeb", 2

⁷⁶⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Edeb", 14

⁷⁶⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Edeb", 22

⁷⁶⁸ Ibn Ebi Şeybe, "Edeb", 75

⁷⁶⁹ Ibn Ebi Şeybe, "Edeb", 99

480-406) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ ، قَالَ : حَدَّثَنَا مَكْحُولٌ ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا دَخَلَ مَكَّةَ تَلَقَّتهُ الْجِنُّ بِالشَّرِّ يَرْمُونَهُ ، فَقَالَ جَبْرَيْلُ : تَعَوَّذْ يَا مُحَمَّدٌ ، فَتَعَوَّذَ بِهَوْلِاءِ الْكَلِمَاتِ فَدَجَرُوا عَنْهُ ، أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ الَّتِي لَا يُجَاوِزُهُنَّ بَرٌّ ، وَلَا فَاجِرٌ ، مِنْ شَرِّ مَا يَنْزِلُ مِنَ السَّمَاءِ ، وَمَا يَعْزُجُ فِيهَا ، وَمِنْ شَرِّ مَا بُثِّ فِي الْأَرْضِ ، وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا ، وَمِنْ شَرِّ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ، وَمِنْ كُلِّ طَارِقٍ يَطْرُقُ بِخَيْرٍ يَا رَحْمَنُ.⁷⁷¹

481-407) حَدَّثَنَا جَعْفَرُ بْنُ عَوْنٍ ، قَالَ : أَخْبَرَنَا هِشَامُ بْنُ الْعَازِ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : مَنْ قَالَ لَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ ، وَلَا مَلْجَأَ مِنَ اللَّهِ إِلَّا إِلَيْهِ ، دَفَعَ اللَّهُ عَنْهُ سَبْعِينَ أَبَا مِنَ الضَّرِّ أَدْنَاهَا الْفَقْرُ.⁷⁷²

482-408) حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، عَنْ كَثِيرِ بْنِ مُرَّةَ الْحَضْرَمِيِّ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : إِنَّ اللَّهَ يَنْزِلُ لَيْلَةَ النَّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ فَيَغْفِرُ فِيهَا الذُّنُوبَ إِلَّا لِمُشْرِكٍ ، أَوْ مُشَاهِنٍ.⁷⁷³

483-409) حَدَّثَنَا مَرْوَانُ بْنُ مُعَاوِيَةَ ، عَنْ صُبَيْحِ مَوْلَى بَنِي مَرْوَانَ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : سَمِعْتُهُ يَقُولُ فِي الرَّهْصَةِ : بِسْمِ اللَّهِ ، أَنْتَ الْوَاقِي وَأَنْتَ الشَّافِي وَأَنْتَ الْبَاقِي ، ثُمَّ يَعُوذُ فِي خَيْطِ قَنْبٍ جَدِيدٍ ، أَوْ شَعْرٍ ، ثُمَّ يَرِيظُ بِهِ الدَّابَّةَ لِلرَّهْصَةِ.⁷⁷⁴

484-410) حَدَّثَنَا مُعَاوِيَةُ بْنُ هِشَامٍ ، قَالَ : حَدَّثَنَا سُفْيَانُ ، عَنْ عَبْدِ الْمَلِكِ بْنِ عُمَيْرٍ ، عَنْ رَجُلٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : مَا مِنْ رَجُلٍ يُحْمُ فَيَغْتَسِلُ ثَلَاثَةَ أَيَّامٍ مُتَتَابِعَةٍ ، يَقُولُ عِنْدَ كُلِّ غُسْلٍ : بِسْمِ اللَّهِ اللَّهُمَّ إِنِّي إِنَّمَا اغْتَسَلْتُ التَّمَّاسَ شِفَانِكَ وَتَصَدِيقَ نَبِيِّكَ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِلَّا كُشِفَ عَنْهُ.⁷⁷⁵

485-411) حَدَّثَنَا أَبُو أُسَامَةَ ، عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ يَزِيدَ بْنِ جَابِرٍ ، قَالَ : حَدَّثَنَا مَكْحُولٌ ؛ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لَمَّا دَخَلَ مَكَّةَ تَلَقَّتهُ الْجِنُّ بِالشَّرِّ يَرْمُونَهُ ، فَقَالَ جِبْرَائِيلُ : تَعَوَّذْ يَا مُحَمَّدٌ ، فَتَعَوَّذَ بِهَوْلِاءِ الْكَلِمَاتِ فَدَجَرُوا عَنْهُ ، فَقَالَ : أَعُوذُ بِكَلِمَاتِ اللَّهِ التَّامَّاتِ ، الَّتِي لَا يُجَاوِزُهُنَّ بَرٌّ وَلَا فَاجِرٌ ، مِنْ شَرِّ مَا نَزَلَ مِنَ السَّمَاءِ ، وَمَا يَعْزُجُ فِيهَا ، وَمِنْ شَرِّ مَا بُثِّ فِي الْأَرْضِ ، وَمَا يَخْرُجُ مِنْهَا ، وَمِنْ شَرِّ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ ، وَمِنْ كُلِّ طَارِقٍ ، إِلَّا طَارِقًا يَطْرُقُ بِخَيْرٍ يَا رَحْمَنُ.⁷⁷⁶

486-412) حَدَّثَنَا أَبُو خَالِدٍ الْأَحْمَرُ ، عَنْ حَجَّاجٍ ، عَنْ مَكْحُولٍ ، قَالَ : بَلَغَنِي ، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ، قَالَ : مَا أَخْلَصَ عَبْدٌ أَرْبَعِينَ صَبَاحًا إِلَّا ظَهَرَتْ يَتَابِعُ الْحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهِ عَلَى لِسَانِهِ.⁷⁷⁷

⁷⁷⁰ Ibn Ebi Şeybe, "Edeb", 229

⁷⁷¹ Ibn Ebi Şeybe, "Duâ", 84

⁷⁷² Ibn Ebi Şeybe, "Duâ", 140

⁷⁷³ Ibn Ebi Şeybe, "Duâ", 151

⁷⁷⁴ Ibn Ebi Şeybe, "Duâ", 156

⁷⁷⁵ Ibn Ebi Şeybe, "Duâ", 173

⁷⁷⁶ Ibn Ebi Şeybe, "Meğâzî", 34

⁷⁷⁷ Ibn Ebi Şeybe, "Zühd", 6

487-412) أخبرنا محمد بن المبارك حدثني أبو الوليد حدثني أبي عن جابر عن خالد بن اللجلاج وسأله مكحول ان يحدثه قال سمعت عبد الرحمن بن عائش يقول سمعت رسول الله صلى الله عليه و سلم يقول : رأيت ربي في أحسن صورة قال فيم يختصم الملاء الأعلى فقلت أنت أعلم يا رب قال فوضع كفه بين كتفي فوجدت بردها بين ثديي فعلمت ما في السماوات والأرض وتلا { وكذلك نرى إبراهيم ملكوت السماوات والأرض وليكون من الموقنين } قال حسين سليم أسد : هذا من أحاديث الصفات التي علينا أن نؤمن بها ونجريها على ظاهرها من غير تمثيل أو تشبيه أو تأويل . إسناده صحيح إذا ثبتت صحبة عبد الرحمن بن عائش⁷⁷⁸

⁷⁷⁸ Darimi, "Rüya", 12

ÖZGEÇMİŞ

Sami Önler, 15.12.1970 yılında Sakarya Akyazı Çakıroğlu Köyü Osmanlar Mahallesiinde doğdu. İlkokulu köyünde tamamladıktan sonra Akyazı Taşburun köyünde Kur'an eğitimi aldı. 1983-1984 eğitim yılında Akyazı İmam Hatip Lisesine kaydını yaptırdı. 1992 yılında Adapazarı İmam Hatip Lisesinden mezun oldu. 1992-1993 eğitim öğretim sezonunda Arapça öğrenmek üzere Suriye Şam'a gitti. 1993 yılında Mısır el-Ezher Üniversitesinde İslam Hukuku bölümünde üniversite eğitimine başladı.1997 yılında mezun oldu. Diploma denklikleri iptal edildiğinden askerliğini 1998 de uzun dönem er olarak yaptı. 2003 de Diyanet İşleri Başkanlığında İmam Hatip olarak göreve başladı. 2009-2010 eğitim öğretim sezonunda diploma denkliği için gerekli fark derslerini vermek üzere Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesine kaydoldu. 2011 yılı şubat döneminde Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temel İslam Bilimleri bölümüne kaydoldu. Halen bu bölümde öğrenci olan Önler evlidir. Diyanet İşleri Başkanlığında İmam Hatip olarak görevine devam etmektedir.